

ABRAHAM H. LASS

Batı Edebiyatını iyi öğrenebilmek için bu edebiyatı oluşturan eserler ve yazarları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. "100 Büyük Roman" bu ihtiyacı karşılamak için hazırlanmış ve dört cilt halinde okuyucuya sunulmuştur.

Ayrıca, birinci cildin başında yazarın

Roman nasıl okunur?, **Romancının realite görüşü**, **Romanın karakterler**, **Romancı nasıl çalışır?**, **Romanın karakterleri** belirlenmiştir.

Romana bakış tarzı, **Romanın Hikâye**, **Romanın Üslûp** hakkındaki giriş yazısının da roman konusuyla ilgilenenler için faydalı olduğunu belirtmek isteriz.

Bu kitabın herşeyden önce öğretmen ve öğrencilerle roman meraklılarına yararlı olacağına inanıyoruz.

DÜNYA
EDEBİYATININ
ŞAHESERLERİ

100
BÜYÜK
ROMAN

Abraham H. Lass

Dünya Edebiyatının Şaheserleri

100

BÜYÜK ROMAN

3

Çeviren:

Nejat Muallimoğlu

Özet-Teknik-Kritik
Karakter analizleri
Yazar biyografileri

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 688
EDEBİ ESERLER: 305

1. Basım: 1980
2. Basım: 1993
3. Basım: 1995
4. Basım: 1998
5. Basım: 2003

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178

978-975-437-633-3 (Tk)
ISBN 978-975-437-636-4

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenışehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: grataNONgrata
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul - 2007

İÇİNDEKİLER

Arrowsmith / 7

•

Muhteşem Gatsby / 17

•

Zaman Makinesi / 24

•

Tono-Bungay / 30

•

Bir Hayat Hikâyesi / 40

•

Orman Çocuğu / 48

•

Sylvestre Bonnard'ın Cürmü / 57

•

Penguinler Adası / 63

•

Gösta Berling Efsanesi / 73

•

Buddenbrook Ailesi / 83

•

Sihirli Dağ / 93

•

Immoralist / 104

•

Kalpazanlar / 112

•

Güneş Yine Doğar / 127

•

Silâhlara Veda / 134

•

İhtiyar Balıkçı / 141

•

Beri Gel, Meleğim / 148

•

Ses ve Öfke / 157

•

Ağustos Işığı / 172

•

Vatan Sevgisi / 185

•

Gemideki İsyan / 194

•

Allah'a Adanan Toprak / 202

•

Gazap Üzümleri / 209

•

İnsanlık Komedi / 219

•

Krallar Önde Gider / 228

•

Karanlığın Kalbi / 237

YAZARLARA GÖRE ALFABETİK FİHRİST

- Bennett, Arnold / Bir Hayat Hikâyesi/ s. 40
 Buck, Pearl / Vatan Sevgisi / s. 185
 Caldwell, Erksine / Allah'a Adanan Toprak/ s. 202
 Conrad, Joseph / Karanlığın Kalbi/ s. 237
 Falukner, William / Ağustos Işığı / s. 172
 Faulkner, William / Ses ve Öfke / s. 157
 Fitzgerald, F. Scott / Muhteşem Gatsby/ s. 17
 France, Anatole / Penguinler Adası / s. 63
 France, Anatole / Sylvestre Bonnard'ın Cürmü / s. 57
 Gide, André / Immoralist/ s. 104
 Gide, André / Kalpazanlar / s. 112
 Hemingway, Ernest / Güneş Yine Doğar/s. 127
 Hemingway, Ernest / İhtiyar Balıkçı / s. 141
 Hemingway, Ernest / Silâhlara Veda/ s. 134
 J. Norman Hall – C. Nordhoff / Gemideki İsyan/ s. 194
 Kipling, Rudyard / Orman Çocuğu/ s. 48
 Lagerlöf, Selma / Gösta Berling Efsanesi/ s. 73
 Lewis, Sinclair / Arrowsmith/ s. 7
 Mann, Thomas / Buddenbrook Ailesi / s. 83
 Mann, Thomas / Sihirli Dağ / s. 93
 Saroyan, William / İnsanlık Komedişi / s. 219
 Steinbeck, John / Gazap Üzümleri / s. 209
 Warren, Robert Penn / Krallar Önde Gider / s. 228
 Wells, H. G. / Zaman Makinesi / s. 24
 Wells, H.G. / Tono-Bungay / s. 30
 Wolfe, Thomas / Beri Gel, Meleşim / s. 148

Arrowsmith

Yazan

Sinclair Lewis

(1885-1951)

Başlıca Karakterler

Martin Arrowsmith: Romanın kahramanı; genç bir tıbbî araştırmacı, idealine -saf ilmin yapayalnız yolunda- bağlılığı ile ilmin kâr uğrunda kullanılması arasında çırpınıp kalmıştır.

Leora Tozer: Martin'in karısı; sofistik (kültürlü) bir kadın değildir; tamamen efemine, samimî ve gösterişsiz, sıcak kalpli ve kocasına son derece sadık.

Dr. Max Gottlieb: Martin'in ilim hocası ve prestij ettiği kimse. Almanya'dan göç etmiş bir Yahudi; mahcup ve çekingen, kendisini "hakikî ilim"e adanmıştır; iyi bir insan.

Dr. Gustaf Sondelius: Arrowsmith'in kahramanlarından biri; huysuz fakat şefkatli bir İsveçli; salgın hastalıklara karşı mücadelede öncü, ilim uğrunda yorulmak bilmeden teberra toplar.

Terry Wickett: Arrowsmith'in en yakın arkadaşı; muğlak bir adam değildir; son derece samimî bir ilim adamı.

Almus Pickerbaugh: Tıp dünyasının Babbitt'i. Iowa eyaletinin Nautilus şehrindeki Halk Sıhhati Enstitüsü'nün müdürü; sonraları Ameri-

kan Kongresi'ne seçilir; cemiyetin sıhhati, iş hayatının sıhhati, hürmete lâıyk Amerikan vatandaşları yetiştirilmesi uğrındaki her kampanyayı destekler.

Ross McGurk: McGurk Tıbbî Araştırma Enstitüsü'nün milyoner kurucusu; iş hayatında vicdansız; fakat ilmi ve Dr. Gottlieb'i kayıtsız şartsız destekler.

Capitola McGurk: Karısı; ıstırap çektirmeyen yemek ziyafetleri de dahil, "faziletli işleri tam mânâsıyla kontrol eden" bir kadın; partilerde, ziyâfetlerde, çevresine "cilveli bayatlık" getirir.

Dr. A. Dewitt Tubbs: Arrowsmith, McGurk Enstitüsü'nde çalışmaya başladığı zaman, bu müessesenin direktörüdür; tıbbî bilgisiz az olmakla beraber, yüksek seviyede tıbbî politikamn nasıl yürütüleceğini gayet iyi bilir.

Dr. Rippleton Holabird: McGurk Enstitüsü'nde, fizyoloji şubesinin müdürü; Dr. Tubbs'ın kanatları altında genç, sevimli bir doktor, alelâdelik yolunda başarılı olacaktır.

Madeline Fox Orchid Pickerbough, Joyce Lanyo: Arrowsmith'in hayatındaki öteki kadınlar. Madeline: Martin'in üniversitedeki kız arkadaşı; Orchid (Orkide): Evlendikten sonra flört yaptığı ilk kadın. (Leora, onun için, "Hiç de bir orkide değil." diyor. "Bekâr bir erkeğin düğmesidir.") Lanyon: Martin'in ikinci karısı. Fizikî bakımdan hepsi, Leora'dan daha cazip olmakla beraber, daha sathî ve daha az anlayışlı.

Hikâye

Martin Arrowsmith, çocukluk yıllarından beri, ilme ve onun bulduğu hakikatler yolunda gidenlere prestij etti. On dört yaşında iken parlak, fakat alkolik kasaba doktoru Vickerson'a taparcasına bağlanmıştı. Yedi sene sonra, Zenith'in vatandaşlarının iftihar etikleri eğitim fabrikası Winnemac Üniversitesi'nde (bu üniversitenin talebeleri "birinden diğerine aktarılabilen yedek parçaları ile" güzel bir tarzda standardize edilmişlerdir) tıp öğrenimi yapan Martin, yeni bir put bulmuştur: Garip bir dâhi olan bakterioloji ve immünoloji (muafiyet kazanılması) profesörü Dr. Max Gottlieb.

Gottlieb'in ilmî hakikate giden yolun, ancak sabır ve skeptizm'den geçtiğini söylemesi ve bu konuda hiçbir tâviz vermemesi, Arrowsmith'in yaşının verdiği küstahlığa ve kendisine ısıtırap çektiren aşağılık duygulanna meydan okur. Gottlieb'in isteklerine canla başla bağlı kalmaya çalışır. "Ölçülü zevklerden oluşan insanlar"ın, başarı yolunda hızla ilerleyen, sevimli, nâzik, boş-kafalı ve ruhî derinlikten mahrum insanların pek çok işgalarına karşı koyar. Gottlieb'in teşvik edici bir gülümsemesi, Martin'in, gayretlerini, şevkle devam ettirmeye sevkeder.

Üniversitedeki ikinci yılında, Gottlieb'in asistanı olan Martin, iki nişanlısı arasında bir çıkmaza saplanır: İngilizce öğrenimi yapan ve lâf ebesi Madeline Fox ile hastabakıcılık fakültesine devam eden ve geniş bir kültürü bulunmayan Leora Tozer, Martin, saçma bir hareketle, ikisini bir araya getirir ve onların, kendisinin içinde bulunduğu çıkmazı anlayacaklarını sanır. Madeline, bu saçmalığı kabul etmez; Martin'i, Leora'ya bırakarak gider. Leora, kazandığı bu zaferden, samimî bir şekilde memnun olur. Ailesindeki bir hastalık yüzünden Leora, Wheatsylvania'ya gittiği zaman, evlenme plânları muvakkaten ertelenir. Yalnız kalan ve huysuzlaşan Martin, şimdi işine kendisini veremez. Gottlieb ve rektöre karşı gelir ve nihayet kovulur. Kızgınlık ve ümitsizlik içinde Martin, bir ara, başıboş bir şekilde o şehirden bu şehire dolaşır, kendisini içkiye verir, fakat uçurumun dibine düşmeden önce Leora'ya gider. Kızın, muhafazakâr ailesinin direnişine rağmen evlenirler.

Geçimini temin etmeye azmeden Martin, üniversiteye döner, rektörden af diler (Gottlieb'den dilemez) ve tahsilini tamamlamak için çalışır. Her şeyden önce Gottlieb ile birlikte çalışmayı arzu ediyor ise de, af dilemeyecek kadar gururludur ve bu tutumunu da, karısı Leora'nın doğum yeri Kuzey Dakota'da doktorluk yapacağını düşünerek mantıkileştirir. Fakat bu kasabada geçirdiği bir sene içinde çaresizlikten bunalır; halkın tutumu kendisini gazaplandırır. Ne hastaları, ne doktor arkadaşları hakikate hürmet ederler; salgını, önleyici aşıları tercih

ederler. Bütün sene boyunca belirli tek hâdise, konferans vermek için kasabaya gelen Gustaf Sondelius adındaki meşhur epidemioloğun (salgın hastalıklar uzmanının) ziyareti olmuştur. Sene sonunda, Leora'nın teşviki ile Martin, Sondelius'a bir mektup yazar ve böylece, Iowa eyâletinin küçük ölçüde bir Zenith'i olan Nautilus şehrinin, Halk Sıhhati Dairesi müdür muavinliğine tayin edilir.

Martin'in âmiri Dr. Almus Pickerbaugh, "ölçülebilir zevkler" adamıdır. Hiç konuşmaz, ("Ya kaynar ya nutuk verir.") Şehir çapında pastörizasyon programı veya vereme sebebiyet veren kötü evlerin yerine yenilerinin yapılması için çalışılmasını isteyen Martin'in gayretlerini engeller ise de, Pickerbaugh, "Sinek Öldürme Haftası" veya "Kapının Önünü Temiz Tut" gibi kendisinin düşündüğü kampanyaları yürütmeye çalışır. "Eugenics Hafta" kampanyası ise, felâketten zor kurtulur: Pickerbaugh'un bulduğu ve örnek alınmasını istediği "model" ailenin mensuplarının, saralı, gayrı-meşrû ve polis tarafından aranan kimseler oldukları anlaşılır. Martin, bir ara, Pickerbaugh ile mücadele etmek ister ise de, sonunda, ölçülü zevkle, kendisinin de gülümseyebileceğini öğrenir. Böylece teslim bayrağını çekmesinin sebebi kısmen, Pickerbaugh'un geceleri açılan on dokuz yaşındaki Orchid adındaki kızıdır. Pickerbaugh'un kongreye seçilmesi ile (seçim programı: "Onu, sadece bir defaya mahsus olmak üzere seçiniz ve ülke çapında, mikroplan nasıl ortadan kaldıracığını görünüz") Orchid meselesi böylece halledilir ve Pickerbaugh'dan boşalan yerin kendisine verilmesiyle sorumluluğu hemen artar.

Martin, samimî ve enerjik bir şekilde yeni iş üzerine eğilir. Tekrar araştırma yapar ve bir ilim adamına yaraşır bir tez hazırlar. Fakat, onun bu gayretleri iş ve ticaret hayatının çıkarlarına ters düştüğü zaman, Nautilus'daki politikacılar ve din adamları, Martin'in önüne engel çıkarırlar. Nihayet, Martin, istifaya zorlanır. Mağlûp olan ve ümitsizliğe düşen Martin, Chicago'daki bir klinikte rutin bir iş bulur. Artık, idealizmi körelmiş,

ümitleri yıkılmıştır. Hayatına neşe katan bir şey var ise, o da Leora ile ilişkilerinin gittikçe sıcaklaşmasıdır. Maamafih, bu kasvet ve kaos ortasında, Gottlieb'den gelen bir mektupta (Martin'in son zamanlarda yayınlanan tezini okumuştur), New York'un meşhur McGurk Enstitüsü'nde, kendisi ile birlikte çalışılması teklif edilir.

Gottlieb'in başından da birtakım tecrübeler geçer. Winne-mac'daki yöneticilere yazdığı hissî, fakat zamansız bir mektupta, bir araştırma enstitüsünün kurulmasını istemiş ve bu yüzden işini kaybetmiştir. Bir ilâç şirketinde iş buldu ise de, piyasaya sürmek istemelerine karşı çıkınca, işten el çektirirler. Bu arada, yaşlı doktor ailevî meselelerle de karşılaşmıştır. Karısı ölmüş, oğlu da sefâhat hayatına dalmıştır. Fakat McGurk'tan gelen teklif Gottlieb'e, ekonomik ve ilmî güvence sağlamıştır.

Martin, McGurk'a geldiği andan itibaren (romanın hemen hemen üçte ikisinden itibaren) hayatı boyunca olmayı istediği bir adam olmuştur. Kendisine ne kadar maaş vereceklerini dahi sormayı unutarak, heyecanla, "İşimi buldum!" diye haykırır. "Nihayet, istediğim işi buldum!" Aylarca -çevresindeki klik ve hiziplerin birbirlerinin kuyulannı kazmak için nasıl plânlar hazırladıklarının farkında olmayarak- huzur içinde, ihtilâl yaratacak bir tecrübe üzerinde çalışır: Diğer virüsleri öldürecek bir virüs. Müessesenin direktörü Dr. Tubbs, onun bu faaliyetinden haberdar olduğu zaman, henüz Gottlieb'in istediği bütün tecrübelerini tamamlamış olmamasına rağmen, Martin, bulduklarını yayınlamaya zorlanır. Şöhretli bir insan olmaktan ziyâde, haysiyetli bir insan olarak kalmayı tercih ettiğinden, Martin, işini geciktirir ise de, Fransa'daki bir ilim adamı, onun bu çalışmaları hakkında bir yazı yazar.

Şevki kırılmakla beraber ümitsizliğe düşmeyen Martin, şimdi kendisinin "phage" dediği anti-bakteri serumunun tecrübelerine başlar. Bu serum, belirli bazı hastalıklara karşı bir silâh olarak kullanılabileceği ümitlerini yaratır. Bu arada, müessesenin müdürlüğüne Gottlieb getirilir (ölçülü bir zevk adamı olan

Tubbs, daha göz kamaştırıcı bir işin başına tayin edilir) ve Martin'in önceki yıllarda prestij ettiği insanlardan biri olan Sondelius, gürültücü, fakat sadık bir mesai arkadaşı olarak Martin'in yanına verilir. Beraberce, phage'ın, bir tür veba basili üzerindeki hayret uyandıran öldürücü tesirini incelerler.

Karayip'teki İngiliz adalarından St. Hubert'te çıkan bir veba salgını, Martin'e bu aşısını uygulama fırsatını verir. Martin, katı tecrübî şartlar muhafaza edildiği takdirde, serumunu tecrübe edeceğini söyler: Adadaki yerli halkın ancak yarısı aşılanacak; diğer yarısı, kontrol edici faktör olarak, hiçbir aşından geçmeyecektir. Sondelius, beşerî mülâhazalarla buna karşı çıkar, fakat farelerin ortadan kaldırılması için razı olur. Martin, kontrol sisteminden vazgeçmedikçe, kendisinin aşılmasına hiçbir şekilde müsaade etmez. Tıbbî heyet adaya gitmeden önce, çözülmesi gereken bir mesele kalmıştır: Leora ne olacak? Kadın bu güçlüğü, derhal çözer: Martin'in gittiği her yere, o da gidecektir.

St. Hubert aslında, bürokrasinin tesiri vebaninki kadar öldürücüdür. Vali nihâyet, durumun gerçeğini kabul etmeye mecbur kaldığı zaman, turist ve ihracat ticaretinin zarar görmesini istemeyenlere karşı mücadele zorunda kalır. İkna ve ses kuvveti ile Sondelius, bütün farelerin öldürülmesi gerektiğini kabul ettirir. Martin, halkın sadece yansını aşıda geçirmek istediği zaman, sert bir muhalefetle karşılaşır. Martin, "Ben hissî bir insan değilim; ben, bir ilim adamıyım." der ve fikrini kabul ettirir. Mahallî bir doktorun yardımı ile halkı aşılar, neticeleri titizlikle kaydeder. Kendisinin tezine sadık kalmak için, ölmek üzere olanlara dahi aşı yapmamakta direnir. Sondelius'un ölümü bile üzerinde derin bir şok yaratmaz. Fakat Leora; dikkatsizce hareket ederek, sigara kanalı ile mikrop kaparak öldüğü zaman, Martin'in cesareti kırılır ve herkesi aşından geçirir. Ada halkı kendisine şimdi bir kahraman gözü ile bakarsa da; Martin, tecrübesinin, başarısız olduğuna inanır.

New York'a dönen Martin, Gottlieb'in, ne yaptığını bilme-
yecek kadar bunadığını görerek afallar, üzülür. Martin'in tenkit-
lerinden en fazla ürküttüğü adam, şimdi, onu tanıyamamıştır.
Martin - Terry Wckett dışında- tek başına Gottlieb'in takdir ede-
ceği tecrübelerle girer. Fakat bu arada, bir diğer işva ile kar-
şılaşır: St. Hubert adasında tanıştığı, zengin, güzel, sosyal ha-
yatta önemli, dul bir kadın olan Joyce Lanyon, Martin Joyce'a
mukavemet edemez ve bir senelik evlilikleri sırasında, Martin,
Leora'nın ölümü ile hissettiği boşluğu Joyce ile doldurur. Joy-
ce, Martin'e bir erkek çocuk verir, fakat karşılığında, Martin'in
bağımsızlığını ve ferdiyetçiliğini alır. Martin şimdi kendisini işi-
ne vermez. İsyan eder, kadını terkeder ve araştırmalarına de-
vam etmek için Vermont tepelerine gider. Terry Vickett ile birlik-
te, Martin, kendisini yeniden saf araştırmanın şevk ve mükâfa-
tına adar. Zevk ve neşe düşkünü kadın ve erkeklerden tama-
mıyla kurtulur.

Eleştiri

Arrowsmith, bazı eleştiricilere göre, Sinclair Lewis'in
en iyi romanıdır. Orta-batı Amerika'nın tek bölgesinde
duran Babbitt'in aksine, bu uzun bir roman, Zenith'de,
kendisini ilme adayan bir adamı çevreleyen bütün kötü-
lükler bulunmadığından, Lewis *Arrowsmith*'de, Amerika'yı
pek çok yönlerden ele alır. Lewis, bu romanında, bize sah-
tekârlığın, siyasî entrikaların, sosyal snobluğun bütün ül-
keyi sardığını gösteriyor. Üniversiteler, tıp fakülteleri,
hastaneler, genç idealistleri para ve şöhret karşılığında na-
muslarından fedakârlık yapmaya teşvik ederler. Lewis,
kurbanlarını nükte ve istihza ile ele alıyor. Samimiyet ve
idealizme karşı aşılarmış Pickerbaughlar, Tubbslar, Hola-
birdler ve Capitola McGurklar, Lewis'in hicivleriyle başa
çıkamazlar.

Fakat romanı sadece geniş bir cepheden girilen hü-
cum olarak ele alamayız. Yine Babbitt'teki müphemlik Ar-

rowsmith'te yoktur. Martin Arrowsmith, Babbitt gibi, maddî başarısının cazibesine kapılır, fakat Martin, "kendi haysiyetine mağlûp olur" ve çalışmalarına devam etmek için kendi kendisini zorlar. Martin'i anlatırken, Lewis, sadece, hakikî bir ilim adamının saf araştırmaya olan bağlılığı üzerinde durmuyor, çok beşerî zaafı bulunan yetenekli bir adamın nasıl olgunlaştığını da gösteriyor. Pek tabii, Martin'in olgunlaşmasında pek çoklarının rolleri oldu ise de, hiçbirisi şahsından fedakârlık pahasına kocasına bağlanan ve Amerikan romanının en parlak karakterlerinden biri sayılan Leora'nın sadâkati ile mukayese edilemez. Leora öldüğü zaman, Martin, artık realite karşısında nasıl hareket edeceğini kendisi öğrenir. Öldüğü zamana kadar, kocasının yükünü paylaşmak için, kritik zamanlarda, Leora her zaman Martin'in yanında idi. Aynı şekilde, Arrowsmith'in yarı-mâbutları arasında baş rahip durumundaki Max Gottlieb'in de, himayesinde bulunan kimsenin kendi yolunu bulması için ayrılması gerekir.

Roman ancak birkaç yerde sallantılı. Meselâ, Lewis, cemiyetteki sosyal hâinleri lânetlerken, çok uzun konuşur; halbuki romanın plânı, onun sözlerini çok daha kısa tutmasını gerektiriyordu. Yine bazan cemiyeti ve insanları gülünç göstermeye çalışırken, sözlerinde derinlik yoktur, inandırıcı değildir.

Şurası gariptir ki, Lewis'in bir diğer zaafının kaynağı, kendi gücüdür. İlmî teferruat üzerinde, hemen hemen Zola kadar kesinlikle durmak istemesinden ötürü, *Mikrop Avcıları* adlı meşhur kitabın müellif Dr. Pual de Kruif'e başvurdu. Dr. Kruif, tabiatıyla, kendisine tutarlı bilgi verdi ve bu bilgi, ekseriya, kitabın ilmî araştırma ile ilgili kısımlarına heyecan getirdi. Fakat veba salgını sırasında, katı kontroller üzerinde ısrar edilmesi ile, "gayrı-beşerî" ilim adamının hemen hemen karikatürize edilmiş şekli ortaya çıkıyor. Bununla beraber, bu tür tesadüfî başarısız-

lıklar, romanın bünyesine pek zarar vermiyor. *Arrowsmith*, Lewis Mumford'un, gayet yerinde bir görüşle belirttiği gibi, "edebiyatın, daha üst seviyelerinde bulunan bir özelliği haizdir: Hayat, ölüm ve yaratıcılık konuları üzerinde tarafsızlıkla duruyor; mağlûbiyet karşısında dahi, derunî bir güvenceyi gösteriyor."

Yazar

Amerika'nın Minnesota eyâletinde doğan Sinclair Lewis'in babası bir kasaba doktoru idi, annesi de, kendisi altı yaşında iken veremden öldü. Çok uzun boylu, çirkin ve yüzünde akne denen bir çeşit sivilce hastalığı bulunan Lewis, yalnız, içe kapanık bir çocukluk devri geçirdi. Yale Üniversitesi'ne giderken, konvansiyonel kalıpta yoğrulmayı reddetti; bir yaz Panama'ya gitti, diğerinde de Upton Sinclair'in sosyalist topluluğu Helicon Hall'da yaşadı. Zaman zaman kaba, tükenmez enerji dolu görünen Lewis, ardından ıstırap içinde bulunduğu hissini veren bir içedönüklüğe, bir karamsarlığa kapanıyordu. Bu *cycle* (bu tür dönemler) hayatı boyunca devam etti.

Yale Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra (1908), Lewis, senelerce muhabir, editör, reklâm menaceri olarak çalıştı; hattâ Jack London ve Albert Payson Terhune'e roman plânları dahi sattı. *Our Mr. Wrenn* (*Bizim Mr. Wren'imiz*, 1914) adlı romanının tutulması ile, istikbâlinin romanda olduğunu gördü. Henüz evlenmiş bulunduğundan, roman yazmaya devam etti, fakat başarı ve şöhret 1920'ye kadar kendisine ulaşmadı. *Main Street* (*Ana Cadde*) adlı romanı ile edebiyat sahnesine infilak ederek girdi. Carol Kennicott'un Gopher Prairie adlı evrensel küçük kasaba karşısındaki isyanını, mizahî ve hicivli bir tarzda ele aldığı bu romanı, sadece Amerika'da değil, Amerika dışında da alkışlandı. Müteakip beş sene zarfında; konformite, in engelleyici ağına yakalanmış Amerikan orta sınıfının hikâyeleriyle ilgili olarak iki kitap daha yayımlandı: *Babbitt* (1922) ve *Arrowsmith* (1925).

Lewis'in en iyi eserleri bu üç romanıdır. Daha sonraki, bir düzine kadar romanı, kendisine malî teminat sağladı ise de, canlılıklarından kaybetmemekle beraber, düşük kaliteli idiler. Bazen karikatüre, bazen hissiyata, bazen her ikisine de başvurmakla beraber, Lewis, yine de, Elmer

Gantry gibi aç gözlü bir vaiz ve Sam Dodsworth gibi dizginlerini karısının eline terketmiş bir otomobil imalâtçısını yarattı. Fakat Lewis, hicvettiği başarı efsanesine kendisini kaptırdı ve nihayet, Gopher Prairie'nin değer hükümlerinden, kendisini pek sıyıramadı.

Nobel mükâfatı, seyahatler, meşhur gazeteci Dorothy Thomson ile evliliği, zenginlik, zahiren onun başarılı olduğunu gösteriyordu. Fakat bütün bunlar, seneler geçtikçe, boş şeyler göründü. Lewis'in ikinci evliliği başarısızlıkla neticelendi; kendisini, kontrol edemezcesine içkiye verdi, arkadaşlık bağları gevşedi. Geride sadece, yaşamak uğrunda muazzam gayreti ile derunî ümitsizliği arasındaki çatışma kaldı. Romanları, maalesef, ölümünden biraz önce, "Allah'ım, benim kadar bedbaht kimse yaşamadı" sözünü söyleten derunî kargaşa ve huzursuzluğu hakkında pek az şey yansıtırlar. Kaderin istihzasıdır ki, Lewis'in yaşadığı hayat, romanlarından da fazla olarak, mutluluk ve maddî başarı arasındaki zâlim çelişkiye işaret ediyor.

Muhteşem Gatsby

Yazan

F. Scott Fitzgerald

(1896-1940)

Başlıca Karakterler

Nick Carraway: Hikâyeyi anlatan kimse, tenkitçi fakat şefkatli.

Jay Gatsby: Doğduğu zaman kendisine verilen James Gatz; trajik bir kahraman; şurası paradoksaldır ki, aynı zamanda kaçak içki de yapar ve sahte hisse senetlerini yutturmaya çalışır. Huzursuz ve romantik olan bu adam, Amerikan başarı efsanesindeki boşluğu gösterir.

Daisy Buchanan: Nick'in kuzeni. Bir zamanlar, Gatsby ile evlenmek üzere idi; şimdi Tom Buchanan ile evlidir; güzel, heyecanlandırıcı ve boş bir kız. Fakat Gatsby için, sahte rüyalarının gerçekleşmesini temsil eder.

Tom Buchanan: Yakışıklı, zengin ve atletik vücutlu; fakat aynı zamanda, aptallık ve zulüme yaklaşırçasına hissiz bir insan.

Jordan Baker: Daisy'nin arkadaşı ve Nick'e de zaman zaman kız arkadaşlığı yapar; huysuz, şımarık ve müzmin bir yalancı.

Myrtle Wilson: Tom'un metresi. Bir garaj sahibinin karısı olan bu kadın, caziptir, zevksizdir ve tiksindirircesine bayağıdır.

George Wilson: Myrtle'in yıldırılmış, sindirilmiş kocası. Azim ve bir hefteden mahrum olan bu adam, gariptir, trajik hâdisenin vasıtası olur.

Hikâye

Sene 1922, yer, New York'un Long Island bölgesi, Jay Gatsby ve komşusu, hikâyeyi anlatan Nick Carraway, West Egg kasabasında yaşarlar. Gatsby'nin göz kamaştırıcı zarif bir konağı vardır; Nick'in de, içinde adım atacak yer bulunmayan bir kulübesi, körfezin karşı tarafında, daha modern insanların yaşadıkları East Egg'de, Daisy ve Tom Buchanan vardır. West Egg ve Nex şehri arasındaki muazzam kül çöplüğünün civarında George ve Myrtle Wilson'un garaj ve evleri bulunur. Bütün bu karakterler, yaşadıkları çıplak ruhî boşluğun sembolü bu "kül vâdisi"nden geçerler. Roman, dehşet uyandırıcı zirvesine de burada erişir. Bir göz doktoru da, bu çöplüğe grotesk (gölünç) bir reklam tahtası koydurmuştur ve reklamındaki Dr. T. J. Eckleburg'un görmeyen mavi gözleri bu kasvetli manzarayı süzer.

Birinci Dünya Harbi'ndeki vatanî hizmetinden ve Yale Üniversitesi'nde edindiği eğitimden sonra Nick, bir tahvil satıcısı olarak çalışmaya başlar. West Egg'de yerleşir ve kuzeni Daisy ve kocası Tom ile dostluğunu tazeler. Daisy'nin arkadaşı Jordan Baker'den, Tom'un karısını aldattığını ve Daisy'nin de yüreği parça parça, onun sadakatsizliğini bildiğini öğrenir. Tom, küstahçasına Nick'in, metresi Myrtle Wilson ile tanışmasını ister. Nick, müteredit de olsa Tom ve Myrtle'in, New York'daki özel apartman dairelerinde verdikleri gürültülü bir partiye katılır. Daisy'den bahsettiği için Tom, Myrtle'in burnunu kırdığı zaman eğlence zirveye erişir!

Kendisini, Buchanan'ın karşılaştığı derin meselelerin içinde bulan Nick, hemen ardından, Gatsby'nin kargaşalı hayatına da bulaşmaktan kaçınmaz. Gatsby, hafta sonlarında şaşıaali partiler verir ve misafirler, ev sahibini nâdiren görmelerine rağmen onun şaibeli zenginliği hakkında dedikodular yaparlar. Gatsby'nin gösterişli partileri, kendisini derinden sarsan ihtiraslarını tatmin için yeterli değildir; bir zamanlar kendisinin olan fakat harp sırasında kaybettiği Daisy'yi yeniden kazanmasına

yardım etmez. Bu hedefi uğrunda, Daisy'yi tanıyan Jordan ve Nick'in kendisine yardım etmelerini ister. Nick'in evinde bir buluşma hazırlanır ve Daisy, yeniden Gatsby'nin metresi olur. Kısa bir müddet için, Gatsby ve Daisy, birbirini ilk defa görmelelerinden bu yana, hissetmedikleri bir mutluluk içinde yaşarlar.

Gatsby'nin bu mutlu hayatı devam ettirebileceği yolundaki faraziyeleri kısa vâdelidir. Tom Buchanan ve George Wilson, hemen hemen aynı anda, karılarının kendilerini aldattıklarını anlarlar. Gerçi Wilson, Myrtle'in davranışlarından haberdar olur ise de, Tom'un kendisini aldattığını bilmez. Wilson'un indinde, Tom, garağın sadece bir müşterisi ve kullanılmış otomobillerin potansiyel bir kaynağıdır. Tom, karısını ve metresini kaybedebileceğini anlayınca, "paniğin sıcak kırbaçları"nı hisseder. New York'ta boğucu sıcak bir otel odasında Gatsby -Tom, Daisy, Nick ve Jordan'ın huzurunda- Daisy'nin kocasını terketmesini ve onu hiçbir zaman sevmediğini itiraf etmesini ister. Bunu bir fırsat bilen Tom, Gatsby'nin, yeraltı dünyasının kirli işleriyle uğraşan bir yaratığı olduğunu söyler. Tom'un bu hücumu sırasında Daisy'nin sesini çıkarmaması ve Tom'u sevdiğini inkâr etmeyişi, Gatsby'i sarsar ve bütün hayallerini söndürür.

Daha önce, beş kişi New York'a giderlerken, Daisy'nin, Buchanan'ın otomobilinde Gatsby ile beraber gitmek hususunda ısrar edişi, Tom ve diğerlerinin Gatsby'nin otomobilinde onların peşinde gitmesi, Tom'un kıskançlığını son haddine çıkarır. Şimdi, zaferi kazandığından Gatsby'ye sırt çeviren ve tepeden bakan Tom, Gatsby'ye, Daisy'yi, kendi otomobilinde West Egg'e götürmesini söyler. Beraberce yola koyulurlar. Felâket kendilerini yolda bekler.

Kocası tarafından dövülen ve odasına kilitlenen Myrtle Wilson, dışarı çıkar ve süratle yola fırlar. Kaçmak isterken, Gatsby'nin otomobili altında korkunç bir şekilde can verir ve Gatsby'nin otomobili de yana devrilir. Tom, Nick ve Jordan, kısa bir zaman sonra, şimdi halkın biriktiği garağa ulaşırlar ve Tom, metresinin öldüğünü öğrenir; kadının kocası perişan bir

haldedir. Tom'un, Wilson'un kulağına söylediği sözler (romanın son sayfalarına kadar bundan bahsedilmemiştir), derhal dehşetli bir durum yaratır. Bununla beraber, Nick, ilkin, Gatsby'den, Myrtle'i öldüren otomobili kendisinin değil Daisy'nin kullandığını öğrenir. Gatsby, Daisy'nin hareketindeki bütün sorumluluğu yüklediğini söyler. Kendisine fırsat verilmez. Gatsby'nin yanından ayrılan Nick, çim bahçenin öte tarafından haykırır: "Hepsi, ciğerleri metelik etmeyen dejenere insanlar! Sen, bu soysuz grubun hepsine bedelsin!" Bu komp-liman karşısında, Gatsby'nin yüzünde sıcak bir gülümseme belirir, bu onun son gülümsemesidir. Birkaç saat sonra, George Wilson, Gatsby'i tabanca ile öldürür ve ardından intihar eder.

Gatsby'nin cenaze töreninde, Nick'den başka, sadece Gatsby'nin yaşlı babası ve birkaç hizmetçisi bulunur. Nick'in, ısrar ve ricalarına rağmen önceki arkadaşlarından veya misafirlerinden kimse katılmaz. Daisy ve Tom geziye çıkarlar. Aylar sonra Nick, Tom'u görür ve onu, hakikati itirafa zorlar: Gatsby'nin ölüm otomobilini kullandığını Wilson'a söyleyen odur. Besbelli ki, Daisy, bunun yalan olduğunu söylemiştir. İlkin gazaba gelen ve ardından şefkat hisleri uyanan Nick, "hepsinin dikkatsiz ve şaşkınlık içinde bulundukları"nı söyler. "Tom ve Daisy, dikkatsiz insanlardır. Eşyayı ve insanları bu hâle soktuk-tan sonra, paralarına ve muazzam dikkatsizliklerine veya onla-rı bir arada tutan ne ise, ona dönerler ve yarattıkları çöplüğü, diğerlerinin temizlemesini isterler..."

Nick, kısa bir zaman sonra, Jordan ile ilişkilerini keser; zira bu kadın hayatî bir beşer ilişkisini paylaşamayacak kadar Daisy'ye benzemektedir. Bununla beraber, son jesti, inkânn ötesine, bir şeyin idrak edilmesine kadar uzanır. Gatsby'nin konağına son bir defa daha baktıktan sonra dönerken, Nick, sahilde durur ve asırlarca önce Hollandalı denizcilerin, gözleri ve kalpleri hayallerle dolu olarak bu adaya baktıklarını ve Gatsby'nin ümitsiz hayallerine zemin hazırladıklarını düşünür. Gatsby'nin hayalinin boş olduğu, daha yüz yıllarca önce söy-lenmiştir.

Eleştiri

Muhteşem Gatsby, 1925 Nisanı'nda basıldı; eleştirciler kitabı, hararetle yüceltiler ve Fitzgerald'ın derinden hürmet beslediği yazarlar da kitabı övdüler. T. S. Eliot, meselâ şunları yazdı: "*Gatsby*, senelerdir, İngiliz veya Amerikan romanları arasında okuduğum herhangi bir kitaptan da fazla olarak ilgimi çekti ve beni heyecanlandırdı... Bana öyle geliyor ki, bu Amerikan romanının, Henry James'den bu yana attığı ilk adımdır!.." Fakat, kitabın satışı, bu övgülere paralel gitmedi. *Muhteşem Gatsby*'nin satışı, ümitsizlik uyandıran mütevazı bir başlangıçtan sonra, gitgide azaldı ve 1937'de, Fitzgerald, kitabın bir kopyasını dahi bulunduran bir kitabevi görmediğini söyledi. Bugün, yayımlanmasından hemen hemen kırk sene sonra, *Gatsby* her sene 50.000 tane, orijinal satışının iki misli satılıyor.

Gatsby'ye, daha büyük bir okuyucu kitlesinin neden sarıldığını anlamak, Fitzgerald'm başarısını daha berrak bir şekilde anlamaktır. *Gatsby*, öteki birçok eleştircilerin söylediklerinin aksine, Caz çağındaki âdet ve davranışları, tenkit süzgecinden geçirilmeyen bir eleştirci değildir. Önemli veya devamlı değer hükümleri yaratmayan Caz çağıının başarısızlıklarının nüfuz edici bir analizidir. Zenginlik karşısında kendilerinin kararsız tutumuna rağmen, Fitzgerald, *Muhteşem Gatsby*'de, Amerikan sosyal ve ahlâkî ruhunu yozlaştıran hastalığı teşhir edebilecek tarafsızlığı gösterdi. Bu hastalık, Jay Gatsby'nin tahrif edilmiş muhayyilesinde, derinden derine yerleşmiştir. Kendisini maddî başarı hayaline kaptıran Gatsby, bu çarpık çurpuk hayallerin kurbanı oldu, şimdiki zamanımızı mazi ile ve aşkı, zenginlik ile bir tuttu. Gatsby, Fitzgerald'm yazdığı gibi, "muazzam, bayağı ve cicili bicili güzelliğin hezimetinde" köleleşmiş Amerika'yı sembolize ediyor. Gatsby'

nin, acındırıcı hayal kırıklığı ve yenilgisinde, Fitzgerald, pek çok Amerikalı'nın ruhî kuvvetini yitiren hastalığı anlatıyor.

Gerçi alışılmış değerlere hücum ediyor ise de, Gatsby, kapıyı, değişikliğe kapamaz, açar. Nick'in, Buchanan'ın yıkıcılığını ve Gatsby'nin körlüğünü görmeye başlaması ümit vaadedici. Roman sona ererken, Nick olgunlaşır; kendisini hayallerden kurtarmıştır, şefkat hisleri gelişir. Hiçbir zaman Jay Gatsby, hele bir Tom veyahut Daisy Buchanan olamaz. Bir eleştiricinin söylediği gibi, *Muhteşem Gatsby* eğer "Amerikan hayalinin çöküşü"nü dramatize ediyorsa, aynı zamanda da, bu hayale, daha özlü bir alternatif gösteriyor.

Fitzgerald'ın en iyi romanındaki ustalığı hakkında birkaç söz: Ne plân ne de karakterler göz kamaştırıcıdır; melodram unsurları, hikâyenin anlatılışını gölgeliyor ve karakterler, derinliklere sahip olamayacak kadar küçük tutulmuşlardır. Fitzgerald, yine de, kendi seçtiği tekniği yaratıcı bir şekilde kullanır, Joseph Conrad ve Henry James'den, karakterleri canlandırmak, heyecan ve merak uyandırmak için dışarıdan bir müşahit kullanılması (Nick) gerektiğini öğrendi. Fakat hepsinin üstünde, *Muhteşem Gatsby*, bir ruhî durumun ve davranışın zaferidir. Karakter, sembol ve imaj, bütün eseri kaplayan lirik ve hüznünlü özelliği yaratmak için muntazam bir şekilde anlaşırlar. Şu halde, *Muhteşem Gatsby*, Malcolm Cowley'nin dediği gibi, "1920'lerin, diğer çağların bir efsanesi olarak hayatîyetini sürdürecektir bir masalı" olarak ortaya çıkıyor.

Yazar

F. Scott Fitzgerald -ki büyük büyük amcası Amerikan istiklâl marşının güftesini yazan Francis Scott Key idi- Minnesota eyaletinin St. Paul şehrinde, İrlandalı ve İngiliz asıllı Katolik kilisesinin yönettiği bir okulda vasat

bir eğitimden sonra 1913'te Princeton Üniversitesi'ne gitti. Fakat dersleri dışında başka faaliyetler yürüttüğünden, notları hiç de iyi değildi. Üniversitede, piyesler yazdı, edebî mecmualar için şiir ve hikâyeler yazdı, derslerini ihmal etti. Tam zamanında gelen bir hastalık ve ardından askere alınması sayesinde, üniversiteden atılmaktan kurtuldu. Fakat Fitzgerald, Princeton'a olan sevgisini hayatı boyunca devam ettirdi.

Teğmen Fitzgerald, hiçbir zaman Amerika dışına gönderilmedi. Çok vakti, fakat çok az parası bulunan Fitzgerald, ilk romanını yazdı. Ve sonraları, hayatını en güçlü bir şekilde etkileyecek Zelda Sayre adındaki kıza kur yaptı. Ancak, *This Side of Paradise* (Cennetin Bu Tarafındakiier) adlı romanı yayımlandıktan sonradır ki (1920), Zelda, sefaleti artık geride bırakmış nişanlısı ile evlenmeye razı oldu. Kitap, Fitzgerald'ı Caz çağının sesi olarak yerleştirdi ve yirmi dört yaşında, peşinde koştuğu servet ve şöhrete kavuşturdu. Fitzgerald ve Zelda, yıllarca, Amerika dışında, bilhassa Paris'te ve Fransız Riviyera'sında, göz kamaştırıcı bir şekilde yaşadılar ve her zaman ümitsizcesine, gelirlerinden fazla para harcadılar. Fitzgerald'ın küçük hikâyelerinden çoğu, masrafını karşılamak için yazılan piyasa kitapları idiler. Bunlardan bazıları ("*The Diamond as Big as the Ritz*" ve "*Babylon Revisited*"), maamafih, asrın en iyi hikâyeleri arasındadır ve kendisinin en iyi romanları ile de mukayese edilebilir.

1927'den itibaren, Zelda'nın sıhhati bozuldu ve Fitzgerald çok daha fazla kendisini içkiye verdi. 1930'ların ortalarında, artık bir alkolik olmuştu. Verimi düştü, borçları arttı ve şöhreti söndü. Son yıllarını dramatik bir şekilde anlattığı kitabı, *The Crack up* (1945), Fitzgerald'ın, cesaretini olduğu kadar ümitsizliğini de gösteriyor. Zelda bir hastaneye kaldırıldı (kadın, Fitzgerald'ın ölümünden sonra bir yangında öldü). Fitzgerald, Hollywood için senaryo yazmak suretiyle kızı Scottie'ye baktı. Fakat makine kendisini yitirmişti ve Fitzgerald, 44 yaşında iken Los Angeles'de kalp sektesinden öldü. Tamamlanmamış son romanında (*The Last Tycoon*), Fitzgerald, başından geçen felâketlere rağmen, hakikî bir sanatkârın, haysiyet ve nüfuz edici görüşünü muhafaza ettiğini gösteriyor.

Zaman Makinesi (The Time Machine)

Yazan

H. G. Wells

(1866-1946)

Başlıca Karakterler:

The Time Traveler (Zaman Seyyahı): Kendisinin yaptığı zaman makinesi vasıtası ile milyonlarca sene sonrası seyahat eden maceracı bir ilim adamı.

Weena: Zaman Seyyahı'nın M. S. 802.701 senesinde İngiltere'de yaşadığını keşfettiği Eloi ırkından bir kız; Zaman Seyyahı'nın güvenilir ve sevimli arkadaşı.

Hikâye

Ondokuzuncu asrın son senelerinde, Zaman Seyyahı, yemekten sonra zamanın, dördüncü bir boyut olarak ele alınması konusunda arkadaşları ile sohbet eder. Eşyanın, sadece en, boy ve yükseklikte değil, zamanda da mevcut olduğunu söyler. İnsanların, zaman boyutunu sezememelerinin sebebinin, onların zamanla birlikte hareket etmeleri olduğunu anlatır.

Bu durumu düzeltmek ve teorilerini tecrübeden geçirmek için, Zaman Seyyahı, kendisinin, asırlar boyunca ileriye veya geriye gitmesini temin edecek bir makine yapmıştır. Yapılması için iki sene çalıştığı makinenin hakikî bir modelini gösterdiği zaman, şüpheci misafirleri (bir politikacı, bir doktor ve bir psikolog) hayret içinde kalırlar. Psikolog, bir maniveleya basmasını söyler ve model âniden kaybolur. Zaman Seyyahı, şaşkınlık içindeki misafirlerine, makineyi mükemmel bir şekilde sokar sokmaz, kendisini istikbâle fırlatacağını söyler.

Ertesi hafta, aynı grup tekrar Zaman Seyyahı'nın evinde toplanır. Bu defa bir gazete editörü de toplantıya katılır. Ev sahibi gecikir ve misafirler, onun niye geç kaldığını anlayamazlar. Yoksa gerçekten istikbâle mi seyahat etmiştir?

Birdenbire kapı hızla açılır ve üstü başı pis, perişan ve çenesi berbat bir şekilde kesilmiş Zaman Seyyahı görünür. Temizlenip giyindikten sonra, yemeklerini yerler ve Zaman Seyyahı, onlara, hayret uyandırıcı macerasını anlatır:

Modeli gösterdiğinden bir hafta sonra, Zaman Seyyahı, makinesini mükemmelleştirmiş ve ertesi sabah, kendisini makineye bağlayarak, bir roket gibi istikbâle fırlatmıştır. Yolculuk gaye kötü şartlar altında geçmiştir; hızla birbirini takip eden günler ve geceler boyunca aniden gelen ve kaybolan ışık ve karanlıktan gözleri rahatsız olmuştur. Sonunda, makinesini, sisli ve garip bir istikbâle getirir, sallantılı bir tarzda makinesini durur ve kendisini M.S. 802.701 yılında bulur.

Çok gelişmiş bir medeniyet bulacağını ümit eden Zaman Seyyahı, sisli ve sıcak havada, sahneyi andıran muazzam bir yerde, dev gibi meş'um bir sfenks görür. Çok geçmeden, yanına insanlar yaklaşır. Onlar, zayıf, narin insanlardır ve boylan sadece bir metre 20 santim kadardır. Çocuk gibi davranan biri Zaman Seyyahı'na, yağmur fırtınasının güneşten mi geldiğini sorar. Ardından bu küçük boylu zayıf insanlar, boynuna bir çelenk takar ve şarkı söyleyerek onun çevresinde dans etmeye başlarlar. Onlar, zaman makinesi ile bir ölçüde ilgilenirler ve

Zaman Seyyahı, makineyi harekete getiren manivelâları çıkar-
dıktan sonra, makineye dokunmalarına müsaade eder. Bera-
berce, sebze ve meyveden oluşan yemeklerini yerler -hayvan-
ların nesli tükenmiştir- ve kendilerinin Eloi ırkından olduklarını
söyleyen bu insanlar, Zaman Seyyahı'na dillerinin ana hatları-
nı öğretirler.

Zaman Seyyahı, Eloilerin haddinden fazla medenîleşmiş bir
ırk olduklarını anlar. Kolayca yorulan bu insanlar, çocuklar gi-
bi, maymun iştahlıdırlar, bir şey üzerindeki ilgilerini sürdürmez-
ler. Son derece tembel, fakat güzel, banşçı ve dost insanlardır.
Zaman Seyyahı, bunun, beşer tekâmülünün sonu olduğunu
anlar. Ayakta kalabilmek için daha iyi ve daha randımanlı ma-
kineler yaratmak ihtiyacında olmayan bu insanlar, ihtiras ve id-
dialarını yitirmişlerdir. Eloiler, uzun zamandır kontrol altına alı-
nan tabiatla mücadele etmek mecburiyetinde olmadıkların-
dan, makul ve işbirlikçi insanlar olmuşlardır. Medeniyetin zahîrî
hedefine ulaştıklarıandan, heyecansız da olsa, mutlu bir hayat
sürdükleri anlaşılır.

Gece olduğu zaman, Zaman Seyyahı, makinesinin kaybol-
duğunu görerek endişelenir. Eloileri uyandırmaya çalışır, fakat
onlar karanlıktan, dehşete kapılırcasına ürktüklerinden ma-
kinenin aranmasında kendisine yardımcı olmazlar. Huzursuzluğa
kapılan Zaman Seyyahı'nın da nihayet uykusu gelir ve uyur. Er-
tesi sabah, muazzam beyaz sfenkse giden bir yol görür ve za-
man makinesinin onun içinde olduğunu anlar. Sfenksin kapısı-
nı açmaya çalışırsa da, başarılı olamaz. Eloiler de kendisine
yardım etmezler. Zaman Seyyahı, kendi asrına geri dönemeye-
ceğini düşünerek ümitsizliğe kapılır.

Maamafih bu noktada, boğulmaktan kurtardığı, Weena
adında sevimli ve çocuk gibi bir kızla arkadaş olur. Öteki Elo-
iler gibi, Weena da, kolayca yorulur ve karanlıktan korkar. Yi-
ne de, Zaman Seyyahı'nın maceralanna katılmayı kabul eder.
Bu istikbâldeki dördüncü gününde, Zaman Seyyahı, Eloiler'in,
karanlık çöktükten sonra niye dehşete kapıldıklarını anlar. Eski

bir binanın, karanlık harabeleri arasında, garip gözlerin kendisini süzdüğünü görür. Hemen bu gözlerin peşine takılan Zaman Seyyahı, onların, uzun ve rahat adımlarla önünden giden ve merdivenden indikten sonra bir mahzende kaybolan, maymunu andıran korkunç bir yaratığa ait olduklarını görür. Zaman Seyyahı, bu yaratığın, Eloiler gibi beşerî olduğuna inanmaz ise de, Morlock denen bu yaratıkların da, kendi zamanının insanların torunları olduklarını öğrenir. Dünya, yerin yüzünde yaşayan zayıf, narin ve âciz Eloiler ile, beşerî örümcekler gibi, yeraltı tünellerinin karanlığında el ve ayakları üzerinde yürüyen ve ancak geceleri meydana çıkan, vahşî ve iğrenç Morlocklar arasında bölünmüştür. Dünyanın, besbelli, efendileri olan Eloiler, ondokuzuncu asrın İngiltere'sini yöneten sınıfın torunlarıdır. İşçi sınıfının torunları olan Morlocklar, yapılması gereken bedenî işlerle uğraşırlar ise de, onların vahşeti Eloiler'i, uşaklarının bir gün isyan edeceklerinin dehşeti içinde yaşatır.

Şimdi, makinesini saklayanların Eloiler değil, Morlocklar olduğunu anlayan Zaman Seyyahı, Weena'nın ikazına rağmen, onların yeraltı tünellerine girmeye karar verir. Elleri ve ayakları üzerinde zor zahmet bu mağaralardan birine girmeye muvaffak olan Zaman Seyyahı, bir et parçasını kemiren bir grup yaratık görür. Onlar, hemen hücum ederler ise de, gözleri önünde bir kibrit çakarak, yeryüzüne kaçmayı başanır. Daha sonra, Morlockların, geceleri kaçırdıkları Eloiler'i yiyerek yaşadıkları gerçeğini dehşetle öğrenir.

Bu iğrenç yaratıkları önleyen tek engel ışıktır ve onlar, Eloiler'in karanlıktan korktukları kadar ışıktan korkmakta ve kaçmaktadırlar. Zaman Seyyahı'nın kibritleri tükendiğinden, ertesi gün Weena ile birlikte, ışık yaratacak bir şeyler bulmaya çalışır. Yeşil porselenden yapılmış eski bir saray keşfeder, burası, muhtemelen, Eloiler'in uzun zamandır unuttukları ilim ve tabii tarih müzesidir. Talihi yardım eder, balmumu bulur ve bir mum yapar.

Müzedeki uzun yürüyüş Weena'yı son derece yorar. Böylece Zaman Seyyahı, geceyi kızla beraber geçirmeye karar verir; vahşileri uzaklaştırmak için bir ateş yakar. Fakat bazı Morlockların orman arasından yaklaştıklarını görünce, geceyi, yeni bir ateş etrafında, bir tepede geçirmenin daha iyi olacağını anlar. Gece yarısı uyanan Zaman Seyyahı, ateşin söndüğünü, kibritlerin alındığını ve Weena'nın kaybolduğunu dehşet içinde görür. Kızın, Morlocklar tarafından kaçırılmasından korkan Zaman Seyyahı, çevresini aramaya koyulur. Kızı bulamaz, fakat ilk ateşin, ormana yayıldığını, otuz ve kırk kadar Morlock'u öldürdüğünü görür.

Gündüzleri uyuyarak ve geceleri yürüyerek, sfenksin yanına gider. Müzeden bir demir çubuk almıştır ve bununla sfenksi açmayı düşünür. Fakat kapının açık olduğunu görür ve kendisine bir tuzak kurulduğunu düşünmeksizin içeri dalar.

Makinesi oradadır. Fakat bir grup Morlock hemen üzerine atılır ve Zaman Seyyahı, onları def etmeye çalışırken, makinesini işletir. Morlocklar, Weena'yı yedikleri gibi, onu da yemek için kaçıracakları sırada, makine Zaman Seyyahı'nı, onların elinden kurtarır ve uzak istikbâle fırlatır.

Milyonlarca sene sonra yeryüzü, eksenini etrafında dönmesini durdurur. Makine, ıssız bir sahilde durur ve Zaman Seyyahı, yegâne yaratıkların ürkütücü ve dev yengeçler olduklarını anlar. Makinesini tekrar harekete geçirir ve şimdi, laboratuvarının güvenlik verici atmosferinden ayrıldığı tarihten otuz milyon sene sonra dünyayı, soğuk, kullanılmaz bir halde, sönmekte olan güneşin hafif ışığı ile aydınlanırken görür.

Dehşet içindeki Zaman Seyyahı, makinesini, geriye dönmesi için ayarlar ve nihayet, evine dönerek, macerasını arkadaşlarına anlatır. Gelecekte ümitsizliğe düşmesine rağmen, Zaman Seyyahı, ilmî merakını kaybetmiş değildir. Ertesi gün, tekrar zaman içinde yolculuğa çıkar. Aradan üç sene geçmesine rağmen, henüz geriye dönmemiştir ve arkadaşları, ^ âketle

neticelenen bir maceranın onu, zamanın derinliklerine götürmüş olabileceğini sanırlar.

Eleştiri

Zaman Makinesi, felsefî ve siyâsî yönleri bulunan ilmi bir macera, Jules Verne'den daha ciddî olan Wells, bu başarılı ilk kitabı ile çağdaş bilim-kurguya zemin hazırladı.

Wells, ilim ve akıllı plânlamanın, beşer ırkına çok şeyler getireceğine inanan fazlasıyla ümitvar bir insan olmakla itham edildi. Son zamanlardaki tenkitçiler ilmin bir ikisir olduğu inanın, ilmî bilgileri, nükleer bomba gibi tahrip silâhları haline getiren beşer tabiatının bu yönünü hesaba katmadığını söylüyorlar. Bununla beraber, *Zaman Makinesi*'nde, Wells, hiç de uysal bir iyimser olmadığını gösteriyor.

Bu küçük kitap, aslında kendisini ilim vasıtası ile fizikî tabiat tarafından her gün biraz daha az meydan okunan bir mevkide bulan beşer ırkının geleceği hakkında yapılan tahminlerdir. Sakin, tembel ve son derece medenî Eloiler, bir bakıma beşer tabiatının hiçbir zaman sindirilmeyecek yönlerini temsil eden hayvanî Morlocklar kadar soysuzlaşmıştır. Wells kendisinin zamanının, yönetici ve hizmet edici sınıflarla kesin bir surette bölünmüş cemiyetini, istikbâle doğru uzatır. M.S. 802.701 senesinde, cemiyetin yöneticileri, kendilerini, fizikî varlıklarının devam ettirilmesi için gerekli uşakları tarafından ortadan kaldırılabilecekleri bir durumda görür ve bu potansiyel yıkıcılardan korkarlar.

Wells'in, *Zaman Makinesi*'nde, beşer ırkı için gördüğü yegâne ümit, hareketli ve huzur içindeki bir hayat; insanları akıllı bir tarzda, sınıflar arasındaki sınırın kaybolacağı zamana kadar, sınıflar arasında barışçı bir ilişkinin kurulacağı şekilde kaynaştırmaktır.

Tono-Bungay

Yazan

H.G. Wells

(1866-1946)

Başlıca Karakterler

George Ponderevo: Hikâyeyi anlatan kimse; uçak mühendisliği ile ilgilidir; fakat amcasının tesiri altında ilâç satımı işine dalar.

Edward Ponderevo: George'ın heyecanlı, ihtiraslı eczacı amcası; Tono Bungay adındaki ilacı icat eder.

Susan Ponderevo: George'ın sevimli ve gösterişsiz yengesi. Edward'ın ihtiraslarını bir perspektife oturtmaya çalışır.

Beatrice Normandy: George'ın hayatındaki aristokratik sevgili.

Morion Ramboat: George'ın evlendiği tamahkâr, tahayyül gücünden mahrum kız.

Gordon-Nasmyth: Servet peşinde koşan pervasız bir asker; Ponderevoları, Doğu Afrika'daki bir adada radyoaktif malzeme çalmaya teşvik eder.

Conthorpe: Kendi kendisini yetiştirmiş idealist bir mühendis; George'a, uçuş öğretir.

Hikâye

Genç George Ponderevo'nun çocukluğunun geçtiği çağ olan Victoria çağının son yıllarında İngiltere'ye katı bir sınıf sistemi hâkimdir. Sahiplerine ecdattan kalan Bladesover adındaki büyük bir konağın vekilharcının oğlu olarak, Lady Drew'dan en alt kademedeki işçi ve hizmetçilere kadar, herkesin, cemiyyette hangi mevkii elde edeceklerinin önceden tayin edildiğini görür. Bir rütbeden diğerine geçmek mümkün değildir ve George, kendi yerinin de, diptekine yakın olduğunu hemen sezer.

George on iki yaşına geldiği zaman, yüksek ruhlu aristokratik komşusu Beatrice Normandy'ye âşık olur. Küçük Beatrice, George'ın bir köpek yavrusununkini andıran sevgisini karşılıksız bırakmaz. Fakat George, Beatrice'in küstah üvey ağabeyi Archie Garvell ile kavga ettiği zaman, kız kendisine yardım etmediği gibi, Lady Drex'a, kavgayı ilkin George'ın başlattığını söyler. Bu, George'ın, İngiliz aristokrasisi hakkındaki ilk tecrübesidir. Bu aristokrasinin mensupları, bir klanın üyeleri gibi birbirlerine bağlıdırlar. George, bu gerçeği hiçbir zaman unutmaz.

Bladesover'i terketmeye mecbur kalan George, bir ara, soğuk ve dindar dayısı Nicodemus Frapp'ın işlettiği bir fırında çalışır. Fakat George, riyakârcasına dindar genç kuzenlerinin yanında, çirkin ve günah sayılacak sözler sarfeder, çocuklar da kendisini dayısına şikâyet ederler.

George nihayet amcası Edward Ponderevo'nun yanında çalışmaya başlar. Amcasının Wimbalehurst adındaki uyku bir kasabada bir eczahanesi vardır. George'ın amcası anlayışlı bir insandır. Annesi öldükten sonra George, Susan Ponderevo adındaki sabırlı, neşeli, nükteden yengesi tarafından yetiştirilir. Amcası Edward, bu küçük kasabanın sönük ve renksiz hayatından huzursuzdur. Gittikçe büyümekte olan orta sınıfın ihtiyaçlarına cevap verecek bir şey icat ederek zenginliğe kavuşmasının ihtirası içinde yanar. Kendisini, sanayiîni ölesiye ihtiyaç hissed-

ceği bir malı tekelinde toplamış bir sanayi lideri olarak hayal eder.

Bir an önce paraya kavuşmak için acele eden Edward Ponderevon, tasarruflarını aptalcasına yatırır ve küçük eczahanesi yanında biriktirdiği az miktardaki parasını da kaybeder. Hatta, George'ın büyüülmesi için kendisine emanet edilen paradan bile harcar. Kendisi ile alay eden komşularına artık tahammül edemeyen Ponderevolar, talihlerini başka yerde denemek üzere kasabadan ayrılırlar. Londra'da üniversitede tabîî ilimler fakültesini bitiren George, amcası ve yengesi ile birleşir.

Gerçi kendisine bırakılan mirası böylesine çarçur eden amcasına kızgınlık duymakla beraber, George, onun mütemadiyen bir şeyler yapmak istemesine ve egzantrikliğine hayranlık duyar. Edward Ponderevo, bir gün, George'a, "Tono-Bungay" adında bir icat yaptığını, fakat şimdilik bu konuda başka bir şey söylemeyeceğini anlatır.

Fakülteye devam ederken George, Marion Ramboat adında bir kızla tanışır ve Marion, George'ın, Beatrice'e beslediği çocukça sevgiyi unutturur. George, Marion'un, tamamıyla alelâde olan cazibesine kendisini safcasına kaptırır ve onunla evlenmek ister; fakat kız ona, bir ev kuramayacak kadar fakir olduğunu hatırlatır.

Tam bu noktada, Edward Ponderevo, George'u hayafî bir toplantıya davet eder. Tono-Bungay mükemmelleştirilmiş, reklâmına başlanmış ve bütün İngiltere'de satılmaya başlamıştır. George'ın anladığı kadarı ile onu içen insanları, ne öldürür, ne iyileştirir. İlâcın gizli bir formüle göre yapılması gayet kolaydır; fakat talep o kadar fazladır ki, Edward halkın ihtiyacını karşılayamaz. Amcası kendisine seneliği 300 İngiliz lirası ücretle iş teklif edince, George, bu teklifi, evlenmesini mümkün kılacağı için, fırsat bilir ve kabul eder.

George'ın becerikliliği ve ilmî eğitimi sayesinde, Tono-Bungay'ın imali hızla genişler. Gittikçe bayağılaşan ve gülünçleşen ilânlar hazırlar ve amcasının, bu imalinin etkinliğine gerçekten

inandığını ve tenkit edilmesine tahammül edemediğini görür. Bu kocakarı ilâcı bütün İngiltere'ye yayılır ve Ponderevolar zengin olurlar. George ilmî yeteneği ve bilgisinin böylesine faydasız ve sahte bir ilâç için heba olmasına üzülsün de, Marion ile ancak burada çalışırken evlenebileceğini anlar. Mamafih, bu evlilik, büyük bir başarısızlıkla neticelenir. Marion sadece maddî başarı ile ilgilidir ve düşük entelektüel seviyesi ve mizacı bakımından da George ile uyuşmaz. Çok geçmeden George, amcasının sekreteri Effie Rink ile muvakkat bir ilişki kurarak teselli bulur.

Tono-Bungay artık tutunduğundan, George, hakikî ilgisini geliştirmek için zaman ve para ayırabilecek durumdadır; plânör ve balonlar üzerindeki tecrübelerine başlayabilir. George, kendisini, böylesine ilme verirken, servetini daha da artırmak peşinde koşan amcası, para getirecek herhangi bir fikri olan herkesi dinler ve bu projeler için de para verir. Bunlardan bir tanesi -ki felâketle neticelenecektir- Doğu Afrika'daki bir adanın çıplak sahillerinden "quap" veya radyoaktif mucur çalmaktır. Gordon-Nasmyth adındaki bezirgân bir askerin yaptığı bu teklif üzerinde, bir müddet için pek durmazlar, zira Ponderevolar şimdi çok meşguldürler.

Bu arada, Edward Ponderevo, bir konaktan diğerine taşınır. Artık son derece zengin olmasına rağmen hâlâ, kendi kendisi hakkında beslediği Napoleonvarî kuruntulara uygun bir ev bulamaz. Karısı Susan, kocasının bu caka hırsını sakın alayıcılığı ve ortaya koyduğu gösterişsiz şahsiyeti ile kontrol etmeye çalışır ise de başarılı olamaz. Edward, çağının önde giden sosyal şahsiyetlerinden biri olmaya azmetmiştir. Elinde, sarfedecek para bulunduğu müddetçe, katı sınıf engellerini aşabileceğini sanır. Şaraptan zevk alan bir kimse olduğunu göstermek için Fransızca öğrenir. Fakat bu, gülünç netice verir. Nihayet, bir çeşit Bladesover yerine geçmesi için Crest Hill adındaki şaheser bir köşk satın alır ve onu daha da geliştirmek için yüz işçi çalıştırır.

Bu arada, Tono-Bungay'dan para almakta devam ettiğinden George, Cothorpe adındaki yetenekli asistanı ile birlikte plânör tecrübelerini devam ettirir. Çok geçmeden, Beatrice Normandy ile karşılaşır ve ölmekten kılpayı kurtulan bir planör kazasından sonra George'a bakan Beatrice ile George arasındaki eski aşk tazelenir.

Edward Ponderevo'nun muazzam spekülasyonları geri tepir. Malî bakımdan çok fazla yayıldığından, iflâsın eşiğine yaklaşır. Artık halkın güvenini de kaybetmiştir, güçlü arkadaşları kendisine yardım etmezler. Tekrar George'a başvurarak, Gordon-Masmyth'in teklifi üzerine, esrarengiz radyoaktif mucur peşinde Mordet adasına gitmeye çağırır. Eğer bu maddeden yeterli miktarda İngiltere'ye getirebilirse, ilim sanayiinin hayatî bir unsuru haline gelmekte olan radyoaktif madde üzerinde inhisar kurmuş ve böylece Edward da, diğer yatırımlardaki kayıplarını kurtarmış olacaktır.

Mütereddit de olsa George, amcasının teklifini bir görev sayar ve su alan iki direkli Maude Mary adındaki gemi ile Doğu Afrika'ya gitmek üzere, Beatrice'den ve uçuş denemelerinden ayrılır. George, isyana hazır mürettebatı yatıştırmak için çok çalışır. Bu çıplak adaya vardıkları zaman sıcaklığın, tahammül edilemez olduğunu görürler. Radyoaktif çamuru çalmak tehlikeli ve çok yorucu bir iştir. George bir gün, bir yerlinin kendisini süzdüğünü görür. Gayrî-kanunî hareketlerinin farkına varılmış olmasından endişe ederek, tabancasını çeker ve onu öldürür. Son mucur parçasını da yükledikten sonra denize açılırlar. Fakat açık denizde, gemi su almaya başlar ve yükü ile birlikte batar. Kendisini kurtaran bir gemi ile İngiltere'ye dönen George, Edward Ponderevo'nun iflas ettiğini öğrenir.

Peşini bırakmayan alacaklılardan ve hapsedilmekten kurtulmak için Edward, İngiltere'den kaçmaya karar verir. Ponderevo ve George uçan gemilerinden biri ile geceleyin Manş Denizi'ni geçer ve kendilerini alelâde turist diye tanıttıkları Bordeaux'a ulaşırlar. Fakat yolculuğun heyecanı ve fizikî yorgunluğu,

ümitlerini kaybetmiş Edward Ponderevo'yu yıkar. Bütün malî projelerinin böylece yıkıldığını gören Ponderevo hastalanır ve Bayonne civarındaki küçük bir handa ölür. Öldüğü zaman, başucunda George'dan başka kimse yoktur.

İngiltere'ye dönen George, Beatrice Normandy ile sadece iki hafta beraber kalabilir. George'a göre artık onunla evlenmemesi için hiçbir sebep yoktur; fakat Beatrice, sınıfının dışına çıkamayacağını söyler. Sevdiğini itiraf etmekle beraber, hayatını, sıfırdan başlayacak bir adamla paylaşamayacak kadar lükse ve rahat yaşamaya alışmıştır.

Ümitsizliğe kapılan George -ki şimdi kırk beş yaşındadır- harp gemileri planları çizmeye başlar, ilk ve yegâne kitabı Tono-Bungay'ı yazmaya koyulur.

Eleştiri

Tono-Bungay, eğlendirici bir kitap olmakla beraber, I. Dünya Harbi öncesi İngiltere'deki değer hükümlerinin yitirilişi üzerine ciddî bir analizdir. George Ponderevo'nun karakteri, tıpatıp Wells'in kendi karakterine uyar; o da, bir vekilharcın oğludur ve üst sınıfların klâsik eğitimi yerine ilmî ve teknik bir öğrenimden geçmiştir.

Belli başlı üç sembol, Wells'in tezini aydınlatır. Birincisi, George'ın büyüdüğü, ondokuzuncu asrın sonlarındaki dar görüşlü ve snob İngiliz cemiyetinin bir sembolü Bladesover adındaki büyük konaktır. George, mamafih, Bladesover ve onun imâ ettiği bütün hayat sisteminin iyi tarafları olduğunu da idrak eder. Hiç olmazsa, bu sömürüye ve reklâma değil, geleneğe ve düzenli bir hayata dayanıyordu. Lady Drex, bu konağa aitti, fakat kocasının ölümünden sonra konak, ancak kendi statülerini yükselttiği için konağın geleneklerine bağlı, kültürsüz ve bayağı yeni zenginler sınıfının üyeleri eline geçti.

Romanın ikinci ana sembolü, Tono-Bungay adındaki patenti satın alman ilaçtır. Hiçbir değeri olmamasına rağmen, çokça yapılan reklâm sayesinde, George ve amcasını zengin yapar. Wells'in, hükümetin malî yardımları ile yürütülmesi gerektiğine inandığı ilmî tecrübeler, bu tür eşyanın başarı veya başarısızlığına bağlıdır. Modern reklam tekniklerini hicveden ilk bellibaşlı eser olarak *Tono-Bungay* hâlâ etkin bir roman.

Nihayet, esrarengiz radyoaktif çamur, emperyalizm ve sanayiciliğin aptallığını ve insanların tamah hisleri uğrunda yeryüzünün tabîî kaynaklarının yağma edilmesini sembolize eder. Öğürtücü bir kokusu olan ve elde tutulması tehlike doğuran bu maddeyi ele geçirmek için normal, iyi ve samimî bir insan sayılan George, yalan söylemeye, çalmaya ve hatta adam öldürmeye mecbur kalır. Radyoaktif mucur nihayet kaybolur, her zaman ait olması gereken yere, tabiata döner.

Gerçi Wells, hiçbir zaman vaaz vermez ise de *Tono-Bungay*'ın, çağının İngiltere'sindeki bayağılaşmış ticarî zihniyeti kesin bir şekilde tenkit ettiği de besbelli. Ne Bladesso-ver'in, Beatrice'in George ile evlenmek istemeyişinde sembolize edilen ve kendi kendisini yıkan snobluğu, ne de herhangi bir geleneği bulunmayan ve sosyal olarak kendi kendisine güven beslemeyen orta sınıfın mütecaviz vicdansızlığı, George'in indinde iyi özelliklerdir. Aristokrasi, zayıf, dar görüşlü ve müsrif olduğu için ölür. Gerçi orta sınıf, onun yerini almak için yükseliyor ise de, onun da yegâne değer şıstemi, peşinin bir an için bırakılmadığı materyalizmdir.

İlkin, bu kitabın yegâne beşerî ilgisinin ilim olduğu sanılır. Fakat dünyaya, radyoaktif mucurun nasıl kullanılacağı bu ilim öğretmiştir ve biz George'ı son görüşümüzde, ilmî eğitimini, harp gemileri düzenlemek için kullandığını görüyoruz. Aslında, *Zaman Makinesi*'ndeki Weena

gibi, herhangi bir değeri olan bir şey var ise, o da, George'm yengesi Susan'ın işi-hümorlu sabrı ve cesaretidir. Coşkun hümoru ve Dickensvarî yüce hisleri altında, *Tono-Bungay*, *Zaman Makinesi*'nden çok daha kuvvetli, beşerî sıcaklık ve teferruatı da çok daha zengin, ama istikbâl hakkında en az onun kadar karamsar.

Yazar

Zaman Seyyahı ve George Ponderevo gibi, *Tono-Bungay*'ın hikâyesini anlatan *Herbert George Wells*, kendisini, hayatı boyunca, insanların kaderini şekillendirebilecek ilmin cazibesine kaptırdı. Wells'i, dünyaya geldiği (21 Eylül 1866) hiçbir özelliği bulunmayan alt-orta sınıftan yükselten, ilim oldu. Babası bahçıvanlık ve esnafılık yapmış, annesi ilkin bir lady'nin nedimesi ve daha sonra *Tono-Bungay*'daki konak gibi bir yer olan Ulu Park'taki (Hampshire şehrinde) bir köşkün vekilharcı idi. Kendisinin "tipik bir + Cockney" olduğunu söyleyen Wells, Victoria çağıının İngiltere'sinde, alttaki sosyal seviyelerin bir mensubu olmanın ne demek olduğunu hayatının ilk yıllarında öğrenmişti.

Bu dünyada yükselmeye azmeden Wells, kendisinin bir esnaf veya eczacı olmasını isteyenlere sırt çevirdi. Ve 1881'de de, Midhurst Grammar School'da bir talebe-öğretmen oldu.

İlimle olan bağlantısından ötürü, 1884'te, Kraliyet İlim Akademisi'nde, Thomas Henry Huxley'in yanında biyoloji öğrenimi yapması için burs kazandı. Sıhhatinin kötülüğünden ve bu arada gazeteciliğe girmesinden ötürü, bir tabii ilimler öğretmeni olamadı. Fakat 1895'te yayımlanan *Zaman Makinesi* adlı eseri ile, kendisini, İngiltere'nin en popüler ve başarılı yazarlarından biri olarak kabul ettirdi.

Wells, son derece velut bir yazardı, üç türde, en azından yüz eseri yayımlandı. İkin, modern-bilim kurgunun öncüleri olan ilmi macera kitapları gelir ki, bunların da *Zaman Makinesi*'nden sonra en başarılı olanları. *The Island of Dr. Moreau* (*Dr. Moreau'nun Adası*, 1896), *The Invisible Man* (*Görünmeyen Adam*, 1897) ve *The War of the Worlds* (*Gezegenler Harbi*, 1898) isimlerini taşıyanlardır. Ardından alt-orta sınıfın egzantrik davranışlarıyla ilgili ve Dickensvarî hümor ve kesin sosyal müşahadelerle dolu romanlar gelir. En meşhurları: *Kipps* (1905), *Tono-Bungay* (1909) ve *The History of Mr. Polly* (*Mr. Polly'nin Hayat Hikâyesi* 1910). Üçüncü

gruptakiler, hayatîyetlerini en az sürdürmekle beraber, en büyük grubu oluştururlar ve Wells, bu gruptaki romanları da birçok konuları işledi; aşk ve seks, politika, harp, din ve eğitim. Bunlar arasında şunlar da vardır: *Ann Veronica* (1909), *Mr. Britling Sees It Through* (1916) ve *The World of William Clissold* (1926).

Son derece başarılı *Outline of History (Dünya Tarihi)* adlı eserinin yayımlanması ile (1920). Wells, siyasî ve sosyal bir mütefekkir olarak dünyaca tanındı. Arkadaşı George Bernard Shaw gibi, Fabian sosyalizmine devamlıca ilgi duydu ve bu tür sosyalizm de onun indinde, dünyada israfı, sefaleti ve harbi önleyecek bir düzenin en mantıkî bir şekilde kurulması idi.

Romanın estetiğine özel bir ilgi duymayan Wells, yaşlandıkça, bazen hafifçe kamufle edilmiş romanlar halinde, fakat ekseriya açıktan açığa teşhir edici ve iddialı bir tarzda tarihi, felsefeyi ve ilmi geniş halk kitlelerine yayacak tarzda kitaplar yazdı. Hayatı boyunca harpten nefret eden bir insan olmasına rağmen, bu asrın gördüğü iki dünya harbinde, İngiltere'nin savunuculuğunu yaptı.

Wells, ölmeden önce (12 Ağustos 1946) programının hazırlanmasında çok emeği geçtiği İşçi Partisi'nin iktidara geçtiğini gördü.

Diğer Eserleri

Gezegener Harbi: Dünyanın, vicdansız ve süper-akıllı Merihliler tarafından istila edildiğini, yakılıp yıkıldığını kasvetli bir şekilde anlatan bu kitap, insanların gelişmesinin önüne geçilemeyeceğini anlatarak. Victoria çağının pek çok vurdumduymaz okuyucusunu şaşkına çevirdi. Önceleri meteor sanılan bir tek esrarengiz feza gemisinin yeryüzüne konmasıyla başlayan bu istilâ, Londra'nın ve İngiltere'nin kır bölgelerinin topyekün tahrip edilmesi neticesinde, İngiliz halkının evrensel bir paniğe kapıldıklarını, dehşet saçıcı bir şekilde anlatır.

Merihliler'in kalpleri yoktur, sadece beyinden oluşmuşlardır. İlmen, yeryüzündeki insanlardan üstündürler, fakat nihayet, karınlarını doydurmak için dünya insanların gerçekten kanlarını emdikten sonra yeryüzündeki, kendi sistemlerinin hazırlıklı bulunmadığı bir bakteriye mağlup olurlar. Kitabın yazıldığından bu yana, feza hakkında muazzam ilmi bilgi toplandığından kitap, sofistike okuyuculara oldukça ilkel görülebilir. Maamafih, Wells'in beşerî yaratıkların uyuşukluğunu ve vurdumduymazlığı-

nı yok eden evrensel felâketi, insanları, son yıllarda, bu kısa ve dehşet saçıcı kitabı yazdığı zamandan da fazla düşündürmeye başladı.

Mr. Polly'nin Hayat Hikâyesi: Bu, alt-orta sınıfa mensup bir kumaşçı-nın yanındaki çırağın, bu kasvetli hayatın çaresizliklerinden şaşaalı bir şekilde nasıl kurtulduğunu anlatan zevk verici bir kitap. On beş sene, kendisinin olan bir dükkânı bulunmasına rağmen, artık kurnaz karısı ile baş edemeyen nazik ve iyi huylu Mr. Polly, nihayet kaçmaya karar verir. Karısının, sigorta şirketinde para alması için, dükkânını yakar ve kendisini intihar etmiş göstererek, bir avare, bir serseri olarak yüksek macerasına başlar. Sonunda, kır bölgesindeki bir hanı yöneten gösterişsiz bir kadınla tanışır ve beraberce, daha zevkli bir iş olan hanın yöneticiliğini yüklenirler. Mr. Polly'nin hayat hikâyesi, Thoreau'nun deyişi ile, "sessiz bir ümitsizlik" içinde yaşamakla beraber hayatın güzelliğine ve maceralarına gözlerini kapamayan vasat bir insanın beslediği iyi hisleri yansıtır. Mr. Polly, maamafih, "küçük insan"ın ilk örneği değildir: Edebiyattaki "orijinaler"den biridir ve Dickensvari bir anlayışla ele alınan bu roman pırıl pırıl parlayan bir elmas.

Bir Hayat Hikâyesi (The Old Wives Tale)

Yazan

Arnold Bennett

(1867-1931)

Başlıca Karakterler

B. ve Bn. Baines: Bursley'deki mütevazı kumaşçı dükkânının sahipleri.

Constance Baines: Cana yakın, sessiz büyük kızları.

Sophia Baines: Constance'in azimli, başına buyruk kız kardeşi.

Samuel Povey: Baines'lerin dükkânının, soğuk, tahayyül gücünden mahrum meneceri.

Cyril Povey: Constance'in bencil, sanatkâr temayüllü oğlu.

Gerald Scales: Manchesterli atılgan ve basiretsiz gezgin satıcı; Sophie'nin indinde, Bursley dışındaki dünyayı temsil eder.

B. Critchlow: Bursleyli bir eczası ve B. Baines'in arkadaşı.

B. Chirac: Bir Fransız gazetecisi, Gerald'm arkadaşı.

Madam Foucult: Paris'te, isimleri kötüye çıkmış kimselerin yaşadıkları bir otelin sahibi.

Hikâye

Kuzey İngiltere'de, çömllekçilik imâlatının yerleştiği beş kasabadan biri olan Bursley'de, B. ve Bn. Baineslerin mütevazı

bir kumaşçı dükkânı vardır; on altı ve on beş yaşındaki iki kızları, Constance ve Sophie de ebeveynlerine yardım ederler. Bu iki kız, mizaç ve görünüşleri ile birbirinden çok farklıdırlar. İyi tabiatlı ve tahayyül gücünden yoksun Constance, hayatı boyunca bu dükkânda çalışmaya isteklidir. Fakat güzelliği ile iftihar eden Sophia, büyük dünyayı görmek için bir sürü plânlar hazırlar. Bu yolda düşündüğü ilk adım bir öğretmen olmaktır; fakat kızlarının bu arzusu ebeveynlerini dehşete düşürür, zira onların düşüncelerine göre öğretmenlik, ancak dul ve evlenmemiş kadınların yürütebilecekleri bir meslektir.

Geçirdiği felç neticesinde yan-malûl kalan Mr. Baines bile, Sophia'yı bu düşüncelerinden vazgeçirmeye çalışır; fakat kız direnir ve nihayet, mahallî okul müdiresine yardımcı olur.

Bir gün Gerald Scales adında, Manchesterli genç, yakışıklı ve şık bir gezginci satıcı Baineslerin evlerin yanındaki dükkânlarına girer. Sophia da, onunla tanışmak için birkaç dakika için babasının yanından ayrılır.

Sophia, Gerald ile konuşurken, babası yatağından düşer ve hareket edemediğinden, boğularak ölür. Babasının ölümünden kendisini sorumlu tutan ve vicdan azabı çeken Sophia, öğretmenlikten vazgeçmeye ve dükkânda çalışmaya karar verir. Fakat kumaş mağazasında kalmak istemesinin başlıca sebebi, dükkâna tekrar geldiğinde Gerald'ı görebilmek ümididir.

Bu arada Constance, gösterişsiz alalâde biri olan (dükkânın meneceri) Samuel Povey'e âşık olmuştur.

Bn. Baines, Gerald hakkında sormuş soruşturmuş ve onun Sophia için iyi bir koca olmayacağına inanmıştır. İki âşık, bununla beraber, mektuplaşmaya başlarlar. Ne yapacağını bilemeyen Bn. Baines, son bir çare olarak kızını, halası Harriet'in yanına gönderdiği zaman, Sophia, 12.000 İngiliz lirası miras kalan ve işini bırakan Gerald'a kaçır. Beraberce evlenmeye mecbur eder. İki evli Londra'dan Paris'e giderler ve Gerald, miras olarak aldığı parayı gösterişli elbiselerde, göz kamaştıracı yemek ziyafetlerinde ve kumarda çarçur eder. Kocasından

hayal kırıklığına düşen Sophia, gerçek bir Baines olduğunu gösterir ve kocasının parasından 200 İngiliz lirası çalarak kara günler için bir kenara koyar.

Bu lüks hayat uzun müddet devam edemeyeceğinden, Gerald'ın parası biter; üçüncü sınıf otellerde kalmaya başlarlar ve Gerald, Sophia'ya, evine mektup yazarak para istemesini söyler. Sophia reddedince Gerald, Sophia'yı berbat bir Paris otelinde yüzüstü bırakıp gider. Sophia'nın hastalığı sırasında Gerald'ın Fransız bir gazeteci arkadaşı M. Chirac kendisine bakar ve Sophia'yı, Madam Foucault'un yıkık dökük, pis oteline götürür.

Sophia, Madam Foucault'un malî sıkıntı içinde olduğunu öğrenince, Gerald'dan aldığı para ile binayı satın alır ve iyi bir otel haline getirir. Bu arada Fransa-Rusya Harbi (1870) başlamıştır; Paris işgal altındadır ve şehirde büyük bir yiyecek sıkıntısı başgösterir. Fakat kurnaz ve azimli Sophia -kendisine evlenme teklifi yapan- Chirac'ın yardımı ile durumunu düzeltir, zamanla, bu hercâi kız başarılı, hissiz bir işkadını olur.

Muhasara kaldırıldıktan sonra, Sophia, Paris'i ziyaret eden İngilizler'in bilhassa sevdikleri Pension Frensham adındaki bir oteli satın alır. Kadın burada da başarılı olur ve epeyce para biriktirir. Mamafih, kendisinden çok hoşlanmasına rağmen, Chirac ile evlenmek istemez, çünkü Gerald'ın nerede olduğunu bilmemektedir.

Bu arada, Bursley'deki hayat Constance için sönük ve cansız geçmektedir. Samuel Povey'in tutumlu davranışı ile durumlarını gittikçe düzelten çiftin bir erkek çocukları vardır. Ana babası, Cyril adındaki bu çocuklarının bir dediklerini iki yapmazlar. Cyril çok küçük yaşında iken Bn. Baines ölür ve Cyril, sönük ve renksiz ebeveynlerini dinlemeyen bencil bir kimse olarak büyür. Çocuğun resim konusunda oldukça yeteneği vardır ve Povey'in, oğlunun dükkânda çalışmasını istemesine rağmen, Cyril resim sanatını geliştirmekte ısrar eder.

Povey'in kuzeni Daniel, bir kırgınlık sırasında ayyaş karısını öldürdüğü zaman aile, kendisini bir trajedi içinde bulur. Aile sadakatini kendi sıhhatinin üstünde tutan Samuel, kuzenini beraat ettirmek için çok çalışır. Muhakeme sona erdikten kısa bir müddet sonra da zatürreeden ölür.

Dul kalan Constance, şimdi yapayalnızdır. Genç Cyril, mahallî bir çömlekçide desinatör olarak çalışmaya başlar. Gece-leri de güzel sanatlar mektebine devam eder. On dokuz yaşına geldiği zaman, bir burs kazanarak Londra'ya gider; gururlu, fakat yapayalnız annesini Bursley'de bırakır. Constance, bir Noel günü aldığı bir kart dışında, Sophia'dan da yıllardır haber almamıştır.

Bir gün, genç bir İngiliz, Paris'teki Pansion Frensham'a gelir. Kadının hürmet uyandıran tavırlarının etkisinde kalan bu genç döndüğü zaman, Cyril ve Constance'e, kaybolan Sophia'yı bulduğunu anlatır. Constance, derhal, kızkardeşine uzun ve sevgi dolu bir mektup yazarak, Bursley'de kendilerini ziyaret etmesini ister.

Sophia, ilkin kısa bir zaman için dahi hareketli işyerini terketmek istemez. Fakat kısa bir müddet sonra, hafif bir kalp rahatsızlığı geçirir. Bir otel şirketi Frensham'a cazip bir teklif yapınca, kabul eder ve otelini satarak, çeyrek asır sonra İngiltere'yi ziyaret eder.

İki kız kardeş bir defa daha buluşurlar, fakat çok geçmeden, dünya görmüş, sofistike Sophia, Constance'a -artık son derece kasvetli ve üçüncü sınıf bir yer olarak görünen- Bursley'den ayrılma kararını ve Paris'te veya hiç olmazsa Londra'da yaşamalarını teklif eder. Lâkin bu teklifi, Sophia'nın kendisi üzerinde üstünlük kurması şeklinde ele alan Constance, doğduğu bu eski evden bir yere gitmeyeceğini söyler. İki kardeş, beraberce, dokuz sene daha durgun ve sıkıcı bir hayat sürerler. Sanatını geliştirmek için mütemadiyen dolaşan Cyril, pek seyrek mektup gönderir.

Sophia bir gün, Gerald Scales'in ölmek üzere olduğunu ve kendisini görmek istediğini anlatan bir telgraf alır. Derhal gider ise de, Gerald'ın, yorgunluk ve gıdasızlıktan öldüğünü görür. Bir zamanların bu şık ve neşeli satıcısı, herkesin, daha önceden söylediği gibi, beş parasız ve perişan ölür. Sophia, önceki atılgan ve kibar sevgilisinin bu halinden ve kendisinin de onun için hiçbir şey hissetmemesinden dehşete düşer. Gerald'ın ölüm yatağında, "Dehşet saçıcı bir hayat sürdürdüm" diye düşünür. "Keşke ben de ölmüş olsa idim." Son derece huzursuz edici bu tecrübenin etkisi altında Bursley'e dönen Sophia, ikinci bir kalp krizi geçirir, ölür ve bütün parasını da Cyril'e bırakır.

Constance şimdi tamamen yalnız kalmıştır. İlkın, kız kardeşinin dırdırlanından kurtulduğu için rahatlar. Fakat siyatik ve romatizma kendisine derin acı çektirir. Oğlundan hemen hemen hiç haber alamaz. Hadiseler hızla akar ve Bursley'in, Beş Kasa ile birleştirilmesine resmen karar verilir. Constance, birkaç sene sonra öldüğü zaman, Cyril İtalya'dadır ve anasının cenazesine gelemez. Kadının matemini, sadece Baines'in köpeklerinin sülâlesinden gelen son bir küçük köpek tutar...

Eleştiri

Bennett, 1903 sonbaharında, belirli bir özelliği bulunmayan küçük bir Paris lokantasında sık sık yemek yiyordu. Bir gün, garsonların ve müşterilerin, "şişman, biçimsiz, çirkin ve grotesk" bir yaşlı kadınla alay ettiklerini ve "lokantadaki herkesin kadının tuhaf davranışları"na kahkaha ile güldüklerini gördü. Kadının, bu halinin bir trajedi olduğunu gören Bennett, "bu kadının bir zamanlar genç, enine boyuna, belki güzel" olduğunu düşündü. Guy de Maupassant'ın *Une Vie (Bir Hayat)* adlı romanını hatırlayan Bennett, kahramanının ve habisin; canlı bir genç kıızı, pişmanlık duymaksızın acındırıcı ve huysuz bir ihtiyar kadın haline getiren "zaman" olacağı bir roman yazmaya

karar verdi. *Bir Hayat Hikâyesi* romanının fikri böylece doğdu.

Fakat Maupassant, saf gençliğinden ümitsizlik içindeki yaşlılığına geçen kadın üzerinde dururken Bennett, irsiyetin ve çevrenin tesirlerini değerlendirmek ve mukayese etmek için iki kadını ele aldı. Hem Constance, hem Sophia, Baines ailesi mensuplarıdır; yani kuzey İngiltere'nin yılgınlık nedir bilmeyen azimli kadınları. İki kadını, genç yaşlarında birbirinden ayırır: Constance'ı, doğduğu yerin çevresi içinde bırakır ve Sophia'yı da, muhasara altındaki Paris'in bambaşka atmosferine gönderir. Bennett böylece, sathî farklar dışında, bir kimsenin karakterinin doğumu ile tayin edildiğini göstermek istedi. Constance, Bursley'deki uzun ve yeknesak hayatına tevekkül ile dayanırken, ablası kadar bir Baines olan Sophia, değersiz kocasını, tamamen yabancı bir atmosferi ve hatta büyük açlık yıllarını da mağlûp ederek, iş hayatında başarılı olur. Fakat Sophia gibi, Constance'de hayatını, yapayalnız ve yaşlı bir kadın olarak tamamlar.

Şu halde *Bir Hayat Hikâyesi*, zamanın yıpratıcılığını titizlikle inceleyen bir eser olarak gayet başarılı. Gerçi kızlar, zamanla hercailiklerini bırakırlar ve kendilerine olan güvenleri azalır ise de, birbirinden gayet farklı çevreler içinde, kendi kendilerine daha iyi bakabilecek ve yalnızlıklarına daha iyi tahammül edebilecek duruma gelirler. Zaman, onlar üzerindeki yıpratıcılığını gösterir ve sonunda, bu iki yılmaz kadına karşı sahte bir zafer kazanır.

İki tezi de aynı anda yürütebilecek güce sahip bulunduğu inanan Bennett, *Bir Hayat Hikâyesi*'ne başladığı zaman, onun bir şaheser olacağını biliyordu. Öyle ki, müsveddelerin dahi bir sanat eseri olmasını istediğinden, güzel yazı öğrendi ve bu sayfaların kopyaları, onların gerçekten bir sanat eseri olduklarını gösteriyor. Yazarken uyguladığı programa sadık kalan Bennett ele alacağı her ma-

cerayı, bir gün öncesi, güzel Fontainebleu ormanında yaptığı yürüyüşlerde tasarladı ve hedefine erişti. *Bir Hayat Hikâyesi*, Fransız realizminin vicdansızcasına kesin teferuatını, İngiliz romanının her zamanki özelliği olan şevk ve hümor ile birleştirir.

Yazar

Enoch Arnold Benneth, North Staffordshire'deki Beş Kasabadan biri olan Hanley'de doğdu. Babası bir avukattı. London Üniversitesi'ni bitiren Bennett, babasının yazıhanesinde çalışmaya başladı. Bir aile kavgasından sonra, 1893'te Londra'ya gitti ve gazeteciliğe başladı. *Woman* (Kadın) isimli bir gazetenin altı yıl editörlüğünü yaptı.

Kuzeyden Gelen Bir Adam (1898) adlı kitabı ile roman yazmaya başlayan Bennett, Zola ve Goncourt kardeşlerin Fransız realizminin tesiri altında kaldı. *Beş Kasabanın Anna'sı* (1901) adlı ikinci romanı ile Fransız realist metodunu, en iyi bildiği bir sahaya aktarmak uğrunda -genellikle başarılı- bir teşebbüs yaptı: Kuzey İngiltere'deki çömlek işçilerinin yaşam, taviz vermeyen karakteri. Maamafih, Bennett, 1902'de yayımlanan *Büyük Babil Otel*i adındaki hafif dedektif romanına kadar, bir romancı olarak pek bir başarı kazanamadı. Ardından gelen otuz yıl zarfında, bu popülaritesini sürdürdü.

Bennett, 1900 yılında Fransa'ya gitti; sekiz sene yaşadığı bu ülkede bir Fransız aktrisi ile evlendi (1907). Trollope gibi, Bennett de, yorulmak bilmeyen bir yazardı; programına titizlikle bağlı kalarak muazzam miktarda roman ve gazete makaleleri yazdı. Böylece malî başarıya da ulaşan Bennett, hızlı yaşayış zevklerini tatmin için, birbiri ardına yat ve otomobil satın aldı, en göz kamaştırıcı otellerde yaşadı.

Tiyatro ve kitap eleştirileri dışında, Bennett'in eserleri üç grupta toplanabilir. Birinci, en ciddilerinin *Bir Hayat Hikâyesi* (1908), *Clayhanger* (1910), ve *Riceyman Steps* (1923) olduğu eserleridir. Ardından, en popülerlerinin *Buried Alive* (1908) ve *The Card* (1911) olduğu hafif eserleri gelir. En önemsizleri olmakla beraber, hayatta iken, kendisine en fazla başarı sağlayan kitapları, insanların kendi kendilerine yardım etmeleriyle, kendi kendilerini yetiştirmeleriyle ilgili olanlardır: *Günün Yirmi-dört Saatini Nasıl Yaşamalı* (ki *Bir Hayat Hikâyesi* ve *Buried Alive* adlı kitaplarının ya-

yımlandığı 1908'de basıldı) ve okuyucularına hayatlarını Arnold Bennett'in kendi hayatını organize ettiği şekilde nasıl yürüteceklerini anlatıyordu.

Nazik ve müşfik bir adam olan Bennett'in kekemeliği, onu, hayatı boyunca mahçup bıraktı; kendisine şaşaalı sayılan bir hayata derinden bağlandı; lüks oteller (son eserleri arasındaki başlıca romanı Imperial Palace'da, böyle bir oteli göklere çıkarır), yatlar ve Fransız yemekleri. Gerçi, vasat sayılacak bir eğitimden geçmiş olan okuyucular arasında popüler bir romancı ise de, yüksek derecede kültürlü kimseler dahi *Clayhanger* üçlüsüne dudak bükemezler. Bennett, senelerce, âdetâ İngiltere'nin edebî diktatörü idi. Virginia Woolf'un öncülüğündeki daha estetik temayüllü genç neslin, ciddi bir romancı olmadığını söyleyerek sırt çevirmelerinden seneler sora Arnold Bennett, büyük bir otede tifüsten öldü (27 Mart 1931).

Diğer Eserleri

Clayhanger: Tıpkı Bennett gibi, Beş Kasabada, babasının sağlam disiplini altında yaşayan Edwing Clayhanger adındaki bir çocuğun olgunlaşmasını anlatan üç romanın birincisidir (diğerleri. Hilda Lessways ve These Twin). Edwin, mimar olmak ister, fakat babası onu, bir matbaaya çırak olarak vermeyi düşünür. Yalnız kalan ve sanatkâr temayüllü Edwin, babasının isteğine karşı çıkar ve garip, hür ruhlu Hilda Lessways adındaki bir kıza âşık olur. Serinin ikinci romanı, iki genç arasındaki aşkı, Hilda'nın görüş noktasından inceler ve These Twain da, evlilik hayatındaki güçlükler üzerinde durur; Beş Kasabanın ruhuna sadık kalan Edwin, bu güçlükleri yenmeye azmeder.

Receyman Steps: Ekseri eleştiricilerin Bennett'i artık ciddi bir romancı olarak saymadıkları zamanlardan yıllar sonra, 1923'te yazılan Receyman Steps, Bennett'in, sanatı üzerindeki son ve hakikî zaferidir. Violet Arb adındaki bir kadınla yaptığı garip evliliği -bazen kakhahalarla güldürürcesine, bazen dokunaklı bir şekilde- parlak bir tahayyül gücünün eseri olarak anlatır. Earlforward, öylesine cimri bir adamdır ki, kendisini aç bırakarak kendisinin ölümüne sebep olur, romanının gerçek kahramanı, başına gelenlere, stoik ve bir iyi hüner hissi ile tahammül eden ve egzantrik patronuna sadık kalan hizmetçisi ve onun tamahkârlığının kurbanı Elsie'dir.

Orman Çocuğu

(Kim)

Yazan

Rudyard Kipling

(1865-1936)

Başlıca Karakterler

Kimball O'Hara: Eğitimini Lahor'un kalabalık sokaklarında yapan on üç yaşındaki cin gibi, marifetli bir çocuk.

Teshoo Lama: Tibet'te Such-zen'de yaşlı bir papaz; her şeyi iyileştiren, tedavi eden mistik bir nehri aramaktadır.

Mahbub Ali: İngiliz gizli servisinde çalışan, kurnaz bir Hintli at cambazı.

Albay Creighton: Zâhiren, Etnolojik Araştırma grubunun bir üyesi; gizli haber alma servislerinin başkanı.

Hurree Chunder Mookerjee: İngiliz mekteplerinde yetişmiş Bengelili; kurnaz bir ajan.

* **Papaz Victor:** Maverick tugayının müşfik katolik papazı.

Papaz Arthur Bennet: Maverick tugayının, sözünü bilmeyen, tahayyül gücünden mahrum Anglikan papazı.

Mr. Lurgan: Bir mücevherat tâciri ve "hasta incileri tedavi" eden biri; Kim'i, casusluk sanatında eğitir.

Hikâye

Lahor'un kalabalık ve renkli sokaklarında Kim diye tanınan Kimball O'Hara, Hindistan'da, bir İrlanda tugayındaki (Maverick) sefih bir çavuşun kimsesiz oğludur. İrlandalı annesi, Kim henüz bebek iken ölür. Kim'i, onun sokaklarda istediği gibi dolaşmasına izin veren yerli bir kadın büyütmüştür. Hindistan güneşi altında bakır renginden ötürü Kim, bir Avrupalı'dan ziyade Asyalı'ya benzer ve Hint dilini de İngilizce'den iyi bilir.

Bir gün, Zam-Zamah'taki havan topu üzerinde aylak aylak otururken, Kim, Lahor'un hareketli sokaklarında ne yaptığını bilmeden dolaşan Tibetli bir Lama görür. Lama, Arrow (Ok) Nehrini aramaktadır ve bu nehrin de, bütün günahları temizlediği söylenir. Kendisine bir macera çıktığını hisseden Kim, yaşlı adamın yanına gider ve onu, Hintliler'in kutsal şehri Benares'e götürmeyi vaadederek. Yolda, onun için yiyecek dilenir, diğer sokak çocuklarının alaylarından kurtarır.

Şimdi Kim'den, kurnaz bir at cambazı olan Mahbub Ali'den gizli bir mesaj alarak, Umballa'daki İngiliz kumandanlığına götürmesi istenir. Mesaj, atlardan bahsediyor ise de, Kim bunun bir şifre olduğunu hisseder. O gece, Mahbub Ali'nin evi soyulmak istendiği zaman, Kim'in şüphesi doğrulanır.

Kim ve Lama, trenle Umballa'ya giderler. Kim, otlar arasında gizlenir ve subayların konuşmalarını dinler. Mahbub Ali'nin gönderdiği şifreli mesaj, bir isyan hazırlayan bazı sultanları ortadan kaldırmak için sekiz bin kişilik silahlı bir birlik gönderilmesi ile ilgilidir.

Kim ve yaşlı Lama daha sonra, Hindistan'ı bir ucundan diğerine kateden ve mahallî hayatın benzersiz bir manzarasını gösteren 1500 mil boyundaki Büyük Hindistan Yolu üzerinde gitmeye başlarlar. Kızını ziyaret etmek için yola çıkan zengin ve yaşlı Kululu bir kadın da, bu kutsal adamı ve onun chela'sını, yani uşağını himayesine alır. Yaşlı kadın, çenebazın biridir ve muska talepleriyle, Lama'nın canını sıkır. Fakat mistik nehri arayan bu iki kişinin kanınları da gayet güzel doyurur.

Bir akşam, Maverick adındaki İrlandalı tugay, yol kenarında kamp kurmuştur. Tugayın, yeşil zemin üzerinde kırmızı boğa bulunan bayrağı Kim'i cezbeder. Yeşil bir sahada, kırmızı bir boğa gördüğü zaman talihinin açılacağını söyleyen bir kehanet hatırlar. Hırsızlama adımlarla kampa daha da yaklaşan Kim keşfedilir; Tugayın Anglikan papazı Arthur Bennett ve onun Katolik adaşı Victor, Kim'i görürler. Papazlar, Kim'in boynundaki muskayı açar ve içindeki belgeden üstü başı perişan bu Hintli çocuğun gerçekte, ölü Çavuş O'Hara'nın oğlu olduğunu anlarlar.

Böylece keşfedilmesi, Kim için felâket olur. Şimdi, sevgili Lama'sından ayrılacak ve nefret ettiği okula gönderilecektir. Lama'ya, bu askerlerden bir iki güne kadar kaçacağına dair teminat verir. Fakat yaşlı Lama, herhangi bir müşkülle karşılaştığı zaman, yanında hiç olmazsa kendisine yardım edecek birinin bulunması için, zengin dul kadınla birlikte gitmeye karar verir.

Ama Lama, tugayın Kim'i okula göndereceğini öğrenince, Papaz Victor'un adını ve adresini alır ve çocuğun eğitimi için para göndereceğini vaadederek. Kim, yakın bir zamanda, sekiz bin kişinin cepheye gideceğini söyleyerek çevresindekileri hayrete düşürür. İlk onun bu kehanetine gülerler ise de, kısa bir zaman sonra hakikat olur ve âsi sultanlara karşı harekete geçmeleri emredilir.

Bir müddet sonra, Lama'dan içinde üç yüz rupi bulunan bir mektup gelir ve tanınmış St. Xavier okulunda iyi bir eğitim görecektir Kim'in masrafı için her sene bu kadar para gönderileceği vaadedilir. Victor, üstünde başında olmayan bu dilenci kılığındaki Lama'nın bu kadar parayı nasıl gönderdiğine hayret eder.

Kim'in kaçmaması için başına dikilen trampetçi çocuk Kim'i döver. Tugayın düzenli ve disiplinli hayatından son derece bedbahttır. Mahbub. Âli'ye bir mektup göndererek, kendisini buradan kurtarmasında yardımcı olmasını ister. Bir gün, at camba-

zı tugaya gelir ve Kim'i kaçıır. Kim, kendisinin, askerî hayattan böylece kurtarıldığını sanır, fakat Mahbub Ali onu, Etnolojik Araştırma Grubu'nun başkanı Albay Greighton'a teslim eder ve Albay da Kim'in, St. Xavier okuluna gideceğini söyler. Kim, bu Albayın, sekiz bin kişinin harekete geçmesi için emir veren kimse olduğunu anlar.

Bu okulda mutsuz olan Kim, yine de çok çalışır ve zaman zaman dışarı çıkarak Lama ile buluşur. Mektep tatile girince, Kim, kendisini koyu kahverengiye boyar, başına bir sarık geçirir ve yeni bir macera yolunda yürümeye başlar. Mahbub Ali'ye yalvararak, kendisini, yanına almasını rica eder. Mahbub'u öldürmek isteyenleri meydana çıkararak, kendisinin onun için faydalı biri olduğunu ispat eder.

Mahbub Ali, Kim'i, Simla'da Mr. Lurgan adında esrarengiz birine teslim eder. Kendisini, hasta incileri iyi eden bir adam diye tanıtan Mr. Lurgan'ın dükkânında her türlü pahalı taş, totemler ve hatta bir gramofon dahi vardır. Mr. Lurgen, gerçekte, İngiliz gizli haber alma servisinin Hindistan'daki ajanıdır. Kim'e, nasıl müşahede edeceğini, nasıl hatırlayacağını ve nasıl gizli hareket edeceğini öğretir. Kim'i, kendi oğlu karşısına çıkararak, onun bu konuda neler öğrendiğini gösterir. Mr. Lurgan'ın evinde, Kim, Hurree Chunder Mookerjee adında, İngilizler tarafından eğitilmiş şişman bir babu (Hindli) ile tanışır. Mokerjee, İngiliz gizli haber alma servisinde çalışır ve Kim'e, eğer okula devam eder ve derslerine çalışırsa, bir gün kendisinin de gizli bir ajan olabileceğini veya "Büyük Oyun" denilen casusluğa katılabileceğini anlatır.

Kim, böylece, Xavier okuldan döner ve iki sene daha çalışarak, coğrafik sürveyer olur ki, bu casuslar için faydalı bir meslektir. Mahbub Ali, bir gün, Albay Greighton'a, Kim'in hazır olduğunu söyler; Kim okulu bırakır. Hintli rengine ve giysilerine bürünür. Kim'in yıllık masrafını ödemeyi yaadededen Lama ile buluşur. Beraberce, Ok nehrini aramak için (Yeni) Delhi'ye giderler.

Kim, trende, E.23 ile tanışır. Büyük Oyunu oynayan bu Hintli casus, çılgıncasına, kendisini öldürmek isteyen düşmanlarından kaçmaya çalışmaktadır. Kim, bu casusun görünüşünü öylesine değiştirir ki, trenden indikleri zaman, kimse onun Kim olduğunu bilemez. Kim, bu maharet ve inceliğinden ötürü bir defa övülür ve Kim, bir defa daha, Lama ile birlikte Hint yollarına düşer.

Yaşlı geveze Kululu kadını tekrar görürler ve Mookerjee, casusluk işi için Kim'in istendiğini söyler. Biri Rus diğeri Fransız olan iki Çar (Rus) ajanı, kuzey bölgelerine nüfuz ederek, birtakım gizli araştırmalar yapabilmek için hain kralları rüşvetle satın almışlardır. Onların ele geçirilmesi emredilir. Kim ve Lama, beraberce, yüksek Himalayalar'ın eteklerine giderler. Kim, bu basit ihtiyar adama aradığı nehri orada bulacağını söyler. Lama, bir defa daha dağlık ve bir bölgeye geldiği için memnundur, fakat dik geçitler ve şiddetli kar fırtınaları, arkadaşına ayak uydurmakta güçlük çeken Kim'i şaşkına çevirir.

Bu arada, babu, Rus'u ve Fransız'ı görür, onlara rehberlik etmeyi teklif eder. Haritalarını ve mahalli karalları suçlayan mektuplarını bulur. Bu iki casusu, Kim'e ve Lama'ya götürür; yabancılar, bu kutsal adamla kavga ederek, her zaman beraberinde bulundurduğu kutsal resim ve haritaları yırtarlar.

Gazaba gelen Kim, onlardan biri ile boğuşur ve yaralar. Bu arada dağdan aşağı kayarken, Kim, ajanın sepetini alır ve civardaki Shamlegh köyünde, içindekileri kontrol eder. Yazılı bütün delilleri, vücuduna astığı deri bir torba içine koyarak, casusların diğer eşyasını uçuşuruma fırlatır.

Görevleri böylece, berbat bir şekilde netice veren casuslar, Mookrejee tarafından Himalayalar dışına götürülür. Fakat bu macera ve Himalayalar'ın garip iklimi etkisini gösterir. Kim ve Lama hastalanır. Büyük Hint yolunda gördükleri yaşlı kadın, her ikisine de bakar ve Kim'i evlâtlık edinir. Kim, uzun ve ateşli uykusundan uyandığı zaman, babu'yu da ayak ucunda görür. Rus'tan çaldığı evrakı Mookerjee'ye verir. Babu, Kim'e, ba-

şanlı bir iş yaptığını söyler. Kim'in başansını övenler arasında Mahbub Ali de vardır.

Saflığından ötürü, Kim'in de Büyük Oyunu oynadığını farketmeyen Lama'ya da bir mükâfat verilir. Yaşlı hanımın çiftliğindeki bir çayın, kutsal nehir olduğu anlaşılır ve bu yaşlı Tibetli Lama da bütün günahlarından temizlenir.

Eleştirisi

Kim, Huckleberry Finn kadar bir çocuk kitabı; yani normal bir macera hikâyesinden çok daha derinlere uzanıyor. Her iki karakter arasında bazı benzerlikler dahi var. Hem Kim, hem Huck, azimli, haşarı, fakat samimî çocuklardır ve her ikisi de "medeniyet"i'n kısıtlamalarından nefret ederler ve büyük dış dünyada macera peşine koyulurlar: Huck, Mississippi Nehri'ndeki salı üzerindedir. Hindistan'ı kateden büyük yol üzerinde, *Huckleberry Finn* gibi Kim de, müellifin gençliğinin nostaljik bir tarzda hatırlanışdır. Kim ve Kipling arasındaki benzerlik tesadüfî değildir.

Kim'in planı oldukça zahmetli ve satıhta. Birbirlerinden ayrı olan maceralar -Lama'nın büyük nehri arayışı ve Kim'in ajanlık mesleğinde yetiştirilişi- iyi bir şekilde kaynaştırılmamıştır. Mamafih, teker teker ele alındığında bu maceralar heyecanlandırıcıdır ve onların gevşekçesine bağlanmış olmaları pek göze çarpmaz. Kipling'in başlıca gücü, İngilizler'in üstünlük sağladıkları küçük hikâye tarzı idi. Somerset Maugham -ki bu tür İngilizler'den biridir-Kipling için, sanatın büyük İngiliz ustası dedi ve bu konuda, kendisine rakip olabilen de belki sadece D. H. Lawrence'dir.

Kim'in böylece dağınık bir şekilde planlanmış oluşu, Kipling'in roman tarzından huzursuzluk duyduğunu gösterir ise de kitabın, mahallî hususiyetler ve teferruattaki zenginliği, kusurunu fazlasıyla telâfi ediyor. Kipling, Hindistan'ı çok sevdi ve burasını gerçekten anlayan birkaç İn-

giliz'den biri idi. Gördüklerinden, işittiklerinden, hatta kokladıklarından zevk duydu. Bütün bunları Kim'de bol bol gösterdi.

1920'ler ve 1930'larda, Kipling'in aşırı milliyetçiliğini kınayan eleştiriciler, Hindistan'a beslediği sevgiyi göz önünde bulundurmadılar. Gerçi Kim'de kendisini, doğu ve batı arasındaki mizaç ve kültür çatışmaları ilgilendiriyor ise de, Kipling hiçbir zaman, batı değerlerinin üstün olduklarını iddia etmez. Mahbub Ali ve Mookerjee gibi kurnaz Doğulular, Hindistan'daki herhangi bir batılıyı alt edebileceğinden, gerçekte belki de, doğu değerlerinin batıdan üstün olduğunu söylemek istiyor. Yerliler de, St.Xavier okulunda öğretilen İngilizce'den çok daha renkli atasözü dolu, esnek ve cazip bir dille konuşurlar.

Roman başladığı zaman, on üç yaşındaki Kim, kurnazdır, akıllıdır, kendi kendisine yeterlidir ve sıcakkanlıdır. Fakat bir adam olabilmek için kendisini disiplin altına sokmasını öğrenmelidir ve bunu da, doğunun ve batının en iyi taraflarını benliğinde kaynaştırarak başarır.

Yazar

Bombay'da 30 Aralık 1865 tarihinde doğan Rudyard Kipling, Hint sanatından zevk alan bir İngiliz'in oğlu idi. Çocukluğunda Kim gibi, Hindistan âdet ve dillerini öğrendi. Hayatındaki bu zevkli devir, 1871'de birdenbire sona erdi. Zayıf ve miyop Kipling, zalim ve hissiz bir hâminin nezaretinde İngiltere'ye gönderildi. Devon'da, Hindistan'da doğan İngiliz çocuklarının devam ettikleri bir okula verildi. Fakat Kipling, iyi bir öğrenci olmadığı gibi, spor sahasında daha da az başarılı oldu. Bu okuldaki maceralarını, daha sonra, klasik bir İngiliz okulundaki hayatı konu alan *Stalky and Co.* (1899) kitabında anlattı.

Üniversiteye gitmemeye karar veren Kipling, 1883'te Hindistan'a döndü ve *Lahor Civil and Military Gazette*'ye giderek, zamanla birinci sınıf bir gazeteci oldu. Sadece gazeteci olarak kalmak istemeyen Kipling, maamafih, gazetesi için, Hindistan'da İngiliz ordusundaki son derece coşkun ve egzantrik üç asker, Ortheris, Mulvaney ve Learoyd hakkında

hikâyeler yazmaya başladı. Sonraları, 1888'de *Plain Tales from the Hills* adında yayımlanan bu hikâyeler, İngiltere'de derhal tutundu. Aynı yıl ve 1892'de yazılan bir diğer kitabı ile, Kipling'in adlı İngilizce konuşulan bütün ülkelere yayıldı.

Allahabad Pionner adındaki gazetede mesleğine devam eden Kipling, 1889'da İngiltere'ye dönerek Londra'da yerleşti. Kipling 1892'de Caroline Balestier ile evlendi ve karısının Amerika'nın Vermont eyaletindeki evine göç etti. Burada ancak dört sene yaşayan Kipling, karısının erkek kardeşi ile kavga etti ve İngiltere'ye döndü. 1900'de Güney Afrika'daki Boer harbini takip etti ve İngiliz emperyalizminin taviz vermez bir savunucusu oldu.

The Light that Failed (Sönen Işık, 1890) ve *Captains Courageous* (Cesur Kaptanlar, 1897) adında pek başarılı olmayan iki romanından sonra, 1901'de, *Kim* adındaki şaheserini yayımladı. "Eğer" ve "Gunga Din" gibi şiirlerinden sonra en iyi bilinen eseri budur.

Yaygın şöhretine rağmen, Kipling, haşin ve kavgacı bir insandı. Birinci Dünya Harbi'nden sonra -oğlu bu harpte öldü- daha da haşin ve huysuz biri oldu. Harbin ateşli bir savunucusu olan Kipling, harpten sonra, imparatorluk Harp Mezarlığı Derneği'ni kurdu.

Gerçi 1920'lerde, Kipling'in şovenizm ve emperyalizminden tiksinti duyan yepyeni bir nesil yetişti ise de, kendisine birbiri ardına mükâfatlar bahşedildi. Nobel Mükâfatı (1907) ardından gelen Liyakat Madalyası'nı kabul etmedi. Kipling, uzun zamandır savunduğu emperyalizmin yıkılmasının arifesinde, 18 Ocak 1936'da Londra'da öldü.

Diğer Eserleri

Sönmez Işık: Bu hissî, yarı-otobiyografik hikâye. Dick Helder adında bir sahtekâr hakkındadır. Helder, Hartum'un düşüşü sırasında şöhrete erişir ise de, bu harp sırasında aldığı bir kılıç yarısından ötürü görme duygusunu kaybeder.

Dick, İngiltere'de, çocuğa aile sevgisi nedir göstermeyen Bn. Jennett adında haşin bir kadın tarafından büyütülür. Maisie adında bir diğer yetim çocuğu Dick'e anlayış gösterir ve onu, sanat çalışmalarına teşvik eder. Hartum'a bir muhabir olarak giden Dick'in (Kipling'in hikâyelerinde olduğu gibi) General Gordon'u kahramanca hareketler yaparken gösteren resimleri İngiltere'de çok tutunur.

Fakat harpte, Dick'in gözleri zayıflar. Şaheseri için modellik yapan kadın, bir kıskançlık sırasında resmi parçalar ve artık kör olmak üzere bulunduğu Maise de kendisini terkeder. Dick, harbin başladığı Mısır'a gider ve bile bile düşman kurşunlarına hedef olarak ölür.

Cesur Kaptanlar: Kim gibi bu da, büyüyen bir çocuğun hikâyesidir. Maamafih, romanın kahramanını Harvey Cheyne, Kim'e hiç benzemez. Şımarık bir Amerikan çocuğu olan Harvey, bir transatlantikten denize düşer ve Gloucesterli balıkçılar tarafından kurtarılır. Babasının bütün serveti, balıkçılar arasında katlanmak zorunda kaldığı hayattan kendisini kurtaramaz; fakat bütün bu tecrübeler, fırtınalar ve dalgalar ve kahramanlık onu bir adam yapar. Tekrar babasının yanına gittiği zaman, artık şımarık bir çocuk olmaktan çıkmış, hayatın dalgalanmalanna göğüs gerebilecek bir genç olmuştur.

Sylvestre Bonnard'ın Cürmü (Le Crime de Sylvestre Bonnard)

Yazan

Anatole France

(Jacques Anatole François Thibault)

(1844-1924)

Başlıca Karakterler

Sylvestre Bonnard: Hikâyeyi anlatan, yılların olgunlaştırdığı nazik ve yaşlı bir adam; bütün hayatını bilgiye adanmıştır.

Therese: Bonnard'ın ev işlerine bakan kadın; garip ve terstir; efendisi üzerinde baskı kurmak ister ise de sadık ve şuurlu.

M. Coccoz: Malî durumu son derece bozulmuş bir kitap satıcısı; varlığı ile yokluğunun hiç tesiri olmayan acıma duygusu uyandıran bir adam.

Mme. Coccoz -sonraları **Prenses Trepof**:- Güzel, canlı ve azimli bir kadındır. Kendisine faydalı olabilecek erkeklere cazip görünmeye çalıştığı söylenir.

Dimitri Trepof: Bir Rus prensi; Mme. Coccoz'un ikinci kocası; can sıkıntısından kibrit kutuları toplar.

Victor Maldent (Kötü Diş): Bonnard'ın amcası; Napoleon harplerine iştirak eden kırgın bir adam.

Michael-Angelo Polizzi: Sicilyalı bir şarap taciri; ressam, arkeolog, dolandırıcı ve kadın simsarısı. Her konuda gayet kolaylıkla konuşması onun namuslu bir insan olmadığını ifşa eder.

Rafael Polizzi. Parisli bir antikacı; yukarıdaki adamın oğlu.

Clementine de Lessay: Bonnard'ın gençliğindeki sevgilisi.

M. de Lessay: Clementine'nin babası; eski rejimin bir centilmeni ve fanatik bir kralcı.

Paul de Gabry: Bonnard'ın arkadaşı bir kır centilmeni; genellikle spor ve avcılıkla ilgili.

Mm. de Gabry: Paul'un karısı; zarif ve sempatik bir ev sahibesi.

Jeanne Alexandre Allier: Clementine'in kız torunu; gösterişsiz ve sevimli bir kız.

Maitre Mouche: Jeanne'nin hâmisisi; vicdansız ve muhtemelen şehvete düşkün bir adam.

Mile. Prefere: Jeanne'nin devam ettiği okulun zalim müdiresi.

Gelis: Bonnard'ın himâyesindeki bir genç; Jeanne ile evlenir, şevki ve gençliğini kendisine verdiği güvence ile bilgi yolunda ilerleyeceği görülür.

Hamilcar: Bonnard'ın kendisi, efendisi gibi, kendisine sakın bir hayat sürer.

Hikâye

Sylvestre Bonnard'ın Cürmü (*Le Crime de Sylvestre Bonnard*) bir hâtıra şeklinde yazılmıştır. Kitaptaki ilk yazısının tarihi 1861, sonuncusunun da 1882. Hikâye, hemen hemen bir-biri ile hiçbir ilgisi bulunmayan iki parçadan oluşur: Kısa bir başlangıç ve "*Jeanne Alexandre*" adını taşıyan ana hikâye. Hâtıraları tutan adam. Sylvestre Bonnard adında, evinin işlerine bakan kadın ve kendisi ile birlikte yaşayan yaşlı bir bekârdır. Tanınmış bir bilgin olan Bonnard'ın hayattaki tek zevki işidir. Tek ihtirası da, eski kitaplar ve iyi basılmış ciltler toplamaktır.

Kitabın, 1861 ile 1869 arasını anlatan ilk kısmı, Bonnard'ın en fazla sevdiği eski bir kitabı nasıl ele geçirdiği üzerinde durur. Bir gün, Noel arifesinde, önce, Coccoz adında, üstü başı perişan bir kitap satıcısı kendisini ziyaret eder ve acındırıcı bir şekilde hiçbir değeri olmayan bazı kitapları satmaya çalışır. Bonnard, adamı incitmeden başından savar. Daha sonra, onun, çok fakir biri ve karısının hamile olduğunu ve

yaşadığı binanın çatı kısmında soğuk bir yerde oturduklarını öğrenir. Adamın bu haline üzülen Bonnard, derhal hizmetçisine emir vererek, yiyecek ve yakacak gönderilmesini söyler.

Tekrar kütüphanesindeki kitaplar arasına dalan Bonnard, bir kitap kataloğunda, eski bir kitaptan bahsedildiğini görür: (orta çağdaki velilerin hayatlarıyla ilgili) *Altın Efsane* adındaki bu kitap, Fransızca'ya, Jean Toutmouille (ki "her tarafı ıslak" demektir) ismindeki bir papaz tarafından çevrilmiştir. Bonnard, şimdi koleksiyonuna bunu da ilâve etmenin ihtirası içinde yanıp tutuşur.

Ardından, 1869'da, kitap, Sicilya'daki özel bir koleksiyonda meydana çıkar. Koleksiyonun sahibi Polizzi adındaki adamla muhavere ettikten onra, Bonnard, Sicilya'ya doğru uzun yolculuğa çıkar; fakat oraya vâsıl olduğu zaman, adamın, kitabı Paris'e gönderdiğini ve kendisinin oturduğu evden birkaç yüz metre mesafede satışa çıkarıldığını öğrenir. Bonnard, hayal kırıklığından ne yapacağını bilemez ve kendisine oyun oynandığından şüphelenir.

Bonnard, Sicilya'da, güzel bir Fransız kadını ve onun Dimitri Trepof adındaki kocası ile tanışır. Bir Rus prensi olan Trepof, kibrit kutuları toplamak için Avrupa'yı dolaşır. Çaresizlik içindeki bir koleksiyoncunun hislerini anlayacağını düşünerek, Bonnard, *Altın Efsane*'nin hikâyesini anlatır. Derhal Paris'e dönen Bonnard, açık artırmaya çıkarılan kitabı satın almak için, cebindeki son franka kadar artırır, fakat yine de başka birine kaptırır. Bu hazineyi, ismini ifşa etmek istemeyen bir koleksiyoncu satın alır. Altın Efsane, Bonnard'ın elindeki ikinci defa kaçmıştır. Birkaç hafta sonra, Noel zamanı, kapı çalınır ve sekiz yaşında güzel bir çocuk, Bonnard'a verilecek bir paketle içeri girer. Gayet güzel ambalajlanmış pakette, içinde, bir demet menekşe çiçeğinin altında, Prens Trepof'un kartı ile birlikte müsveddeler vardır. Bonnard'ın seneler önce iyilik yaptığı Mme. Coccoz olduğunu anlar.

Hikâye, beş sene sonra yeniden başlar. Bonnard, bir şato-yu ziyarete gitmiştir; orada Paul de Gabry adındaki ev sahibi-nin kütüphanesindeki kitapların kataloğunu çıkaracaktır. Gabry'nin şatosunda yaşayanlar arasında ailenin bir dostu-nun yetim kızı da vardır. Kızın ismi Jeanne Alexander Allier'dir ve kendisinin, Bonnard'ın gençliğinde âşık olduğu fakat baş-ka bir erkekle evlenen Clementine de Lassay'ın torunu (roma-nın birinci baskısında kızı) olduğunu ispat eder. Bu tesadüf, Bonnard'da eski hatıralarını canlandırır ve hayatının son yıllar-ını, eski sevgilisinin torununa adamaya karar verir.

Jeanne, Maitre Mouche adındaki bir avukatın himayesin-dedir ve kız, gönderildiği okulda kendisini son derece bedbaht hisseder. Bonnard, Mouche'in müsaadesini alarak, Jean-ne'nin devam ettiği okulu ziyaret eder ve okulun, hiç evlenme-miş Matmazel Prefere adındaki haşin bir kadın tarafından yö-netildiğini görür. Okul müdiresi, Bonnard'ın bekâr olduğunu ve enstitünün bir mensubu olduğunu öğrenince, evlenme iç-güdülerini harekete geçer ve Jeanne'in -tabîi başında kendisi bulunması şartı ile- Bonnard'ı Paris'te muntazaman ziyaret edebileceğini söyler. Kadın, zamanla Bonnard'a öylesine as-kıntı olur ki Bonnard, evlenmek niyetinde olmadığını söyleme-ye mecbur kalır. Bonnard'a hiddetlenen Mlle. Prefere, Bon-nard'ı Jeanne ile uygunsuz ilişkiler kurmak istemekle suçlar ve onun bir daha okula ayak basmamasını söyler.

Bonnard öylesine hiddetlenir ki, bir ara hastalanır. İyileşti-ği zaman, okula, Jeanne'ye çok kötü muamele edildiğini öğ-renir. Mouche, kızın cep harçlığını kesmiş ve müdire de, ağır bedenî işleri yaptırmaya başlamıştır. Kitaptan başka bir şey düşünmeyen ihtiyar bir adamdan beklenmeyen bir azimle okula gider, bir hademeye rüşvet vererek, kızı kaçıır ve Gabry'nin evine götürür. Gabry, Bonnard'ın hapsedilmesine yol açabilecek ciddi bir suç işlediğini söyler. Gabry, daha so-na, yıldırabileceğini ve rüşvetle satın alınabileceğini ümit ede-rek, Mouche'yi görmeye gider. Avukatın, himayesinde bulu-

nan kimselerin ailelerinden müvekkillerinden fazla miktarda para sızdırarak kaçtığını öğrenir ve rahatlar.

Jeanne şimdi Bonnard'ın himayesine girer ve Bonnard'ın evinde yaşamaya başlar. Jeanne, Bonnard'ın evine, o zamana kadar bilinmeyen neşe ve canlılık getirir. Hayatında hiçbir zaman baba olmamış Bonnard, şimdi bir çeşit büyükbaba olarak zevklenir. Bonnard'ın, araştırmalarına yardım ettiği Gelis adında bir talebe vardır. İki genç birbirlerine âşık olur ve senesi dolmadan nişanlanırlar. Gelis, Jeanne gibi bir kızın başlık vermeden evlenemeyeceğini anlatır. Parayı bulmak için, aşk ve çocukların herhangi bir kitaptan daha önemli olduğu düşüncesi ile, aralarında *Altın Efsane*'nin de bulunduğu bütün kitaplarını satar. Bu fedakârlık, maamafih, onun için, sadece yeni bir hayatın başlangıcıdır. Kır bölgesindeki bir kulübeye çekilir ve şimdi, kendisini bir botanist olarak yetiştirir. Bonnard'ın son eseri, çiçeklerin tozklanmaları ile ilgili küçük bir kitaptır.

Eleştiri

Sylvestre Bonnard'ın Cürmü, Anatole France'ın ilk romanıdır; şöhretini bu romanla kazandı. Zamanla, okullarda okunması gereken kitaplar arasına alındı ve kitap, gerçekten de, herhangi bir çocuğun eline rahatlıkla verilebilir. Birçok hususta, modern bir romandan ziyade Dickens'e daha yakın olan bu roman, iyi ve kötü arasındaki melodramatik tezatlar üzerinde durur, tesadüfleri bilhassa yaratır ve açıktan açığa hislere hitap eder. Kitaptaki hümor da Dickensvaridir. Mlle. Prefere ve Maitre Mouche, Dickens'in romanlarındaki bazı kimselerin yerlerine pekâlâ konabilir. Sadık, dırdırcı ve otoriter hizmetçi Therese, uzun bir edebî geleneği devam ettiriyor.

Okuyucu yine de bunu, hissî ve hafif bir roman olarak düşünmemeli. Kitabın başarısı Bonnard'ın şahsiyetinde: Şefkatli, iyi huylu, beşerî ve hafifçe egzantrik. Habis bir insan yaratmak kolay. İyi bir adamın, inandırıcı bir resmini çizebilmek çok daha zor. Okuyucu, iyi insanların mevcut olabileceğine inanmadığı takdirde, Bonnard'ı, insanın yüreğini ferahlatan iyi bir insan olarak zevkle okuyacaktır.

Penguinler Adası (L'Isle des Pingouins)

Yazan

Anatole France

(Jaques Anatole François Thibault)

(1844-1924)

Başlıca Karakterler

Veli Mael: Penguinleri vaftiz eden Normandiyalı bir adam; dindar, uhrevî bir kimse.

Oberosia: Kurnaz ve şehvetli bir kadın; daha sonraları, Penguinia'nın azizesi olarak kendisine hürmet edilir.

Kraken: Oberosia'nın kocası ve "kolu kuvvetli ve aklı derin" Penguinia hanedanlığının kurucusu.

Trinco: Napoleon Bonaparte'î temsil eden askerî bir maceracı.

Papaz Agaric: Hanedanlık uğrunda, yorulmak bilmeksizin entrikalar peşinde koşar. Adı "mantar" mânâsına gelir.

Papaz Cornemuse: Papaz Agaric'in mütereddit yardımcısı. Adı "gayda" (tulum çalgısı) demektir.

Crunche: Penguinia tahtının kendisinin olduğunu iddia eden kimse.

Pirince Adelstan de Boscenos: Hanedanlığı destekleyenlerden biri.

Amiral Chatillon: Siyasî bir maceracı; General Boulanger'î temsil eder.

Viskontes Olive: Chatillon'un metresi.

Pyrot: Yüzbaşı Dreyfus'u temsil eden bir subay.

General Greatauk: Savunma Vekili; Dreyfus meselesi zamanındaki Savunma Vekili General Mercier'î temsil eder.

Madame Clarence: Tanınmış kimselerin devam ettikleri bir salonun lideri.

Eveline Clarence: Kızı; sonlarını, Ceres'in karısı.

Hippolyte Cêrês: Posta ve Telgraf Vekâletinin sosyalist vekili.

Paul Visire: Penguinia başbakanı.

George Clair: Penguinia medeniyetini yıkan anarşist.

Hikâye

Penguinler Adası (L'Isle des Pingouins), Fransa'nın efsanevî çağlarından yirminci asra kadar uzanan tarihinin ve geleceğinin hicivli bir şekilde ele alınışıdır. Kitap, bir dizi hayret uyandırıcı hâdiseler sonunda Kuzey Kutbu bölgesine giden Mael adında, Normandiyalı efsanevî bir aziz ile başlar. Orada, çok sayıda penguinin yaşadığı bir ada bulur ve penguinleri insan sanarak onları, Katolik dininin icaplarına göre vaftiz eder. Fakat onun bu hatası, öteki dünyada hayret ve şaşkınlık uyandırır ve kilisenin melekleri ve bilginleri, penguinlerin vaftiz edilmelerinin doğru olup olmadığı üzerinde tartışırlar. Nihayet "Lord", penguinlerin insanlar olduklarını söyleyerek bu meseleyi çözer. Mael, daha sonra, bu adayı Avrupa'ya taşımayı düşünür. Bir kayaya iplik bağlar, teknesini harekete geçirir ve adayı mucizevî bir şekilde, Normandiya sahillerine getirir!

Penguinler, insanların kötü taraflarını çabucak öğrenirler. Mael mahcubiyet hisleri altında, onları giyindirmek istediği zaman, penguinlerin dişileri, giyinmiş halde, kendilerinin daha cazibeli, daha iğvalı olduklarını görürler. Yaşadıkları yerleri kendi aralarında bölüşen penguinler mülkiyeti, kanunlar ve harbi yaratırlar. Kanunlar yapacak bir meclis vücuda getirirler ve bu meclisin ilk çıkardığı kanun da, vergileri arttırmak olur.

Penguinler arasında en akıllısı Kraken adında biri ile Obe-ro-sia adındaki, Mael'in ilk defa giyindirdiği kızdır. İki-si, aralarında bir ilişki kurar ve çok kâr sağlayacak bir oyun, bir hile düşünürler. Kraken, sahte boynuzlar ve kuyruk takınarak kendisini bir ejderha gibi gösterir ve adadaki sürü ve kümesleri yağ-

ma eder. İlk deşet içinde kalan köylüler, daha sonra direnmeğe başlarlar. Saf bir bâkire, ejderhanın boynuna ip geçirdiği ve çekip götürdüğü zaman ele geçirilebileceğini Male'e anlatır ve kendisini ikna ederler. Oberosia, bu işi yapacak kimse olarak ortaya çıkar ve ejderha -ki gerçekte, deri ile kaplanmış sepetlerden yapılmıştır- hükümet merkezine götürülür ve Kraken de onu "öldürür". Bu sahtekârlığın mükâfatı olarak, kendisine yıllık bir baş bağlanır ve "Draconid"ler adındaki kendi hânedanını kurar ve sembol olarak da ejderha kafasını benimser. Oberosia, ölümünden sonra ululuk mertebesine eriştirilir ve adanın azizesi ilan edilir.

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde, penguinlerin tarihi, Fransa'nın tarihine paralel gider. Orta Çağlar, Rönesans, Reformasyon, İhtilâl ve Napoleon Harpleri, çok ince bir kisve altında anlatılır. Hattâ, materyalizmde Penguinia'yı dahi geçen Birleşik Amerika'nın da kısa bir tarihi sunulur. Kitabın büyük bir kısmı, çağdaş hâdiselere tahsis edilmiştir ki, bu da Anatole France'a göre, Fransız Üçüncü Cumhuriyeti'nin, kitabının yazıldığı zamana kadar uzanan tarihidir.

Penguin Cumhuriyeti, ismen bir demokrasi olmakla beraber, gerçekte politikasını -ve basın vasıtasıyla kamuoyunu kontrol eden ve haricî pazarları inhisarında bulundurmak için, harplere girişen malî bir oligarşinin hâkimiyeti altındadır. Kamuoyunun büyük bir kısmı, hâlâ kralcıdır ve Draconidlerin (Bourbonların) geri getirilmesini isterler. Kralcı entrikaların liderleri, bilhassa Agaric ve Cornemuse adındaki papazlardır. Onların popüler bir lidere ihtiyaçları vardır ve buldukları Amiral Chatillon, gerçekte General Georges Boulanger'dir ki, 1886-1889 yıllarında, Fransa'daki anti-cumhuriyet hareketinin başına geçmiş ve bir hükümet darbesi sonucu iktidarı ele geçirmesine kılıpayı kalmıştır. Chatillon'un siyasî hayatı -komik ve saygı duyulmayan teferruatı ile- Boulanger'in meteorik yükselişi ve şerefsiz düşüşüne paralel gider.

Kitabın bir parçası (on bir bölüm) tamamıyla Dreyfus hâdisesine (1894-1906) hasredilmiştir. Bu, şüphesiz, roman yazıldığı zaman çok yakın bir tarihti. Fransız ordusunda bir Yahudi yüzbaşısı olan Dreyfus, ordunun sırlarını, bir Alman askerî ataşesi kanalı ile Almanya'ya aktardığı suçu ile askerî mahkemede yargılanmıştı. Dreyfus'un suçsuz olduğu iki sene sonra anlaşıldı; fakat sarsılmasından korkan ordu, bunu açıklamamak için çok çalıştı. Dreyfus meselesi Fransa'yı ikiye bölmüş; Katolik hiyerarşisi, ordu, Yahudi aleyhtarlar ve anti-cumhuriyetçiler generalleri desteklemişler ve aralarında Zola ve Anatole France gibi tanınmış edebiyatçılar da Dreyfus'un lehinde konuşmuş ve yazmışlardı. Dreyfus, romanda Pyrot adı altında görülür ve Zola da Columban'dır. Pyrot'un aleyhinde hazırlanan deliller, kitapta, acı bir tarzda hicvedilir ise de, yazarın bu hicvi, gerçeklerden hiç de daha az muhtemel değildir. Romanın son bölümleri, Hippolyte Ceres adındaki radikal bir politikacı ve vekilin siyasî maceralanna ve dahilî entrikalarına hasredilmiştir. Ceres, Eveline Clarence ile evlidir. Kendisi sosyalist ve anti-ruhbandır; karısı ile Katolik ve Azize Oberosia'nın bir müridi. Karısı, aynı zamanda, başbakanla ilişki de kurmuştur. Ceres, kıskançlıktan deli dîvane olur, fakat kendisinin siyasî istikbalini çiğnemeksizin başbakanına karşı da çıkamaz. Nihayet, ülkedeki barışçı hisleri göz önünde tutarak, başbakanın, ülkeyi harbe sürüklemek istediği şayialarını yayar. Kamuoyunun böylece kışkırtılması ile harp, gerçekten vuku bulur ve "bütün dünya, bu kan dalgası içinde boğulur." Anatole France, Birinci Dünya Harbî'ni, 1908'de, açıkça görmüştü.

Romanın son kısmı, Penguinia'yı nasıl bir istikbalin beklediğine ayrılmıştır. Plütokratik (zenginlerin yönetiminde) bir medeniyet yükselir, binalar gökdelen halini alır, fabrika bacaları gökyüzünü karartır, yiyecek sentetikleşir ve teknik sistemler de, çok muğlak olduklarından sık sık bozulurlar. Nihayet George Clair adındaki bir anarşist, bu medeniyete son vermeyi düşünür. Bir yumurtadan büyük olmamakla beraber, son derece

tahrip gücüne sahip bombalarla (Anatole France, atom bombasını mı düşünüyordu?), birbiri ardına, kilit mevkiinden binaları havaya uçurur. Anarşi ülkenin her tarafına yayılır ve Penginia'nın sosyal yapısı çöker. Bununla beraber, hiçbir şey, hattâ cemiyetin ortadan kalkması bile, tam mânâsı ile gerçekleşmez. Zamanla, tarlalar yeniden sürülür, avcılar ve çobanlar geçimlerini, tekrar yabanî hayattan temin etmeye başlarlar; köyler kurulur, ardından şatolar, kasabalar, şehirler yükselir, nihayet büyük ve zengin bir millet, Penguinler'in dramını bir defa daha yaratmak üzere harekete geçer.

Eleştiri

Penguinler Adası, yirminci asrın *Candide*'sidir. Daha önceki hicviye gibi, kitabın bütününe kapsayan bir plânı yoktur; her bölümü, birden on ikiye kadar değişen ve birbirlerine gevşek bir tarzda bağlı bulunan bir dizi maceradan oluşur. Kaba şekilleri içinde, bu hikâye ve maceralar, Fransız tarihinin bir komedisini oluşturuyorlar. Kitabın karakterleri de aynı şekilde, gevşek tutulmuş; bazıları -beşerî değil- karikatür kesinliği ile anılmıştır.

Penguinler Adası'nın analiz edilmesi, aslında, alay ettiği halk ve müesseselerin ele alınmasıdır. Bunların arasında başta, Mael'in temsil ettiği Hıristiyan kilisesi gelir: Dindar, basit-fikirli ve saf. Bu azizin yaptıkları, France'm çocuk iken okuduğu kutsal efsaneleri hatırlatırcasına anlatılır. En akla sığmaz hâdiseler, yazarın, her şeye kolayca inanan dinî saflığı, gizlemeksizin örten bir sadelikle anlatılıyor. Din de, kilisenin gösterdiği ışıktan farklı bir ışık altında anlatılmaz. Öteki dünyanın, Mael'in penguinleri hakkında karar verecek "Lord'u dahi, müellifin tenkidlerinden, kendisini kurtaramaz ve dinî meseleleri tartışan ilâhiyatçıların toplantısında, mağrur ve kendisinden hoşnut bir tavırla konuşur.

Anatole France, sanat ve edebiyatta, zevk ve bilginin klâsik standartlarına bağlı kaldı. Kiliselerde okunan duaları yazmak için kâğıt yapılması uğrunda eski yazı ve müsveddeleri karalayan papazlarla alay eder; Orta Çağların ilkel ressamalarını ve onların modern hayranlarını gülünç gösterir; hattâ Dante'nin *İlâhî Komedi'si* ile dahi alay eder.

Cemiyetin kanun ve müesseseleri hakkında, France, Mael ve bir diğer papazı şöyle konuşturur:

“İşte, oğlum;” diye haykırdı; “yere yıktığı muhalifinin burnunu ısırın o çılgın adamı ve koca bir kaya parçası ile bir kadının başına vuran ötekini görüyor musun?”

“Evet, görüyorum.” dedi Bulloch. “Onlar, kanunları yapıyorlar; onlar, mülkiyeti oluşturuyorlar, onlar, medeniyetin ana prensiplerini, cemiyetin tabanını ve devletin temelini kuruyorlar.”

Mülkiyet, başka bir ifade ile, Fransız sosyalisti Proudhon'un söylediği gibi, hırsızlık üzerine kurulmuştur. İster kralcı ister cumhuriyetçi olsunlar, bütün devletler aynı ölçüde bencil ve aptaldırlar. Trinco adındaki askerî maceracı, ülkeyi sefaletе sürükler, Boscenos ve Agaric gibi kralcı entrikacılar da gülünç fanatiklerdir. Cumhuriyetin yöneticileri, kendilerinden önceki rejimlerin liderlerinden daha faziletli değillerdir. İstedikleri kadar zengin olamazlar, çünkü ganimeti paylaşanların sayısı çok artmıştır. Hatta, Anatole France'ın daha yumuşak bir tarzda ele alacağı beklenen sosyalistler bile, kendilerini destekleyen kütleleri her an satmaya hazır, kavgacı ve can sıkıcı politikacılarıdır.

Sonunda, Penguin medeniyetinin düştüğünü görüyoruz; çünkü öylesine muğlak ve öylesine dejenere bir cemiyettir ki, bir tek terörist onu yıkabilir. Buna rağmen, yazarın skeptisizm'i, nihaî yıkım ile dahi teselli bulamaz. Bu

nihaî yıkım dahi başarılı olamamıştır ve traji-komik tarihi, tekrar başlayacaktır.

Bu kitabın üslûbu Voltervarîdir; aynı türde basit cümleler, dikkatlice hazırlanmış hadiseler, aynı tabîî ton, aynı kaba vecizeler, insanların aptallığı ve tamahkârlığı karşısında aynı kızgınlıklar.

Romanda, kadınlara, erkeklerden daha üstün bir yer verilmiştir; hiç olmazsa, daha pratiktirler, daha belirli hedefleri vardır ve kendilerini hayallere daha az kaptırırlar. Erkekler, bazen tertemiz, saf insanlar olmaya çalışırlar; fakat kadınlar o kadar ahmak değildirler. Meselâ Azize Oberosia, bir bâkire olarak hürmet görür ve kadın, bu şöhretini nasıl kullanacağını bilir; ama bu onu huzursuz yapmaz. Müellif, kadının aşkları hakkında, kötüleyici vakar ile şunlar yazar:

“... Oberosia hanım kayboldu. Onun böylece kayboluşu ilkin hiç huzursuzluk yaratmadı, çünkü kadın, zaman zaman, onun aşkı ile yanıp tutuşan ateşli erkekler tarafından kaçırılmıştı... Hattâ kadının bazen, aşk yaptığı erkeklerle kendi rızası ile gittiği söylendi. Zira hiç kimse, alnına yazılanı engelleyemez.”

Öte yandan, çocuklar ile hiçbir zaman alay edilmez. Hikâyede çok sayıda çocuk yoktur, fakat kendilerinden bahsedilenler saf ve temizdirler.

Penguinler Adası, *Sylvestre Bonnard*'ın *Cürmü*'nden çok, çok farklı. Öteki sevimli ve sıcaktır, bu kolayca kırılabilen kadar nazik; öteki hissîdir; bu ise sinikal (reybî). İki romanının tutumları farklı olmakla beraber, Anatole France, her ikisinde de üstad.

Yazar

Anatole France'ın hakikî adı, Jacwues Anatole François Thibault idi. Anatole France, onun bir çocukluk adı idi; zamanla, bunu öylesine benimsemi ki, hakikisinin nasıl hecelendiğini hemen hemen unuttu. Paris'te 1844 senesinde doğdu. Babası, basit bir aileden gelen bir kitapçı idi ve kendi temiz zevklerini oğluna da bıraktı. Anatole France, hayatının ilk yıllarını, hakikatin, hayalle boş bir şekilde kaynaştırdığı bir dizi hatıralarında anlattı. *Arkadaşımın Kitabı* (*Le Livre de Mon Ami*) *Pierre Noziere*, *Küçük Pierre* (*Le Petit Pierre*), *Hayat Çiçeği* (*La Vie en Fleur*).

France, Paris'te Coilege Stanisles adındaki bir liseye devam ettiği zaman klâsiklere sevgi duymaya ve ruhban sınıfını da burada sevmeye başladı. Üniversiteye hiç devam etmedi; babasının edebiyatçı arkadaşları ve kendisinin okuduğu kitaplar, bu aradaki gediği ferah ferah kapadı. 1860'ların sonlarında ikinci derecede şiir kitapları yayımlandı. Şiirlerinde, Leconte de Lisle'nin ve o zaman çok tutulan Parnassia ekolüne mensup şairlerin etkisi görülür. France, 1876'da, Fransız Senato'sunun kütüphanesinde küçük bir mevkie getirildi. İş hafiftir, on iki sene işini ihmal etti. 1876'da, kendisinden çok daha özlü bir aileden gelen Valere Guerin adında bir kadınla evlendi ve birkaç sene onunla rahat bir hayat sürdü. Mamafih, zamanla, mizaçları çarpıştı. France, tembel ve pasif bir insandı; kadın ise mütehakkim bir tipti ve çoğu kendisinin olan para konusunda da çok tutumlu idi. Nihayet 1893'te ayrıldılar. France, hayatının son yıllarında tekrar evlendi ise de, aradaki zamanın büyük bir kısmında, ikinci derecede romancı olan Mme. Arman de Caillavet adında bir kadının arkadaşı ve sevgilisi idi. Kadın önemli bir salonun yöneticisi idi ve buraya devam edenler arasında yaşlı Renan'dan genç Proust'a kadar tanınmış pek çok edebiyatçılar ve Briand, Poincare ve Clemenceau gibi tanınmış politikacılar da vardı. Anatole France, kadının, en fazla iz bırakıcı edebî mülkü idi. Romanlar için tezler tavsiye etti. France'ın tembelliği tuttuğu zaman çalışmaya teşvik etti ve onun edebî şöhretini yaydı. Büyük bir enerjiye ve dünyevî hislere sahip bu kadın, France'ı meşhur ve muhtemelen de mesut etti.

Anatole France'ın eserleri arasında şiirler, romanlar, otobiyografiler, tenkidler, siyasî yorumlar ve muhtelif konuda ve hemen hemen hepsi yüksek kalitede pek çok yazılar vardır. *Penguinler Adası* ve *Sylevstre Bonnard'ın Cürmü*nden başka, bilhassa övülen dört romanı daha var-

dır. *Thais* (1890), putperestliğin, yerini Hristiyanlığa bıraktığı eski İskenderiye'de geçer. Romanın kahramanı, sarayın tanınmış kadınlarından biridir; bu yeni dini benimser ve kendisini Hristiyan yapan dindar tarik-i dünyaların düşüşünü hazırlar. Bu tez, müellifin, çelişki ve uyuşmazlık hislerini, eski çağların efsanelerini ve antiruhban düşüncelerini geniş bir şekilde belirtmesine imkân verir. *Reine Pedauque'in İşaretinde* (*La Rotisserie de la Reine*) adlı kitabı (1894), onsekizinci asrın Paris'ini olduğu kadar büyüculüğü de ele alır. *Kırmızı Zambak* (*le Lys Rouge*, 1894), aşk ve kıskançlık tezi üzerinde çağdaş cemiyet ve tutumları inceler. Roman, Floransa'da geçer. *Tanrılar Susamışlardı* (*Les Diex Dont Soif*, 1912). Fransız ihtilâli ve yarattığı terör üzerinde durur.

France, 1890'lara kadar, tamamıyla bir edebiyatçı idi ve kendisini bilhassa mazinin konularını işlemeye adanmıştı. Politika ile ilgisi, Dreyfus meselesi ile başladı; diğer edebiyatçılarla birlikte suçsuz bir adamı hapiste tutan entrikalar aleyhinde konuştu, yazdı. *Monsiex Bergerat'a Paris* adlı romanı (1901) bu kriz sırasındaki Fransız cemiyetinin bir resmidir. Bununla beraber, sağcılara duyduğu tiksintiden ötürü, orta sınıfın hâkimiyetindeki Üçüncü Cumhuriyet'e de şevkle sarılmadı. 1900'lerin ilk yıllarında, heyecanlı bir sosyalist oldu; bu konuda nutuklar verdi, yazılar yazdı. Bununla beraber, herhangi bir inanın, hatta sosyalizmin, France'ın skeptisizminden kurtulabileceği şüpheli idi. Nitekim, *Beyaz Taş Üzerinde* (*Surla Pierre Blanche*, 1903) ve *Penguin Adası*'nda, işçilerin ütopyaları hakkında değil, cemiyetin bütününe yıkacak bir felâket hakkında kehanetler vardır.

Anatole France, 1896'da Fransız akademisine seçildi ve böylece halk üzerindeki şöhreti tescil edilmiş oldu. Maamafih, her şey gibi, bu şerefle de alay etti ve Akademi'nin toplantılarına gayrî-muntazam devam etti. Artık Fransız edebiyatının önde giden bir siması olarak kabul ediliyordu. Bu arada, Paris'te Villa Thais adını verdiği bir ev satın aldı, muazzam kitap, antika ve biblo koleksiyonları ile burasını bir çeşit müze haline getirdi.

France, 1924'te öldüğü zaman, genç yazarlar indinde, zamanı geçmiş bir kimse olarak düşünülüyordu. Savunduğu, merhamet ve istihza gibi edebî faziletler; belki de, yirminci asrın şiddetinin ağırlığına dayanamayacak kadar nazik ve hafiftiler. Bu ikisinden, merhamet hissi gittikçe azaldı ve istihza hissi gitgide daha kesinleşti; öyle ki, sonunda, nihilizm ile hemhudut olacak kadar skeptik bir adam oldu. Bir düşünür olarak, France, şimdi derinden ziyade geniş görünüyordu. Onun özelliği, orta sı-

nının sezgileri idi ki, bu da, eşya sathının altına geçmesine rağmen, üzerinde herhangi bir yapının kurulabileceği sağlam bir temele kadar uzanmaz. Hattâ üslubu -veya daha doğrusu üslûpları- üzerindeki fevkalâde hâkimiyeti bile, plan hazırlanmasında aynı ölçüdeki maharetle elele gitmez. Kitaplarında, herhangi bir okuyucuyu zevklendirecek hâlâ çok şey vardır: Hafif bir şekilde taşınan zengin bir bilgi, canlı ve hareketli bir zekâ, aptalca hareketler karşısında duyduğu tiksinti ve adaletsizlik karşısındaki nefreti, öldürücü nükteleri üslûbunun klâsik zerafeti ve hepsinin üstünde -bugün dünkü kadar büyük görünmez ise de- modern Fransız edebiyatının hâlâ Voltaire'i sayılan müellifin muğlak ve hayret uyandırıcı şahsiyeti.

Gösta Berling Efsanesi

Yazan

Selma Ottiliana Lovisa Lagerlöf

(1858 - 1940)

Başlıca Karakterler

Ekeby'deki Emekliler

Gösta Berling: Cüppesinden sıyrılarak âvare bir hayat sürmeye başlamış bir rahip; sıcakkanlı ve düşüncesiz hareket eden biri; centilmen emekliler arasında en canlı ve ateşlisi.

Yüzbaşı Christian Bergh: İyi niyetli bir insan; fakat külhanbeyi. Kolaylıkla kandırılır.

Albay Beerenkreuz: İskambil oyuncusu, kumarbaz ve şarkıcı.

Binbaşı Anders Fuchs: Bir ayı avcısı, cesur ve suskun.

Master Julius: Kısa boylu, şişman ve neşeli; bir hikâye anlatıcısı.

Kuvenhüller: Mucidlîğe dönen bir Alman kontu.

Kuzen Christopher: Napoleon'un ordusunda bir subay; şimdi gizleniyor; huzursuz ve cesur.

Eberhard Amca: Bir filozof; Allah'ın varlığını inkâr eden hacimli bir kitabın müellifi.

Löwenborg: Çekingen, nazik ve dünyevî olmayan bir adam.

Lilliecrona: Bir musikişinas.

Rutger von Orneclou: Kadınların beğendiği bir tip; züppe.

Öteki Karakterler

Margereta Samzelius (Evlenmeden önce Celsing): Güçlü ve hâkim bir kadın; Ekeby malikânesinin randımanlı menaceri ve on iki emeklinin hamisi.

Binbaşı Bernt Samzelius: Kocası.

Altrînger: Zengin bir adam; önceleri Margereta'nın sevgilisi; şimdi öldü.

Kont Henrik Dohna: Bölgenin başlıca asilzâdesi; çirkin, aptal ve mağrur.

Kontes Marta Dohna: Annesi, sathî, zevk peşinde giden hissiz bir kadındır.

Ebba Dohna: Kontun küçük bir kardeşi; dindar bir kız; Gösta'ya âşık.

Kontes Elizabeth Dohna: Neşeli bir İtalyan kızı; Kont ile evli.

Yüzbaşı Ugla: Çürümüş, bitmiş ve centilmen.

Gustava Ugla: Oğlunu sevmediği için gelinine kızgın.

Ferdinand Ugla: Nâzik bir genç; Anna Stjarnhök ile nişanlı.

Anna Stjarnhök: Güzel bir vâris; Ferdinand ile nişanlı, fakat Gösta'ya âşık; Ferdinand ile dinî bir tevekkülle evlenir.

Ulrika Dliner: Ugla ailesinin sadık ve yaşlı hizmetçisi; Sintram ile evlenir.

Sintram: Fors'daki demirci ustası; Şeytanın mahallî temsilcisi ve bölgenin karşılaştığı ciddî meselelerin başlıca kaynağı.

Melchior Sinclair of Björne: Kızının istikbali ile kumar oynar; onu evine almaz ve karısını döver.

Mme. Sinclair: Uysal karısı.

Marie Sinclair: Kızı; kendi kendisini inceleyebilen gururlu bir kadın.

The Broby minister: Bir tamahkâr.

Baron Adrian: Marianne'ye kur yapan züğürt ve yakışıklı bir genç.

Yüzbaşı Lennart: Hapisten çıkarılmış bu mücrim, hayatını hasta ve fakirlere adar.

Mll. Marie: Kırk yaşında ve evlenmemiş bir kız; örgü örerek hayatını kazanır.

Süpürge Kız: Akli havada bir köylü kızı; Gösta'ya âşık.

Hikâye

Varmland, güney-batı İsveç'te Vanner Gölü ile Norveç sınırı arasında bir vilâyettir. Önceleri ıssız bir bölge olan burası,

demir madeninin keşfedilmesi ile onsekizinci asırda birdenbire hızlı bir ekonomik gelişme safhasına girdi. Her yerde, demir işleyen küçük finnlr, ocaklar görüldü; insanlar kumara daldı, servet yaptı ve ihtiraslı bir zenginlik çağı başladı. Büyük demir imalâtçıları, misafirleri ile eğlenceleri ile köşk ve konaklarında lüks bir hayat sürmeye başladılar. Bu yaygın hayat, Napoleon Harpleri'nden sonra ordunun terhis edilerek işsiz kalan eski subayların Varmland'a geldikleri zaman zirveye erişmişti. Geçirdikleri tecrübelerden, hadiseleri anlatabilme veya balolarda eşlik edebilme yeteneklerinden ötürü Varmland'de iyi karşılandılar. Gösta Berling, bu tür insanlar ve parlak devrinde, Varmland'deki hayat hakkındadır.

Gösta Berling, ayyaşlığından ötürü unvanı geri alınan bir kır papazıdır. Şimdi âvare bir hayat sürmeye başlamış ve bu sebeple köylüler kendisine "çılgın papaz" adını takmışlardır. Bu eski papaz, uçurumun dibine düştüğü ve artık intihardan başka çare kalmadığını düşündüğü bir sırada, Margareta Samzelius adında bir maden işleticisinin karısı ve bölgenin en kuvvetli kadını tarafından kurtarılır. Kendisine özgü şefkatli ve kaba yol ile ona yaşamak için ihtiyacı olan ümidi verir ve Ekeby'deki malikânesinde hiçbir şey ödemeksizin yaşayan on iki centilmen emekli arasına onu da alır. Bu adamların hiçbiri hayatta başarılı olamamıştır; fakat avcılık, kumar, musikî, kaba şaka ve "şövalye ruhu" hakkında çok şeyler bilen bu insanlar, gayet canlı ve neşelidirler. Ekeby'de, hiçbir sorumluluk hissi duymaksızın yaşarlar ise de, kötü ve zâlim bir hayat değildir; daha ziyade bir grup ateşli, haşarı gençlerin hayatını andırır.

Bununla beraber, Şeytan Ekeby'de kötülük saçmaya ve misafirleri cömert ev sahipleri aleyhine kışkırtmaya hazırlanır. Seneler öncesi, Margareta'nın ebeveynleri, onu, sevdiği adamla değil de, Binbaşı Samzelius'la evlenmeye mecbur bırakmışlardır. Kadın, bunun neticesinde, ailesinden acı bir şekilde kopmuştur. Bir defasında, annesi kendisini ziyaret ettiği zaman Margareta, kadını, içeri alırsa da sanki kendisini hiç tanımıyor-

muş gibi muamele eder. Anası bunun üzerine, kızını lânetler ve onun, Ekeby'de istenmeyen bir kimse olacağını söyler. Şimdi Şeytan, bu lânetin gerçekleşmesi için, hadiseler üzerinde oynamaya başlar. Margareta'nın emeklilerine, kadının ruhunu kendisine sattığını ve bu pazarlığın yerine getirilmesi için, eğer kendisi kadına sahip çıkmazsa, her sene bir emeklinin öleceğini söyler. Emeklilere, sâdece öldürülmeleri için beslendiklerini anlatır ve onlara şu teklifi yapar: Margareta'nın ruhunun kurtanması için kadının, malını, emeklilere terketmesi gerekir. Ve emekliler de, malikâneyi, tacirler gibi değil, centilmenler gibi yürüteceklerdir. Şayet onlardan herhangi biri, gelecek bir sene içinde mânâsız, kârlı veya erkeklikleriyle bağdaşmayan bir iş yaparlarsa, ceza olarak, on iki emeklinin ruhlanna el konacaktır. Mukavele, siyah bir kâğıt üzerine yazılıp kan ile imzalanır ve şeytan kaybolur.

Plân, anlaşıldığı şekilde hükmünü yürütmeye başlar. Noel günü, emeklilerden biri sarhoş olur ve Margareta'nın, seneler önceki aşk hayatını anlatır. Kadının kocası -ki bu mesele hakkında hiçbir şey bilmez- Margareta'yı karda kışta dışarı atar. Kadının, şimdi, bu ıssız bölgede anasını aramak ve üzerindeki lâneti kaldırması için yalvarmaktan başka bir çaresi kalmamıştır. Kocası, kanunî bir şekilde elinden çıkaramadığı malikâneyi ıstırap ve kızgınlık içinde, on iki emekliye bırakarak terkeder; karısının, en büyük zararı böylece malikâneye verdiğini düşünür. Adam, civarda kendi evinde yaşamaya başlar. Malikâneyi, bir sene, coşkun bir neşe içindeki emekliler yürütür; yönetimi bozulur, madenler istihsal yapmaz ve servet böylece çarçur edilir: Mamafih, şeytan ile yaptıkları mukaveleye rağmen, bu on iki kişi hiç de kötü insanlar değildir. Onlar, hâlâ, neşeli, cömert ve düşüncesiz hareket eden insanlardır ve donkişotvari aşırılığa kaçan bu tutumlarında kahramanlık unsurları da görülür.

Kitabın büyük bir kısmı bu adamların, şiddetliden hissiye kadar değişen hareketleri ile ilgilidir. Her emekliye, en azından

bir bölüm ayrılır ise de, bu maceralardan çokları önemsizdir ve diğerlerinden tecrit edilmiştir. Hikâyenin ana ipliği, bu oniki kişi arasında en genci ve onların lideri Gösta Berling'in aşk maceralarını takip eder. Ebba Dohna adındaki bir kız ona âşık olur, fakat Göste Berling'in eski bir papaz olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğrar. Çok dindar bir kız olduğundan, Gösta Berling'i bırakır ve bu kalp yarasından ölür. Anna Stjarnhök adındaki bir diğer kız da, civardaki Ferdinand Ugglâ adında bir genç ile nişanlıdır. Kız, nişanı bozmak istediği zaman, Gösta, bunu yapmaması için kızı ikna etmeye gittiğinde John Alden gibi, kıza âşık olur ve ikisi, kaçmak için bir plan hazırlar. Yolda, kurtlar kızaklarına saldırır ve Berling ile Stjarnhök, Ferdinand Ugglâ'nın hâlâ sabırla nişanlısını beklediği bir hana sığınmak mecburiyetinde kalırlar. Gösta, hadisenin bu şekilde tecelli etmesini, Allah'ın bir işareti olarak kabul eder ve Anna'yı reddeder; kız da uysal bir tarzda nişanlısına gider. Üçüncü sevgili, Gösta'nın Ekeby'deki bir baloda kur yaptığı Marianne Sinclair adında zengin bir ailenin kızıdır. Babası, kızının beş parasız bir emekliye âşık olmasına hiddetlenir ve içeri almaz. Ümitsizliğe düşen kız, bir kar yığını altında donarak intihar etmek ister; fakat Berling ve arkadaşları onu kurtarırlar. Marianne, kısa bir müddet sonra çiçek hastalığına yakalanır, güzelliği bozulur ve bozulmuş yüzü ile sevgilisine gitmektense, babası ile barışır. Dördüncü ve en ciddî aşk, Kontes Elizabeth Dohna ile olanıdır. Kadının kocası, önceleri, karısını derin bir aşkla sever. Fakat adamın annesi, oğlunun aklını çeler, karısının kendisi ile sadece unvanı ve parası için evlendiğini ve Gösta'yı sevdiğini anlatır. Kont Henrik, evliliği bozar. Kontes, bir ara, Kont'tan olan çocuğu dünyaya gelene kadar âvare dolaşır. Çocuğunun meşru bir babası olması, kendisi ile evlenmesi için Gösta'ya yalvarır. Çocuğun kısa bir müddet sonra ölmesine rağmen, Gösta, kadınla evlenir ve bir dizi maceradan sonra, garip bir şekilde kendisine eş seçtiği bu kadınla yaşar.

Nihayet, sene sona erer, pazarlığın müddeti dolar. Margareta Samzelius Ekeby'ye döner. Kadın, anasını bulmuş, barışmış ve üzerindeki lâneti kaldırmıştır. Emekliler, onu şevkle karşılar ve son hastalığı sırasında Margareta'ya bakarlar. Vaadlerine sadık kalarak, malikâneyi yıkacak kadar tahrip etmişlerdir; fakat şimdi, fınrlan ateşler, binaları tamir eder ve yaptıkları hasarı onarmaya çalışırlar. Samzelius ki artık çok ıslah olmuştur-malikâneyi onlara bırakmak ister, fakat Gösta, katiyen razı olmaz. O, büyük bir zenginlik ve mesuliyetin iğvalını yüklenecek bir adam değildir. Hayatının son yıllarını kontesi ile birlikte basit bir kulübede geçirmeye, bir köylü gibi yaşamaya ve bayramlarda, köylülerin eğlenmeleri için keman çalmaya karar verir. Böylelikle, akli başında ve faydalı bir insan ve belki, bir kemancı olarak da, insanları hâlâ neşelendirebileceğini umar.

Eleştiri

Sevgilisi ile donmuş bir göl üzerinden kaçan bir kontes, karla kaplanan ormanlar arasında kızaklarıyla giderlerken kurtların hücumuna uğrayan iki sevgili, annesinin bedduasından ötürü bir sene âvare bir hayat süren bir kadın ve Şeytan ile mukavele imzalayan on iki şövalye: Bilhassa Flaubert, Zola ve Goncourtların en etkin oldukları bir zamanda, 1880'lerde, modern bir yazar, böylesine melodramatik konuları nasıl işleyebilirdi? Selma Lagerlöf, maamafih, kendi zamanının dışında dünyaya gelmiş bir romancı idi. Zamanın modasına uyarak ciddi hikâyeler yazmaktansa, kendisine sâdık kalmayı tercih etti. Tezlerini işlemek için, doğduğu vilâyete gitti. Hikâyelerinin bazılarında, bir hakikat çekirdeği gizlidir. Cüppesi alman rahip, bölgede, meteliksiz de olsa, cana yakın ve kabiliyetli bir kimse olarak hatırlanıyordu. Margareta Samzelius'a model olarak seçilen bir kadın ile arkadaşlık kurmuştu. Diğer hikâyeler, köylülerin hurâfelerinden çıkarıldı; mukavelelerini kanla yazan şeytanın hikâyeleri, alev alev ya-

nan ayak izleri bırakan büyük bir heyula köpek ve ihtiyar, şeytanî bir kadını saksâğan haline getiren kızgın bir çadı! Bir çocuğun hatırladığı bu hikâyeler, herhangi bir istihza ve sofistikelik eklenmeden; mâceraları üzerinde durulan bu hayret uyandırıcı, ihtiraslı insanlara saf bir hayranlık beslenerek anlatılır. Bu hikâyeler, efsanevî çağların, günümüzde mümkün olamayacağı şekilde, kahramanların daha kahraman ve habislerin daha habis gösterildiği İskandinav maceralarını hatırlatıyor.

Gösta Berling Efsanesi'nin yazılması, müellif için, her halde, kendi çocukluğunun araştırılması, kendi hissî hayatının köklerine doğru geriye bir seyahat olmalı idi. Müellif, her zaman, hikâyelerin, kendi kendilerini yazmak istediklerinde ısrar etti. Üstelik, şu gerçek de ilgi çekicidir ki, Bn. Lagerlöf, hikâyeye, bir şiir olarak başladı, ardından bir piyes haline getirmeyi düşündü ve nihayet, bir roman yazmaya karar verdi. Bu da, bir sanatkârın bir tezi işlemesinden ziyade; bir tezin, kendisini en iyi bir şekilde nasıl ifade edebileceğini araştırdığını gösterir.

Selma Lagerlöf'ün yazdığı birinci bölüm Ekeby'deki bir Noel gecesini anlatıyor. Kitabın diğer kısımları, bu çekirdek etrafında kristalize olur. Kitabın ikinci kısmındaki bazı bölümlerin, hikâye ancak uzun bir yol aldıktan sonra, sadece bir planı doldurmak için yazıldıkları anlaşılıyor. Lövenborg, Julius ve Eberhard hakkındaki önemsiz ve hissî hikâyeler, şüphesiz, on iki centilmen emekliden her birine hiç olmazsa bir bölüm ayırmak için yazıldı. Kitap, yazılmaya başlandığı zaman, sonunun -ki bazı eleştiricileri rahatsız etti- böylesine saf ve ulvî biteceği düşünülmemiş olabilir.

Hikâyenin efsanevî özelliği, onun sadece organizasyonunu değil, karakterlerini ve üslûbunu da gösteriyor. Ekeby'deki on iki şövalye, hakikî insanların psikolojik açıdan incelenmeleri değildir. Gösta'nın kendisi, onların on

iki Olipiyan'ların veya Odin'in sarayındaki on iki mabudun ve Charlemagne'nin sarayındaki on iki efsanevî asilzâdenin dirilmiş şekilleri olduklarını; şimdi, günümüzün yozlaşmış çağında başarısızlıkla karşılaştıklarını, fakat hâlâ kendilerinin çocukluk dünyalarının, hiçbir şeyi umursamayan, hür ruhlu tutumlarını devam ettirdiklerini söyler. Onlar, hâlâ yiğittirler, zevk adamıdırlar, düşüncesiz hareket ederler ve hepsinin üstünde, çocuksudurlar. Onların maceraları, bir çeşit şaşıaali piyestir. Aynı çocuksuluğu, müteaddid aşk hikâyelerinde de görüyoruz. Kitapta, hararetili aşk sahneleri çok var. Genç kızlar, kara sevdaya tutularak ölürler, daha talihli olan diğerleri, dört nala koşan atları üzerindeki sevgilileri tarafından karanlık ormanlarda kaçırlır ve bütün bunlar, tıpkı bir peri hikâyesi gibi, garipcesine saf ve seks'sizdirler. Danimarkalı münekkid Brandes dedi ki: "Okuyucu, hikâyeyi anlatanın, evlenmemiş bir hanım olduğunu hissediyor."

Alrik Gustafson adındaki bir tenkitçi, şeytanın mevcudiyetine rağmen, Gösta Berling'in dünyasının, gerçekten trajik sayılacak kadar karanlık olmadığını söyler. Ahlâki çatışma, iyi ve kötü arasında değil, iki tür dünya arasındadır: Sorumluluk duygusu taşıyarak yapılan iş ve dikkatsiz zevk ve eğlence. Gösta, arkadaşlarına hitaben yaptığı son konuşmasında, hayatın en büyük meselesinin, insanların, nasıl hem neşeli hem iyi kalpli olabileceklerini bilmeleri olduğunu söyler. Maamafih, kendi, hayatında güzellik için hiç olmazsa küçük bir yer ayırır. Düğünlerde ve Noellerde, polka oynar, köy kemancılarına eski melodileri öğretir ve ormanlar arasındaki patikalarda oynaşan çoban çocuklarına söyleyebilecekleri bazı şarkılar öğretebilirse, iyi işler yapmış olabileceğini düşünür.

Selma Lagerlöf'ün anlattığı hikâye kadar üslûbu da, soluksuz bırakırcasına romantik. Dili, zaman zaman şiire dönüşecek kadar lirik, hatta ritmik. Müellif, sık sık kendi

hikâyesinden ayrılır; adı geçmeyen karakterler veya doğduğu vilâyet hakkında sitayişkâr sözler söyler. Çok sayıda hayret ifade edici veya retorik sorulu cümleler var. Carlyle'in nüfuzu, modern zevkler için oldukça ağır geliyor. Lagerlöf, daha sonraki yazılarında, kendisinin tezleri için daha elverişli sâdeliğe erişti.

Gösta Berling Efsanesi derhal tutundu. Kitap, pek çok dillere çevrildi ve bugün, en fazla sevilen İsveç romanlarından biridir. Bn. Lagerlöf, bilhassa köylülerin hayatları ile ilgili olarak çok sayıda roman yazdı. Çocuklar onu, muhtemelen, *Nils'in Fevkalâde Maceraları* adlı kitabından gayet iyi tanıyorlar.

Yazar

Selma Lagerlöf, başlıca eserinde ölümsüzlüğe kavuşturduğu İsveç'in Varmland vilâyetinde 1858 senesinde doğdu. Marbaçka'daki aile konağında büyüdü. Çok hassas bir çocuk olan Selma, üç yaşında iken -muhtemelen- çocuk felcine tutuldu. Hastalık, kendisini total bıraktı ve böylece, çocukluk yıllarının büyük bir kısmı sanatoryumlarda veya evde geçti. Yirmi yaşlarında iken, babası öldü; çok sıkışık durumda kalan aile, malikâneyi satmaya mecbur kaldı. Bir ara, Stockholm'daki bir öğretmen okuluna devam etti ve Kuzey İsveç'teki Landskrona kasabasına okul müdiresi olarak tayin edildi. Bn. Lagerlöf, burada, güney köylüleri arasında gösterdiği anlayış ve şefkatle, kuzey köylülerinin de hayatlarını inceledi.

Bn. Lagerlöf'ün en büyük kitabı birincisi idi. Kitap, büyük annesinin, yarım asır öncesi, Varmland'daki hayat ile ilgili olarak anlattığı hikâyelerden çıktı. İlk beş bölüm, bir dergide yayımlandı ve müellifine bir mükâfat getirdi. Efsanenin bütünü 1891'de basıldı ve kendisini, Hans Christian Anderson'dan sonra İskandinavya'nın en popüler yazarı yaptı. Müteakip yirmi yıl boyunca, Bn. Selma Lagerlöf'e, çok sayıda şeref bahşedildi: 1895'te, Güney Avrupa'da seyahat etmesi için bir burs kazandı; 1904'te, İsveç Akademisi kendisine bir madalya verdi; 1909'da, şeref doktorası bahşedildi ve aynı yıl Nobel edebiyat mükâfatını kazandı ve 1914'te, İsveç Akademisi'ne üye seçildi.

veya büyük babasının azim ve sağlamlığına sahip değildir; sonunda, çaresizliğe boyun eğer. Giyinmesinde titiz, davranışları son derece doğru ve oldukça da içine kapanık.

Christian Buddenbrook: Consul'un ikinci oğlu; haylaz, tembel, bohem, hipokondriak.

Antonie Buddenbrook (Tony): Consul'un üçüncü çocuğu; hisleri olgunlaşmamıştır; kendisini önemli sayan bir kız.

Clara Buddenbrook: Dördüncü çocuk; davranışlarında haşın ve talep edici, azizlerin hayatlarını örnek tutan bir dindar.

Gerda Anroldsen: Thomas'ın karısı. Musiki ile ilgisi kadını, sanat zevklerinden mahrum görümceleri arasında bir yabancı yapar.

Bendix Grünlich: Tony'nin ikinci kocası; cana yakın, fakat kültürsüz ve ihtirassız.

Sievert Tiburtius: Clara'nın kocası; bir rahip.

Aline Puvogel: Christian'ın ilkin metresi, sonra karısı; aile kendisini kabul etmemiştir.

Fredricke, Henriette ve Pfifi Buddenbrook: Gotthold'un kızları; küskün ve kıskanç bekârlar.

Hanno (Justun Johann Kaspar Buddenbrook): Thomas'ın tek çocuğu, nâzik, hissî ve musikiye son derece düşkün.

Erica Grünlich: Tony'nin kızı; sabırlı ve uysal.

Hugü Weinsbenk: Erica'nın kocası; iş hayatındaki oyun ve hilelerden ötürü hapsedilir.

Justus Gröger: Elizabeth'in erkek kardeşi; pahalı zevklere sahip şık bir genç.

Jacob Kröger: Justus'un büyük oğlu. İş hayatındaki sahtekârlıklardan ötürü Amerika'ya göç eder.

Jurger Kröger: Justus'un büyük oğlu. Parlak biri olmadığından, hukuk fakültesini bitiremez ve postahanede çalışmaya başlar.

Consul Lebrecht Köger: Consul Johann Buddenbrook'un kayın pederi: uzun boylu, gösterişli, politik kanaatları muhafazakâr.

Hagenstrom Ailesi: Buddenbrookların, iş ve politika hayatındaki başlıca rakipleri; onlara, sonradan görme insanlar diye bakarlar.

Von Throta: Musikî zevklerine sahip genç bir teğmen; Gerda'nın sevgilisi olduğu sanılır.

Morten Schwartzkopf: Tony'nin, Grünlich ile evlenmeden önce sevdiği genç bir tıp talebesi; Liberal siyasî kanaatlara sahip ciddi bir genç.

Anna Iwersen: Thomas'ların evlerinin karşısındaki bir çiçekçinin karısı; gençliğinde metresi.

Herr Marcus: Firmanın en kıdemli sekreteri; sonraları ortağı; kuru, temkinli, bilgiçlik taslayan biri.

Therese Weichbrodt (Sesemi): Ailenin, evlenmemiş bir kadın dostu, kambur; Tony'nin devam ettiği yatılı okulun yöneticisi.

Kai Mölln: Hanno'nun yegâne arkadaşı; üstüne başına dikkat edilmeyen ihmal edilmiş bir çocuk; kesin bir tahayyül gücüne, hikâye uydurmak için de yeteneklere sahip.

Herr Pfühl: Kilisede org çalar; Hanno'nun musiki hocası, geleneksel musikinin sağlam bir savunucusu.

Hikâye

Buddenbrook Ailesi, dış psikolojik kuvvetlerin tesiri altında gerileyen ve düşen bir ticarî ailenin hikâyesidir. Ailenin her nesilde, daha kuvvetli bir tarzda ortaya çıkan, muhtelif mensuplarının enerjisini ve kendilerine olan güvenlerini körleten anti-burjuva ruhu, bunda bilhassa rol oynadı. Diğer sebepler arasında, ailenin üyelerinin disiplinli yaşayıştan ayrılmalrı; bazıının da sanat kaabiliyetlerine sahip oluşları söylenebilir. Bunlar, aile üyeleri arasında, tembellikten, ölümün şiddetle arzu edilmesine kadar değişen his ve durumlar yaratmıştır.

Buddenbrooklar, o zamanlar, Baltık Denizi sahilinde Lübeck adındaki küçük ve muhtar bir eyalette buğday ticareti ile iştigal ediyorlardı. Şirketin yüz senelik mazisi vardır, sahipleri, sağlam ve mesuliyet hissi taşıyan vatandaşlardır; zengindirler, cemiyet işlerinde rol alırlar ve sahip bulundukları mevkilerden de, haklı olarak gurur duyarlar.

Hikâyenin başlangıcında (1835) aile, Meng Sokağı'nda bir zamanlar tanınmış, fakat zamanla çökmüş bir tüccar ailenin eski ve daha büyük evlerine taşınır. Kitabın ilk on bölümünde, aileyi tebrik etmek için gelen dostların nasıl ağırlandıkları, eğlenceleri anlatılır. Buddenbrook ailesinin başında, ecdâdının ve sınıflarının bütün faziletlerine sahip büyük oğulları John vardır.

Maamafih, bir hâdis bu mutlu durumu gölgeler. Ailenin en büyük oğlu Gotthald, babasının arzularına karşı çıkarak, bir

aşk evliliği yapmış, bir tüccar ailesinin değil, bir esnaf ailesinin kızı ile evlenmiş. Bu itaatsizliğinden ötürü, ailenin işi ile ilgisi kesilen Gotthald, Buddenbrook standartlarına göre hayatta başan sağlayamamıştır. Gotthald'ın ölümünden sonra, üç kızdan, fakir, çirkin, kıskanç ve hayata küskün daimî akrabalar olarak, hikâyenin sınırlarında bahsedilir.

Hikâye, bilhassa Johann'ın dört çocuğu etrafında döner: Thomas, Christian, Antonie ve Clara. En büyükleri ve yeteneklileri olan Thomas, şirketin başına geçer. Fakat o, babası ve büyük babası kadar sağlam dokunmuş bir kimse değildir. Daha çocukluğunda, zayıf bünyesi, ince ve uzun parmakları ve çürük dişleri, fizikî canlılığını kaybettiğini gösterir. Üstelik, Gerda Arnoldsden adında, başka bir cemiyetin insanı imiş gibi giyinen, davranan ve musiki ile ilgilendiği için, halkın kendisinden kaşlarını çatarak "garip biri" diye bahsettiği bir kızla evlenmiştir. Fakat başlangıçta işler yolunda gider. Thomas, ailenin işini genişletir, lüks bir ev yaptırır ve belediye meclisine seçilir. Bu başarılarla, yüksek bir bedel karşılığı ulaşır. Thomas, dahilen, kendisini boş ve çaresizlik içinde hisseder; kendisine olan güvenini kaybeder ve iş hayatında hatalar yapmaya başlar. Kırk yaşına geldiği zaman bütün enerjisi tükenmiştir. Zahiren, bir diş çekirtmenin yarattığı şok tesiri altında ölür ise de, aslında yaşamak azmi çok önceden ölmüştür.

Ailenin ikinci çocuğu Christian, bir Buddenbrook olmaya bile çalışmaz; daha başlangıçtan itibaren o bir bohemdir. Tahayyül gücü Thomas'inkinden daha fazla olan ve biraz da sanatkâr hislerine sahip (başkalarının yüz ifadelerini ve konuşma üslûplarını mükemmel bir şekilde taklit eder ve gayet iyi hikâye anlatır), her hangi bir işte asla uzun zaman tutunamaz. Ailenin kara kedisi olur, tevarüs ettiği parayı harcar, müteaddid gayrî-meşru çocuğa babalık eder ve Thomas ile de mütemadiyen çekişir, kavga eder. Christian, aynı zamanda vesveseli ve kuruntuludur. Nihayet, bir akıl hastanesine yatılır.

Üçüncü çocukları Tony, kötü bir evlilik yapar. Bu kız, çocukluk yıllarında, babası, şirketin gemilerinden birinde kaptanlık yapan Morten Schwartzkopf adında bir tıp talebesi ile sevişir. Ebeveynleri ise, onun, iş hayatında ümit vaadedici biri ile evlenmesini istediklerinden, Hamburglu Bendix Grünlich ile evlenmeye zorlar. Fakat Grünlich, zenginlik peşinde koşan biridir ve kendisini kurtarması için Buddenbrook ailesinin kredisine güvenir. İflâs ettiği zaman Tony, kocasından boşanır ve kızı Erica ile birlikte, ailenin Beng Sokağı'ndaki evine döner. Alois Permaneder adındaki ikinci kocası Münihli sevimli ve dışa dönük bir iş adamı olmasına rağmen, konuşma şekli ve tavırları titiz Buddenbrook ailesini mahcup bırakır. Tony Münih'te kısa bir müddet kaldıktan sonra, Bavyera âdetlerine hiçbir zaman ısınamayacağını anlar. Kocasını Alois bir gece eve sarhoş gelip hizmetçiyi öpmeye çalıştığı zaman, evlilik son bulmuştur. Tony ve Erica, bu defa ayrılmamak şartı ile Lübeck'e dönerler.

Dördüncü çocukları Clara, hikâyede ikinci derecede rol oynar. Bu kız, Rigalı bir din adamı ile evlenir ve veremden ölür.

Dördüncü nesil geldiği zaman, ailenin iki çocuğu kalmıştır: Thomas'ın küçük oğlu Hanno, Tony'nin kızı Erica Grünlich. Erica da, annesi, gibi kötü bir evlilik yapar. Kocasını, iş hayatındaki sahtekârlıklarından ötürü hapsedilir ve kadın küçük kızı Elizabeth ile kalır. Hanno da, hasta görünümlü bir çocuktur; hayatın, kendisinden beklediklerine yeterli değildir; okul arkadaşlarının sertlikleri ve oyunları kendisini ürkütür ve babasının, ailenin mesleğini yürüteceği yolundaki ümitlerini boşa çıkarır. Musıkîye fevkalâde yeteneği var ise de, onun bu ilgisine, annesinden başka herkes sırt çevirir. On altı yaşına geldiği zaman, tifüse yakalanır ve tıpkı babası gibi, yaşama azmini kaybettiğinden ölür.

Aile küçüldükçe, servetin getirdiği mevki ve işaretler de kaybolur. İş hayatında karşılaşılan kötü neticelerden sonra Thomas, ailesinin bir nesil önce gururla taşıdığı evi satar. Ve bunun daha da kötü tarafı, evi, rakip bir firmanın başındaki ada-

ma satmasıdır. Thomas öldüğü zaman, şirket, oldukça zarar göze alınarak tasfiye edilir ve ailenin ikinci evi de satılır. Gerda'nın artık Lübeck'de hiçbir bağı kalmamıştır; kendi kasabasına döner. Tony, kızı ve torunu ile hayatını sürdürür ise de, Buddenbrook adı tarihe kanşmıştır.

Eleştiri

Buddenbrook Ailesi, ondokuzuncu asrın realist ve objektif sosyal romanları türündendir. Bir sayıdaki belli başlı karakterler ve oldukça büyük sayıdaki ikinci derecedekiler, görünüşleri ve mizaçları itibarı ile birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılırlar. Fizikî teferruat, kitaba, hakikilik hissi getirir; kitap, yiyecek, mobilya ve giysiler bakımından zengin. Gerçi Mann, Zola'nın yapmış olacağı gibi, okuyucularına, bu teferruatı sadece onları şaşırtmak için getirmez ise de, hastalık ve ölümlerin anlatılışı, realist hareketin tesirini gösteriyor. (Hannoi'nin ölümü, onun tam etkisinden bizi kurtarmak için, ancak tıp kitaplarında görülebilen kuru bir üslûpla anlatılır.)

Fizikî teferruatındaki realizminden daha da önemlisi, romanın sosyal realizmidir. Bu, tarihin belirli bir zaman ve yerinde muayyen bir sınıfı, iş yerlerinde, kamu hayatında, sosyete ve ev hayatlarında ele alan geniş bir inceleme. Bunu, diğer sınıflara olan tutumlarında görüyoruz; kendi çalıştırdıkları kimseler üzerinde babaerki; zanaatkâr insanlardan uzakta, aristokrasi karşısında huzursuzluk duyarcasına, nasıl hareket edeceklerini bilemezler; doktorlar ve diğer meslek adamları arasında daha fazla rahatlık içindedirler. Hatta Buddenbrook ailesinin kendi çevresi içinde dahi, fakir akrabalar ile zenginler, eski ailelerden gelenlerle yeni katılanlar, yemeğe davet edilenler ile sadece kahve içmek için gelenler arasında belirli sosyal farklar görüyoruz. Kısacası, *Buddenbrook Ailesi*, bütün bir cemiyyetin portresidir.

Diğer taraftan, eğer bu romanı, Mann'ın daha sonraki eserinin muhtevası içinde okuyacak olursak, edebî objektivite üzerinde bir egzersizden ziyade, Mann'ın her zaman cezbesine kapıldığı şahsî bir meselenin ifadesi olduğunu görürüz; burjuvazi ve sanatkarların birbirleri karşısında iddiaları. *Tristan*'da, *Tonio Kröger*'de, *Venedik'teki Ölüm*'de *Sihirli Dağ*'da ve *Doktor Faustus*'ta.

Buddenbrook Ailesi'nde, bu çatışma hiç olmazsa ilkin, tamamiyle burjuva görüş açısından ele alınır. Tüccar ailelerinden oluşan dünya; sıhhat, düzen ve istikrar standartlarıdır. Birbiri ardına Buddenbrook şirketini başına geçenerin, kendi değer sistemlerini tamamen ve ikna edici bir tarzda savunmalarına müsaade edilir. Muhtemelen Gerda Arnoldsen dışında, hiçbiri, diğer bir sistemi savunacak kadar güçlü veya konuşmasını bilen insanlar değildir. Man, karakterlerini, dolaysız bir şekilde tenkit etmez. Sadece, bu tür bir hayatın kaç kişinin yaşayışını bozduğunu veya yıktığını gösterir. Meselâ, bir kimsenin, kendi sosyal sınıfı dışında biri ile evlenemeyeceği ile ilgili tabuyu düşünün. Tony, besbelli ki, ebeveynlerinin seçtikleri iş adamı ile değil Morten ile evlenmeli idi; babası sadece bir kaptan dahi olsa, kızın, cemiyette yükselen bir doktorun karısı olması, aileye hiçbir leke getirmezdi. Kötü bir evlilik yaptığından, Gotthold'un hayatı yıkıldı ve Tom dahi -ki ailesine karşı gelmeyi aklından geçirmedi- hakikaten sevdiği Anna ile evlenmiş olsa idi, daha mutlu olurdu.

Buddenbrook Ailesi'nde, bu çatışma hiç olmazsa ilkin, tamamiyle burjuva görüş açısından ele alınır. Tüccar ailelerinden oluşan dünya; sıhhat, düzen ve istikrar standartlarıdır. Birbiri ardına Buddenbrook şirketinin başına geçenerin, kendi değer sistemlerini tamamen ve ikna edici bir tarzda savunmalarına müsaade edilir. Muhtemelen Gerda Arnoldsen dışında, hiçbiri, diğer bir sistemi savunacak kadar güçlü veya konuşmasını bilen insanlar değil-

lerdir. Mann, karakterlerini, dolaysız bir şekilde tenkit etmez. Sadece, bu tür bir hayatın kaç kişinin yaşayışını bozduğunu veya yıktığını gösterir. Meselâ, bir kimsenin, kendi sosyal sınıfı dışında biri ile evlenemeyeceği ile ilgili tabuyu düşünün. Tony, besbelli ki, ebeveynlerinin seçtikleri iş adamı ile değil Morten ile evlenmeli idi; babası sadece bir kaptan dahi olsa, kızın, cemiyette yükselen bir doktorun karısı olması, aileye hiçbir leke getirmezdi. Kötü bir evlilik yaptığından, Gotthold'un hayatı yıkıldı ve Tom dahi -ki ailesine karşı gelmeyi aklından geçirmedi- hakikaten sevdiği Anna ile evlenmiş olsa idi, daha mutlu olurdu.

*Buddenbrook Ailesi'*nde, sanatkâra yer yoktur. Kasabada, cemiyetin kabul ettiği bir şâir vardır; çünkü cemiyetin önde giden vatandaşlarının faziletleri hakkında sanat değeri bulunmayan zarif şiirler yazar. Pfuhl, Saint Mary'nin kilisesinde org çalan biri olarak faydalı bir rol oynar; fakat cemaat arasında, Gerda ve Hanno dışında, onun sanatından kimse anlamaz. Muhtemel bir sanatkâr, genellikle, saf dışı edilir. Başka bir cemiyette, Christian, sinir hastası ve hiçbir işe yaramayan bir insan olmak yerine, muhtemelen bir aktör olarak başarıya ulaşacak ve kendisini tatmin edecekti. Tabiatıyla, başarısızlığı en kesin bir tarzda belli olan Hanno'dur. Hanno musikiyi öylesine sever ki, bütün cinsî güdülerinin bu kanala aktarıldığı anlaşılır. Fakat çevresindeki erişkinler, kendisini piyanoya çok vermesini ve Löbeck ve Kopenhag arasında işleyen gemilerin isimlerini ezberlemesini söylerler. Hanno'nun, böyle bir hayatı niye kabul etmek istemediğini anlamak hiç de zor değil.

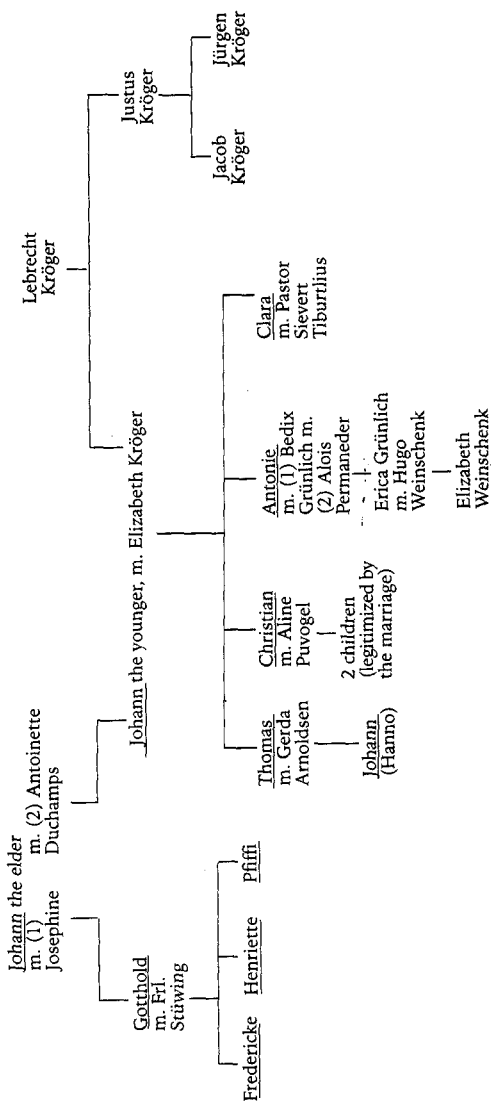
Bununla beraber, ihtilâfı en kesin bir tarzda hisseden Tom'dur, çünkü onun benliğinde birbiri ile çapışan kuvvetler, eşit bir şekilde karşı karşıya yer almışlardır. Aile kişi, kendisinin tahayyül gücüne meydan okuduğu ve kendisine yaratmak için fırsat verdiği müddetçe, mesut ve başarılıdır. Ardından, başarının zirvesine eriştiği zaman, si-

nirleri bozulur ve başardığı işlerden hiçbirisi artık kendisini tatmin etmez. Oğlunun, hiçbir zaman bir tüccar olmayacağını anlar. Karısı, kocasını destekleyeceği yerde, kendisini musiki dünyasına verir ki, kocası da bunu anlamaz. Bir süre, kendi kendisine olan hürmetini, zahirî görünümüne, bilhassa saçlarına ve bıyığına ve elbiselerine saplantı halinde kendisini vermekle muhafaza etmek ister, fakat bu tür gayret de, onu, her gün biraz daha yıpratır. Böyle bir ruh durumu içinde olduğu bir sırada, Schopenhauer'in ölüm hakkında yazdıklarını okur ve bunlar, ona yepyeni şeyleri ifşa eder. Ölüm artık, kendisini, derin bir neşe, cezbedici bir tatlılık, zincirlerin gevşetilmesi, hazin hataların telâfi edilmesi şeklinde takdim eder. Sırtındaki kürk ceketi ve titizlikle taranmış bıyığı ile sokakta, yağmurun yaptığı bir su birikintisine kendisini yüz üstü bırakır, ölür.

Buddenbrook ailesi, açıkça görülüyor ki, mevkiini, korkunç bir bedeli göze alarak muhafaza etti. Yine de, romanı, bir marksistten beklenebileceği tarzda, burjuvaziye karşı girişilmiş basit bir hücum diye ele almak hatalı olur. Mann, yarattığı hareketlere sevgi ile bağlıdır, onlara karşı müşfik, onlara hürmet eder. Johann Buddenbrook ve onun neslini sempati ile anlatır. Şüphesiz, Johann, Gotthold'a karşı tutumu ile bizim sempatilerimizi bir ölçüde kaybeder; fakat genellikle, bizce, sağlam düşünceli ve canlı, kitaptaki karakterler arasında en az sinir hastası olanıdır. Başlıca kuvveti, kendi kendisine harp ilân etmemiş biri olmasıdır. Mann'm bize bir sanatkarın hayatının iyi olduğunu ve bir tüccarın hayatının da iyi olduğunu veya herkesin hayatının, yeteneklerine en uygun sahayı seçtiği takdirde iyi olacağını söylemek istediği anlaşılıyor.

Kırk sene boyunca, aynı insanların hayatlarını anlatan bir romanda, müellifin, hem devamlılık hem de değişiklik göstermesi gerekir. Çok sayıda olan ikinci derecedeki ka-

THE BUDDENBROOK FAMILY

Buddenbrook ismini taşıyan kimselerin altları çizilidir.

rakterler statiktir. Onların, bazı özellikleri, yıllar boyunca değişmiyor: Clothilde'nin karnı her zaman açıktır. Veichbrodt, eğlence ve partilerde daima aynı nitelikleri söyler, aile doktoru daima aynı reçeteyi yazar ve Christian da her zaman, "sinirlerin çok kısa" olduğu sol tarafını ovuşturarak, içeri gider. Zavalı Tony, hayatının bütün dalgalanmalarında, pek az değişir. Elli yaşında iken dahi, çocukluk yıllarında, Morten Schwartzkopf'tan duyduğu kanaatleri belirtir ve gerçi Mann, dikkatimizi, açıktan açığa bu gerçeğe çevirmez ise de, kadının, mantıksız bir evlenme yüzünden, hissî ve entelektüel büyümesinin durdurulduğunu acıyarak görürüz.

Öte yandan, nesillerin ritmi, doğumları ile evlilikleri ile ve ölümleri ile servetinin müsaadesi nisbetinde, göz kamaştırıcı veya dar tutulan Noel partileri ile eski tüccar ailelerinin düşüşleri ve yenilerin yükselişi ile birbiri ardına, bir evden diğerine geçişlerle, Tom'un, Fisher Yolu'nda inşa ettiği büyük konaktan Linden Meydanı'ndaki küçük evine kadar, ailesinin kayıtlarına geçer. Nihayet, şehirlerin ve oralarındaki iş yerlerinin durumlarını tayin eden Avrupa siyasî akımlarına da sırt çeviremeyiz. Başlangıçtaki bölümlerde, Johann ve misafirleri, henüz yirmi sene önceki Napoleon Harpleri hakkındaki hatıralarını anlatırlar; romanın sonunda ise, Lübeck, birleşik bir vatanın parçası olur ve lisenin başına da Prusyalı bir müdür getirilir. Kasaba, zamanla zenginleşir ve büyür; yine de, 1875 ve 1835 arasında bir mukayese yapan okuyucunun, net kazancın, gerçekten büyük olup olmadığı hakkında şüphelere düşmemesi de imkânsızdır.

Sihirli Dağ (Der Zauberberg)

Yazan

Thomas Mann

(1875-1955)

Başlıca Karakterler

Hans Canstorp: Romanın kahramanı; Hamburg'un varlıklı bir orta sınıf ailesinden gelen bu genç, bir deniz mühendisi olarak yetiştirilmiştir. Zahirî sâkin ve yerleşmiş âdetlere bağlı bir insan olarak görülmekle beraber, öğrenmek ve tecrübe etmek üzerindeki ihtirasları, kendisini, ruhî hayatın muğlak ve hatta gayrî-meşru sahalarını araştırmaya gelir.

Joachim Ziemssen: Hans'ın kuzeni; entelektüel olmayan basit biri; askerlik görevinin kutsallığına candan inanır.

Consul Tiemappel: Hans'ın hâmisî; sağlam, akli başında bir burjuva.

Lousia Ziemssen: Joachim'in annesi; güçlü, yetenekli ve hislerine kapılmayan bir kadın.

Hofrat Behrens: Berghof sanatoryumunun müdürü; hayata, ilmî ve gayrî-hissî açıdan bakan bir doktor. Davranışları genellikle, sert ve neşeli ise de, bazen kendisini kızgınlığa veya melankoliye kaptırır.

Dr. Krokowski: Behrens'in asistanı; bütün hastalıkların temelini ruhî sebeplere bağlayan bir psikoanalist. Davranışları, bazen müphem ve hafifçe şeytanî.

Adriatica von Mylendonk: Berghof'un müdiresi; muhataplarını tersleyici bir tarzda konuşan gayrî-hissî bir yönetici.

Ludovico Settembrini: Sanatoryumda bir hasta; kendi kendisini Hans'ın hocası tayin etmiştir; bir İtalyan edebiyatçısı, bir hümanist, liberal, mason, gelişmeye-inanır ve zaman zaman da çalçene.

Naphta: Katolikliği benimsemiş bir Yahudi; şaheser bir kafaya ve kesin ve ısırtıcı bir dile sahip, kısa boylu çirkin bir adam. Çocukluğunda geçirdiği bir hastalık, karakterini alt-üst etmiştir. Şimdi, şiddet ve despotizme fanatik bir inançla sarılıdır.

Pribislav Hippe: Hans'ın bir vakitler kavgaya ettiği bir okul çocuğu.

Clavdia Chauchat: Hans'ın âşık olduğu bir Rus kadını. Yüzü, hafifçe Doğulu'yu andıran, tavırlarında kaygısız, şehvetli bir kadın. Konvansiyonel bir tarzda yetiştirilen Hans, kadının, diğerlerini önemsemeyen davranışlarını çok cazip bulur.

Pieter Peeperkorn: Cava'da bir kahve çiftliği bulunan bir Hollandalı; diğerleri tarafından, Clavdia'nın sevgilisi olarak bilinir; ikna edici ve tesirli bir konuşma gücüne sahip değil ise de, güçlü hislerin ve hayatî enerjinin tecessüm etmiş bir şekli.

Marusja: Sık sık kıkırdayan genç bir güzel kız; Joachim Ziemssen ona âşıktır.

Caroline Sthör: Hans'ın masasında oturan bir hasta; lugat paralayacağım diye kelimeleri yanlış kullanan bayağı ve aptal bir kadın.

Ferdinand Wehsal: Mannheimli bir genç; tanınmış bir mazoşist.

Anton Karlovich Ferge: Bir diğer hasta; şok tedavisi geçirdiği için kendisini mümtaz bir insan sayan alelâde bir adam.

Ellen Brandt: Fizikî bir medyum olarak yetenekleri kuvvetli bir tarzda gelişmiş Danimarkalı bir kız.

Hikâye

Birinci Dünya Harbi'ni hemen takip eden yıllarda, Davos (İsviçre), vereme yakalananların, yüksek dağ havasından yararlanmak için gittikleri bir dağ köyü idi. Sanatoryumlar, lüks oteller gibi yönetilir ve hastaların akrabalarının, misafir olarak kalmalarına müsaade edilirdi. Bölgedeki Berghof adındaki bir sanatoryuma, Hans Canstorp adında, akli başında, belirli bir özelliği bulunmayan Hamburglu bir genç gelir. İlk bakışta sıhhatli görünen bu genç, epeyce hasta olan genç subay kuzeni Joachim'ı ziyarete gelmiştir ve birkaç hafta kalmayı düşünür.

Hans, ümit etmediği bir şekilde sanatoryum hayatına bağlanır. Yine, hastalar arasında Clavdia Chauchat adındaki bir Rus kadınına ilgi duymaya başlar. Bu arada, kendisinde de, veremin hafif belirtileri görüldüğü için memnun olur. Artık Berghof'ta istediği kadar kalabilir; özel geliri, buna imkân verecek kadar yeterlidir. Burada, harp başlayana kadar, yedi sene kalır ve asker olmak için ayrılır. *Sihirli Dağ (Der Zauberberg)*, Hans'ın burada geçirdiği yedi senenin, zihnî ve hissî gelişmesinin, hastalığın psikolojik ve ruhî mânâsında edindiği sezgilerin hikâyesidir.

Kitabın ilk bölümleri, Hans'ın Berghof hakkındaki izlenimlerine ayrılır. Atmosfer hummalıdır. Hastalıkları ciddî olmayanlar, müzmin ateşlerinin etkileri altında hareket ederler ve ekseriya düşündükleri tek şey de karşı cinsten olanlarla flört etmektir. Hastane, kendisini, sıhatten ziyade hastalığa adamıştır. Hastalar, hastalıklanıyla iftihar ederler; muhtemelen müdür de veremlidir ve burası kâr yapmak için kurulduğundan, sahiplerinin, hastalarının iyi olmalannı isteyip istemedikleri hakkında da şüpheler mevcuttur. Hans, bütün hayatı boyunca kendisini, sıhhatli, sorumluluk hissi taşıyan, yapıcı ve konvansiyonel bir meslek için hazırlamıştı. Yine de, hastalık, şehvet, ahlâkî hürriyet atmosferi karışımının hâkim olduğu bu hastaneyi dayanılmaz derecede câzip bulur. Settembrini adındaki bir hasta, ona burasının ruhuna teslim olmadan önce, aynlmasını tavsiye eder. Fakat Hans, hayatı ve aşkı, hastalık ve ölümün teamül dışı yolu üzerinden giderek anlamaya çalışmaksızın öğrenemeyeceğini anlar.

Hans'ın ruhî eğitiminde aşk, belli başlı bir rol oynar. Senelerce önce, bir okul çocuğu iken, okuldaki bir diğer erkek öğrenciye -belirtilmemiş- bir his ile bağlanmıştır. Bu maceranın hâtıraları, rüyalarında görünmeye başlar ve o çocuğa çok benzeyen ve onun gibi bir Slav olan Clavdia da, onun bu hâtıralarını güçlü bir şekilde satha çıkarır. Hans'ın bu müzmin ateşi, gerçekte, Clavdia'ya ilkin gizlenen, ardından açıkça belirtilen

aşkın organik ifadesidir. Bu aşk, bir defa Mardi Cras kanavalında gerçekleşir. Clavdia, ertesi günü, kocasının yanına gitmek üzere ayrılır.

Berghof'un bu sera atmosferinde, Hans'ın entelektüel kapasitesi hızla gelişir. Bilhassa ilmî literatürü, doymak bilmeden okur. Fransızca'yı gayet iyi konuşmaya başlar ve psikoanaliz tedavisinden geçer. Hans'ın entelektüel bağlılığını, bilhassa iki kişi kendisinin tarafına çekmeye çalışır: Settebrini adındaki liberal bir hümanist ve felsefesini, Avrupa kültürünün bütün otorite akımlarının -Faşizm, Komünizm ve Katolik- oluşturduğu Naphta adındaki bir Cizvit. Hans, her ikisini de dinler, fakat hiçbirine bağlanamaz. Kendi hayat görüntüsü, bir kar fırtınası altında tek başına yaptığı bir gezi sırasında çıkar ve donmaktan zor kurtulduğundan, bu tecrübe, ölüme kur yapmak yerine geçer. Bu görüntü iki parçadan oluşur; biri, gençlik, sıhhat, saadet ve aşk dolu pastoral Akdeniz dünyası; diğeri, içindeki dehşet saçıcı iki kadının bir çocuğu parçalayarak yedikleri çağdışı bir mâbet. Bu ikizli görüntü -gerçekte, bir tür ırkî hatıra- Hans'a, ölüm ve hayatın kol kola gittiklerini, her ikisinin de kabul edilmesi gerektiğini, bir kimsenin, kendisini ışık ve hayata bağlamak için, ölümün ilk tecrübesinden geçmesi gerektiğini öğretir. Kitabın nihaî ifadesi şu: İnsanlar, iyilik ve aşk uğruna, ölümün, kendi düşünceleri üzerinde hâkimiyet kurmasına müsaade etmeyeceklerdir.

Bu tezahürden, bu görünüşten sonra, Hans'ın eğitimi devam eder. Kuzeni Joachim ölür ve bir seansta ruhu çağrılır. Clavdia, Cava'da çiftçilik yapan, muazzam bir yeme-içme ve his kapasitesine sahip Pieter Peeperkorn adındaki güçlü ve canlı bir Hollandalı ile döner. Peeperkorn, kendisinin seksüel güdülerinin, Allah'ın, insanlara, kendi kendilerini idrak etmeleri yolu ile bahşettiği kozmik hayat gücünün bir ifadesi olduğunu söyler. Peeperkorn, kuvvetten düşünce -o da diğerleri gibi hastadır- Clavdia'yı Hans'a bırakır ve intihar eder.

Bu arada, Avrupa'da yükselen harp humması, Berghof'un küçük dünyasında yansır. Kavgacılık artar, çirkin bir anti-Semitizm (Yahudi düşmanlığı) baş gösterir, pervasız bir şiddet atmosferi yükselir. Naphta ve Settembrini, kendilerinin farklı düşüncelerine artık tahammül edemezler ve birinin diğerine kurşun sıkmadığı bir düello yaparlar. Settembrini, havaya ateş eder ve Naphta da kendisini öldürür. Sonunda, harp patlak verir ve hiçbir zaman ciddî bir şekilde hasta olmayan Hans, askere alınır. Kendisini, bu sihirli dağda yedi sene tutan büyü, nihayet bozulur. Onu, sonunda, hücumla geçmiş bir piyade birliğinin başında görüyoruz.

Eleştiri

Sihirli Dağ'ı cezbedici bir roman yapan özelliğin bir parçası, aynı anda, muhtelif kademelerde okunabileceği gerçeğidir. Onun, çok sayıda parçalardan oluşan zenginliğine bir tek yolda yürüyerek ulaşamayız. Sathî bir seviyede, sadece, sanatoryum hayatının eğlendirici bir manzarası veya veremin natüralistik bir incelemesi olarak okunabilir. Besbelli ki, belirli bir sınıfın, Birinci Dünya Harbi'nin arifesindeki Avrupa'nın yukarı-orta sınıfın, sağlam yiyeceklere ve muntazam hisse senedi gelirlerine alışmış varlıklı, istikrarlı bir cemiyetin çatısı altında, Avrupa'nın her ülkesinin ve az sayıda da diğer ülkelerin vatandaşlarını barındıran minik bir örneği. Oradakilerin hastalıkları, hasta Avrupa'nın bir sembolü. Bu küçük dünyada, Hans ve kuzeni, Almanya'nın iki yönünü temsil ederler: Joachim askerdir, Hans da sivil. Joachim, kendisinin kaderine sorgusuz sualsiz boyun eğerek, fakat Hans, iki kutup arasında parça parça olur; ailesinin ve Hamburg'daki işinin temsil ettiği düzenli ve hürmet edilir hayat ve Tatar gözlü, alışılmış tipte bir Rus olan Clavdia'nın temsil ettiği, daha az aklî ve içgüdülere daha fazla dayalı doğu dünyası. Aynı şekilde, kendilerini, Hans'ın hocası mevkiinde gören, iki öğ-

retme arasında da bir tercih yapmak zorunda: hümanist Settembrini ve faşist temayüllü Naphta. Hans, Weimer Cumhuriyeti yönetiminde orta-yaşlı olacak Alman neslinin çocuğudur ve onun vereceği karar, aynı zamanda, bu neslin de kararı olacaktır.

Sihirli Dağ, yine, *Bildungsroman*, bir gencin karakterinin nasıl geliştiğini anlatan psikolojik bir roman olarak da okunabilir. Mann'ın alıştığımız bu türe olan katkısı şurada: Hans'm geçirdiği tecrübeler, bir kimsenin bir derneğe, bir topluluğa dahil olabilmesi için yapması gereken işlerdir ki, okült (tabiat üstü, esrarengiz) sanatlarına yeni dahil olmuş bir acemi gibi, sorular tevcih eder, kendisine sual tevcih edilir, tehlikeli imtihanlardan geçer ve sonunda, kafa ve ruh gücü son derece yükselmiş olarak meydana çıkar. Romanın, sihirli sembolizminin anahtarı burada. Bu, Venüs'ün cazibesine kapılarak, şövalye Tannhauser'in hapsedildiği bir diğer sihirli dağı. Hörselberg'i akla getiriyor. Sihirli yedi rakamı da önemli. Yemek salonunda yedi masa vardır ve her masada da yedi sandalye. Clavdia'nın oda numarası yedidir. Hans yedi sene kalır. Romanın yedi bölümü vardır.

Naphta, Hans ile kendisi arasında geçen pedagojik mükâlemelerden birinde, öğrencisinin, Elsimya'dan ve masonluktan alınan sembollerde geçirdiği tecrübesinin okült mânâsını şöyle izah eder:

“Öğrencinin, yılmak bilmez cesarete ve öğrenmek için susuzluğa sahip olması gerekir... Mezar, her zaman, cemiyete dahil olmanın bir amblem'i idi. Sır âlemine kabul edilmek isteyen biri, bu âlemin terörleri karşısında, cesaretini her zaman muhafaza etmelidir... Bu sır ve saflığın yolu, tehlikelerle çevrilidir, ölüm spazmları, dağılmış, parçalanmış bir dünya arasında geçer ve bunları öğrenecek olan da, hayatın mucizelerine susamış, tecrübenin şeytanî kapasitesine bir an evvel dalmayı arzu eden ve sır âlemi-

nin gölgeleri olan, örgütlü, kefene bürünmüş şekillerin öncülüğünde yürüyen gençliktir.”

Burada, Hans'ın hikâyesini bir paragrafta okuyoruz.

Psikoanaliz, bir topluluğa, bir cemiyete dahil olmanın bir diğer yolu ve müellif bize, doktorun muayenehânesinin yarı karanlığında neler olup bittiğini söylemez ise de, Hans'ın bu sahadaki rehberi Dr. Krokowski'dir. Roman, maamafih, Mann'ın, Freud'un yazılarını incelediğini ve şuurlatı ve hastalığın psikolojik parçaları hakkında çok şey öğrendiğini gösteriyor.

Sihirli Dağ, fikirlerin bir romanı ve tavrı da, genellikle istihzalı. Yazar, tipik olarak, Settembrini ve Naphta gibi, birbirine karşıt iki görüşü ele alır ve onları çarpıştırır. Zaman zaman, bizi şuurlu bir tarzda yolumuzdan ayırır; meselâ, Mann'ın, hastalık hakkında Behrens'in değil de, Krokowski'nin görüşünü benimsediği anlaşılmasına rağmen, Behrens'i, çok daha sevimli bir kimse olarak gösterir. Bazen, tavrın, beklenmeyen bir tarzda değişmesi ile bizi hayrete düşürür; meselâ, Joachim'in ölümü üzerine Hans'ın döktüğü gözyaşlarını anlatır ve ardından gözyaşının kimyevî analizine geçer. Karakterlerinin düşüncelerini iktibas eder ve şaka yaptığığın sadece küçük bir işareti ortaya koyarak, onlarla aynı düşüncede olduğunu imâ eder. Derunî düşünceleri hakkında hiçbir bilgisi yokmuşçasına kahramanını anlatır; tavrı veya hislerdeki nüansları belirtmekteki güçlüklerden şikâyet eder. Bütün bunlar, konuya karşı onunla oyun oynarcasına uzakta kaldığını ve okuyucuya, ele alınan konunun çok sayıda muğlak yönleri bulunduğunu hatırlatan ve gayet iyi uygulanan cihazlardır.

İstihzalı bir şekilde yer değiştiren bütün bu görüşler arasında, müellifin maksadını gösteren en iyi rehber, ekseriya, sembolleri nasıl kullandığıdır. Meselâ, Settembrini, aklın bir müridi olarak, ışıkla bağlantılıdır ve Hans'ın yatak odasına girdiği zaman yaptığı ilk hareket, ışığı yak-

maktır. Şuuraltı ile ilgilenen Krokowski, siyahlara bürünür ve muayenehanesini karanlık tutar. Peeperkorn, genellikle, putperest bir rahip olarak gösterilir. Onun karakteristik tavrı, erkeklik uzvu ile ilgili. Hans için, beyaz yuvanlık yaka, ölümün ciddiliğini sembolize eder ve bebeklerin isim törenlerinde kullanılan üç yüz senelik kâse de, Canstorp ailesinin devamlılığını anlatır. Bu semboller, *Buddenbrook Ailesi*'nde olduğundan daha ustalıkla kullanılır. Daha önceki kitapta, semboller, sadece aktörlerin takdim edilmesine yarayan etiketlerdi. Halbuki, kapının, Clavdia'nın oraya girdiğini anlatırcasına hızla kapandığını düşünün. Bu motif, basit bir tanıtım değildir; kadının karakterinin bir ifadesidir, tıpkı kapının böylece kapanmasından rahatsız olan Hans'ın gösterdiği reaksiyonun da, onun karakterinin bir ifadesi olması gibi, böyle bir sembol, oldukça değişik türdeki tavırların ifade edilmesine yarar. Daha sonraları, Clavdia, güçlü kuvvetli Peeperkorn ile döndüğü zaman, sessizce içeri girer, çünkü kapıyı kapayan şimdi sevgilisidir. Nihayet, bütün bu motifler, zengin bir doku üzerinde beraberce işlenebilir ki bunun en iyi bir benzeri de Wagner'in musikisidir.

Sihirli Dağ, hacmine ve muğlaklığına rağmen, müelifi ni de oldukça hayrete düşürürcesine, derhal tutundu. Mann, otobiyografik bir yazısında, kitabın, harp-sonrası Almanya'sını anlattığı için iyi karşılandığını yazdı. Maamafih, bu çok mütevazı bir söz. Bu, kitabın, zenginliğini ve evrenselliğini göstermediği gibi, niye diğer ülkelerde de çok tutunduğunu ve niye bütün dünya tarafından, çağımızın üzerinde tartışılmayan büyük romanlarından biri olduğunun kabul edildiğini anlatmaz.

Yazar

Thomas Mann, 1875'te Kuzey Almanya'da liman şehri Lübeck'de doğdu. Lübeck bir zamanlar, özerk bir şehirdi ve yönetici aristokrasiyi oluşturan zengin tüccar ailelerinin hâkimiyetinde idi. Babası, tanınmış bir buğday tüccarı ve senatördü ve oğlunun da, bir asırlık işyerini devam ettireceğini umdu. Mann, bu fon üzerinde, burjuva değerlerini anladı ve onlara hürmet besledi; aynı zamanda, orta sınıfın hâkim olduğu bir dünyada, bir sanatkârdan, şüpheli veya gayri-meşru diye bahsedildiğini, hatta dejenere veya kriminal olarak bakıldığını da burada öğrendi. Ailenin sanatkâr yönü, bir Alman ve Brezilya soyundan olan annesinden geldi. Ailenin, Thomas'dan başka, yine bir romancı olan Victor adındaki erkek çocukları ile, her ikisi de intihar eden Julia ve Carla adındaki iki kızı vardı.

Mann, Lübeck Realgymnasium'una devam etti. Prusya prensiplerine göre yönetilen bu okulda tamamen bedbaht idi; edebiyatı sevdiğinden ve şiir yazdığı için, talebeler, Thomas'ı kendilerinden biri saymadılar. Babası, 1891'de beklenmedik bir zamanda ölünce, işyeri tasfiye edildi ve annesi Münih'e taşındı. Mann, okulu bitirinceye kadar Lübeck'de kaldı ve sonra ailesinin yanına döndü. Bir ara Münih Üniversitesi'ne devam etti ise de, diploma alamadı. Sonraları, bir yangın sigortası şirketinde bir müddet kâtip olarak çalıştı.

Mann, olgunlaşma çağı sayılan 1890'larda, kendisini okumaya, Nietzsche'ye, Schopenhauer'a, bilhassa Rus romanlarına verdi, İtalya'da seyahat etti, bir mizah dergisine yazılar yazdı, hikâye yazmaya çalıştı. Bellibaşlı ilk büyük eseri *Buddenbrook Ailesi* (1901), tabanını, kendi ailesinin teşkil ettiği ve Lübeck olduğuna şüphe edilmeyen bir şehirde geçen uzun bir romandır. Bu kitap, onu derhal şöhrete kavuşturdu. Kısa zamanda, en fazla satılan kitaplar listesine girdi ve bir müddet sonra da Mann'a Nobel Mükâfatı kazandırdı. Bu kitabın ardından, 1903'te, aralarında meşhur "Tonio Kröger'in de bulunduğu hikâye kitabını yayınladı. Bu kitabı da otobiyografiktir; Tonla, Mann'ın kendisidir ve hikâyelerin ekserisi de gerçekte vuku buldu. Mann'ın çok hikâyesinde de görüldüğü gibi, bunun tezi de, yeteneklerine rağmen, çevresindeki normal ve sıhhatli cemiyete katılmayan sanatkâr hakkındadır.

Mann, 1905'te, tanınmış ve kültürlü bir ailenin ve Münih Üniversitesi'nde bir matematik profesörünün kızı Katja Pringsheim ile evlendi. O zamanki mutluluğu, *Kinigliche Hoheit* (1909) adlı, pek ağırlığı olmayan ve

sonu iyi biten kitabında yansır. Bu evlilikten altı çocuk dünyaya geldi. Klaus ve Erika da yazar oldular. Diğer çocukları Golo da bir tarihçi oldu. Böylece Mannlar, Alman tarihinde en tanınmış ve verimli bir edebî aile oldular.

İlk eserleri arasında yer alan ve oldukça önemi haiz, bir diğer kitabı da, 1911'de Venedik'te geçirdiği zamanın izlenimleri ile ilgili *Venedik'teki Ölüm* (*Tod in Venedig*, 1912) adlı kitabıdır. Bu küçük roman, sanat ve hastalık, ölüm ve aşk arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Kitabın kahramanı, bütün hayatı boyunca nefisinden fedakârlık yaparak katı bir disiplin altında yaşayan Gustav von Aschenbach adında tanınmış bir yazardır. Venedik'e yaptığı bir seyahat sırasında çok güzel bir erkek çocuğuna âşık olur ve ona öylesine tutulur ki, şehirdeki kolera salgınına rağmen ayrılmaz. Aşk ve utanmazlık önünde boyun eğen Von Aschenbach, ölüm karşısında bu klâsik hikâyede, koleradan ölür. Fevkalâde bir tarzda anlatılan bu klâsik hikâyede, zengin felsefî ve psikolojik sezgi güçleri görülür.

Ayın yıl Bayan Mann, ciğerlerinden rahatsızlandı ve Davos'taki bir sanatoryuma katıldı. Mann, karısını burada ziyaret ettiği zamanlarda, *Sihirli Dağ*'da kullanacağı malzemesini topladı. İlkın, *Venedik'teki Ölüm*'ün komik bir eki olarak düşünölen bu roman, istihzalı bir açıdan, aynı hastalık, aşk ve ölüm tezlerini işleyecekti. Roman, sonunda kendisinin yolunda gitti ve daha önceki hikâyeyi gölgeledi.

Bir ordu doktoru kitaplarını okuduğundan ve onun yalnız bırakılması gerektiğine inandığından, Mann, Birinci Dünya Harbi'ne katılmadı. Harp sırasında, Almanya'nın, Avrupa kültüründeki rolü üzerinde çok durdu ve bu düşüncelerini *Siyasî Olmayan Adamın Düşünceleri* (*Betrachtungen Eines Unpolitischen*, 1918) adlı eserinde topladı. Bu romantik Alman milliyetçisi üzerine ultra-muhafazakâr bir kitaptı. O yıllardaki milliyetçiliği yüzünden, daha enternasyonel ve Batı Avrupalı düşüncelerine sahip kardeşi Heinrich'ten ıstırap verici bir şekilde kesinlikle kopmasına yol açtı. Mann, maamafih, harbi takip eden yıllarda, daha liberal ve demokratik bir mevkîe doğru kayd. 1920'lerde, iyi niyetli fakat beceriksiz Wiemer Cumhuriyeti'ni destekledi ve 1930'da, iki kitabı ile, faşizmin karşısında katiyetle yer aldı: "*Akla Hitap*" adlı Alman millete hitaben yazdığı bir hitabe ve "*Mario ve Sihirbaz*" adında (*Mario und Zauberer*) adında Mussolini'nin İtalya'sında geçen bir hikâyede. Hitler, iktidarı ele geçirdiği zaman (1933), Mann ülke dışında idi. On altı sene ülkesine dönemedi. Nazi hükümeti, 1936'da Mann'ın Alman vatandaşlığını elinden aldı ve Bonn Üniversitesi

de, daha önce verdiği bir şeref diplomasını iptal etti. Mann, bunun üzerine, polemige yol açan meşhur cevabını yayınladı. 1938'de Birleşik Amerika'da yerleşti. İlk Princeton'da ardından California'da yaşadı 1944'te de Amerikan vatandaşı oldu.

Mann'ın son yıllarının en büyük romanlarından biri *Joseph ve Kardeşleri* adında 1933'ten 1943'e kadar tefrika halinde yayınlanan eseridir. İncil'deki bir hikâyeye dayanılarak yazılan bu romanda, Mann'ın, din ve mitoloji hakkında ilk düşüncelerini gayet bilgili bir tarzda anlatır. *Dr. Faustus* (1948), Faust tezinin, harp ve faşizm fonu üzerinde, modern bir şekilde ele alınışıdır. Romanın kahramanı, Adrian Leverkühm adında dahi bir kompozitör ve Mann'ın hasta sanatkarlar galerisinden gelen biridir. *Felix Krull'un Maceraları* (1954), aylaz ve sahtekâr birinin, daha önce yazılmış komik maceralarının genişletilmiş şeklidir.

Mann, 1949'da kendisine takdim edilen mükâfatları almak üzere kısa bir müddet için Almanya'ya döndü. Fakat devamlı olarak Almanya'da yaşamak istemedi. Amerikan vatandaşlığını muhafaza ederek, İsviçre'de Zürih civarında oturdu ve 1955'te orada öldü.

Immoralist

(L'Immoraliste)

Yazan

André Gide

(1869-1951)

Başlıca Karakterler

Michel: Mesleği tarihçi olan bir genç; hissî ve entelektüel gelişmesinin kısıtlandığı ve zorlandığı çocukluk yıllarının etkisinden kurtulamamıştır.

Marceline: Genç karısı; nârin yapılı, sadık bir kız.

Biskara'daki Arap Çocukları: Beşir, Aşur, Lasif, Laçmi, Mükdir

Bocage: Michel'in, Normandiya'daki malikânesinin muhafızı, samimî, ağır iş gören ve tahayyül gücünden yoksun biri.

Charles: Bocage'nin oğlu; ciddî, sorumluluk hissi duyan bir çocuk.

Alcide: Bocage'nin bir diğer oğlu; yasak bölgede avlanır.

Huertevent: Bir kereste tüccarı.

Bute: Bir işçi.

Pierre: Bir ırgat.

Menalque: Michel'in bir arkadaşı; kültürlü ve iyi konuşan bir hedonist.

Sorrento'da bir arabacı.

Taormina'da bir arabacı.

Ali: Touggourt'ta bir çocuk.

Çerçeve hikâyedeki karakterler: Denis, Daniel ve hikâyeyi anlatan fakat adı verilmeyen kimse.

Hikâye

Immoralist (*L'Immoraliste*) bir hikâye içinde hikâye; birinci şahıs anlatır. Başlangıçta ve sonunda asıl hikâyeyi bağlayan bir çerçeve hikâye vardır. Çerçeve de hikâyede, dört arkadaş, gençliklerinde aralarında anlaşarak, birinin yardıma ihtiyacı olduğu zaman, diğerlerinin derhal onun yardımına koşacaklarına dair söz verirler. Şimdi, biri diğerlerinin yardımını istemiştir. Uzak bir Cezayir köyünde oturmasına rağmen, arkadaşları işlerini bırakarak onun yardımına koşarlar. Oraya ulaştıkları zaman, yapabilecekleri pek bir şey bulunmadığını görürler. Arkadaşlarının arzusu, son buluştuklarından bu yana, başından geçenleri anlatmak istemesidir. Böylece hikâye anlatılır, üç arkadaşın dinlediği vakıalar kendilerini derinden rahatsız eder.

Onları, yirmi yaşlarındaki Michel'in davranışları rahatsız etmiştir:

Annesinin vakitsiz ölümünden sonra, bilgin babasının disiplini altında yetiştirilen bu gencin kafası, zorla ve vaktinden önce geliştirildi. Michel, daha şimdiden, yabana atılmayacak bir tarihçidir; fakat kendisini cemiyetten tecrit etmesinden ve din-dar mizâcından ötürü de, cansız, pısrık bir entelektüel olmuştur. Yirmi dört yaşında iken, ölmekte olan babasının arzusuna boyun eğerek, Marceline adında, hürmet ettiği, fakat sevmediği bir kızla evlenir.

İki genç, balaylarında Kuzey Afrika'ya giderler. Michel burada tarihî haberleri incelemek ister. Fakat henüz Kuzey Afrika'ya ulaşmışlardır ki, Michel, ciddî bir şekilde vereme yakalanır. Marceline, canla başla kocasına bakarak, seyahat edebilecek hale gelir gelmez, nekahet devresini geçirmesi için Atlas dağlarındaki Biskra'ya götürür. Marceline, boş vakitlerinde, kasabadaki Arap çocukları ile onların anneleri imiş gibi ilgilenir. Ara sıra onları, Michel'in odasına getirir, onların oyun ve konuşmalarının, Michel için iyi olacağını düşünür.

Michel'in onlarda bulduğu güzellik ve canlılık, kendisine yaşamak arzusu verir. Biraz kuvvetlendiği zaman, kasabada yürüyüşe çıkar. Biskra vahasının gölgeli bahçelerini derin bir zevk ile seyrederek ve koyunlarını otlatan çocuklarla arkadaşlık kurar. Mükdir adında bir genç, bilhassa hoşuna gider. Birgün, Mükdir, Michel ile beraber iken Marceline'e ait olan bir makası çalar. Michel, bu hırsızlığı görür, fakat sesini çıkarmaz. Gerçekte, bu hafifçe kriminal hareketi tasvip etmekle, kendisini, konvansiyonel ahlâk telâkkilerinden sıynldığını düşünerek ani ve şiddetli bir zevk duyar.

Cezayir'den ayrılan çift, Sicilya ve güney İtalya üzerinden evlerine dönerler. Ölümle karşı karşıya kalan Michel, şimdi, hayata bakış tarzının değiştiğini görür. Tarih, artık onu alâkadar etmez. Tek düşüncesi, şimdiki zaman içinde tam bir hayat sürmektir. Kendisinin hakikî benliğinin, asırların çöplüğü altında gömüldüğünü ve medenî hayatın teamülleri ile boğazlandığını sanır; bütün değer hükümlerinin sahte ve elden düşme olabileceğini düşünür. Şimdi, sadece fizikî hayatın, sıhhatin, adalelerin serbest çalışmasının, hayvanî neşenin önemini keşfederek. Sakalını keser, saçlarını uzatır ve İtalya'da çıplak olarak güneş banyosu yapmaktan vahşî bir zevk duyar. Bir gün, yeni bulduğu kuvvet ile at arabasını çılgınca sürerek Marceline'in hayatını tehlikeye sokan Marsilyalı sarhoş bir arabacıyı döver ve o gece, Marceline'ye seksüel olarak ilk defa sahip çıkar.

Şimdi, ikisi de mutlu bir hayata başlamıştır. Marceline hâmilelidir. Bir müddet için, Normandiya'da, Michel'e miras kalan bir malikânede otururlar. Bir süredir içinde kimsenin yaşamadığı bu yer, Bocage adında yaşlı ve güvenilir bir adamın muhafazası altındadır. Michel, Charles ile arkadaş olur. Michel'in düşüncelerine hürmet eden Charles, onun tavsiyeleri üzerine, malikânenin yönetimini daha iyi bir şekle sokar. Michel, yeni hayatına pek çok eşya ve sorumluluk ile bağlanmak istercesine, Paris'te, pahalı bir apartman dairesi satın alır. Ni-

hayet, College de France'a tayin edilir. Michel'in, Roma'nın düşüşü üzerine hazırladığı takrirler, çürümüş kadim Roma medeniyetini yıkan barbar Gotlardan, beklenmeyen bir sempati ile bahseder.

Maamafih, eski arkadaşı Menalque'in ortaya çıkması, Michel'in yeni hayatını bozar. Dünya görmüş, çok dolaşmış, ağız lâf yapmasını bilen bu hedonist arkadaşı, bir işi yapmakla duyulacak zevkin, o işi yapmak için yeterli olacağını söyler. Menalque, henüz tamamiyle açıklanmayan bir skandal ve kamu davasına karışmıştır. O da Biskra'ya gitmiş, Michel'in oradaki yaşayışını ve makas macerasını yine Mükdir'den öğrenmiştir. Arkadaşının, Paris'te hürmet duyulan bir evlilik içinde nasıl yaşadığına hayret eder. Uzun bir yolculuğa çıkacak olan Menalque o iki candaşın başbaşa görüşmeleri için, Michel'i bir akşam yemeğine davet eder. Başbaşa en pahalı şaraplardan içtikleri o gece, Menalque o iki candaşın başbaşa görüşmeleri için, Michel'i bir akşam yemeğine davet eder. Başbaşa en pahalı şaraplardan içtikleri o gece, Menalque, şahsî zevklerin tatmin edilmesi konusundaki felsefesini anlatır. Michel eve döndüğü zaman, Marceline'in çocuk düşürdüğünü ve ağır hasta olduğunu görür. Ardından, uzun ve nazik bir hastalık devresi gelir: Flebit, ciğer rahatsızlığı ve kalp yetersizliği. Marceline yolculuğa çıkabilecek duruma gelir gelmez, beraberce, Michel'in, Normandiya'daki malikânesine giderler. Michel, bu yıl, Charles ile birlikte çiftlik yönetimi üzerinde durmak yerine Charles'in, adı kötüye çıkmış kaçak avcı kardeşi Alcide ile dostluk kurar. Malikânenin bahçesinde, beraberce tuzaklar kurarlar. Bocage, bunları yapanın kendisinin efendisi olduğunu bilmeksizin, tuzakları kaldırır. Michel, bu gülünç durumda, kesin ve gayri-meşru bir zevk duyar. Hakikat meydana çıkınca, Charles, Michel'e karşı çıkarak, kendisinin ve babasının, böylesine sorumsuz hareket eden bir patronun yanında çalışamayacaklarını söyler. Michel de buna çiftliği satmakla karşılık verir.

Marceline, şimdi ciddî şekilde vereme yakalanmıştır. Michel, karısının bu hastalığı kendisinden kapmış olabileceğini kabul etmez. Karısını, daha iyi bir iklim, -Marceline, Normandiya'dan memnun olduğu halde- İsviçre'ye götürür. Michel, can sıkıcı ve namuslu İsviçreliler'den bakınca, İtalya üzerinden, balya-larında geçtikleri yerlere uğrayarak, Sicilya'ya giderler. Sicilya'daki çoban çocukları Michel'e Theocritus'daki çobanları hatırlatır. Maormina'da bu çoban çocuklarından birine muvakkaten kur yapar. Marceline, artık yola devam etmekte ısrar eden Michel'e karşı gelmeyecek kadar zayıf ve halsizdir; fakat Michel'in yeni hayat felsefesinin, kendisi gibi zayıf kimseler için merhamet hislerine yer vermeyen vicdansız bir bencillik olduğunu anlar.

Michel ve karısı, Sicilya'dan, tekrar Afrika'ya geçerler ve her geçen gün, Avrupa medeniyetinden biraz daha uzaklaşırlar. Biskra'da birkaç sene önceden tanıdıkları çocukları görmek için bir müddet kalırlar. Fakat şimdi ekserisi pis, soğuk ve çirkindir. Sadece Mükdir (ki hapisten yeni çıkmıştır) hâlâ yakışıklıdır. Michel, aniden, çölün çok uzak bir köşesindeki, Touggourt kasabasını görmek ateşine kapılır. Mükdir'i de yanlarına alarak, Marceline bitik halde olmasına rağmen, yola koyulurlar. Touggourt'da, berbat bir otelde bir yer bulurlar. Marceline, ağzına bir şey koyamayacak kadar yorulduğundan, kendisini yatağa atar. Michel geceyi Mükdir'le birlikte sokaklarda dolaşarak geçirir, nihayet, Mükdir'in metresinin çalıştığı bir Fas kahvehanesine girerler. Beraberce, kadının odasına çıkarlar. Mükdir yatağın kenarında otururken, Michel de kadınla aşk yapar. Otele döndüğü zaman, Marceline'in kanama geçirdiğini ve ölmek üzere olduğunu görür.

Hikâye sone erince, okuyucu, tekrar şimdiki zamana döner ve Michel şimdi arkadaşları ile görüşmektedir. Arkadaşlarına, aradan üç ay geçtiğini söyler. Bir dağ kasabasında, yerli halk arasında yaşadığını, yiyecek ve barınak için hemen hemen hiç para sarfetmediğini anlatır. Yerli halk arasından güzelce bir

metres bulmuştur ve kızın Ali adındaki kardeşi de, canla başka Michel'in uşaklığını yapmaktadır. Michel ile şaka yapan kız, gayet samimi bir eda ile, onun, kendisinden çok Ali'yi arzu ettiğini söyler. Michel de, onun, belki pek de haksız olamayacağına düşünür.

Eleştiri

Bu hikâye, Andre Gide'in başından geçen bir çok tecrübeye dayanılarak yazılan bir otobiyografidir. Kitapta, kendi çocuklarından, sıkı bir disiplin altında yetiştirilişinden, Normandiya'daki aile malikânesinden, 1893'te Afrika'ya yaptığı seyahatten ve hastalığı sırasında oraya tekrar gidişinden, şehvetli esmer Arap çocuklarına olan tutkunluğundan bahseder. Menalque, hem felsefesi hem tavırları ile besbelli ki Oscar Wilde'in bir portresi, Madeline Gide, bezgincesine pasif Marceline'e hiç de benzemiyordu, yine de, kadının hayatının bazı teferruatı kitaba alındı: İsviçre'deki balayı, Kuzey Afrika'daki hastalık, araba kazası, ilh. Bütün bu malzeme, kendisini haklı göstermeye teşebbüs etmeksizin, objektif bir tarzda kullanılır.

Gide'nin objektifliği bilhassa kendisinin kahramanını istihzalı bir tarzda ele almasında görülür. Hikâyeyi Michel anlattığından, başından geçenleri istediği şekilde nakledebilir; yine de, şahsı hakkında, kendisinin de idrak ettiğinden fazlasını ifşa ediyor. Kendisini, yeniden dünyaya gelen, yeni ve hâlis bir şahsiyet peşinde koşan biri olarak görür. Aynı zamanda, diğerlerine nasıl baktığının işaretlerini de önümüze koyuyor. Charles'in indinde, kriminalce sorumsuzluk hissi taşıyan biridir. Marceline'e göre, gayri-beşerî. Hikâyenin çerçevesi içindeki arkadaşları için de, kaybolmuş bir ruh. Sezgi gücü diğerlerinden daha fazla olan Menalque, Michel'in başarılı bir egoist olmayacağını

söyler. Onun, bu tür tehlikeli hedefler peşinde gidilmesini başkalarına bırakması gerekir.

Romanın üzerinde durduğu temel ahlâkî mesele, hürriyet ve mesuliyet arasındaki ihtilâftır (ki bu da, iyi ve kötü arasındaki ihtilâftan farklıdır). Michel, gençliğinde, kendisine yanlış yön verildiğini ve kendi hayatının, kendisinin önünde gittiğini düşünmekle haklı. Fizikî coşkunluk ve seksüel tatminkârlık arzu ettiği zaman da haklı. İdeal olarak düşünüldüğünde, bu hedeflere, kendisini veya diğerlerini yıkmaksızın ulaşması gerekirdi. Malikânesinin muhafız vekilharcının oğlu Charles, bu konuda ona, kesin bir ders verir. Malikânede, henüz ehlileştirilmemiş, kimsenin el sürmediği bir tay vardır. Charles, dikkat ve anlayışla hareket ederek, onu ehlileştirir. Tay şimdi, yine önceki gibi güzel ve kuvvetlidir, fakat kuvveti, artık tehlikeli değil. Michel, bu misalden ders alamaz. Çocukluğu, öylesine baskılı ve kısılmış bir ortam içinde geçti ki, ancak eski şahsiyetini parçalamak suretiyle yenisine kavuşabilir; bu da onun, tarihini, kültürünü, sosyal kısıtlamaları, mülkiyeti, temkinli hareket etmeyi reddetmesini, diğerlerini göz önünde bulundurmaya gerektirir. Bu konuda benimsediği sembolik hareket de hırsızlıktır. Mukdir makası çalarken, başka tarafa bakar; kendisinin malikâneşinde gizlice avlanır, kendisinin mülkiyetinin namuslu yönetimini yozlaştırır. Bütün bunlar belki affedilebilir, fakat Marceline'e yaptığı muamele hemen hemen cinayet. Kadın artık sıhhatli olmadığından ve bundan böyle arzu edilmediğinden, onu ölüme doğru iter. Yıkma güdüsü onu, daha da öteye götürür. Okuyucu, daha sonraki kurbanının kendisi olacağını hissediyor. Şu halde Immoralist (bu kelimeyi gevşek bir tarzda, "Ahlâksız" diye dilimize çevirebiliriz), bir kimsenin Andre Gide'den bekleyebileceği tarzda, ahlâkî ferdiyetçiliğin savunulması, belki ona bir hücum da değil, şüphesiz ferdiyetçiliğin eleştirilmesi ve doğurabileceği tehlikelerin teşhir edilmesidir.

Psikolojik açıdan ele alındığında, roman, hayret uyandırıcı sezgi ve realizm gösteriyor. Freud'un nüfuz kazanmasından önce yazılan roman, tamamen Freudçu düşüncelerle, baskı altında tutulmuş seksüel güdülerini gayet iyi anladığını açıklar. Böylece Gide, modern roman türünde, Thomas Mann'ın *Venedik'teki Ölüm*'ünden on sene önce, homoseksüellik konusunu, olgun bir şekilde ele alır. Mann'ın küçük romanındaki von Aschenbach gibi Michel de, icraatçı bir homoseksüel değildir. Onun homoseksüelliği sathın hemen altındadır bu kitabın son cümlesine kadar da, böyle biri olduğunu kendisi de açıkça anlamaz. Okuyucu, şüphesiz, Michel'i, onun kendisini anlamasından çok önce anlıyor; böylece hikâyeyi anlatanın kasıtlı körlüğü ve inatçılığı dramatik istihzalarla dolu.

Otobiyografik unsuruna rağmen, Michel'i Gide ile karşılaştırmamalıyız. Karakterlerinin, ekseriya kendisinin tecrübelerine dayandığını müşahede eden Gide, onların, kendilerinin aptallık ve körlükleri yüzünden trajik hedeflere sürüklendiğini gösterir ki, kendisi, bundan kaçınmasını bildi. Michel, hem bir ferdiyetçi, hem bir homoseksüel olarak başarılı olamadı. Kendisine yardım etmesi için arkadaşlarını çağırması, bu başarısızlığın itirafı. Kendisinin benliğindeki çelişkilerle nasıl yaşayabileceğini öğrenmedi ve kendisini yaratan müellifin ulaştığı özellikler, onda mevcut değildir: Akıl ve ruhî huzur.

Kalpazanlar (Les Faux Monnayeurs)

Yazan

André Gide

(1869-1951)

Başlıca Karakterler

Profitendieu Ailesi

Alberic Profitendieu: Bir hâkim; zengin, küstah, kendisini ahlâklı gören bir burjuva.

Marguerite Profitendieu: Karısı.

Bernard: Marguerite'nin, Alberici'in kendi çocuğu olarak yetiştirdiği gayrimeşru oğlu.

Cecile: Alberic'in kızı.

Charles (Caloub): Alberic'in genç oğlu.

Antoine: Bir uşak.

Molinier Ailesi

Oscar Molinier: Alberic Profitendieu'nun bir meslektaşısı.

Pauline Molinier: Karısı

Edouard: Pauline'nin üvey erkek kardeşi; bekâr bir romancı.

Vincent: Oscar'ın en büyük oğlu; doktor.

Oliver. Ortanca oğlu; liseyi henüz bitirmiştir; edebiyatçı olmak ister.

George: En küçük oğlu: talebe.

Vedel Azais Ailesi

Papaz Azais: Yaşlı bir Protestan papazı; yatılı bir okulun sahibi.

Pastor Pasfer Vedel: Damadı.

Melenie Vedel: Karısı; oldukça hissi bir aptal.

Rachel: Vedel'in en büyük kızı; okulun ticarî yönetiminden sorumlu.

Laura: Vedel'in ikinci kızı; Edouard'ın eski bir arkadaşı; Felix Douvier ile evli; Vincent Molinier'e aşık.

Alexandre: Vedel'in büyük oğlu; şimdi Afrika'da.

Sarah: Vedel'in en küçük kızı.

Armand: Vedel'in küçük oğlu; hayata küskün, kendi kendisine ıstırap ve acı çektiren bir çocuk.

Diğerleri

Comte Robert de Passavant: Bir yazar, yapmacık tavırlı ve şarlatan.

Gontran de Passavant: Kardeşi, Ecole Vedel-Azais'te bir talebe.

Lady Lillian Griffith: Robert'in bir arkadaşı ve Vincent Molinier'in ikinci metresi.

Mme. La Perouse: Karısı; kendisini, bunamanın verdiği paronayaya kaptırmıştır.

Boris: La Perouse'nin torunu.

Mme. Sophroniska: Boris'in psikoanalisti.

Bronja: Mme. Sophroniska'nın kızı ve Boris'in oyun arkadaşı.

Salomon Druhmer: Oliver'in bir arkadaşı.

Victor Strouvilhou: Önceleri Vedellerin yanında kalıyordu; şimdi kalpazanlık ve şantajla meşgul.

Leon Gheridanisol: Strouvilhou'nun yeğeni; Vedel'in okulunda bir öğrenci.

Philippe Adamant: Bir okul çocuğu.

Justinien des Brousses: Edebî bir derginin editörü.

Alfred Jarry: Gerçek bir şahsiyet; Übu Roi'nin müellifi.

Lucien Bercall: Bir yazar.

Cob Lafteur: Bir yazar.

Seraphine: Passavant ailesinin hizmetçisi.

Hikâye

Bernard Profitendieu, Birinci Dünya Harbi'nden hemen önce Paris'te yaşayan ve yirmisine erişmemiş bir gençtir. Cemiye-tin hürmet ettiği Alberic Profitendieu adındaki bir hâkimin oğ-ludur veya kendisinin onun oğlu olduğuna inanır. Cazibeli, ze-ki, hür ruhlu, şevk ve heyecan sahibi bir gençtir. Hikâye, Ber-nard'ın gizli bir çekmecede bulduğu bazı mektupları okuduğu sırada başlar: Bernard, böylece, kendisinin hâkimin oğlu ol-madığını, annesinin gizli bir aşk macerası sonunda dünyaya getirdiğini öğrenir. Babası ile zaten geçinemeyen Bernard, böy-lece ferahlar. Artık kendisini eve bağlayacak hiçbir bağ kalma-dığını düşünerek, babasına dramatik ve hakaret edici bir veda mektubu yazar ve ayrılır.

Bernard'ın en yakın arkadaşı, Hâkim Profitendieu'nun bir meslektaşının oğlu olan Oliver Molinier'dir. Bernard, ilkin, Oli-vier'i bulmaya ve ne yapacağına karar verene kadar onun ya-nında kalmayı düşünür. O gece, Oliver'in yatağında, iki çocuk kendilerinin düşünce ve planlarından bahseder; ele aldıkları konular arasında kadınlar da vardır. Oliver, ailenin bir sırnını if-şa eder. Ağabeyi Vincent'in bir metresi vardır. Oliver, onun kim olduğunu bilmiyor ise de, Vincent'in o kadını terkettiğini bilir. Bernard'a, son derece hürmet duyduğu dayısından (annesinin üvey erkek kardeşi) bahseder.

Edouard bir yazardır ve Olivet'in yazdığı bir şiiri gayet an-layışlı bir şekilde eleştirmiştir. Ertesi sabah, Bernard, erkenden uyanır ve bir iş bulmak için, hırsızlama adımlarla evden ayrılır: Kendisinin, herhangi bir işi yapabileceğini sanır.

Hikâye şimdi odağını Vincent'e çevirir. İstikbâl vaadedici genç bir doktor olan Vincent, bir aşk mâcerasına bulaşmıştır. Metresi hâmileler ve Vincent ona yardım etmek istemektedir. Maalesef yeterince parası yoktur, arkadaşları da ona, kötü tav-siyelerde bulunurlar. Comte Robert de Passavant adındaki bir yazar arkadaş, onu bir kumarhaneye götürür ve Vincent cebin-

deki pek az parayı da burada kaybeder. Passavant; Vincent'i içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarır; karşılığında, Oliver ile tanıştınlmasını ister. Kendisinin yeni bir dergi yayımlamak üzere olduğunu ve editörlüğüne de Oliver'i getirmek istediğini belirtir. Vincent, aklını çelen bazı şüphelere rağmen, kabul eder. Kendisini yozlaştıran bir diğer arkadaşı da Lady Lillian Griffith'tir. Passavant'ın bir arkadaşı olan bu kadın, Vincent'in yeni metresi olur. Bu vicdansız ve bencil kadın, Vincent'in de öyle hareket etmesini ister. Kadının tavsiyesi üzerine, önceki metresini terkeder. Lillian ile yaşamaya başlar ve böylece hemen hemen kitabın sonuna kadar hikâyenin dışında kalır.

Daha sonra Oliver'in Edouard'ın dayısı ile tanışıyoruz. Bir zamanlar, neticesiz bir aşkla bağlandığı eski arkadaşı Laura Douvier'in Paris'ten gönderdiği bir mektup üzerine, İngiltere'den gelmiştir. Laura, şimdi onun yardımını ister. Önceleri, Edouard'ın tavsiyesi üzerine hürmet etmekle beraber, sevmediği Felix Douvier adında bir adamla evlenmiştir. Daha sonra Pau'daki bir sanatoryumda yatarken, bir diğer adama âşık olmuş ve ondan gebe kalmıştır. Şimdi, sevgilisi, kendisini terkettiğinden, parasızdır ve kocasının yanına gitmeye de yüzü yoktur. Edouard, Paris'e geldiği zaman, istasyonda Olivier tarafından karşılanır, bavulunu emanetçiye bıraktıktan sonra, yeğeni ile yemeğe gider.

Bernard, şehirde hâlâ başıboş dolaşırken, dayısı ile yemek yiyen Olivier'i görür. Konuşma sırasında Edouard, dikkatsizlikle, bagaj biletini düşürür. Bernard da bileti sessizce cebine koyar. Karnı açtır ve çaresizlik içinde bunalmaya başlamıştır. Edouard'ın bavulunu almak için istasyona gider. Bavulda, fazla miktarda para vardır. Bernard, parayı cebine indirir, fakat kendisini bilhassa ilgilendiren taraf, Edouard'ın, aralarında Laura Douvier'in mektubunun da bulunduğu özel evraklardır. Bernard, kadının, Vincent'in terkedilmiş metresi olduğunu anlar. Kadının hikâyesini sadece kendisi bildiğinden, Laura'ya yardım etmek ister. Tamamen yabancı olmasına rağmen, otele gider.

Edouard'ın parasını kadına vermek ve kendisini de onun hizmetine adanmak isteğini donkişotvari bir şekilde anlatır. Bu sırada Edouard gelir, Bernard'ın, Olivier'in arkadaşı olduğunu anlar. Yine, bavulunu çalanın da o olduğunu öğrenmiştir. Maamafih, bu hırsızlığı ciddiye almaz, hatta bunu hoş bir hâdise olarak karşılar. Öyle ki Bernard'ı kâtip olarak yanında çalıştırmayı dahi kabul eder.

Bu arada, Olivier, Vincent vasıtası ile Passavant'la tanışır. Comte, kısa bir zaman önce, çok tutulan gösterişli, cicili bir roman yayınlamıştır. Şimdi de, edebî bir dergi çıkarmak üzeredir. Fakat başlıca gayesi, kendisinin kitaplarını övmek olacağından, kamufle bir editörün gerisine saklanmayı tercih etmektedir. Bu mevkii, Olivier'e vermek isteğini söyler. Olgunluk imtihanını henüz vermemiş bir çocuk için, bu göz kamaştıncı bir tekliftir. Yine Olivier'e, tatilini kendisi ile beraber geçirmesini, böylece mecmuanın plânını beraberce hazırlayacaklarını anlatır. Passavant, besbelli ki, homoseksüel düşüncelerle hareket etmektedir, fakat Gide, bunun teferruatına girmez. Olivier, Comte'in teklifini kabul eder.

Edouard, Olivier'in tutumundan huzursuzluğa düşer. Sek-süel ahlâk düşünceleri ile değil, Passavant'ı kötü bir yazar ve şarlatan olarak gördüğü için. Fakat şimdi kendisinin başka meseleleri vardır; Paris'te La Perouse adında, kavgacı ve dırdırcı bir kadınla mutsuz bir evlilik kuran eski bir musikî öğretmeni arkadaşı daha vardır. La Perouse'ın gerçekten sevdiği tek kimse, şimdiye kadar hiç görmediği on üç yaşındaki torunu Boris'tir. Boris, La Perouse'ın yegâne oğlunun Polonyalı metresinden olan gayri-meşru çocuğudur. Çocuğun babası öldüğünden La Perouse, onun annesi ile haberleşmez, fakat torununu görmeyi çok arzu eder. Boris İsviçre'dedir. Edouard, acaba onun nâmına İsviçre'ye gider miydi? Edouard, bunu hamileliği sırasında Laura'nın başka bir ülkeye gitmesinin iyi olacağı düşüncesi ile kabul eder. Kendisini Laura'nın kocası olarak tanıtır ve Bernard'ı yanına sekreter alarak, İsviçre Alpleri'ne giderler.

Bernard'ın, İsviçre'de hiçbir vazifesi yoktur; vaktini, dolaşarak veya Edouard ile Edouard'ın *Kalpazanlar* (*Les Faux Monnayeurs*) adı altında yazmakta olduğu romanı üzerine konuşmakla geçirir. Passavant ile Korsika'da tatil geçiren Olivier, Bernard'ın, Edouard ile aynı şekilde bir ilişki kurduğunu sanır ve her ikisine de âşık olduğundan, derin kıskançlık duyar. Bernard, gerçekte, çocukça prestij ve tamamen plâtonik ruh ile de olsa, Laura'ya tutulmuştur. Laura, çocuğunu doğurmak için İsviçre'de kalmaz. Çünkü kocası, cömert bir davranışla karısını çağırmış ve kadının çocuğunu, kendisinin çocuğu olarak kabul edeceğini söylemiştir. Bu hareket, Bernard'ı duygulandırır; kendisinin annesi ile kocası arasında da böyle bir ilişki bulunduğunu anlar.

Edouard, bu arada, küçük Boris'in nerede bulunduğunu öğrenir. Boris, çok huzursuz bir çocuktur, nörotik saplantıları ve tik'leri vardır. Çocuğun anası onu, halen, Boris ile birlikte Edouard'ın kaldığı otelde yaşayan Madam Sophroniska adındaki bir psikonalistin tedavisine bırakmıştır. Kadının, çocuğun derinliklerine nüfuz eden tedavi tarzı sonucu, Boris'in davranışlarının sebebi anlaşılır: Çocuk, gizliden gizliye yaptığı masturbasyonun vicdan azabını çekmektedir. Zira bu, onun kafasında, babasının ölümü ile hissettiği suç ve kader ile bağlantılıdır. Analiz neticesinde, hastalığın haricî belirtileri kaybolur ise de, Edouard, problemin, sadece baskı altına alınmış olmasından şüphelenir. Hasta, zahirî görünüşü ile tedavi edildiğinden, Edouard, Mme. Sophroniska'dan, Boris'in, büyük babası ile tanışması için müsaade etmesini ister. Paris'te, Laura Douvier'in babası ve büyük babasının yönettikleri ve yaşlı La Perouse'in de hocalık yaptığı Ecole Vedel-Azais adında bir Protestan okulu vardır. Edouard, çocuk iken buraya devam etmişti ve şimdi de, Olivier'in küçük kardeşi George da burada bir öğrencidir. Bernard, şüphesiz, orada bir iş bulabilirdi ve hem o, hem la Perouse, çocuğa göz kulak olacaktı.

Bütün bu hususlar üzerinde anlaşılır ve Edouard, kendisini, diğerlerinin işlerine burnunu sokması için başka fırsatların beklediği Paris'e döner. Hâkim eniştesi Molinier, bir skandal ortaya çıktığını, devamlı şekilde fahişelerle düşüp kalkan okul çocuklarının orji'ler tertiplediklerini söyler. Öğrencilerden bazılarının, çok tanınmış ailelerin çocuklarıdır. Hâkim Profitendieu, fahişeleri tevkif ettirmiştir ve mahkeme kayıtlarında çocukların isimlerinin bulunmaması için de, okulun tatil olmasını beklemektedir. Molinier, bu işe Bernard'ın kanştığını da sanır. Elebaşlarından birinin, kendi oğlu George olduğunu bilmez.

Artık okula yerleşen Bernard, Laura'nın ailesi, bilhassa, erkek kardeşi Armand, kız kardeşleri Rachel ve Sarah ile arkadaş olur. Olivier, Passavant'ın sahte bir yazar olduğundan şüphelenmeye başlamıştır. Bernard ve Edouard ile eski dostluğu tazelemek isterse de, Bernard ve Olivier arasındaki ilişki oldukça gergindir. Bu kadro, Olivier, Edouard, Passavant, Bernard ve Laura'nın küçük kız kardeşi Sarah'ın katıldığı bir yemek ziyafetinde bir araya gelir. Sofradakiler neşelendikçe, daha fazla içki içilir ve masadakiler çok daha serbest konuşmaya başlarlar. Edouard, Olivier'e kendisinin kötü bir arkadaş olduğunu söyler. Misafirlerden biri, içinde sahte kurşun bulunan tabancası ile yanındakine ateş eder. Passavant, ona karşı herhangi bir his beslediğinden değil de, heteroseksüel bir kimse olduğu intibasını yaratmak için Sarah'a, şiddetli bir şekilde kur yapar ve Olivier de bir diğer sarhoşla yumruk yumruğa kavga eder. Edouard, nihayet, çocuğu, kendisinin dairesine götürür. Olivier epeyce sarhoş olmasına rağmen, yeniden Edouard'ın iyi niyetlerini kazandığı için son derece mutludur. Artık, Passavant'tan tamamen ayrılmaya karar vermiştir. Bernard bu arada, Sarah'ı, ebeveynlerinin, okuldaki evlerine götürür ve orada kızgın ağabeyi Armand, geceyi beraberce geçirmeleri için, ikisini yatak odasına kilitler.

Ertesi sabah uyanan Edouard, gaz kokusu hisseder. Olivier, gece yarısı intihar teşebbüsünde bulunmuştur. Onu intihara te-

şebbüs ettiren saikler çoktu: Yaz aylarındaki davranışlarından duyduğu mahcubiyet ve utanma; sarhoş olarak kavga çıkarması, Edouard'dan kopmakla duyduğu pişmanlık ve dayısının tekrar sevgisini kazanmakla hissettiği mutluluk. Edouard, Olivier'i tekrar sıhate kavuşturur, bir çocuk gibi kucağına alarak salllar. Her ikisi de son derece mesutturlar.

George bu arada ciddî güçlükler içindedir. Polis, onun fuhuş yuvasını kapadığından; enerjilerini, çevresindeki kötü arkadaşları ile birlikte, sahte on franklık altın paralar çıkarmaya hasrederler. Grubun elebaşısı Gheeridanisol adında şeytanî bir çocuk ise de, harekâtı yürüten kimse, bu çocuğun dayısı olan ve şimdi Olivier'in yerine Passavant mecmuasının editörlüğünü yüklenen, boş vakitlerinde kalpazanlık ve şantaçılık yapan Strouvillhou adında iğrenç ruhlu bir adamdır. Aileler, kendisini ifşa etmek tehdidinde bulundukları zaman kullanmak için, çocukları, ebeveynlerinin gizli mektuplarını çalmaya teşvik ederler. Hâkim Profitendieu, George'ın onlar arasında bulunduğu nu anlar ve Bernard'ın da grupta olabileceğinden endişelenir. Edouard'a, bu meseleyi araştırmasını söyler. Edouard hemen işe koyulur, genç kalpazanlar, polis korkusu altında sahte paralarını bir lâğıma atarlar.

Ecole Vedel-Azais'teki çocuklar şimdi ne yapacaklarını bilemezler, fena halde canları sıkılır, kendilerine eğlence çıkarmak için, küçük Boris'e eziyet etmeye başlarlar; gaddar bir oyun oynarlar. Cheridansisol' un liderliğinde kurdukları bir kulübün üyeleri, akla gelen her şeyi yapabilecek cesaretle kimseler olacaktır. Kulübe, ilkin, Boris'i almazlar, ardından, çocuğa büyük bir iyilik yapmışçasına, onu da aralarına alırlar. Kulüp üyelerinin cesur olup olmadıkları şu sınav ile anlaşılacaktır: Çocuklardan biri, Boris'in büyük babası La Perouse'den alınan eski bir tabanca ile bütün öğrencilerin önünde intihar edecektir. Bunu kimin yapacağı piyango ile tayin edilecek ise de, sahtekârlıkla Boris seçilir. Boris bilmiyordu, fakat aslında tabancada kurşun bulunmayacaktı. Bu entrikayı hazırlayanlar

arasında sadece Cheridanisol, tabancada bir tane hakikî kurşun bulunduğunu bilir. La Pérouse, onu kendisi için saklıyordu. Boris, gizli, temize çıkarılmamış suç hislerinin tesiri altında kendisinin bir erkek olduğunu ispat etmek için kaderine cesurca razı olur. Dehşet içindeki talebeler ve büyük babasının önünde, masadaki tabancayı alır ve beynini dağıtır.

Bu âni trajedi, George'ın aklını başına getirir. Önceleri hayranlık beslediği Cheridanisol'dan şimdi dehşet duymaya, tiksinemeye başlar. Sarsılmış, fakat ıslah olmuş bir halde ebeveynlerinin yanına döner. Bu skandal, okulu öylesine sarsar ki, kapanmaya mecbur kalır. Üvey babası ile sonunda banşan Bernard eve döner. Bu arada, dolaylı yoldan Vincent'ten de haber alınır. Lillian Griffith ile Amerika'ya gitmiş ve birtakım çapraşık ve karanlık şartlar altında kadını öldürmüştür. Şimdi, zaman zaman bir çılgın gibi hareket eder, kendisinin şeytan olduğuna inanır. Hikâye, Bernard için, birçok zorluklardan sonra Olivier ve George için mutlu, fakat Boris ve Vincent için trajik sona erer. Hikâyede, kendisinden bahsedilemeyecek kadar küçük olan biri daha vardır: Bernard'ın küçük kardeşi Galoub (Charles). Kitabın son cümlesinde Edouard der ki: "Caloub'u tanımayı çok isterim."

Eleştiri

Kalpazanlar, son derece muğlak bir hikâye. Eleştiriciler, Gide'nin, ustalıklı bir plan kurmadığını söylüyorlardı. *Kalpazanlar*, onlara verilen bir cevap. Kitabın yazılması seneler sürdü, romanın planı üzerinde titizlikle duruldu. Hikâye, pek çok sayıda kaynaktan alındı. Gide, bu eserini, bir ara *Vatikan'ın Mağaraları* adında daha önceki bir kitabının devamı olarak düşünüyordu. Sonraları, hikâye gitgide zenginleşmeye ve muğlaklaşmaya başlayınca, önceki romanın kahramanı Lafcadio, Bernard oldu. Öteki karakterler hayattan çıkarıldı: Armand Vedel, bir arkadaşının

portresidir ve La Perouse da, Gide'nin önceki musıkî hocası La Nux'tur.

Maceralardan bazıları, günlük gazetelerden alındı. 1906'da, Paris'te bir grup talebe ve sanatkâr, sahte para basmış ve yakalanmışlardı. 1909'da Glermont-Ferrand'da okul çocuklarından bazıları, üyelerinden birini intihara sürüklemek için bir kulüp kurmuşlardı. Edebiyatçıların yemeğinde kurşun sıkılması, Alfred Jerry adındaki bir müellifin karıştığı hakikî bir hâdiseye dayanır. Bu unsurları bir araya getirmek için çalışmaya koyulan Gide, romanın gelişmesini, "*Sahtekârların Günlüğü*" adında alelâde isimli bir kitapta topladı. Daha sonraları ismi, doğrudan doğruya *Kalpazanlar*'a çevrildi.

Çok sayıda, muğlak ve birbiri ile karışan görüşleri ustalıklı ele aldığından, roman, romancılar ve eleştiricilerin teknik ilgisini çekti. Hikâyeyi, anonim bir şahıs, muhtemelen Gide'in kendisi anlatır; zaman zaman onsekizinci asırda yapıldığı üzere, hikâyenin dışına çıkar, karakterleri ve hatta kendisi hakkında dolaysız yorumlar yapar. Kitabın gerçek karakteri, merkezî karakter, hikâyede ismi geçen herkesi tanıyan ve onlar hakkında derin sezgi gücünün ifadesi yorumlar yapan müellif Edouard'dır. Hikâyeyi nakleden şahıs, Edouard'ın sadece kendi şahsını temsil ettiğini söyler ise de, onun bu sözünü olduğu gibi kabul etmek safça bir hareket olur. Edouard, Gide gibi, *Kalpazanlar* adında bir roman yazar ve yine Gide gibi, hâdiselerin nasıl geliştiğini günü gününe kaydeder. Bu durum, her birinin içinde bir küçük kutunun bulunduğu bir dizi oyuncak kutu gibidir. Roman içindeki roman, bununla beraber, romanın kendisi ile karıştırılmamalı; karakterleri değişiktir, hikâyesi değişiktir. Edouard, meselâ, Boris'in ölümünü, kendi romanında kullanmamaya karar verir: Beklenmeyen, izah edilemeyen bu hadise, onun için, hakikat olamayacak kadar vahşidir. Üstelik, bir iki kısa bölü-

me göre hüküm verecek olursak, Edouard'ın romanı oldukça zayıftır. Romanın tamamlanıp tamamlanamayacağı üzerinde ciddi şüpheler besleyebiliriz. Bu, roman içindeki roman tekniğini, Huxley, *Ses Sese Karşı* romanında kullandığı gibi; teknik, *Hamlet*'teki piyes içindeki bir piyesi de hatırlatıyor.

Bu flashback (geriye dönüş), zaman üzerinde geriye bir perspektif kuran yazarlar tarafından kullanılan normal bir cihaz. Burada, aynı fonksiyon, Edouard'ın hatıralarından sayfalar çıkarmak suretiyle yürütülür. Edouard ve Olivier, bilhassa birbirlerine gönderdikleri mektuplarından daha da fazla perspektifler takdim ederler. Bernard'ın, diğerlerinin mektuplarını okumak gibi kötü bir âdeti olduğundan, iki görüş noktasından, onların ve onun imbiklerinden süzülen vakaları da görebiliyoruz.

Görüş noktaları ile birlikte, romanın tonu da değişir. Birbirlerinden farklı sesler, değişik şivelerle, vurgularla konuşurlar. Hissî, istihzalı nükteli, entelektüel, acındırıcı veya dehşete kapılmış olarak... Zaman zaman (Laura ve Bernard arasında hiç de muhtemel sayılmayacak ilk görüşmede olduğu gibi), hikâye, sanki Gide, bir plan kurma yolunda oyun oynuyormuşçasına, sanki plânını ciddiye almıyormuşçasına, okuyucuları ile şaka yapıyormuşçasına yazıldığı hissini uyandırıyor. Mektupların veya hâtıraların çalınması, onsekizinci asır yazarlarının başvurdukları standard yollardan biri idi ve yirminci yüzyılda oldukça naiv (saf) görünmekle beraber, Gide, bu gıcırtılı makineyi en azından dört defa kullanır.

Teknik üzerinde bu kadarı yeterli, roman için ne diyeceğiz? Romanın, merkezî, birleştirici sembolü, Bernard'm bir kasaptan aldığı on franklık sahte altın paradır. Tedricen, bu paraların Ecole Vedel Azais'teki çocuklardan çıktığı anlaşılır; fakat bu çocuklar, kalpazanların en namuslu

olanlarıdır; zira hikâyede kendilerinden bahsedilen herkes bir ölçüde sahtekârdır.

Bu kalpazanlar arasında en belirlisi, Robert de Passavant'tır: Tam mânâsı ile bir şarlatan olan bu adam, ikinci derecede bir yazar olmakla beraber, kendisinin büyük bir müellif olduğunu sanır ve kendi kitaplarının övülmesi için de bir dergi yayımlar. Edebî değeri olmayan yazılarının ekserisi, diğer yazarlardan aşırılmıştır. Adam, Olivier'den başka kimseyi kandıramaz; Olivier de, onun ne mal olduğunu bir iki ay içinde öğrenir. Daha muğlak bir kalpazan Papaz Azais'tir: Şefkatli ve iyi niyetli biri olmasına rağmen, kendisini, dünyada bir ölçüde kötülüğün de bulunabileceğini kabul etmeyecek kadar hissî bir ahlâkî dindarlığa adamıştır. Öylesine katı bir insandır ki, diğerlerini, ancak kendisinin standartlarına göre kabul eder. Bunun neticesinde, ailesi ve öğrencileri, onun karşısında yalan söylemeye mecbur kalırlar. O kendisinin sesinin yankısından başka hiçbir şey işitmez. Bu iki kişi dışında, hemen hemen herkesin, genellikle seksüel olan utandırıcı sırları vardır. Madam Profitendieu, Bernard'm gayrimeşruluğunu saklamak istedi. Hâkim Molinier'in, karısından titizlikle gizlemeye çalıştığı bir metresi vardır ve karısı da, onun bu sırrını bildiğini kocasından gizlemektedir.

Diğerlerinin ne diyeceklerinden çekinen Edouard, kendisini, Laura'nın kocası olarak tanıttığı zaman, Laura'nın bir sevgilisi vardır. Papaz Vedel'in, muhtemelen seksüel olan bir saplantısı vardır ve kendisi, içindeki bu mücadeleyi, hatıralarında, sigarayı bırakmak mücadelesi diye anlatır. George Molinier'in ceketindeki ilikte okul arkadaşlarının gittikleri bir fuhuş yuvasına onun da devam ettiğini belirten sarı bir kurdelâ vardır; fakat Azais'i kurdelânın, iyi işler yapan bir derneğin tanıtım işareti olduğuna ikna eder. Boris'in baskı altında tutulan suç hisleri, ancak uzun bir piskoanaliz neticesinde izah edilen tik'ler ve saplantılar halinde dışarı vurur.

Kitaptaki karakterler, bu sahtekârlıklarına, cemiyetin, dinin ve kamu vicdanının baskısı altında sürüklenirler; şayet kendilerinin gerçek benliklerine kavuşacaklarsa, bu samimiyetsizliklerinden kurtulmaları gerekir. Yeterince yoğurulabilecek olanlar ancak çocuklardır; onlardan, henüz tamamiyle ümit kesilmemiştir. Yaşlılar, kendilerini, riyakârlıklarına adanmışlardır. Bernard, meseleyi şöyle anlatır:

“Tanıdıklarım arasında, hemen hemen herkesin sahte bir yönü var... Herkes diğerlerini aldatmak ister, zâhirî görünüşlerine o kadar sarılırlar ki, kimse kendinin ne olduğunu bilemeden hayatını yitirir.”

Bu mücadelede Vincent düşer. George ve Olivier güçlükle başarılı olurlar. Caloub için de hiçbir şey söylene-
mez. En başarılısı Bernard’dır. Bunun sebebi de, muhtemelen, gayrî meşru doğduğundan, sahte babasını örnek tutmak gibi bir mecburiyet altında değildir ve böylece, kendisini, cemiyette olup bitenleri anlamaya verebilir.

Kalpazanlar birçok konular arasında -*Immoralist*’ten farklı bir açıdan da olsa- homoseksüellik üzerinde de durur. Orada, seksüel hayatın ters-yüz edilmesi, bencil ve yıkıcı bir ihtiras olarak sunuldu, burada, anlayışlı, sempatik bir açıdan ele alınır. Edouard ve Olivier arasındaki aşk, kıskançlıkları, kopmaları ve mutlu barışmalarıyla, herhangi bir aşk gibidir. Kitapta, bu konuda gerçekten usandırır-casına tatlı sayfalar var. Gide, öte yandan, heteroseksüel aşkı lânetlemez ve Bernard’ın Laura’ya duyduğu hislere bilhassa sempati besler. *Kalpazanlar* (homoseksüelliği savunan) bir diğer *Corydon* değildir; homoseksüellik uğrunda af dilemeden ziyade, insanların vakarlı ve haysiyetli olmaları yolunda bir talep.

Yazar

André Gide'e, Oxford Üniversitesi'nin 1947'de verdiği şeref doktora diploması ve ardından kazandığı Nobel Edebiyat Mükâfatı -ki kendisine bahşedilen ilk şerefler bunlardı- çok geç geldi. Romancının meslek hayatı, altmış yıl sürmüştü; 1890'larda Wilde ve Mallarme ile başlayan bu hayat, atom çağına kadar devam etmişti. Gide, Paris'te, 1869'da, yukarı-orta sınıf bir Protestan ailesinde dünyaya geldi. Babası, Paris Üniversitesi'nde hukuk profesörü idi. Püritanik saflık, Gide tarafından reddedilmesine rağmen, Gide üzerindeki etkisini devam ettirdi ve pek çok yazılarının ahlâkî fonunu teşkil etti. Hastalığından ötürü, özel hocalar elinde yetiştirildi.

Gide, sonraları evleneceği karısına, on üç yaşında âşık oldu ve kız, kendisinden iki yaş büyüktü. Bu, Madeleine Rondeaux adında mutsuz, ıstırap içindeki kuzeni idi; yirmi altı yaşına geldiği zaman onunla evlendi. Evlilik hayatlarında, birçok anlaşmazlık ve gerginliklerle karşılaşmalarına rağmen, Gide, karısına olan sevgisini hiç bir zaman yitirmedi, anlaşmazlıkları genellikle seksüeldi: Kadın, seksüel sahada atılgan değildi: Gide ise, o zaman açıktan açığa homoseksüeldi. Gide, bu cinsî sapıklığından kurtulmak için evlenmişti; fakat evlilik, kendisini ümitsiz kıldı. Gide'in homoseksüelliği ilkin, Kuzey Afrika'da yaptığı bir gezide, bir Arap çocuğu ile kurduğu ilişkide ortaya çıktı; arkadaşı Oscar Wilde'in nüfuzu ile takviye edildi. Bu yük, ona, yıllarca ıstırap çekti ve nihayet, "bu çelişkilerin kendisi içinde yaşamalarına müsaade ederek" nisbî bir huzura kavuştu. 1942'de homoseksüelliğin savunulması üzerine yazdığı kitap (*Corydon*), şöretini sarstı ve eserlerinin, lâıyk oldukları alâkayı baltaladı.

Özel ıstırapları dışında, Gide'in hayatı, genellikle edebî faaliyetinin bir kayıttır. 1891'in başlarında, Mallarme'nin meşhur Salı salonlarını ziyarete başladı ve Paul Valery ile yakın bir dostluk kurdu. Yazıları, kuvvetli bir tarzda otobiyografiktir.

Psikolojik sezgiler üzerinde dururken, seksüalite ve evliliği, bir kimse-nin şahsından fedakârlık edişini ve kendi kendisini tatmin eden bir hayata ulaşmasını, aşk ve bencilliğin ve beşerî münasebetlerde samimiyet ihtiyacını ele alır. Kendisinin tecrübelerini ve düşüncelerini, yine kendisinin *Journals*'ında yayımladı ki, bunlar, hikâyeleri hakkında faydalı yorumlara zemin hazırlayan şahsî belgelerdir. Gençliğinin Protestan inanışlarından, acı çekercesine uzaklaştı ise de, Gide, yalnız, gayrî-konformist bir tip şeklinde de olsa, her zaman bir ahlâkçı olarak kaldı. Üslubu, sembo-

listlerden edindiği zengin lirik bir tarzdan, Fransız klâsik geleneğinden çok sade ve süssüz cümle tarzına değişti.

Şair arkadaşı Glaudel'in ısrarlarına rağmen, Katolikliği benimsemedi, bilâkis aksi istikamete gitti. Bir ara, 1930'ların ortalarında kendisinin Marksizmi benimsediğini sandı; bununla beraber, şurası kayda değer ki, onu, bu duruma getiren Marx değil, İncil idi. Sovyet hükümetinin misafiri olarak Rusya'yı ziyaret ettikten sonra, bu hastalığı tedavi edildi. Faşist ülkelerde tiksinti duyduğu kafasız konformite, aynen Sovyetler Birliği'nde de vardı. İkinci Dünya Harbi başladığı zaman hiçbir şey yapamayacak, ancak kızgın bir seyirci olarak kenarda kalacak yaşlı bir adamdı. 1924'te Kuzey Afrika'ya gitti ve harp bitene kadar orada kaldı. Hayatının son yıllarında gençlik çağlarından çok farklı bir şekilde felsefî bir huzura kavuştu. Gide, 1951'de, kısa bir hastalıktan sonra rahat bir şekilde öldü ve karısının yanına gömüldü.

Güneş Yine Doğar (The Sun Also Rises)

Yazan

Ernest Hemingway

(1899-1961)

Başlıca Karakterler

Jake Barnes: Romanın kahramanı; harpte aldığı bir yara ile cinsî iktidarını kaybeden bu gazeteci rastgele, seksüel ilişkilerde bulunan Brett Ashley adında güzel bir kadına âşıktır. Benliğindeki kargaşalarla yaşayabilmek için kendisini sinkalliğe (reybîlik), içkiye, açık hava hayatına ve kadınlarla arkadaşlık kurmaya vermiştir.

Brett Ashley: Kültürlü bir İngiliz kadını; Jake'e âşık; zorlayıcı hislerin tesiri altında bir dizi verimsiz aşk macerasına karışır.

Robert Chon: Bir romancı; azimli bir insan; kısa bir müddet için Brett'in peşinde gitmiştir; bir zamanlar bir boksör ve Princeton entelektüeli olan bu adam şimdi (bir metresi bulunmasına rağmen) sık sık düşünceye dalan bir ahlâkçıdır ve bir Yahudi olduğu için de, Brett'in çevresindeki insanlar arasında yabancı sayılır.

Bill Gorton: Jake'in gazeteci arkadaşı, sırdaşı; iyi huylu, müsamahakâr ve hümor hissine sahip bir kimse.

Mike Campbell: Brett'in Lord Ashley'den boşandıktan sornaki nişanlısı; fazla içki içer; şiddetli bir Yahudi aleyhtarlığı hisleri altında ekonomik ve ruhi iflâsa uğramıştır.

Pedro Romero: Brett'e âşık genç bir boğa güreşçisi. Cesur ve hürmet edilen bu matador; kendisi için en önemli olan değer hükümlerinin yozlaşmasını kılı kılına önler.

Montoya: Fieste sırasında Jack ve diğerlerinin kaldıkları Pamplona otelelinin sahibi; boğa güreşinin gelenekleri ve trajik şaşaasının devamını arzu eden gerçek bir taraftar.

Kont Mippipopolous: Brett'in dünya görmüş ve zengin arkadaşı; daha sonra âşığı olacaktır. Yeni harp ve dört ihtilâl görmüş bu adam, aşktan başka hiçbir şeye inanmaz.

Hikâye:

Birinci Dünya Harbi'nden sonraki Paris, romanın üç bölümünün birincisini oluşturur. Bu bölümlerin her biri, Jake'in görüş açısı ile anlatılır. Pek az hareket bulunmasına rağmen, birinci kısım, Paris'te yaşayan Amerikalı ve İngilizler'in meyhane ve yatak odası arasında geçen hayatlarındaki hayal kırıklığı ve devamsızlığı anlatır.

Jake ve Robert Chon, birbiri ile uzlaşmayan karşıt felsefeleri temsil eder. Kansından boşanmış otuz dört yaşındaki Chon, huysuz ve histerik metresi Frances Clyn ile ıstırap verici bir hayat sürer ve daha mutlu bir hayatın özlemini duyar. W. H. Hudson'un *Mor Ülke* romanının ilhamı altında, Güney Amerika'ya göç ederek hayata yeniden başlamak için zaman zaman aklından geçirir. Cohn'un (her birinden, ılımlı ölçüde fazla) parası, zekâsı ve yetenekleri vardır; fakat onları, aynı anda kullanmasını bilmez ahmakçasına, hayatın kendisinin hayallerine uymasını talep eder ve bu tür hayatta da, Brett Ashley kendisi ile birlikte daha iyi, daha yüceltici bir hayatı paylaşacak, rüyalarındaki kadının örneği olacaktır.

Öte yandan, Jake, hayatı olduğu gibi kabul eder. Cohn, beraberce Güney Amerika'ya gitmeyi teklif ettiği zaman, Jake der ki: "Bir yerden diğerine taşınmakla, kendinin içindekilerden kurtulamazsın." Bu davranışına rağmen, hayatın acı ve ıstıraplarını daha derinden ve kesin olarak hisseden Jake'tir. Geceleeri yalnız kaldığı zaman, saatlerce uyuyamaz ve "onu düşünme-

mek" için kendisini zorlamasına rağmen ağlar. Brett'le sevişmemek kendisini şiddetle sarsar, üzer. Yalnız olmadığı zaman, bu kaderine istihzalı bir tarzda tahammül eder; "hasta" olduğunu söyleyerek kendisine askıntılık eden bir fahişeyi savar ve Brett'i kucakladığı zaman da, kadına, stotik bir ifade ile arasındaki aşkın saçmalığı hakkında düşünmemesini söyler. Brett'in zevklerine hayran kaldığı Kont Mikppipopolous'un aksine, Jake, icabını yapamadığı bu aşkı, diğer kadınlarla telâfi edemez. Yine de Jake ve Kont, yiyecek, şarap ve macera konularında aynı zevkleri paylaşırlar ve hepsinin üstünde, kaçınılmaz realite hakkında şikâyet etmemeye azimlidirler.

Romanın ikinci bölümü başladığı zaman Jake, Brett ve Cohn, yıllık karnaval ve boğa güreşleri için, Paris'ten Pamplo-na'ya (İspanya) gitmeyi tasarlarlar. Maamafih, yola çıkmalarından kısa bir zaman önce, Jake, kendisini huzursuz bırakırcasına, Brett'in, "Cohn için iyi olacağı" düşüncesi ile Robert Cohn ile aşk yaptığını öğrenir. Brett'in sarhoş ve kavgacı nişanlısı Mike Campbell de bu yolculuğa katılacağından, Jake Cohn'un gelmemesini ister. Cohn, bu teklifi reddetmekle kalmaz. Brett'in yanında olmak için, Jake ile birlikte yapacakları bir balık avcılığından da vazgeçer. Kendisini kimsenin istememesine rağmen, Cohn ısrar eder. Sessiz ve küskün bir şekilde, gruba katılır, bir şeyler ümit eder.

Pamplona'daki arkadaşları ile buluşmayı tasarlayan Jake, arkadaşı Bill Gorton ile birlikte, beş günlüğüne, İspanyol dağlarında alabalık avlamaya gider. Jake, Paris'in gerginliğinden uzakta, Bill ile birlikte, dağ havasının erkek zevklerini paylaşır. Hemen hemen hiçbir şey düşünmeksizin avlanırlar, içerler, karşılıklı nükteler söylerler. Ancak Bill, çekingen bir şekilde, arkadaşının, Brett veya hareketsiz Katolikliği hakkında sorular tevcih ettiği zaman Jake, dolambaçlı konuşur ve kaçamaklı cevaplar verir. Jake'in acılanna sempati besleyen Bill, sözlerini hemen keser. İki arkadaş birbirine, derin bir sevgi ile bağlıdır ve bu kısa tatilde çok zevkli anlar yaşarlar.

Jake, kısa bir müddet sonra, kadınsız bir erkekler dünyasının rahatlıklarından vazgeçmek zorundadır. Grup, Pamplo-na'daki Montoya otelinde, fiestanın (karnaval) başlamasından birkaç gün önce, tekrar biraraya gelir. Boğalar, ağıldan çıkarıldığı zaman, Jake -ki bu konularda çok bilgisi vardır- ehli aygırların kızgın boğaları nasıl durdurduklarını, sakinleştirdiklerini ve ağıla götördüklerini anlatır. Bu vaka, Mike Campbell'de Cohn'u bir aygırla mukayese etme arzularını uyandırır: "Hiç seslerini çıkarmazlar ve hiçbir yere gitmek istemezler." Durmaksızın ve zalimce bir tutumla, Mike, Cohn'un suskunluğunu, Yahudiliğini, Brett ile olan ilişkisini iğneler. Mike'i ancak Brett susturabilir. Bill Gorton, Cohn'u sükûnete kavuşturmak için bir köşeye çeker. Bill'in iyi huylan, bu gergin gruba, bir ölçüde ahenk getirir.

O gece, ışığının söndürülmediği otel odasında yalnız kalan Jake, yatağında sırt üstü yatarak, Brett'i, diğerlerini ve onlar arasında kendisinin yerini, içkinin verdiği ıstıraba rağmen, içmenin iyi bir şey olduğunu düşünür. Hayat, zaman zaman iyi anlar bulunduğu müddetçe yaşanmaya değer. Bir kimsenin yapacağı şey, bunu bilebilmek ve takdir edebilmektir. Evrensel hakikatler, ne mümkündür, ne de arzu edilir. Kendi kendisine, "Bilmek istediğim bütün şey" der, "onun ile nasıl yaşanacağıdır."

Fiesta, birkaç gün sonra başlar ve bu gürültülü ve şiddetli hayat bir hafta devam eder. Sokaklara dökülen kalabalıktan, bir grup, Brett'in çevresinde dans eder ve kadını bir meyhaneye sokarak, bir şarap fıçısının üstüne oturturlar. Cohn, Homer'in Elpenor'i gibi, uyur ve dükkânın gerisindeki şarap fıçıları arasında bırakılır. Sonraları, boğaların halkı sokaklarda kovaladıklarını ve kendini Fiesta'nın coşkuluğuna kaptıran birini köşeye sıkıştırarak boynuzlayıp öldürdüğünü bile görürler. Bununla beraber, en heyecanlı anlar arenada geçer. Orada, boğa güreşinin nüanslarını Jake'tan öğrenen grup, Pedro Romero adındaki yakışıklı ve genç bir matadorun maharet ve ce-

saretine hayran kalırlar. Canı sıkılacağını sanan Cohn bile, bu manzaradan büyük zevk duyduğunu itiraf eder. En fazla şevk ve heyecana kapılan Brett'tir. Jake'a, Romero'yu arzu ettiğini itiraf eder ve kendisini, bu genç matadorla tanıştırmasını yalvararak ister. Jake, ikisini tanıştır ve onları yalnız bırakarak ayrılır.

Saatler sonra, Mike ve Bill ile oturan Jake, küplere binmiş Cohn ile karşılaşır. Brett ve Romeo'nun beraber bulunduklarını tahmin ederek dehşete düşen Cohn -ki müsamahakâr Mike Campbell, onun bu tahminini doğrular- Jake'in bir jigolo olduğunu söyler ve bir yumrukta yere yıkar. Cohn -Jake'in daha sonra öğrendiği- Brett'in, Romero'nun odasında olduğunu öğrenince, boğa güreşçisini acımaksızın dövmüştür. Brett, Cohn'u reddettiği zaman da, Cohn, acındır bir tarzda Romero'ya dönerek el sıkışır. Romero, Cohn'un suratına bir tokat indirir. Cohn, Jake'dan af diler ve Brett'i kazanmak için beslediği bütün ümitlerinden vazgeçerek, Allahaismarladık der ve ayrılır.

Fiesta'nın son günü, Romero, yüzü gözü şişmiş olmasına rağmen, arenada, parlak bir gösteri yapar, zarafet ve kendisine olan güveninden ötürü, seyircilerin uzun ve coşkun alkışlarına mazhar olur. Hâkimler, bir boğa güreşçisi için en büyük mükâfat olan öldürülen boğanın kulağını Romero'ya takdim ederler. O gece Romero ve Brett, Pamplona'dan birlikte ayrılırlar. Jake, Mike ve Bill, geride kalır. Kendisini son derece bezgin hisseden Jake o gece çok fazla içer.

Romanın nihaî ve kısa bölümü, fiestanın ertesi günü başlar. Birdenbire sessizliğe bürünen Pamplona'da, dostlar, birbirlerinden ayrılırlar. Jake, yüzmek, okumadığı gazeteleri okumak ve içmek için San Sebastian'a gider. Fakat burada da uzun bir zaman kalamaz, kendisine bir telgraf gönderen Brett, derhal Madrid'e gelmesini ister. Brett, Madrid'de Romero'dan ayrıldığını anlatır. Romero'nun haysiyet ve saflığını yıkmak ve daha da önemlisi, bir matador olarak gücünü zayıflatmak istemiştir. Jake'ın resmî dininden mahrum olan Brett, Romero'yu böylece terkeder. Kendisini onun vereceği zevklerden mahrum

bırakmasının, mümkün olduğu kadar dine yaklaştırdığını söyler. Jake, sadece, bu konu üzerinde durmamasını ve böylece his ve arzu gücünü yıkmamasını anlatır.

Birbirine ulaşamayan bu iki âşık takside, ıstırap çekerek yanyana giderlerken, ümitsizlik içindeki Brett, kendisinin ve Jake'in mükemmel bir çift teşkil edeceklerini söyler. Roman, Jake'in şu cevabı ile son bulur: "Evet... Bunu düşünmek, ne iyi, değil mi?"

Eleştiri

Hemingway'ın bu romanının adı İncil'deki bir pasajdan gelir. "... gururların gururu; hepsi gurur... Güneş yine doğar ve güneş yine batır ve alelacele yükseldiği yere gider... ve yapılan bir şey, yeniden yapılacaktır; bu gökkubenin altında yeni bir şey yoktur."

İncil'deki bu vaaz gibi, kitap, sosyal ve ahlâkî bakımlardan ümitsizliğe düşmüş bir nesle hitap etti ve yine ilk bakışta, vaaz gibi insanların, yemelerini, içmelerini ve neşelenmelerini istediği anlaşılabilir. *Güneş Yine Doğar* romanını eleştirenlerden bazıları, kitabı, hedonizmin bir savunması olarak ele aldılar. Diğerleri, romanda, daha doğru, daha derin bir mânâ buldular ve bu mânânın ipucu da, Hemingway'm kendi neslini kaybolmuş sanmayışındaki veya romanın, hemcinsleri hakkında boş bir hicviye olmayışındaki sözleridir.

Hemingway'ın hayatın engelleri karşısında şaşkınlanan fakat yenilmeyen kahramanlarının "şifre"yi, "anahatar"ı öğrenmeleri gerekir, hayatlarını sürdürmeliler ve şayet gerekirse, cesaret ve vakarla ölmelidirler. Bu şifrenin mistiğinde ustalık kazananlar, Hemingway'm seçtiği insanlardır, onun "cemiyet"ine dahil olmaya hak kazanmış kimselerdir. Meselâ, Romero gibi bazıları, daha doğuştan bu cemiyetin üyesi olmaya hak kazanmışlardır: bu insanlar, dünyaya cesaretle göğüs gerebilmelerine imkân veren

bir geleneği tevarüs etmişlerdir. Robert Cohn ve Mike Campbell gibi diğerleri, başarısızlığa uğrar; zira, meselâ Cohn gibi ya sahte ideallere sarılırlar veya Mike gibi kendilerini safahate bırakırlar. Brette, bazılarının iddialarına göre, Mike'ın bulunduğu kategoridedir; diğerleri ise, Romeo'dan nihaî olarak vazgeçmekle, bir çeşit şaşaaya eriştiğinde ısrar edenler, Jake Barnes, başarı yolunda ilerleyen kahramanın “şifre”sidir. Hadımlığı -ki çağın kısırlığının bir sembolüdür- tam başarısını engeller. Fakat hayatının çaresizliğine vakarla tahammül edebilmesine imkân verecek tarzda kendi kendisini öğrenebilir ve öğrenir de.

Güneş Yine Doğar'ın yapısı ve üslûbu, kitabın tezi ile tesirli bir şekilde bağdaşır. Hemingway, “Cümle, dahilî dekorasyon değil, mimarlıktır.” demişti. Ve Hemingway, sade fakat sağlam bir yapı kurar. Böylece, kitabın ilk parçalarının zahiren sallantılı görünmesi, karakterlerin hayatlarında belirli bir yön bulunmadığını yansıtır. Bu karakterler, hayatın bir maksadı olduğunu keşfettikçe, yapı daralır ve sağlamlaşır ve plan, sağlam ve zinde bir şekilde meydana çıkar. Sonunda, hedefsiz bir yol, kaos ve parçalanmış rüyaların peşinden gider. Cümle yapısı ve dil, Hemingway'ın maksadının bir parçasıdır. Basit cümleler ve tek heceli kelimeler, yaşanan tecrübeyi, bütün yakınlığı ile yeniden yaratılmasının “hissi”ni verir. Hemingway'ın dünyası, şiddetli bir dünya. Onu, kesinlikle ve hatırlanabilecek bir tarzda yeniden yaratmak için stakato (musikide, kesik ve kuvvetli) ritimler ve tezyin edilmemiş cümleler kullanır. En iyi hallerinde, kendisini alaylıca tekrarlar. *Güneş Yine Doğar*'da, Hemingway, en iyi bir durumda.

Silâhlara Veda (A Farewell to Arms)

Yazan

Ernest Hemingway

(1899-1961)

Başlıca Karakterler

Frederick Henry: Birinci Dünya Harbi'nde, İtalyan cankurtaran birliğinde hizmet gören bir Amerikan teğmeni. Kökünden kopmuş, hayatın boşluğundan kendisini kurtaramayan ve kendisinin sinikal bir tarzda hayattan kaçmak isteinekle duyduğu ümitsizliklerle -ilkin kayıtsızcasına, ardından ölesiye- ruhunu ayakta tutacak bir gerçeği aramaya koyulur.

Catherine Barkley: Frederick'in sevgilisi; İtalya'da görev yapan gönüllü, güzel bir İngiliz hastabakıcısı. Muhatabına huzur veren, bencilikten uzak, skeptisizmin ne olduğunu bilmeyen bir kız, derinden derine feminen (kadınca) olan hislerinin her yönünü sevgilisine tevcih eder.

Rinaldi: İtalyan cerrahı ve Frederick'in en iyi arkadaşı. Frederick gibi kendisini ümitsizliğe terkeden bu doktor, yüce güzelliği başarılı bir ameliyatta bulur, içki ve seksin daha az neşelendirici zevklerinden uzak kalır.

Papaz Abruzzi: İtalyan ordusundaki bir papaz; dindar, sabırlı ve nazik, dine saygısız subayların şakaları kendisini rahatsız etmez.

Kont Greffi: Yaşlı bir aristokrat; vahşî dünyayı iyi anlamıştır; yine de, beşer ruhunu ayakta tutan şeyin, reybilik değil, aşk olduğuna inanır.

Ettore Moretti: İtalyan ordusunda çarpışan genç bir Californialı. Kendini öven, küstah ve can sıkıcı biri; en büyük hedefi, askerlikte terfi etmektir.

Helen Ferguson: Catherine'nin arkadaşı; asık yüzlü bir İskoç hastabakıcısı; Frederick'in Catherine'le olan ilişkisinin ahlâki yönü kendisini çok neşelendirir.

Benello, Piani, Aymo: Frederick'in kumandasındaki İtalyan erleri; hepsi sosyalist; hiç birinin, kendilerini içinde buldukları harp hakkında hayalleri yoktu ve ilk fırsatta, bu çıkmazdan kurtulmaya hazırdırlar.

Hikâye

Avusturyalılar'a karşı hücumu geçmek için Alp dağlarındaki karların erimesini bekleyen bir İtalyan bölüğü, Kuzeydoğu İtalya'daki Udine Vadisi'nde vaktini içki ve fahişelerle geçirir. Subaylar arasında, vakit geçirmek için başvurulmuş bir diğer yol da, Abruzzi adındaki genç ve ciddî papazla şaka yapmaktır. Frederick Henry adındaki bir Amerikan subayı -hikâyeyi anlatan da odur- papazın derin inanışlarına ve doğduğu bu soğuk ve temiz ülkeye beslediği sevgiye hürmet duyar. Fakat Frederick izinli gittiği zaman, papazın evini ziyaret etmez. İtalya'da âvâre dolaşır, bir meyhaneden bir fuhuş evine gider. Papazı, "gerçi ben ancak şimdi öğrendim ise de, benim bilmediğimi her zaman biliyordu." diye düşünür.

Birliğine döndükten bir iki gün sonra, Frederick, Catherine Barkley ile tanışır ve onu ilkin, güzel ve ele geçirilebilecek bir av olarak düşünür. İkinci buluşmalarında, kadın, Frederick'i kesinlikle reddeder ve ardından, bir an sonra, kendisine sarılmasına ses çıkarmaz ve ikisi arasındaki aşkın istikbalinden kehanetle bahseder. Frederick, kadının, "muhtemelen biraz kaçık" olduğunu veya harpte ölen nişanlısının matemini çektiğini sanır. Frederick, tam bir yakınlıkla kıza bağlanmaz, fakat Catherine'den uzak kaldığı zamanlarda da, kendisinin "yalnız ve boş" olduğunu hisseder.

İkinci buluşmalar üzerinden bir hafta geçmeden, Frederick'in cepheye gitmesi emredilir. Bir top hücumu sırasında,

Frederick ve onun ambulans şoförü arkadaşları sığ bir sipere gizlenerek peynir ve makarna yerler. Civarda patlayan bir bomba, erlerden birini öldürür ve Henry'yi de, başından ve bacaklarından ciddi bir şekilde yaralar. Bir cankurtaran ile sahara hastanesine götürürken, Frederick'in üstündeki sedyedeki askerin yarası kanamaya başlar. Frederick'in üzerine devamlı olarak kan damlar. Ambulans hastaneye vardığı zaman, er ölmüştür.

Milano'daki şehir hastanesine gönderilmeden önce, Frederick'in, Rinaldi adındaki cerrah arkadaşı ve papaz kendisini ziyaret ederler. Rinaldi, seks hakkında onunla şakalaşır. Papaz, daha asil bir aşk, fakat hiç olmazsa şehvetten uzak bir aşk peşinde gitmesini söyler. Catherine de Milano hastanesinde çalışır ve kadın, yanına geldiği zaman, ona âşık olduğunu anlar. Bu aşk, Frederick'in hastane yatağında gerçekleştirilir.

Ertesi sabah, geveze ve beceriksiz üçlü bir doktor grubu, Frederick'in bacağı üzerinde konsültasyon yapar ve parçalanmış dizinde ameliyat yapılması için altı ay beklemesi gerektiğine karar verirler. Frederick buna karşı çıkınca, Valentini adındaki bir diğer doktor, ertesi sabah ameliyat yapmayı kabul eder. Rinaldi gibi, Valentini de, hareketli, nüktedan ve beceriklidir. Onun konsültasyona ihtiyacı yoktur. Der ki: "Ben düşünmem; ameliyat yaparım."

Yaz boyunca süren nekahet devresinde Frederick ve Catherine, artık birbirlerinin sevgilileridirler. Frederick evlenmek ister, fakat Catherine, buna ihtiyaç bulunmadığını söyleyerek, "Biz özel olarak evlendik" der ve ilâve eder: "Eğer benim bir dinim olsa idi, evlilik, benim için her şey demek olurdu. Fakat benim bir dinim yok." Onların, bu ilişkilerindeki saflığın karşısında bir kahraman olarak şöhrete erişmek, hiçbir şekilde heyecan vermeyen kâr uğruna her türlü sahtekârlığa başvurulmuş at yarışlarından başka bir şey düşünmeyen Ettore'nin sembolize ettiği dünyanın lekeli materyalizmi vardır.

Frederick cepheye dönmeden, Catherine, gebe olduğunu söyler. Bir an için huzursuzlaşan Frederick, kendisinin de bir çocuk istediğini belirtir. Kadının kendisini nasıl sevdiğini ve ölümden ne kadar korktuğunu bilen Frederick, son buluşmalarında, kendisi cephede iken her şeyin yolunda gideceğini, zerrece üzülmeye mahal olmadığını söyleyen Catherine'in cesaretine ürpererek saygı duyar.

Frederick cepheye döndüğü zaman, birlikler, Caporette'den korkunç bir çekilmeye başlamışlardır. Ameliyat yapacak çok hastası bulunduğu Rinaldi yeis içindedir. Rinaldi için, ancak çalıştığı zaman hayatın bir mânâsı vardır. Aksi takdirde, seks ve onunla birlikte, korkunç zührevî hastalıklardan başka bir şey yoktur. Sona ermek bilmeyen harp, papazı da ümitsizliğe düşürmüştür; başan ümitleri her geçen gün biraz daha azalır. Maamafih, kısa bir zaman sonra, bu tür konuşmalar için vakit yoktur, zira İtalyan hatlarını yaran Almanlar, İtalyanlar'ı topyekün çekilmeye zorlamıştır. Kalabalık ve çamurlu yollarda, köylüler de birliklere katılır. Frederick'in cankurtaranı, çamura saplandığı zaman, iki çavuşa, odun keserek tekerleklerin altına koymalarını emreder. Aldırış etmeyip, uzaklaştıkları zaman, Frederick, silahı ile birini yaralar ve kendi çavuşu Bonello da diğerini temizler. Arabayı yolda bırakan Frederick ve üç çavuş, arkadan gelen Almanlar'ın eline düşmemek için hızlı hızlı yürümeye başlarlar. Harbin bir istihzası olarak da, İtalyanlar, kendilerine ateş ederler ve Aymo ölür. Teslim olarak hayatını kurtarmayı düşünen Bonello da aynılır.

Piani ile kalan Frederick, evlerine dönmek için sevinçle birliklerinden kaçan çok sayıda İtalyan askerine rastlar. Tagliamento nehri üzerindeki bir köprüde, kaçan subayları yakalamak ve öldürmekle görevlendirilen İtalyan harp polisi, Frederick'i tevkif eder. Sorguya çekilmesini beklediği sırada, Frederick, birdenbire fırlar ve kendisini nehre atar. Ardından ateş ederlerse de, sağ salim kıyıya çıkar. Üniformasını atar ve bir silah treninde çadır bezi ile örtülü silahlar altında hürriyetine gi-

der. Frederick, "Artık bundan kurtuldum." diye düşünür. "Artık hiçbir mecburiyetin yok." Frederick, silahlara veda demiş ve "kendi ayrı barışı"nı yapmıştır.

Milano'ya giden Frederick, Catherine ve Helen Ferguson'un, İtalyan göller bölgesindeki Stresa kasabasına gittiklerini öğrenir. Hemen peşlerinden gider ve Catherine ile tekrar birleştiği zaman, dünyanın, ancak onun yanında gerçek olduğunu idrak eder. Yine, dünyanın bu tür bir mutluluğa tahammül edemeyeceğini de düşünür. "Eğer insanlar, dünyaya bu kadar cesaret getirirlerse dünya, bu cesaretlerini parçalamak için onları öldürmeye mecburdur ve böylece onları öldürür."

Stresa'daki birkaç günleri mutlu geçer. Frederick, bir gece, Kont Greffi ile bilardo oynar ve bu yaşlı filozofun akıl ve sınıksallık (reybîlik) arasındaki düşüncelerini dinler. Catherine gibi, Greffi'nin de Ortodoks bir inancı yoktur, fakat hayata ve onun, mümkün olduğu kadar namuslu bir tarzda yaşanmasına derinden inanır. O gece, otelci Frederick'e, bir asker kaçağı olarak, tevkif edilebileceğini ikaz eder. Frederick ve Catherine'i gölde bir motor beklemektedir. İki sevgili, yağmurlu ve fırtınalı gecede, Maggiore gölünden, karşı tarafa İsviçre'ye geçerler. Kendilerini kısa bir zaman için göz altında tutan İsviçreli gümrükçüleri, kış sporu yapmak için gelen kuzenler olduklarına inandırırlar. Serbest bırakılan iki sevgili, Montreaux'a bakan güzel bir dağ evine giderler.

Sevgi ve huzur içinde kışı geçirirler. Fakat ilkbahar yağmurları ile, Catherine'in doğumu yaklaşır ve Lozan'a giderler. Derhal hastaneye yatırılan Catherine sancılar içinde kıvrılır. Gücü azaldığından, doktorlar, çocuğun sezaryen ameliyatı ile alınmasını teklif ederler. Çocuk ölü doğar ve Catherine ölümün eşliğindedir. Catherine'in öleceğinden dehşete kapılan Frederick, dua etmeye çalışır. Bir gün, yanan bir odunun üstündeki kanncaları seyrettiğini ümitsizlik içinde hatırlar: Odun yanarken karıncalar kaçmışlardı: Bazıları ateşin içine kaçmış, bazıları da, odunun henüz yanmayan kısmına kaçtıktan sonra, ateşe

düşmüşlerdi. Frederick bir ara, kendisini âdeta Allah yerine koymayı düşündü, odunu ateşten alarak karıncalarını kurtarmak istemişti. Ama odunun üzerine bir bardak su atmış ve böylece karıncalan, buharlaştırarak öldürmüştü. "Öğrenmek için hiç vakit yok." diye düşündü. "Sizi içine bırakarak, oyunun hangi kaidelere göre oynandığını söylerler ve sizi bir adım dışarıda görür görmez de öldürürler."

Catherine'in yanına gittiği zaman, sevgilisinin ölmek üzere olduğunu görür. Ölmekten korkmadığını söyleyen kadın, ölümden nefret ettiğini belirtir. Biraz sonra ölür. Frederick, hastabakıcıyı odanın dışına iter. Sevgilisi ile veda kucaklaşmasının özel olmasını ister. Fakat bu ayrılış, mânâsız görünür; bu bir heykele Allah'a ısmarladık demekten farksızdır. Frederick odadan ayrılır ve yağmur altında otele doğru yürümeye başlar.

Eleştiri

Çok sayıda okuyucu indinde, *Silâhlara Veda*, Hemingway'in en cazip ve dokunaklı romanıdır. Frederick ve Catherine'in cesaretleri ve aşklarının trajik neticeleri, İtalyan cephesindeki harp atmosferi ve Caporette'deki yenilgi, öteki teferruat silindikten sonra dahi, bunlar hafızalardan uzun müddet kaybolmaz. Bazı eleştirciler, Catherine'ye itiraz ederek, onun çok idealleştirildiğini, çok romantikçesine uysal gösterildiğini, çok hissî bir "şifre" kahramanı olduğunu söylediler. Böylece, onların düşüncelerine göre, Frederick'in gelişmesi, *Güneş Yine Doğar*'daki haşın ve sert gelişmeden çok farklı, bir sinema senaryosunun rahatlığı içinde geçer. Diğer eleştirciler için de roman hissî, kuvvetli bir bütün halinde ele alındığında, müteaddid zaaflarının üstüne çıkar.

Hemingway'm ekseri romanlarında olduğu gibi, *Silâhlara Veda* da ölüm ve aşk onları tecrübe etmek için gereken cesaret hakkındadır. Başlangıçta, Frederick kendisini hiçbir şeye adamamıştır. Hayatta kalabilmek için ne in-

sanlar ne de Allah için aşk besler. Catherine ilk tanıştığı zamana kadar, kendisini anın akımlarına kaptırır. Ondan sonra, kaçınılmazcasına, hayatı bütünlüğü ve boşluğunu anlamaya başlar. Soyutların boşluklarını öğrenir: madalya, kahramanlığı ispat etmediği gibi, bir düğün de, hakikî bir evlilik demek değildir. Catherine'den -ve Rinaldi ve Gref-fi'den de- ferdî ruhun potansiyel kuvvetini öğrenir. Ve hepsinin üstünde, “yarı bir barış” yapanların, devamlı bir zafer kazanmadıklarını da öğrenir. Catherine ile beraber olmak için, ordudan kaçtığı vakit, Frederick, sembolik bir şekilde, askerî silahlara elveda der. Fakat kaderin şu istihzasına bakınız ki, sevgilisi öldüğü zaman, bir defa daha elveda der; bu kez, aşkının silâhlarına.

Romanda zengin semboller var. Meselâ romanın başlangıcındaki ve sonundaki yağmur, hayatı olduğu kadar, ölümü de sembolize eder. Şu halde Frederick'in öğrendiği şu: bir “şifre” kahramanı, bütün hikâyelerin ölümle neticeleneceği hakikatini kabul etmelidir. Bu hakikat anlaşılırsa, hayatın yaşanmaya değer güzellikte ve önemli anları bulunduğu anlaşılır.

İhtiyar Balıkçı (The old Man and the Sea)

Yazan
Ernest Hemingway
(1899-1961)

Başlıca Karakterler

Santiago: Kübalı bir balıkçı; ihtiyar olmasına rağmen sağlam vücutlu; genç ve mağlûbiyet kabul etmeyen bir ruha sahip.

Manolin: Kübalı bir çocuk; Santiago'nun yoldaşı, tecrübenin neşe ve acısını tamamiyle anlayamayacak kadar genç ise de, ihtiyar adamın düşüncelerini anlayacak kadar da hislidir.

Hikâye:

Taliksiz, fakat yılmayan ihtiyar Santiago, Havana açıklarında, Golf Stream'de seksen dört gündür bir tek balık dahi yakalayamamıştır. İlk kırk gün, Manolin adındaki çocuk da onunla birlikte gelmiştir, fakat şimdi ebeveynleri, onu başka bir kayığa vermişlerdir. Maamafih çocuk yine, yiyeceğini, birasını, yemeğini getirmek ve ağını taşımak suretiyle bu ihtiyar balıkçıya yardım eder. İhtiyar balıkçının kulübesinde, beyzboldan, büyük beyzbolcu Di Maggio'dan, eskiden yakaladıkları büyük balıklardan bahsederler; yalnız kalan ihtiyar yatar ve rüyasında,

gençliğinde gittiği Afrika'yı ve sahillerde oynayan aslanları görür.

Seksen beşinci günün sabah karanlığında Santiago, tekrar denize açılır, kadın gibi sevdiği denizde bu defa büyük bir av yakalayacağına emindir. Sıcak su akıntısının çok ötelere gider, ağrı ve ortalannı derin denize bırakır ve beklemeye başlar. Bu arada uçan balıkları kovalayan yunus balıklarını seyreder ve yakınında sürüklenen muazzam bir deniz anasına da küfreder. Küçük bir ton balığı yakalar ve bunun verdiği sevinçle büyük balığı da yakalayacağını umar. Nihayet beklediği an gelir; gerçi olta ipi hafifçe sallanmışsa da, Santiago, bir marlin'in (Kuzey Atlantik'te bulunan ve kılıç balığına benzeyen bir tür balık) 200 meire kadar derinlikteki yemi almaya çalıştığını hisseder. Yüksek sesle konuşmaya başlayan ihtiyar balıkçı, marlin balığına, yemin hepsini almasını söyler. Nihayet zamanın geldiğini hisseden balıkçı, ipi hızla çeker ve kancayı takar. Şimdi uzun bir savaş başlamıştır.

Öğle güneşinin kızgınlığında, Santiago, tekneyi, kuzeybatı istikametinde karadan uzaklaştıran Marlin'in daha fazla ipe ihtiyaç olduğunu düşünerek, ipleri koyuverir. Santiago için, balığın, yorulup mücadeleyi bırakacağı zamana kadar beklemekten başka yapacak bir şey yoktur. Bu arada, nasırlı elleriyle tuttuğu ağır ipleri, çıplak omuzlarına sarar. Balık bütün gün ve güneş battıktan sonra da gecenin hafif soğukunda tekneyi çeker. Gerçi, kendisine yardım etmesi için, Manolin'in şimdi yanında bulunmasını arzu ederse de, ihtiyar balıkçı balığı tek başına mağlup etmeye azimlidir. Yine oltanın ucundaki balığı ve başka zamanlarda yakaladığı diğer büyük balıkları düşünür. Balık, geceleyin, kayığı sallamaya başlar, yüzü koyun düşen Santiago'nun suratı kesilir. Fakat ihtiyar balıkçı elindekini bırakmamaya azmetmiştir.

Sabah olduğu vakit, ihtiyar balıkçı yorgun ve açtır. Yine de, balığın oltayı kırmaması için ipi çekemez. Santiago, tepesinde uçuşan kuşlarla konuşurken balık tekrar kayığı sallar ve ipler

ihtiyar balıkçının elini keser. Çektiği acıya rağmen, Santiago avının yorulmaya başladığını hissederek sevinir. Balığın ne yapacağını ve kendisinin de bu balıkla, kardeşi ile ne yapacağını düşünür; fakat balığın hakkından gelecekse, kendisinin ondan kuvvetli olduğunu ispat etmesi gerektiğini de bilir ve sol elini hissiz bırakan kramp da Santiago'yu endileşendirir.

Birdenbire ip gevşer; su üstüne çıkan balık, sıçramaya başlar. Bu, Santiago'nun şimdiye kadar gördüğü en büyük, hatta kendi teknesinden de büyük bir marlin'dir. Santiago zaferi kazanmak için dua eder, "Bir adamın, ne yapabileceğini ve bir adamın nelere tahammül edebileceğini ona göstermek" arzusunu tutuşur. O gün ve yine bütün gece, balık, tekneyi, bu defa doğuya doğru sürükler. Kendi kendisine cesaret vermek isteyen Santiago, senelerce önce, bir birahane kazandığı muazzam bilek güreşini hatırlar. Karnı iyice acıktığından bir yunus balığı yakalar ve yer. O gece, marlin tekrar sıçrar, ihtiyar balıkçının eli bir kere daha kesilir. Santiago, yeniden Afrika'nın ve aslanların rüyasını görür.

Üçüncü sabah güneş doğarken, bir dizi sıçramaya girişen balık, hemen hemen, Santiago'nun elinin tamamını parçalamasına keser. İhtiyar adam şimdi, elinin her çekişte sızlamasına rağmen, ipi çekmeye başlar. Kanayan elini denizde yıkar ve hızla yorulan marlin, gittikçe küçülen kavislerle tekne etrafında dönmeye başlar. Balık, mızrağını fırlatacak kadar yaklaştığı zaman, ihtiyar adam, mızrağa, her ikisini de öldürmemesi için yalvarır. Bir an, hayranlık, -hemen hemen aşk- içinde, kendisinin aynı anda hem kardeşi hem düşmanı olan bu asil yaratık, kendisini öldürdüğü takdirde zerrece üzülmeceğini haykırarak söyler. Fakat ihtiyar balıkçı, marlini öldürmek gerektiğini bilir. Mızrağını muazzam balığa fırlatır ve marlini teknesinin kenarına bağlar.

Bir saat sonra başlayan Havana'ya dönüş yolculuğu bir kâbus olur. Bir Mako köpek balığı, ölü marline saldırır ve ihtiyar balıkçı onu öldürmeden önce, köpek balığı, ölü marlini

parçalar. Tekneyi çevreleyen köpek balıkları ile zor bir mücadeleye girişen ihtiyar adam, şimdi, sadece kazandığı zaferi savunmaz, ölü marlinin haysiyetini de korumak ister. Balığı öldürmekle günah işleyip işlemediğini düşünür ise de, insanın mağlup olmamak için tabiata karşı mücadele etmesi gerektiğini de idrak eder. Maalesef, balık ölür, cesedi parçalanır, ama kendisi de, bunu yapmak mecburiyetinde olduğunu bilir. Köpek balıklarıyla, mücadelesini sürdürür ise de, bu mücadele boşunadır. Bıçakları parçalanır ve elleri, bir sopa tutamayacak kadar kesilmiştir. Aç köpek balıkları, marlini, iskeletine kadar yerlerken, ihtiyar balıkçının yapacağı tek şey, teknesini limana doğru sürmektir. Santiago, kendi kendisine, çok uzaklara açıldığını ve bunun için de mağlûp olduğunu söyler.

Sahile çıktığı zaman, avının, sadece başı ve kuyruk kısmı kalmıştır. İhtiyar balıkçı, bu iskeleti sırtlar ve tepedeki kulübesine doğru tırmanmaya başlar. Bir defasında sallanır ve düşer, fakat ayağa kalkar ve mücadelesini sürdürür. Yüzükoyun yatağına uzanır, elleri yukarı doğru, kolları yana açılmış olarak uyur. Ertesi sabah Manolin gelir ve ihtiyar balıkçıyı iyi etmeye çalışır. Santiago'nun, talihinin kötü gittiğinde ısrar etmesine rağmen, Manolin, talihin tekrar iyiye döneceğini ve kendisinin de onunla denize açılmak istediğini söyler. Roman sona erdiği zaman, ihtiyar adam uyur; rüyasında aslanları görür. Manolin, başucunda oturmaktadır.

Eleştiri

Bir macera hikâyesi olarak okunan *İhtiyar Balıkçı*, genç ve yaşlı okuyucuları cezbeden bir kitap. Cümleler basit, İspanyol dilinde geçen diyaloglar, yapmacıklı bir şairane üslûpla belirtilir ise de, yine de yerinde. Hikâyenin anlatılış tarzı akıcı, can sıkıcı değil. Santiago'nun azimli cesareti, zinde kuvveti ve fevkalâde mahareti ihtiyar balıkçının trajik sonuna kadar kitabı elden bıraktırmıyor. Maamafih, hemen hemen her eleştiricinin belirttiği gibi, derin mânâ-

lar arayan okuyucu, kitaptan daha da fazla yararlanır. Hikâyesi hakkında Hemingway, ihtiyar balıkçının, çocuğun, denizin, balığın ve köpek balıklarının gerçek olduklarını söyledi. “Fakat ben onları yeterince iyi ve gerçek göstermiş olsa idim.” dedi. “Onlar pek çok şey ifade etmiş olurlardı.”

Roman bazı okuyucular için derin dinî imâlar taşıyor. Santiago’nun kesilmiş elleri, haçı andıran iskeletle tepeye tırmanışı, hikâye boyunca, Hristiyanlıkla ilgili semboller aklı getiriyor. Gerçi Santiago balığı sever ise de, guru ru, onu ortadan kaldırmaya zorlar; bu da bir beşerî zaafıdır ki, hem insan hem de tabiat zarar görür.

Diğerleri, eski çağların, avlanan ve avlanılanlar arasındaki bağ gibi bunu da, insan ve tabiat arasındaki bir mücadeleye olarak görürler. Kurbanına hürmet beslemekle beraber, avcının, ne pahasına olursa olsun, insanın gücünü göstermesi gerekir. Bu da kaderin bir istihzasıdır ki, bunun da fiyatı, ekseriya, avcının da ölümü veya yenilgisidir. Santiago, böylece, Hemingway’ın bütün “şifre” kahramanlarının tecessüm etmiş bir şekli ve Philip Young’un dediği gibi de, ihtiyarlayan ilk “şifre” kahramanıdır.

İhtiyar Balıkçı, aynı zamanda, cemiyete dahil olmanın da bir incelenmesidir; zira bu hikâyede Manolin adındaki çocuk, bir adam olmanın ne demek olduğunu öğrenir. Büyük balık avcılığı mesleğinde, bilinmesi gereken her şey kendisine öğretilmiştir. Bundan da önemlisi, Hemingway’ın cemiyete soktuğu her karakteri gibi, Manolin de, aşk, ölüm, cesaret ve tahammül konularındaki bilgilere kendisini adamıştır.

Yazar

Boğa güreşi sanatı üzerine bir inceleme olan *Öğleden Sonraki Ölüm* (*Death in the Afternoon*, 1932) adlı kitabında, Ernest Hemingway, şunları yazdı: “Bütün hikâyeler, yeterince ileri götürüldüğü takdirde, ölümle so-

na erer ve okuyucuyu bu gerçekten çeviren bir kimse de, iyi hikâye anlatan biri değildir." Romanlarına ekseriya konu olan şiddetli ölüm, Hemingway'in hayatını şekillendirdi. Aynı zamanda, ağzının içine sıkıldığı kurşunla, bu dünyadan nasıl ayrıldığını da gösterdi.

Illinois eyaletinin Oak Park şehrinde geçen çocukluğu sakın geçti. Başlıca zevki, avlanmak, balığa çıkmak ve bir doktor olan babası ile birlikte hastaları ziyaret etmektir (babası da, seneler sonra intihar etti.) Liseyi bitirdikten bir müddet sonra, Hemingway, İtalyan ordusuna yazıldı; ilkin, ambulans şoförlüğü ardından, piyade subaylığı yaptı. 1918'de, henüz on sekiz yaşında iken, bir şarapnel patlamasıyla ölmesine ramak kalmıştı. Ondan sonra hayatı boyunca, Hemingway, hem beşerî hem tabîî yıkıcı kuvvetlerle flört etti. Harpten sonra, bir gazeteci olarak, Orta Doğu'daki harpleri takip etti. 1920'ler ve 1930'larda, zamanını, boğa güreşleri ile Afrika'daki vahşî hayvan avları arasında taksim etti. İspanyol Dahilî Harbi sırasında bu ülkeye gitti ve İkinci Dünya Harbî'nde de, çok defa Müttefik Kuvvetler hatlarının ötelere gidiyordu. 1954'te Afrika ormanlarında, iki defa uçak kazası geçirdi. Hayatı boyunca, Hemingway'in düsturu, krizlerle dolu bir dünyada cesaret sahibi olarak yaşamaktır. Kendisinin, ortadan kaldırılma tehdidine boyun eğmeyecek -ve belki de onu mağlûp edebilecek- biri olduğunu ispat etmek için, kendisini, hemen hemen bile bile tehlikeler içine attı.

Birinci Dünya Harbî'nden sonra Paris'e giden Hemingway, Gertrude Stein'in "kaybolmuş nesil" dediği Amerikalı yazar ve sanatkarlar arasına katıldı. Ezra Pound'dan olduğu kadar, bu kadından ve diğerlerinden, yazarlık mesleğinin disiplinini öğrendi: İyi düzenlenmiş sıkı cümleler, tek heceli kelimeler, sade bir diyalog ve alt-ifade edilmiş hisler. Bunlar, Hemingway'in üslûbunun tanıtım işaretleri.

Önceki hikâyeleri, onun olgunlaşmış tekniğine bir örnek teşkil ettiği gibi, dejenere ve kayıtsız bir dünyada prensiplere olan ihtiyacı da işaret ediyor.

Güneş Yine Doğar (1926) ve Silâhlara Veda (1929) ile Hemingway, hayatı boyunca tanınmış bir yazar olarak kalmayı garantiledi. Fakat *For Whom the Bells Tolls* (Çanlar Kimin İçin Çalıyor, 1940) adlı romanını yayımladığı zamana kadar yazdığı kitaplar, şöhretine pek bir şey ilave etmedi. (Maamafih, *Klimanjaro'nun Karları* (1936) ve *Francis Macomber'in Kısa ve Mesut Hayatı* (1936) adlı kısa hikâyeleri önemli idi.) *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*'dan sonra, Hemingway'in önceki dehasına yaklaşan

yegâne eseri, *İhtiyar Balıkçı'dır* (1952). Pulitzer Mükâfatı kazanan bu romanı, ertesi sene, kendisine Nobel Mükâfatı da getirdi.

Bazılanna göre, Hemingway, artık, kendisinin sık sık kullandığı bir terim ile “şampiyon”luğunu elden kaçırdığını idrak ettiği için kendi hayatına kıydı. Gerçi daha sonraki eserlerinden bazılarında, kendi kendisini gülünç bir şekilde taklit ettiği doğru olmakla beraber, Paris'teki gençlik yılları ile ilgili olarak yazdığı ve ölümünden sonra yayımlanan eserindeki (*A Moveable Feast*, 1964) sayfalarda, okuyucu, Hemingway'ın derin hissiyatının, dinç üslûbunun ve ses çıkaran cesaretinin derin izlerini bir kere daha görebilir.

Beri Gel, Meleğim (Look Homeward, Angel)

Yazan

Thomas Wolfe

(1900-1938)

Başlıca Karakterler:

Oliver Gant: Karısı ve çocuklarının devamlı olarak taciz ettikleri iri yarı, coşkun neşeli bir adam; ekseriya sarhoş.

Eliza Gant: Oliver'in karısı; acı dilli, kurnaz, paradan başka bir şey düşünmeyen bir kadın.

Steve Gant: Gant ailesinin en büyük oğlu; küfürbaz, samimiyetsiz, kendisini beğenmiş.

Daisy Gant: Ailesinin en büyük kızı; mahcup ve çekingen, âdet ve teatmüllere sadık; vazifeşinas.

Luke Gant: Ailenin, üçüncü çocuğu; hissî, istikrarsız, müşfik, babasının gözde evladı.

Grover Gant: Ailenin ikiz çocuklarından biri; mahzun, nazik bir çocuk, genç yaşında ölür.

Ben Gant: Grover'in kardeşi; ıstıraplı, gururlu, bağımsız bir insan; Eugene Gant'ın çok sevdiği ağabeyi.

Helen Gant: Ailenin akıllı, kurnaz, annesinin ihtiraslarını bünyesinde toplayan küçük kızı.

Eugene Gant: Ailenin en küçük çocuğu; kendisini hayallerine kaptıran, hayata, güzelliğe ve sevgiye susamış bir çocuk.

John Leonard: Eugene'nin devam ettiği özel mektebin müdürü; iyi bir insan, fakat entelektüel tarafı yetersiz.

Margaret Leonard: Eugene'nin öğretmeni; çocuğun yeteneklerini görür, onların geliştirilmesine çalışır.

Laure James: Dixiland adındaki otelde kalan turist bir kız; Eugene ona delicesine âşık olur.

Hikâye

İri yarı bir adam olan Oliver Gant, mahiyetini kendisinin de bilmediği arzulannı gerçekleştirmeye uğraşır. Kansının ölümünden sonra, Amerika'nın North Carolina eyaletinde, Altamond adındaki küçük bir dağ kasabasına yerleşir. Orada, kendisini, para, mal, mülk yapmak ihtirasına çılgıncasına kaptıran egoist bir kadınla evlenir. Oliver, geçimini duvarcılık yaparak sağlar. Kendisini içkiye verir, karısı ve çocuklarıyla mütemadiyen kavgaya eder. Gantlar, bu arada, muntazaman da çocuk yaparlar; ve ailenin yedinci çocuğu da, Eliza kırk iki ve Oliver elli yaşında iken doğan Eugene'dir.

Eugene'nin çocukluk hatıraları üç noktada toplanır; babasının, çılgınca kendisini içkiye vermesi ve bu durum karşısında dehşete düşen annesinin bağırıp çağırması; kelimelere karşı duyulan sevgi ve yazmasını öğrendiği zaman da duyduğu sevinç; ağabeyleri ve ablalannın -kendisini zaman zaman dövmelerine rağmen- ona besledikleri şefkat ve sevgi. Eugene'nin ağabeyleri ve ablaları egzantrik ve istikrarsız insanlardır. Ailenin en büyük çocuğu Steve'in ağzı pistir, halinden devamlı şikâyet eder, kirli işler düşünür, sahtekârdır. Steve'den sonra dünyaya gelen Daisy, çekingen, vazifesine sadık ve çalışkandır. Luke, ailenin üçüncü çocuğudur: Hırslı, hâlimden şikâyetçi, müşfik; babasına çok bağlıdır, içkinin tesiri altında ne yaptığını bilmeyen babasını sakinleştirebilecek tek çocuk odur. Grover ve Ben ikizlerdir; birincisi, mahzun ve nazik, ikincisi kederli ve gururlu. Eugene'den sonra, ailenin en küçüğü olan Helen,

akıllı ve kurnaz, mala mülke düşkün, annesinin ihtirasını ailede en fazla benimseyen, onun gibi biri olmak isteyen bir kızdır.

Eugene dört yaşına bastığı zaman, Eliza -Daisy hariç- çocuklarını yanına alarak, dünya fuarının kurulduğu St. Louis şehrine gider. Niyeti küçük bir otel işletmektir. Mektebini bitirmek ve annesinin bu macerasına karşı çıkan babasına bakmak için, Daisy Altamont'da kalır. Fakat Eliza, kısa bir müddet sonra döner, zira Grover tifüse yakalanmış ve ölmüştür.

Eugene, altı yaşında iken ilkokula başlar. Onun diğerlerinden farklı bir çocuk olduğunu anlayan okul müdürü, Eugene'ye eziyet eder. Eugene esmer bir çocuktur, düşüncelidir, kendisini bir hayal âlemine kaptırmıştır, bununla beraber, doymak bilmezcesine okuduğu kitaplar sayesinde, mektep hayatına tahammül eder. Ve çok geçmeden o da, kavgacı gruplar arasına katılır, kendisinden daha çelimsiz çocuklara sataşmaya başlar.

Eugene, kısa bir müddet sonra, daha ciddî ıstıraplara katlanmaya mecbur kalır. Ağabeyi Ben çocukluğundan beri gazete, Luke de, *Saturday Evening Post* dergisini satıyordu. Eliza'nın devamlı ısrarları karşısında, şimdi Eugene de para kazanmaya zorlanır. Böylece, ilkin, Luke'e yardım eder, daha sonra tek başına gazete satıcılığı yapar. Eugene, bu işten nefret eder, zira şehrin en kötü mahallelerinden birindeki evlere gazete dağıtmak mecburiyetindedir ve sık sık tehlikelere maruz kalır. Sadece ağabeyi Ben, kendisine sempati besler, kardeşlerini ihmal ettiği için de annesini azarlar.

Eugene, henüz sekiz yaşına basmamıştı ki, annesi, kasabada Dixiland adında küçük bir otel atın alır. Kadın, böylece, kocasından da ayrı yaşamaya başlar. Annesine husumet besleyen ve babasını prestij ederecesine seven Luke, babasına bakmak için onunla kalır. Eliza, Eugene'yi yanına alır. Ben ve Steve, iki ev arasında gidip gelirler. Doğru dürüst bir işte tutunamayan Steve, daha şimdiden küçük çapta sahtekârlıklara başlamıştır. Daisy, bir bakkal çırağı ile evlenir ve diğer bir kasabada yerle-

şir. Bu tür bir hayatı seçmiş olmasına rağmen Eliza, durmaksızın halinden şikâyet eder. Sabahın erken saatlerinden gece karanlığına kadar Dixiland'da çalışan kadının, artık ailesine, çocuklarına hasredecek zamanı yoktur; hayattaki bütün gayesi para yapmak, zengin olmaktır.

Eugene, on bir yaşında iken, bir müsabaka kazanır. Çocuğun gittiği okulun müdürü John Leonard, Altamont Fitting School adında özel bir okul açar ve Eugene'yi buraya göndermesi için Eliza'yı ikna eder. Çocuk, bu okulda, müdür Leonard'ın kansı, gayet yetenekli öğretmen Margaret Leonard tarafından özel bir şekilde yetiştirilir. Kadın, çocuğun bilgi ve güzelliğe olan tutkusunu, tatmin edici bir hayat yaşama arzusunu keşfeder. Eugene, şimdi kendisini tamamen derslerine ve kitaplarına vermiştir; şiirler ezberler. İyi Lâtince ve biraz da Almanca öğrenir. Şahsî masrafını karşılamak için, gazete satıcılığına da devam eder. Bu yüzdendir ki, on beş yaşında iken, boyu 1.90 m. olmasına rağmen, sadece 59 kilo ağırlığındadır.

Eugene, erotik arzularla kıvranmaya başlamışsa da, seksüel korkulardan da kendisini kurtaramaz. Bir gün, gazete sattığı sırada, zengin bir fahişe onun seksüel arzulannı ayaklandırırsa da, korkar ve kadından kaçır. Charleston şehrini ziyaret ettiği sırada, bir garson kızla ilişki kurar, fakat bu ilişkiyi nihaî noktasına kadar götürmez.

Eyalet üniversitesine başladığı zaman Eugene, on altı yaşında bile değildir. Bununla beraber, evden ayrıldığı için de memnundur. Eliza, artık daha zengin olmuş, fakat zenginleştikçe, hırs ve tamahkârlığı da o nisbette artmıştır. Eugene'nin ağabeyleri ve ablaları arasında en çok sevdiği Ben, ciğerlerinden rahatsızdır. Kanseri, o güçlü ve kızgın Oliver'i iğne ipliğe çevirmiştir. Kendisinden yaşlı ve bir miktar parası bulunan, pasaklı bir kadınla evlenen Steve, sık sık Dixiland'e gelir ve eski tıksındırıcı huylarını bırakmadığını gösterir. Helen profesyonel bir şarkıcı olmuştur ve Dixie Melody Txins grubu ile Güney bölgesinde, hiç de başanlı sayılmayacak bir tura çıkmıştır.

Eugene, başlangıçta üniversite hayatına pek ayak uyduramaz. Sık sık arkadaşlarının kaba şakalarına maruz kalır. Sınıf arkadaşları, onun saflığını ve üniversite hayatı ve gelenekleri hakkında bilgisizliğini acımaksızın istismar ederler. Eugene, kısa bir zaman sonra, talebelerin çıkardıkları edebî bir derginin yazı heyetine dahil olur; tahayyül gücü kuvvetli hocalarının tesiri altında, bilhassa İngiliz edebiyatı ve Grekçe’de başarılı olur. Bu arada, hiç de iyi isim yapmamış bazı talebelerle de arkadaşlık kurar ve bir fuhuşevini ziyaret ederse de, korku ve tiksinti hisleri altında iktidarsız kalır.

İlk tatilde, yazın eve döndüğü zaman, Dixiland’da kalan Laura James adında turist bir kıza âşık olur. Kısa fakat hareketli bir aşk hayatı yaşarlar. Kız, bir hafta sonra geri döneceğini söyleyerek, Richmond şehrindeki evine döner. Richmond’dan Eugene’ye bir mektup yazan Laura kendisinin, bir senedir nişanlı olduğunu ve ertesi günü evleneceğini söyler. Eugene, şimdi derin bir hayal kırıklığı içindedir. Ailesinin, şaka ile kâşık alay etmeleri de keder ve ıstırabını artırır.

Üniversitedeki ikinci senesi oldukça hâdisesiz geçer. Arkadaşları artık kendisini kabul etmiş, aralanna almışlardır.

Eugene, talebe kulüp ve derneklerine üye olur ve üniversite muhitinde “tanınmış biri” olacağını gösterir. Yazın, tatilde, pek fazla ümit beslememekle beraber, Laura’yı görebilmek arzusu ile Richmond’a gider, çeşitli işlerde çalışır. Eve döndüğü zaman, babasının sıhhatinin daha da kötüye gittiğini ve annesinin de paradan başka bir şey düşünmediğini görünce, ümitsizliği daha da artar.

Üniversitedeki üçüncü senesinde, bir Ekim günü, acele eve gelmesini isterler. Ağabeyi Ben, zatürreeden ölmek üzeredir; Eliza, oğlunu ihmal etmiş, ancak iş işten geçtikten sonra doktor çağırmıştır. Eliza, ölüm yatağındaki oğlunu okşamak, sevmek ister, fakat Ben, annesinin elini hışımla iter. Ben’in cenazesi ihtişamla kaldırılır; Gant ailesi oğullarının cenazesine hayatta iken sarfettiklerinden fazla para harcar.

Eugene, üniversite gazetesinin başyazarı olur. Derslerinde de parlak bir başan gösterir, pek iyi derece ile mezun olur. Eve döndüğü zaman, ailesini çok daha fazla bölünmüş bulur. Kardeşlerin her biri, ölmekte olan babalarının mirasından kendisine en fazla pay çıkarmak için, birbirlerine dolap çevirmekle meşguldür. Eugene, hiçbir şeye karışmaz, onları uzaktan seyrederek. Eliza kendisini bir sene müddetle ihtisas için Harvard'a göndermeye söz verince, ağabeyi Luke üniversite yılları boyunca kendisi için yaptıkları harcamalar için, babalannın mirasından hak iddia etmeyeceğine dair Eugene'den imzalı bir kâğıt alır. Eugene, kâğıdı istekle imzalar.

Eugene, Altamont'taki son gecesinde, ısıllı parlayan mehtapta, sevgili ağabeyi müteveffa Ben'in hayalini görür. Ağabeyi Ben, kardeşine hayatta gidilecek sadece bir tek yolun bulunduğunu, mutlu bir ülke bulunmadığını, hakiki dünyanın, insanın kendi içindeki dünya olduğunu, hayatta Eugene'nin şimdiye kadar bulduğundan başka bir şey bulunmadığını anlatır. Fakat Eugene, ümitlerini yitirmemiştir. Ümitler, cesaretle ilk adımını atmaya hazırlandığı yolda keşfedileceğinin heyecanı içindedir. Bu yol, adına hayat denen seyahattir.

Eleştirij

Thomas Wolfe'ın *Beri Gel, Meleğim* adlı romanı, bir biyograficinin belirttiği gibi, "kötü günlerde" yayımlandığından yazarın "gittikçe artan okuyucularının sayısını olmasa da, şöhretinin yayılmasını" engelledi. Amerikan borsalarının iflâs ettiği 1929 senesinin aynı ayında yayımlanan roman, ülkenin karşılaştığı sosyal meselelerin şampiyonluğunu yapmadığından, 1930'lardaki eleştiriciler tarafından devamlıca eleştirilere maruz kaldı. Bu hücumlar günümüze kadar devam etti. Son yıllarda dahi, bir İngiliz eleştiricisi, Wolfe'ın hiç de bir romancı olmadığını söylüyordu: "Wolfe, kelimelerin cazibesinden kendisini kurtar-

ramayan, fevkalâde kelimeler kullanabilme yeteneğine sahip mörotik bir insan; sadece kendisi hakkında yazan, kendisinden başka bir karakter yaratmayan bir insan.”

Wolfe’a çeşitli yönlerden hücum ediliyor ise de, başlıcalarını bir kaç noktada toplayabiliriz: Ele aldığı tezi “son derece yayıyor; berbat bir tarzda retorik ve hitabî”dir, şekilsiz ve hacimli birtakım sözde hikâyeler anlatıyor ve ondan sonra da onlara “roman” diyor. Bu iddiaların hepsinin mesnetsiz oldukları söylenemez. Wolfe’ın kendisi, yazarları iki kategoride topluyordu: “Diğerlerinden alanlar” ve “Diğerlerinininkine ilâveler” yapanlar ve ele aldığı tezler üzerinde titizlikle duran romancıya misal olarak Flaubert’i ve geniş kapsamlı tezler üzerinde duran romancı olarak da Tolstoy’u gösterdi.

Wolfe (Margaret Leonard’a model seçtiği) Margaret Roberst’e yazdığı bir mektupta diyor ki: *Beri Gel, Meleğim*, “Lüzumlu bir yalnızlığa, yaratıcı bir yalnızlığa; kamunun dengesiz, sinirli, kavgacı bir ailenin vahşî bakışlarına, ardından okulun, toplumun ve hayale yöneltilmiş bütün barbarca istilâların oluşturduğu gizli bir hayata karşı mücadele” eden güçlü yeteneklere sahip bir kimsenin hikâyesidir. Romanın cazibesinin niye hâlâ kaybolmadığını da bu analiz anlatabilir. *Beri Gel, Meleğim*, yoğun ve gergin biyografi: Yazarın, kendi şahsiyetini bulması yolunda yaptığı mücadelenin hikâyesi. Okuyucular -ve bunlar sadece gençler değildir- da aynı yollardan geçtiklerini, aynı mücadeleleri yaşadıklarını hissettiklerinden, romana yöneltilen eleştiriler pek tutarlı görülüyor. Roman, onlar için, canlandırıcı, hatta kurtarıcı bir tecrübedir. Bunun içindir ki okuyucuların sayısı hâlâ azalmıyor.

Üstelik romanın, kusurlarını örten muhteva özelliği var: Liriktir; akıcı üslûbu, haşin ve keskin realizmine tesirli bir denge teşkil ediyor; canlı, duygulu, dramatik diyaloglar ve hakikî, unutulmayacak tiplerden oluşan bir por-

tre galerisi. Pek az Amerikan romancısı, bundan daha fazlasını başardığını iddia edebilir.

Yazar

Otuz dokuz yaşında beyin kanamasından ölen Thomas Wolfe, fırtınalı hayatını, dört romanında anlatır: *Bir Gel, Meleğim* (1929), *Zaman ve Nehir Hakkında* (1935). Gerçi son iki romanında kahramanını değiştirdi ise de (önceki romanlarındaki Eugene'nin yerini George Weber alır), hepsi aslında birer biyografidir.

Thomas Wolfe'in babası duvarcı idi. Shakespeare'den mısralar söylüyor ve zaman zaman da kendisini delicesine içkiye veriyordu. Wolfe, ilkin bir devlet okuluna, ardından özel bir okula devam etti ve Margaret Roberts adındaki son derece yetenekli bir öğretmenin tesirinde kaldı. Ancak üniversiteye başladığı zaman, kavganın eksik olmadığı ailesinden uzaklaştı. Üniversitede, "her derneğe" üye oldu ve durmak bilmeden yazdı. Daha sonra, Harvard Üniversitesi'nde, piyes yazarlığı kurslarına devam etti. Piyesleri, önemli olmamakla beraber, romandaki dramatik hislerin geliştirilmesinde yardımcı oldular.

Wolfe, zaman zaman (1924-1930) New York Üniversitesi'nde ders verdi ise de hayatı yazmakla geçti; sık sık yurt dışına çıktı. Wolfe'in uzun yıllar sevgilisi olan Aline Bernstein adındaki kadın, *Beri Gel, Meleğim*'in müsveddelerini, Scribner Yayınevi'nin editörü Maxwell Perkins'e gösterdi. Bu, konusu çok dağıtılmış, gayet hacimli, şekilsiz bir romandı, o hali ile basılmasına imkân yoktu. Fakat Perkins, bu romanda, bir dâhi sezdi. Wolfe, sonraları yazdığı *Bir Roman'ın Hikâyesi* (1936) adlı kitabında, bu yaratıcı ortaklık üzerinde durdu. Çağın nüktedan bir yazarının dediği gibi, Perkins'e bir kamyonla getirilen roman, bir taksi ile geri alındı.

Roman, Amerika'nın talihsiz bir çağında -1929'da malî borsaların iflas ettiği ay- yayımlanmasına rağmen tutuldu. Wolfe, üzerinde altı yıl çalıştığı *Zaman ve Nehir Hakkında* adlı romanında, hayatının ikinci kısmını anlattı. Bu arada, bazı hikâyeler ve Bascom Hawker'in Portresi adında, fevkalade, küçük bir roman da yazdı.

Wolfe, belki ikinci romanı birincisi kadar tutmadığı için, belki de romanda (kendisini kıskananların) Perkins'in adının ikinci yazar olarak belirtilmesi gerektiğini söylediklerinden yayımlayıcısını değiştirdi. Fakat

Harpers and Brothers yayınevinin editörü Edward Aswell de mükemmel bir yazardı. Wolfe, vakitsiz öldüğünden Aswell ile -Perkins ile kurduğu ilişkiye benzeyen- verimli bir ilişki kuramadı. Fakat Aswell, Wolfe'in geride bıraktığı yığın yığın müsveddeleri ustaca elekten geçirerek üç kitap meydana çıkardı. *Tepelerin Ardında* adlı son kitabı (1941), Wolfe'in bir araya getirilmiş hikâyelerinden oluşur. Wolfe'in romanları, sanatkâr bir insanın yeteneklerinin nasıl geliştirildiğinin canlı, hayret uyandırıcısına geniş muhtevalı bir hikâyesini oluştururlar.

Ses ve Öfke

(The Sound and the Fury)

Yazan

William Faulkner

(1897-1962)

Başlıca Karakterler:

Jason Compson: Compson ailesinin alkolik reisi. Zayıf ve sinikal (reybî) bir insan. Gerçi ailesini severse de, elinden onlara, hayatta mücadele etmenin başarısızlığını anlatmaktan başka bir şey gelmez.

Caroline Bascomb Compson: Jason Compson'ın karısı; çocuklarının ruhî hayatlarından ziyade kendisini düşünen hipokondriyak bir kadındır. En çok sevdiği çocuğu Jason'dur.

Quentin Compson III. Ailenin, 1891'de doğan en büyük çocuğu. Harvard Üniversitesi'nde talebe. Henüz on dokuz yaşında olmasına rağmen kendisini, gelenek, safiyet, ölüm ve intihar saplantısına kaptırmıştır.

Candace Compson: Takma adı Caddy. Güzel bir kız; gelişigüzel aşk maceraları yaşamakla beraber, fedakârca hareketleri de var.

Jason Compson: Beşerî hislerden yoksun; paradan başka bir şey düşünmeyen haşın, kaba bir insan.

Benjy Compson: Ailenin, 1895'te doğan, geri zekâlı çocuğu. Sadece üç şeyden hoşlanır: Compson ailesinin mer'ası, Caddy ve yanan odunun çıkardığı alev.

Miss Quentin: Caddy'nin on yedi yaşındaki kızı. Ailenin vasiyeti ile annesinden alınmıştır; Bn. Compson, Jason ve Benjy ile birlikte yaşar.

İnatçı, isyankâr ve güzel. Cinsî arzularını açıktan açığa yerine getiren bir kız.

Maury Amca: Bn. Compson'un yegâne erkek kardeşi. Yakışıklı, şehvet düşkünü ve her zaman işsiz.

Dalton Ames: Caddy'nin sevgilisi ve muhtemelen Quentin'in de babası; sadece ismi ile değil, her hâli Amerika'nın güney eyaletlerinden birinde doğduğunu gösteren biri; romantik, arsız ve egoist.

Herbert Head: Caddy'nin kocası. Ülkenin ortalarındaki Indiana eyaletinde doğdu. Bir zamanlar Harvard Üniversitesi'ne devam ediyordu; kâğıt oyunundaki hilekârlığı ve üniversite imtihanlarındaki kopyacılığı ile tanınmıştı.

Gerald Bland, Spoade ve Shreve: Quentin'in sınıf arkadaşları. Bland ve Spoade Güneylidirler; birincisi, sonradan görme bir insan; ikincisi, tembel, fakat seksi bir atlet. Kanada'da doğan ve Quentin'in oda arkadaşı olan Shreve'e bir yabancı gözü ile bakılır.

Dilsey: Compson'ların ev işlerine bakan zenci kadın. Azimli ve sağlam inanışlı olan bu kadın; duruma göre aile mensuplarını azarlayarak veya onların dediklerini yaparak, çökmekte olan Compsonları bir arada tutmaya çalışır.

Roskus: Dilsey'in kocası.

Luster: Dilsey'in torunu. On dört yaşında olmasına rağmen, Benjy'nin sorumluluğu ona tevdi edilir.

Frony: Dilsey'in kız ve Luster'in annesi.

T.P ve Versh: Dilsey'in oğulları.

Deacon: Harvard Üniversitesi'ndeki zenci kâhya. Güneyli talebelerde Tom Amca imajını yaratarak geçimini sağlar.

Hikâye

Ses ve Öfke, her biri ayrı ayrı günlerde ve başka başka görüş noktalarında anlatılan dört kitaptan oluşur. Böylece kitap, geri zekâlı Benjy'nin kafasında, 7 Nisan 1928 Kutsal Cumartesi günü başlar. İkinci kısım, Quentin'in intihar ettiği 2 Haziran 1910'daki ruh halininin hikâyesidir. 6 Nisan 1928 Kutsal Cuma günü vuku bulanları Jason anlatır. 8 Nisan 1928 paskalya günü vuku bulan hadiseler üzerinde duran son kısım ise hâricî bir görüşle ele alınır.

Okuyucu, ilk iki kısımda bazı güçlüklerle karşılaşılıyor. Kitabın son iki bölümünü anlamak kolay. Geri zekâlı olduğundan

Benjy'nin anlattıkları, ne zaman vuku bulduklarını söylemeksiz-
zin bir hikâyeden diğerine atlar, sözlerinde mantıksızlık sezilir.
Üstelik Benjy, içgüdüleri karşısında hiç bir zaman rasyonel ha-
reket etmez, daima hissî davranır. Yüksek ölçüde zekâsına rağ-
men Quentin, hatıralarından kendisini kurtaramaz, intihar iç-
güdülerinin tesiri altındadır. Bunun neticesi olarak da, hadise-
lerin vuku buldukları tarihleri birbirine karıştırır, eşyayı ve olup
bitenleri öylesine muğlak bir tarzda anlatır ki, onun naklettiği
hikâye okuyucuyu, Benjy'nin anlattıklarından da fazla şaşırtı-
bilir. Okuyucunun, ilk iki kısımda anlatılanları takip edebilmesi
için, bu hadiseler aşağıda kronolojik olarak anlatılıyor. Bu me-
todda, bilhassa okuyucunun kitabı rahatlıkla anlaması göz
önünde tutulduğundan, Faulkner'in şaheser bir tarzda belirtti-
ği çözülme ve çöküş çağrışımlarını gerçek mânâsıyla göster-
mez.

Benjy, 7 Nisan 1928

a. Şimdiki Zaman:

Benjy, otuz üçüncü doğum gününde, Luster ile birlik-
te, Compson'un merasını çevreleyen çitin gerisinden golf
oynayanları seyretmektedir. Golfçular, sopaların konduğu
torbaları taşıyan yardımcılara seslendikleri zaman, inil-
tili sesler çıkarır. (Golf, sopalarının konduğu torbayı taşı-
yanlara İngilizce'de "caddy" denir, bu kelime de ona, kız
kardeşini hatırlatır). Luster, o akşam yapılacak karnaval
eğlencesinin giriş ücreti olan 25 sent'i kaybetmiştir. Para-
yı ararken, Benjy'ye, çiğnemesi için (Amerika'nın Güney
eyaletlerine mahsus) "jimson" otu verir, sessiz sedasız
durmasını söyler. Çayın kenarına geldikleri vakit, Luster
sudan geçmesi için Benjy'nin ayakkabılarını çıkarır. Para-
sını başka bir yerde kaybetmiş olabileceğini sanan Luster,
Benjy'yi yalnız bırakarak daha ötelere gider. Benjy, bir ko-
ruya doğru yürür ve orada Miss Quentin'i karnaval tellâlı

ile öpüşürken görür. Quentin, kaybettiği parasını bulamadan dönen Luster'i, Benjy'nin, kendisini sevgilisi ile görmesine yol açtığı için azarlar.

Luster, yolda bulduğu bir golf topunu karnaval tellâlına 25 sent'e satmak isterse de, tellâl bu alışverişe yanaşmaz. Birkaç dakika sonra, golf oynayanlardan biri Luster'in yanına gelerek, hiç para vermeden elindeki topu alır. Ne yapacağını bilemediğinden kendi kendisine kızan Luster, Benjy'ye ıstırap çektirmek suretiyle bu kızgınlığını gidermeye çalışır. Benjy'nin, içinde ağaç köklerini muhafaza ettiği şişesini başasağı getirir ve kulağına da "Caddy" diye fısıldar.

Benjy'nin iniltileri evden duyulur ve Dilsey, her ikisinin de eve gelmesi için seslenir. Daha sonra, mutfaktaki ocağın önünde oturduğu Benjy'nin doğum günü için hazırlanan pastadaki mumları yakarak onu yatıştırmaya çalışır. Dilsey, mutfaktan ayrılınca, yaramazlığı bırakmayan Luster, fırının kapısını kapar ve mumları söndürür. Benjy haykırır. Geri dönen Dilse, fırının kapısını açarak Luster'e ihtarda bulunur. Fakat Dilsey sırtını döndüğü sırada Luster, tekrar fırının kapısını kapar. Benjy, fırının kapısını açmak isterse de elini yakar. Dilsey Luster'i tokatlar, Benjy'nin de eline merhem sürer ve yatıştırmak için de ona Caddy'nin eski bir terliğini verir. Terliğe sımsıkı sarılan Benjy, hafif iniltilerle oturma odasındaki şöminenin önüne oturur.

Yemek zamanı Luster Jason'dan yirmi beş sent ister, fakat Jason vermez Quentin'e karnaval tellâlından uzak durmasını ihtar eder. Quentin Jason'a karşı gelir ve Jason onunla alay edince, Quentin, Jason'un yüzüne bir bardak su fırlatır ve hızla odadan çıkar.

Uyumak zamanı geldiği zaman Benjy, iktidarsızlığını düşünerik ağılar. Benjy'ye, gecelik entarisini giydiren Luster, bir ses işitir. Benjy ile beraber pencereden baktığı za-

man, Quentin'in yatak odasının penceresine doğru uzanan bir ağacın dalından sarkarak yere indiğini ve evin önündeki çimenlikten karşı tarafa geçtiğini görür.

b. Mazi:

1898'de, bir gün çocuklar çay kenarında oynarlarken, yere oturan Caddy, entarisini ıslatır ve Quentin'in itirazlarına rağmen, ıslak entarisini sırtından çıkarır. Quentin'in üzerine su atar; eve dönünce onları, ana ve babalarına şikâyet edeceğini söyler ve gerçekten olup bitenleri babasına anlatır. Yemekten sonra, ebeveynleri, uyumaları için çocukları yatak odalarına gönderirlerse de, onlar Caddy'nin öncülüğünde, gizlice evden çıkarak zenci uşaklarının kulübesinde oynamaya giderler. Caddy, daha sonra bir ağaca tırmanarak, büyüklerin evde neler yaptıklarını seyreder. Yerdekiler, somurtarak bir kenarda duran Wuentin hariç, Caddy'nin çamurlu iç çamaşırlarını seyrederler. Caddy, büyüklerin bir eğlence için toplandıklarını sanıyorsa da, onlar gerçekte, büyük annesi "Damuddy"nin cenazesini kaldırmak için bir araya gelmişlerdir.

Benjy, çocukluk yıllarında Caddy'nin, yağmur gibi koktuğunu, onun kendisini şefkatle kucakladığını ve yanında uyuduğunu bilhassa hatırlıyor. Bu yıllara ait hatıraları arasında şunlar da var: Maury Amcanın, komşu kadınlardan birine aşk mektupları yazması ve kadının kocasının, Maury'nin gözünü şişirmesi; çok sevdiği kâğıt bebeklerini Jason'un parça parça kesmesi, Caddy'nin on dört, yaşma geldiği zaman makyaj yapmaya başlaması; bir çocukla kucaklaşarak öpüşmesi ve on üç yaşma geldiği zaman da, Caddy'nin yatağında yatamayacağını kendisine söylenmesi.

Caddy, safiyetini kaybettikten sonra eve döndüğü zaman, on dört yaşındaki Benjy uluyarak ağlar. Caddy, ilk

defa parfüm kullanmaya başladığı ve öpüldüğü zaman, Benjy nasıl kendisini banyoya sürükleyerek yıkamak istemiş ise, şimdi de onu banyoda yıkamak ister. Ertesi sene, Caddy'nin düğününde T.P., mahzendeki şampanyaları Benjy'ye içirir, sarhoş yapar. İçeride olup bitenleri görebilmek için bir kutunun üstüne çıkan Benjy, Caddy'yi gelinlik içinde görünce ağlar. Biraz sonra, üzerinde durduğu kutudan düşer, başını yere çarpar ve haykırarak ağlar. Quentin, Benjy'yi T.P. ile görünce, zenci çocuğu iyice döver. Bu arada Benjy de kusar ve kendisinden geçer.

Caddy, kocasıyla birlikte ayrıldıktan sonra Benjy, Compson malikânesini çevreleyen çite yaslanarak ağlar. Bir ay sonra, Harvard Üniversitesi'nden Quentin'in cesedi gönderilir. Quentin'in öldüğünü öğrenmemesi için de Benjy evden uzaklaştırılır. Birkaç hafta sonra Benjy çitin önünden geçen bazı kızları kovalar ve onlardan birine dokunur. Compson ailesi, kasabanın baskısı altında, Benjy'yi hadım ettirmeye mecbur kalır. Benjy, elinde bir demet çiçekle, annesi ve T.P. ile faytonla mezarlığa gider. Yolda, Jefferson kasaba meydanındaki dükkânından Jason'u almak isterlerse de, Jason, babasının cenazesinin ardından mezarlığa kadar gitmek istemez. Fayton yoluna devam eder.

Quentin, 2 Haziran 1910

a. Şimdiki Zaman:

Quentin, son gününü yaşar. Erkenden kalkar, saatin tiktaklarını işitir ve saati, kadranı görünmeyecek şekilde başaşağı çevirir. Oda arkadaşı Shreve, Harvard Kilisesi'ndeki ayine geç kalmaması için acele etmesini söyler. Quentin oyalanır. Pencereden dışarı bakar ve ağır ağır yürüyen Spode'yi görür. Daha sonra saatin camını kırar, akrep ve yelkovanını oynatır ve bu arada elini de keser, ba-

vulunu düzeltir, toplar; bir iki mektup yazarak elbiselerinin kimlere verileceğini belirtir ve bir kat temiz çamaşır çıkarır. Tıraş olur, yıkanır. Daha sonra tramvayla Boston şehrine gider, kahvaltı eder ve saatini bir saatçiye götürür. Bu arada, vitrindeki saatlerin vakti doğru olarak belirtmediklerine dikkat eder.

Bir dükkâna girer, (vücuduna ağırlık katacağını düşünerek) üç kilo ağırlığında iki tane ütü satın alır ve (Harvard Üniversitesi'nin bulunduğu) Cambridge kasabasına giden bir tramvaya biner. Tramvay Charles Nehri'ne geldiği zaman, köprü, gemilerin geçmesi için açılır. Quentin tramvaydan iner ve Gerald Bland'ın nehirde kürek çektiğini görür. Quentin böylece bir saat, ayrı ayrı istikametlere giden tramvaylara biner, maksadına uygun bir köprüye doğru yürür, demir ütülerini köprünün altına saklar.

Köprü üstünde, üç çocukla beraber, sudaki bir lüfer balığını seyreder, bir kilisenin çan kulesini nirengi noktası olarak alır ve civardaki kasabaya doğru yürür. Bir simitçi fırınına girer, bir börek satın alır. Fırının önünde küçük bir kız görür, ona da bir börek ve daha sonra dondurma ikram eder. Küçük kız, Quentin'in ikazlarına rağmen, peşini bırakmaz. Yoldan geçen iki kişi Quentin'e, kızı, demiryolunun öte yanındaki mahalleye götürmesini söylerler. Quentin, onların dediğini yapar ise de, kız nerede oturduğunu ve Quentin'in, kendisini nerede bırakmasını istediğini söylemez. Quentin, kızıdan kurtulmak için bir duvara tırmanır, fakat kızın duvarın öte tarafında kendisini beklediğini görür, beraberce nehre doğru yürürler, biraz sonra, kasaba şerifi ve kızın ağabeyi Quentin'i kıza tecavüz etmekle suçlar.

Quentin, bu ithamı kahkaha ile cevaplandırır ise de, tevkif edilerek hâkimin karşısına çıkarılır. Spoad ve Shreve mahkemeye gelerek, Quentin'in altı dolar cezasını öderler. Hâkimin yanından ayrıldıkları zaman, Gerald

Bland ve annesinin, iki genç kızla birlikte, pikniğe çıkmak üzere kendilerini beklediklerini görürler. Gerald'm kızların safiyeti hakkındaki istihzalı sözlerine kızan Quentin, Gerald'ı yumruklar, fakat Gerald ondan üstün çıkarak Quentin'in yüzünü gözünü şişirir, burnunu kanatır.

Quentin, güneş battığı zaman, tek başına Cambridge'e döner. Tramvayda, morarmış gözünü yolculardan saklamaya çalışırken, tramvayın penceresinde yansıyan imajının bir kadının şapkasındaki tüyün imajı ile kaynaştığına dikkat eder.

Odasına dönünce, Quentin, sabahleyin çıkardığı çamaşırlarını giyer ve elbiselerinin yeleğindeki bir lekeyi benzinle çıkarmaya çalışır. Üniversitenin saati çaldığı zaman, masanın üzerine, Shreve'e hitap edilmiş bir mektup bırakır ve saatini de yine Shreve'in çekmecesine koyar. Dişlerini fırçalar, şapkasını giymeden önce fırçalar, intihar etmek üzere odadan çıkar.

b. Mazi:

Quentin de, Benjy gibi, Caddy'nin, Damuddy'nin öldüğü gün çamaşırlarını kirlettiğini hatırlar. Quentin'in daha sonraki hatıraları, kız kardeşinin saflığını lekelediği andan itibaren başlar. Caddy, on beş yaşında iken bir çocuğu öper ve Quentin'e takılarak, çocuğu, kendisini öpmesi için teşvik ettiğini söyler. Quentin, yerden kopardığı otları Caddy'nin yüzünü siler. Caddy, daha sonra Quentin'in kısa bir zaman önce Natalie adında bir kızı öptüğünü hatırlatarak daha da kızdırır. Quentin ve Natalie öpüşürlerken, Caddy'nin kendilerini seyrettiğinin farkında olmadan, çocukça hareketlerle, cinsî temasın taklidini de yapmışlardı. Bu hadiselerden sonra, kendi kendinden utanan Quentin, kendisini domuzların oynaştıkları çamura fırlatmıştı. Bu sırada, Caddy'yi görmüş ve niye böyle ha-

reket ettiğini kız kardeşine anlatmaya çalışmıştı. Kız kardeşi onun bu sözlerine kulak asmayınca, Quentin, Caddy'yi yere yıkarak kendi vücudundaki çamurları onun vücuduna bulaştırmıştı. Caddy, tırnaklarıyla Quentin'in yüzünü tırmalamış, ağabeyinden af dilemiş ve çaya giderek üstlerini başlarını temizlemişlerdi.

Quentin'in başlıca hatıraları, Caddy'nin Dalton Ames tarafından kirletilmesinde toplanır. Benjy, Caddy'nin vücudundan bambaşka bir koku çıktığını sezip homurdanınca, Benjy'nin garipçesine güçlü bir sezgi hissine malik olduğunu bilen Quentin, Caddy'nin kendiliğinden mi boyun eğdiğini yoksa zorlandığını mı öğrenmek ister. Caddy'yi, çay kenarında otururken görür, yanına yaklaşır ve Ames kendisine zarar vermiş ise, onu öldüreceğini söyleyerek, Caddy'nin kendisiyle kaçmasını ister.

Caddy, Quentin'e hiç aşk yapıp yapmadığını sorduğu zaman, Quentin ağlamaya başlar ve Caddy'nin iç çamaşırlarını çamurladığı zamanı hatırlatır. Quentin, Caddy'nin boğazına bir bıçak dayar ve onun, kendisiyle bir ölüm mukavelesi imzalamasını ister. Fakat Caddy, onun bu teklifini sonuna kadar götürmek isteyeceğinden haklı olarak şüpheye düşer.

Quentin, Caddy'nin Ames'i görmek istemesine engel olamayınca, peşinden giden ve onun Ames'le kucaklaştığını görür. Quentin, ısırap ve kızgınlık içinde kaçır. Peşinde giden Caddy çay kenarında oturan Quentin'in yanına yaklaşarak kendisini Quentin'e bırakmak ister. Arzu ve dehşet içinde çırpınan Quentin, Caddy'yi iter ve ses çıkarılmamasını söyler. Quentin, hiddetle Ames'e saldırırsa da, Ames, onu kolaylıkla yatıştırır. Tabancası ile çaydaki bir tahta parçasına ateş eden Ames daha sonra, tabancasını Quentin'e uzatır. Quentin, tabancayı alır ve Ames'e ateş etmeye çalışırken, heyecandan bayılır. Tabanca sesini duyan Caddy, Ames'in Quentin'i öldürdüğünü sanarak

hadise yerine koşar. Caddy, artık aralarında hiçbir şey kalmadığını söyleyerek Ames'i kovar. Fakat bir müddet sonra, Quentin, Ames'i hâlâ sevip sevmediğini sorduğu vakit, Caddy sevdiğini itiraf eder.

Bn. Compson (ki Caddy'nin bir erkek çocuğunu öptüğünü ilk defa öğrendiği zaman karalara bürünmüştü), ailenin tasvip etmediği Ames'ten başka biri ile evlenmesi için, Caddy'yi başka bir kasabaya götürür. Quentin, onların ardından babasına Caddy'yle aşk yapanın Ames değil kendisi olduğunu söylemeye çalışır. Oğlunun bâkir olduğunu bilen B. Compson, Quentin Caddy'nin bekâretini kaybetmesinin normal bir işlem olduğunu ve hiçbir zaman bir kimseyi intihara sürükleyecek kadar büyük bir hadise olmadığını anlatır. Campson'un sözleri Quentin'i ikna edemez.

Caddy'nin düğününden kısa bir müddet önce Harvard'dan gelen Quentin, kız kardeşinin nişanlısı Herbert ile tanışır; onun yaltaklanmasından ve gösteriş hevesinden tiksindir. (Herbert Head, düğün hediyesi olarak Caddy'ye bir otomobil satın alır ve Bn. Compson'a da, Jason'a çalıştığı bankada bir iş vereceğini vaad eder). Herbert Head bu arada Quentin'e, rüşvet teklif ederek, Harvard'daki kötü şöhretinin açıklanmamasını rica eder. Quentin, bir ara Caddy'nin yanına yaklaşıp, Head ile evlenmemesi için ona yalvarır ise de, Caddy, bu evliliğin kendisi için iyi netice verebileceğini söyler, düğünden bir gün önce Caddy, Quentin'e, babalarına ve Benjy'ye bakmasını söyler. Quentin, Caddy'ye sarılmak istediği zaman, kız onu iter, hamile olduğundan evlenmek zorunda kaldığını belirtir. Diğer erkeklerle de aşk yaptığını söyler ve Quentin'in artık, bir an önce okulu bitirerek ailesine bakması gerektiğini anlatır.

Jason, 6 Nisan 1928

Quentin'in ve babalarının ölümünden ve Caddy'nin de evlenerek ayrılmasından sonra her bakımdan küçülen Compson ailesinin sorumluluğu şimdi Jason'a yüklenmiştir. İniltili seslerle hazin hazin ağlayan annesi ona, "Ailede bana leke getirmeyen tek insan sensin." der. Fakat Jason'un neler düşündüğü (kitabın bu kısmındaki ilk cümle şöyle başlar. "Şirret bir kadın her zaman şirrettir. Ben şunu demek istiyorum ki..") ve davranışları, annesinin onun hakkında beslediği güven ve sevginin hiç de yerinde olmadığını gösterir. Herbert Head, Caddy'yi terkettiğinden bankada kendisine vaadedilen iş de gerçekleşmemiştir. Jason bunun hıncını, Caddy'nin, kızı Quentin'e bakması için on beş sene müddetle her ay annesine gönderdiği 200 dolarlık çekleri çalmakla alır. Bn. Compson'un bu çeklerden haberi vardır. Jason, hakikî çekleri çaldıktan sonra annesine, sahte çekler verir. Günahkâr çocuğundan para kabul etmemekle gurur duyan Bn. Compson da, bu çekleri safça yakar.

Bir zamanlar kasabadaki dükkâna ortak olan Jason, annesinin, kendisi namına satın aldığı hissesini ortağına devretmiş ve bir otomobil satın almıştır. Annesinin durumdan haberdar olmaması için de, artık dükkânda sadece bir işçi olarak çalışır. Otomobil Jason'a, zevkten ziyade ıstırap getirir. Zira Jason'un, benzin kokusuna alerjisi vardır ve yanına kâfura batırılmış bir mendil olmadan da otomobili ile uzun bir yolculuğa çıkamaz, bir ara pamuk işine atılır ise de başarılı olamaz; zira vaktini Quentin'i gözetlemekle geçirdiğinden, kârlı alışverişleri kaçıır. Pamuk borsasının gelişigüzel dalgalandığı ve kendisinin, bu yüzden çok dikkatli olması gerektiği 8 Nisan Cuma gününü, kasabanın ara sokaklarında, karnavalda çalışan çocukla ilişki kuran Quentin'i takip etmekle geçirir. Quentin'i

sevgilisi ile yakalamadığı gibi bir alışverişle ilgili önemli bir mesajı da kaçıır. Nihayet, telgrafla direktif vermek isterse de, borsa kapanmıştır. Kızgınlığından ne yapacağını bilemeyen Jason, yemekte, Quentin'le alay ederek onun, bir genç kıza yakışmayacak hareketler yaptığını imâ eder.

Jason'un kızgınlığı ailenin dışına da uzanır: Yahudilerden ve zencilerden -birincisinin borsaları, ikincisinin de kendi hayatını kontrol ettiklerine inandığından- nefret eder. Dilseyin, Compson ailesindeki mevkiini kıskanır; bütün zencilerin aptal veya inatçı veyahut hem aptal hem inatçı olduklarını söyler. Yirmi beş kuruşunu kaybetmekle beraber hâlâ karnavala gitmeyi düşünen Luster, Jason'dan, yanındaki iki bilettten birini kendisine vermesini istediği vakit, paraya ihtiyacı olduğunu ve iki bilettten birini beş sent'e satacağını söyler. Dilsey'in kızgınlığına rağmen Jason, Luster'e ıstırap çektirir ve nihayet, her iki bileti ateşe atarak yakar.

Paskalya, 8 Nisan 1928

Kitabın bu son kısmına üç hâdisе sıkıştırılmıştır. Dilsey'in sakın bir şekilde kahvaltı hazırlaması ve kendisinin zenci ailesi ile birlikte St. Louisli, bilgili ve insana ilham veren Papaz Shegog'un yönetimindeki Paskalya âyinine katılması -istihzalı bir tarzda- Compson ailesindeki kaosla karşılaştırılır. Ayinden gözleri yaşlı, fakat dimdik çıkan Dilsey, eve doğru yürürken, kendi kendine âdeta kâhincesine der ki: "Başlangıcı gördüm, şimdi sonu görüyorum."

Jason bu arada, Quentin'in annesinin yıllar boyunca gönderdiği ve Jason'un sakladığı 7.000 dolarla kaçtığını öğrenir. Kasabanın şerifi, delillerin kesin olmamasından ötürü birşey yapılamayacağını söyleyince, Jason, otomobile atlayarak kızın peşine düşer. Fakat, kâfura batırıl-

mış mendilini yanına almayı unutmuştur. Bu yüzden, yolda, kızıl saçlı metresi Lorraine ile geçirdiği hafta sonunun hatıralarını kafasında canlandırmaya çalışması dahi başındaki ağrıyı gidermez. Jason, karnaval çadırına gider ve karnavalın yaşlı aşçısından, Quentin ve onun karnaval tellâli sevgilisinin nerede olduklarını sorar. Aşçı, Jason'un neden bahsettiğini anlamaz. Jason, aşçının üzerine çullandırır. Neye uğradığını bilemeyen aşçı, elindeki satırla Jason'a saldırır. Jason yere düşer ve başı bir taşa çarpar. Aşçı, Jason'u kurtarır. Jason, yorgunluktan yürüyemeyecek kadar bitkindir. Quentin'i aramaktan vazgeçer ve otomobil kullanacak durumda da olmadığından bazı zencilere birer dolar teklif ederek kendisini, otomobiliyle, eve götürmelerini ister. Hepsi reddeder. Nihayet, bir zenci, dört dolara bu işi yapacağını söyler. Jason, iki dolar vermek ister, zenci ısrar eder ve sonunda zencinin istediği parayı vererek evine döner.

Romanın son sahnesinde Dilsey'in Benjy'i, faytonla kasabaya götürmesi için Luster'e izin verdiğini görüyoruz. Araba, Jefferson meydanına doğru yol alırken, Benjy, elindeki nergis çiçeği ile huzur içinde arabada oturmaktadır. Luster, birdenbire gösteriş hevesine kapılır ve hayvanı yolun solundan sürmeye başlar. Eşyayı aksi yönde görmeye alışmamış Benjy haykırır. Bahtsız yolculuğundan henüz dönen Jason, Benjy'nin sesini işitir ve süratle arabanın önüne geçerek atı yolun sağına geçirir. Jason, Luster'in suratına bir tokat atarak eve dönmesini söyler. Günlük hayat normale döndüğü zaman Benjy, elinden bıraktığı sapı kırılmış nergis çiçeği ile huzur içinde kendisinin sakin boşluğu için çöker.

Eleştiri

Macbeth, hayatın “bir aptalın anlattığı masal” olduğu-

nu söyler. “Başından sonuna kadar, hiçbir şey ifade etmeyen *Ses ve Öfke*’sinde oluşan bir masal.” Shakespeare’in bu kasvetli sözünü muğlakçasına açıklayan Faulkner’in *Ses ve Öfke*’sinde, beşerî yaratıkları bekleyen hayat hiç de parlak değil. Evet, Dilsey hayata tahammül eder ve insanoğlunun tahammülünün bir sembolü olarak görülür. Bununla beraber, Compson ailesinin ev işlerine bakan zenci Dilsey, cesur bir insan olmasına rağmen, içinde yaşadığı beyaz cemiyetin baskısı altındadır.

Maamafih, yazarın hayat görüşü safçasına mutluluk olmadığından veya parlak ümitler yaratmadığı için de, romanın edebî değerine sırt çeviremeyiz. Gerçi eleştiriciler, *Ses ve Öfke*’nin tez ve tekniği üzerinde uzun uzadıya tartışılırsa da, romanın muazzam gücünü inkâr eden de pek olmadı. *Ses ve Öfke*, şüphesiz zor okunan bir kitap, bununla beraber, titiz bir okuyucuyu da, dejenerelenen Güneyli bir ailenin özel ve kamu hayatı hususunda, kolay kolay unutulmayacak bir şekilde aydınlatıyor. Ailenin hâfızalarından silinmeyen eski parlaklığı Compsonlar’a devamlı ısırap vermektedir. Buna rağmen aile, modern ve değişmekte olan dünyaya kendisini uyduramaz ve bu durum da Compsonlar’ın yozlaşmasını hızlandırır. Safiyet, ahlâk ve aşk hakkındaki sahte görüşler. Quentin’in hayat tecrübesi edinmesini önler. Bunun gibi materyal değerlerden başka bir şey düşünmeyen Jason da, mütemadiyen aynı huzursuzluklar içindedir. Caddy, Quentin gibi, iyi bir insandır, fakat zamanı geçmiş veya beşerî olmayan teamül ve geleneklerin arasında sıkışıp kalmıştır. Olup bitenlerden hiçbir mânâ çıkaramamasına rağmen zavallı Benjy, çevresindeki huzursuzluğun tesirini hisseder, koklar. Benjy’nin naklettiği hikâye, geri zekâlı biri tarafından anlatılmış olmasına rağmen yine de çok önemlidir.

Bu güçlü hikâyesini anlatabilmek için Faulkner, kendine has romancılık tekniğini mükemmel uygular. Benjy’

nin hiçbir şey anlamadığı gayrî-mantıkî, düzensiz şuur dünyasından, romanın nihaî bölümünün akıcı, objektif, dış dünyasına geçer. Bazı eleştiriciler, şayet plan tersyüz edilmiş olsa idi, romanın daha rahatlıkla okunacağını söylediler. Diğerlerine göre de -ki bu yerinde bir görüştür- plânın tersyüz edilmesi romanı biraz daha vuzuha kavuşturacaksa da, perspektif, ölçü ve sezgisinden çok şey kaybettirmiş olacaktır.

Faulkner'in modern insanın kaderini araştırırken kullandığı diğer metodlar da romana ağırlık kazandırıyor. Kitap, Faulkner'in ele aldığı soyut meselelerden birçoğunu somutlaştıran sembollerle dolu. Böylece, Quentin'in zaman üzerindeki saplantısı, onun kırılan saati ile imajlandırılıyor ve bu imaj da Dilsey'in, kendisini hiçbir zaman rahatsız etmeyen çalar saati ile kesin bir tezat teşkil ediyor. İki kardeş arasındaki aşk, hanımeli çiçeğinin büyüleyici kokuları arasında ele alınıyor. Jason'un materyalizmi, benzinin pis kokusunu çağırıştırıyor. Ve tabii, insanoğlunun ıstırabını daha kesin bir şekilde göstermek için de Paskalya efsanesi ele alınıyor. Dinî âyinde de Dilsey'in geçirdiği tecrübe üzerinde durularak, insanın muhtemelen tekrar dirileceği anlatılmak isteniyor.

Ses ve Öfke, hayatın muğlak felsefi ve psikolojik sezgisini okuyucunun önüne seriyor. Gerçi roman, dünyayı kaotik bir şekilde gösterip insanoğlunun karşılaştığı meselelere nihaî hal çareleri getirmiyorsa da, bu meseleleri, büyük bir güç, sezgi ve anlayışla dramatize ediyor.

Ağustos Işığı (Light in August)

Yazan
William Falukner
(1897-1962)

Başlıca Karakterler

Joe Christmas: Romanın kahramanı ıstırap içinde kıvrılır. Her an şiddete başvurmaya hazır, işyankâr, yıkıcı, benliğini bulamayan ve diğerlerinden olduğu kadar kendisinden de intikam almaya azmetmiş biri.

Joanna Burden: Joe'nin metresidir. Amerika'nın Kuzey bölgesinde dünyaya gelen kırk bir yaşındaki bu kadın, Joe'nin kendisinden aşağı seviyede bulunduğu inanmasına rağmen, ailesinden tevarüs ettiği ahlâkî inanışlar onu, bu zenciye yardım etmeye zorlar.

Gail Hightower: Bir zamanlar Protestan Papazı idi; şimdi hakikî dünyadan ve muhtemel bütün zevk ve acılardan kendisinin isteği ile sıyrılmış, inzivaya çekilmiştir.

Lena Grove: Gayrî-meşru bir çocuğa hâmile olmakla beraber, yine de tabii safiyetin bir sembolüdür; hayatın ve insanoğlunun aslında iyi olduğuna dair inancını hiçbir zaman kaybetmemiştir.

Lucas Burch: Joe Brown takma adı ile gezer; Lena'nın çocuğunun babasıdır. Hiçbir işte dikiş tutturamayan, seks ve içkiden başka bir şey düşünmeyen bir insan.

Byron Bunch: Lena Grove ile tanıştığı zamana kadar yalnız bir hayat sürüyordu; haşin, vazifeşinas, ahlâki bağlara ve sosyal tabulara bağlı idi.

Dok Hines: Joe Christmas'ın büyük babası Joe'dan intikam almaktan başka bir şey düşünemeyen, günah ve ırk ilişkileri sallantısından kendisini kurtaramayan bir fanatik.

McEachern: Joe Christmas'ın üvey babası; fanatik bir dindar ve vicdansız bir zalim.

Bn. McEachern: Ana sevgisi taşıyan bir kadın olmakla beraber, kocasının iradesine tamamen boyun eğmiştir.

Bobbie Allan: Joe'nin ilişki kurduğu ilk kadın; bir garson ve fahişe, hem sevebilen hem zulüm yapabilen biri.

Percy Grimm: Eyalet milisine mensup şovenist bir ırkçı adam.

Hikâye

Gerçi Joe Christmas, Gail Hightower ve Lena Grover'in hikâyeleri birbirinden tamamiyle ayrı iseler de, Mississippi eyaletinin Jefferson kasabasında, bir ağustos ayında, hâdiselerle dolu geçen on bir gün, birbirine dramatik bir surette tesir eder ve romanın güçlü birliğini yaratır. Romanın başlangıcında Lena Grove, bir aydır, henüz doğmamış çocuğunun bir kereste fabrikasında çalıştığı söylenen Lucas Burch adındaki babasını bulabilmek ümidi ile Jefferson'a doğru yürümektedir. Hâmileliğine, rahatsızlığına aldınış etmeksizin, kendisinden emin, huzur içinde yoluna devam eder; arabasında kendisine yer vermek isteyenlerin veya geceyi evinde geçirmesini isteyenlerin tekliflerini kabul eder. Geceleri yatacak yer bulamayınca tarlalarda uyur. Bir cuma sabahı Jefferson'a varan Lena Grove, uzaktan yanmakta olan bir evden çıkan dumanları görür.

Üç yıl öncesi -yine bir Cuma sabahı- Joe Christmas adında sessiz bir genç, bu kereste fabrikasında çalışmaya başlamıştı. Lena'nın Jefferson'a gelişinden altı ay önce (adı Lucas Burch olmakla beraber) kendisini Joe Broxn diye takdim eden bir diğer genç de bu fabrikada çalışmaya başlamıştı. Romanın başlangıcından birkaç ay önce Burch ve Christmas, gizliden gizli-

ye içki imâl ediyor, piyasaya sürüyorlardı. Byron Bunch ise dokuz senedir fabrikada çalışmaktadır. Çalışkanlığından ötürü fabrikadaki işçiler Joe Christmas'a hürmet ederlerse de, kendisini tepeden bakarcasına diğerlerinden uzak tutmasını sevmezler. İşçiler, Lucas'ın tembelliği ile alay eder ve kendisini övmesinden tiksiniyorlar; işçilerle iyi geçinen, çalışkan bir insan olan, fakat şahsî hayatı hakkında hiçbir şey söylemeyen Byron'ın kimliğini de merak ederler.

Kasabada, Byron'ın kim olduğunu bilen bir kişi vardır: Papaz Gil Hightower. Byron, kasaba dışındaki bir kilisenin korusunda ilâhî söylemek için hafta sonları Jefferson'dan aynılır ve haftada bir iki gece de Hightower'ın evine giderek onunla sohbet eder. Lena'nın kasabaya geldiği akşam, Byron Bunch, kasabada olup bitenler hakkında Hightower'a bilgi verir: Lena fabrikaya gelmiştir. Joanna Burden öldürülmüş ve evi de yakılmıştır. Lena fabrikada, Bunch'a Lucas'tan bahseder, Lucas'ın, Joanna Burden'le ilişkisini bilen Byron, Lucas ve Joe Brown'ın aynı insan olduğunu Lena'ya söylemediği için pişmandır. Byron, Hightower'a Lena'nın fabrikaya geldiği gün olup biten üzücü hâdiselerden haberdar olmamasına çalıştığını söyler. Fakat Hightower, henüz Byron'un da farkına varmadığı bir şey sezer: Byron, bu sakin, fakat azimli kıza âşıktır. Byron, Joanna Burden'in ölümü hakkındaki kasabada söylenenleri de anlatır: Lucas, Joanna'yı öldüreni bildirene mükâfat verileceğini öğrenince, polise, suçlunun Joe Christmas olduğunu ve kadının kulübesinde Lucas'la birlikte yaşar görünmesine rağmen, üç senedir Joanna ile metres hayatı yaşadığını anlatır. Lucas polise, esmer tenine rağmen, Joe'nin bir zenci olduğunu itiraf ettiğini de belirtir.

Byron anlatırken, Hightower bunlara "inanmadığını ve kaçmak istediğini" ifade eden sessiz bir tavırla dinler. Hightower, senelerce, önce karısı ile birlikte vaaz vermek için Jefferson'a gelmiş; sonraları papazlıktan ayrılmış ve o zamandan bu yana da realiteyi kabul etmiştir.

Cemaat, daha başlangıçtan itibaren onun tavırlarını aşırı derecede coşkun bulmuş, halka dinî inanış aşılamaktan ziyade, kendisinin dinî inanışlar peşinde gittiğini sanmıştır. Sonra, Hightower'ın kansı da epeyce garip bir insan olduğu intibasını yaratmıştı: Kadını, kiliseye nadiren geliyor, hafta sonları ortadan kayboluyordu. Bir defasında ayin sırasında, histeriye kapılmışçasına haykırmıştı. Kısa bir zaman için bir akıl hastanesinde yatan kadın, sonraları Memphis şehrindeki bir otelde yabancı bir adamla görülmüş ve kendisini pencereden atarak intihar etmişti. Hightower, cemaatin baskısına rağmen, papazlıktan ayrılmak istememişti. Fakat sonunda, zenci aşçısı ile ilişki kurmakla suçlandı, zenci aleyhtarı militanlar tarafından dövüldü ve istifaya zorlandı. Hightower, tek başına bir inziva hayatı yaşamaya başladı ve kasaba halkı da ona sırt çevirerek ses çıkarmadı.

Şimdi, Byron'un anlattığı aşk ve şiddetle ilgili hikâyeleri dinlerken, kasabada cereyan eden hâdiselerin kendi huzurunu bozabileceğini düşünerek endişeye kapılır. Yine Byron'un bilhassa Lena ile kurduğu ilişkilerin, kendisini kasabadaki tek arkadaşından da mahrum bırakacağını düşünerek korkar.

Roman, burada, Joe Christmas'a döner, onun maziden hatırladıkları üzerinde durur. Joanna Burden'in öldürülmesine yol açan hadiseleri ele alır: Joe'nin çocukluğuna dair belli başlı ilk hatırası, beyazların yönettiği bir yetimevinde başından geçenlerle ilgilidir. Joe o zaman beş yaşındadır. Yetimevinin yemek işlerine bakan Bn. Atkins'in odasındaki perde ardına saklanan Joe, diş macununu yerken, Bn. Atkins ile genç bir doktorun ansızın içeri girdiklerini ve onların, mânâsını anlamadığı sesler çıkarak aşk yaptıklarını duyar. Diş macunu midesini bozar ve Joe kusmaya başlayınca Bn. Atkins kendisini görür. Son derece hiddetlenen kadın, Joe'ya (zencileri tahkir mânâsına kullanılan) "Nigger" kelimesi ile hakaret eder ve ispiyonculukla suçlar. Joe diş macununu yediği için kadının kendisini azarladığını sanır, fakat bu hâdise ile kendi benliğinden satha çıkan seks

sarsıntısı ve ırklar arasındaki ayrılık hissi hiçbir zaman kafasından çıkmaz.

Joe'nin olup bitenleri anlatacağından ve böylece işinden atılacağından korkan Bn. Atkins Joe'nin yetimevine getirilişinden kısa bir müddet sonra çalışmaya başlayan Doc Hines adındaki hademedenden kendisine yardım etmesini ister. Hines, artık Bn. Atkins'in kelimeleriyle, sadece "çocuğu gözetlemek ve ondan nefret etmek" için çalışır. Gerçi Hines, Bn. Atkins'e bir fahişe gözü ile bakıyor ve Joe'nın onun nasıl bir kadın olduğunu keşfetmesini Allah'ın iradesi olarak görüyorsa da, çocuğu, yine de bir zenci yetimevine aktarmak için uğraşır. Bu arada, Joe'nin yetimevinden alınmasını isteyen Bn. Atkins, yetimevinin müdürüne Joe'nin bir zenci olduğunu söyler. Hines'in Joe'yi kaçırdığı anlaşılınca, Joe geri getirilir. İrkî şahsiyetindeki değişikliğin Joe'nin üzerinde kötü bir tesir yaratacağına inanan yetimevinin müdiresi onu, McEachernler adındaki beyaz bir ailenin yanına yerleştirir.

McEachernlerin evinde geçirdiği seneler, Joe'nin seksüel ve irkî gazabını daha da artırır. Sekiz yaşında iken, üvey babası Joe'yu, kendi ahlâkî düşüncelerini öğrenmekte güçlük çektiği için acımasızca döver. Joe, on dört yaşına geldiği zaman ilk defa cinsî temas imkânı ile karşı karşıya kalır; beyaz arkadaşlarının cinsî temasta bulundukları bir zenci kızını tekmeler, döver. On yedi yaşına geldiği zaman, gündüzleri McEachern çiftliğindeki yorucu çalışmasından sonra geceleri, ilk cinsî tecrübesini yaşadığı otuz yaşındaki Bobbie Allen adındaki kadını görmek için gizlice onun evine gider. Kadına, aşk yaptığı ilk anlarından birinde, kendisinin yarı zenci olduğuna inandığını söyler. Joe'nın bu itirafı kadını afallatırsa da, onun zenci olabileceğine pek inanmadığından, ilişkisini devam ettirir. Joe, Bobbie'nin gerçekte bir fahişe olduğunu öğrenince, kadını vahşice döver; fakat her defasında, müşfik üvey annesinden çaldığı parayı kadına bırakır.

McEachern, bir gece Joe'yı takip eder ve onu Bobbie ile dans ederken görür. McEachern kadına, bir fahişe olduğunu söyleyerek hakaret eder ve kendisine bir sandalye ile karşı koymaya çalışan Joe'ya da saldırır. Bobbie'nin lânetleri kulaklarında çınlayan Joe eve döner, üvey annesinin gözleri önünde onun parasını çalar (Joe, McEachern'in vahşetinden ziyade karısının şefkatinden nefret ediyordu) ve ardından, ahırdan bir at çalarak biner, hayvanı tekmeleye tekmeleye Bobbie'nin evine gider. Çaldığı parayı kadının yatağına fırlatır ve onu vahşice döver. Kadın haykırarak yardım ister, gelenlere onun bir zenci olduğunu söyler ve Joe'nin dövülmesini seyreder.

Joe, müteakip on sene boyunca, bir kır kasabasından diğere gider, muhtelif işlerde çalışır, sayısız kadınla yatar ve hepsine, kendisinin bir zenci olduğunu söyler, lânetlere maruz kalır, dövülür. Kendisinin zenci olduğunu kayıtsızlıkla karşılayan bir kadını, nerede ise öldürürcesine döver. Bu tecrübeden sonra Kuzey eyaletlerine gider ve iki sene bir zenci olarak yaşar, çikolata renginde bir zenci kadınla metres hayatı kurar. Fakat kuzeyde de umduğunu bulamaz, bir zenci olarak, diğer zencilerle kaynaşamaz.

Nihayet -otuz üç yaşına girdiği zaman- Jefferson'a gelir. Kasabanın hemen dışındaki beyaz bir evin cazibesine kapılarak içeri girer. Burnuna yemek kokusu gelir, mutfığa gider. Mutfakta yemek yerken, evin kadını Joanna birden içeri girer. Joe'nın bu hareketini tasvip etmeyen kadın, onun evinin karşısındaki küçük bir kulübede oturmasına müsaade eder. Birbirini nadiren görmelerine rağmen, Joe, kadının kendisinden uzak durmasına çok kızar. Kadına beslediği kızgınlık gün geçtikçe artar ve bir gece, bu kızgınlığın tesiri altında kadına tecavüz eder; fakat onun, "gözyaşı dökmeden, pişmanlık duymadan ve âdeta bir erkek gibi" kendisini terketmesini hayret ve şaşkınlıkla karşılar. Joe kadının, tecavüz edildiği için, kendisinden öç alacağını sanır, fakat kadının, sanki hiçbir şey olmamış gibi hareket etmesinden dehşete düşer. Fabrikadaki işine devam

eder, geceleri kulübesine gelir ve bu garip hâmisinin ve kurbanın kendisine ne yapacağını merak eder. Aradan bir müddet geçtikten sonra Joanna, Joe'nin kulübesine gelir ve gayet teferruatlıca mazisinden bahseder; ecdadı, Amerika'da köleliğin kaldırılması için çalışmış, aralarında zencilere yardım için Jefferson'a gelen bazıları da beyazlar tarafından öldürülmüştür. Kadın, şimdi mensubu bulunduğu ırkın işlediği suçların telâfisi uğruna her şeyini vermeye hazırdır.

Bu itiraftan sonra Joanna, Joe ile olan ilişkisinin "ikinci safha"sını başlatır. Gündüzleri yine eskisi gibi geçerse de, geceleri -bazen kadının yatağında ve bazen de tarlada- Joe'nin kendisine, hareketleri ve kelimeleri ile derin bir tarzda aşk yapmasını ister. Kadın, aşk yaparlarken, Joe'nin kulağına "zenci, zenci, zenci" diye fısıldar. Kadının ihtiras ve şiddeti Joe'yı dehşete düşürür. Fakat kaçması gerektiğini idrak etmesine rağmen, sebebini kendisi de bilemeden, bu hayatı devam ettirir.

İki sene sonra, üçüncü ve nihai safha başlar: Joanna kendisini dine verir. Hâmile kalmasına, günahlannın affedilmesini ölesiye istemesine rağmen, günah işlemekten yine de vazgeçemez ve günlerini dua etmekle geçirir. Kendisinin bu yoldaki gayretlerini Joe'nın paylaşmasını, onun bir zenci kilisesine devam etmesini ısrarla ister, fakat Joe bunları reddedince, hiç olmazsa günahlarının affedilmesi için Allah'a yakarmasını söyler. Joe yine reddeder. İkisi arasındaki bu mücadele gittikçe yoğunlaşır ve Joanna nihayet, Joe'yı bir tabanca ile tehdit edince, Joe kadını gırtlığından keserek öldürür. Ertesi sabah, Joe kaçtıktan sonra ayyaş Lucas Burch, kadının cesedini görür ve kaza ile evi tutuşturur.

Felâket, Joe'nın yakasını bırakmaz. Polisin, köpeklerle Joe'nin peşine düştüğü sırada Lucas, katilin kim olduğunu söylediği için kendisine mükâfat olarak para vermesini ister. Jefferson'dan kaçan Joe yolda, bir zenci kilisesinden içeri girer, kürsüdeki papazı yumruklar ve Allah'a küfreder, lânet okur. Papazın oğlu, bir jilette, Joe'nin suratını kesmek istediği zaman Joe,

onun kafasına bir sandalye indirir. Joe kiliseden kaçır ve bir zencinin ayakkabısını giyerek peşindeki köpekleri yanlış yola gönderir. Gününü ve nerede olduğunu bilmeyen Joe kaçışını sürdürür ve bir hafta sonra, Jefferson'dan otuz beş kilometre mesafedeki Mottstown kasabasına ulaşır. Bir beyazın işlettiği berberde saçlarını kestirir, bir gömlek ve pantolon satın alarak sırtındakileri atar ve yakalanıncaya kadar kasabanın ana cad-desinde dolaşır.

Kalabalık Joe'yi linç etmek ister. Onun bir an önce ortadan kaldırılmasını isteyenlerin başında Doc Hines vardır. Joe'nin çocukluğunda kaldığı yetimevinin hademeliğini yapan Doc Hines, Mottstown kasabasında otuz dört senedir İncil'den vaazlar vermektedir. Cemaati zencilerden oluşmasına rağmen, zencilerin öteki dünyada kurtuluşa erebilmelerinin ancak bu dünyada beyaz hâkimiyetini kabul etmekle mümkün olacağını söyler. Joe'nin linç edilmesi önlenir ve Jefferson hapishanesine gönderilir. Doc Hines ve karısı Joe'nin peşini bırakmazlar. Doc, halkı bir defa daha kışkırtmaya çalışarak Joe'yı linç etmelerini ister. Bu arada Doc'un kansı da, kocasının doğduğundan beri kendisinden sakladığı bir gerçeği, Joe'nin kimliğini öğrenir.

Şimdi Joe'nin kim olduğu hakkında gerçek meydana çıkmıştır. Hinesler Joe'nin büyük baba ve büyük anneleridirler. Kızları Millie, anne ve babasına Meksikalı dediği bir adamla ilişki kurmuş ve ondan bir erkek çocuğu dünyaya gelmişti. Doc Hines, bu adamı öldürmüş ve doğum yapan kızından sıhhi yardımını esirgeyerek onu ölüme terketmişti. Daha sonra, yeni doğan bir çocuğu çalarak, bir Noel gecesi, bir genelevin kapısında bırakmış, bir müddet sonra da evin madamına, çocuğun isminin Joseph (kısaltılmış olarak Joe) olduğunu söylemişti. Joe, McEachern ailesinin yanına gittiği zaman Doc, Allah'ın böylece intikam aldığını sanır. Fakat aradan çok geçmeden, Joe'nin "Allah'ın bir lâneti" olduğu düşüncesi kendisine ıstırap vermeye başlar ve bu hal Joe'nin tevkif edildiği zamana kadar devam eder.

Hücrelerinden, elleri kelepçeli olarak hapishanenin bulunduğu meydanın öte yanındaki mahkemeye götürülürken, Joe gardiyanların elinden kurtulur. Elleri kelepçeli, kalabalık arasından kaçır. Joe'nin peşine düşenler arasında, onu gözden kaçırmayan sadece Percy Grimm'dir. İlk kulübesine ve oradan da Hightower'ın evine giden Joe'nin peşini bırakmaz, Joe, elindeki tabanca ile Hightower'ın kafasına vurur, bayıltır, mutfağa gider ve yemek masasını kapının arkasına dayayarak kendisini savunmaya hazırlanır. Grimm eve geldiği zaman, daha önce Byron Bunch'a, Joe'ya katiyen yardım etmeyeceğini söyleyen Hightower bu defa, Grimm'e, Joe'nin suçsuz olduğunu ve Joanna'nın öldürüldüğü gece kendisinin Joe'nin yanında bulunduğunu anlatır. Hightower'ın bu sözlerini tiksinti ile karşılayan Grimm onu bir kenara iterek, ateş ede ede mutfağa girer. Polis geldiği zaman, Grimm'i can çekişen Joe'yu hadım etmeye çalışırken görürler.

Joe, Hightower'ın evinde ölürken, Lena Grove, Byron Bunch vasıtasıyla sığındığı kulübede, Joanna Burden'in toprağındaki Joe ve Lucas'ın kaldıkları kulübede çocuğunu doğurur. Bunch'ın, Lena'ya bakması için çağırttığı Bn. Hines, Lena'nın çocuğunun ebeliğini yapar. Fakat Bn. Hines, son günlerde öğrendiği gerçeklerden kendisini kurtaramayarak aklını kaybeder; yeni doğan çocuğun Joe ve Lena'nın da kızı Millie olduğunu sanır. Byron, Lena'yı sevmesine rağmen, şerifin, Lucas'ı Lena'nın doğum yaptığı kulübeye getirmesini ister. (Lucas, kendisine mükâfat verilmek için getirildiğini sanır.) Lucas, birkaç dakika sonra, hemen döneceğini söyleyerek Lena'nın yanından ayrılır. Fakat dışarı çıkar çıkmaz, kaçır. Byron, Lucas Burch'ın peşine takılarak, onu demiryolu civarında yakalar. Ama Byron, gazaba gelen Lucas ile başa çıkacak durumda değildir. Lucas, Byron'u döver ve geçmekte olan bir yük trenine atlayarak kaçır.

Böylece Joe Christmas ölür; Lena Grove, çocuğunu doğurur ve Papaz Hightower da kendisini, tereddütle yeniden haya-

tın acı ve ıstıraplarına terkeder. Roman sona ererken, Mississippi eyaletinin doğu kısmında yaşayan bir mobilya taciri, yataktaki kansına, Jefferson'da, çocuklu bir genç kadını ve yanındaki sinirli ve heyecanlı bir erkeği kamyonuna aldığını, onları Tennessee eyaletine kadar götürdüğünü anlatır. Kamyon, geceleyin yol kenarında durduğu zaman (adının Bunch olduğunu hatırladığı) delikanlının, sürünerek, genç kadının yanına yaklaştığını, fakat kadının, tersleyerek onu uzaklaştırdığını anlatır. Ertesi sabah, kamyon hareket ettiği zaman, delikanlı meydanda yoktur. Fakat biraz ilerideki dönemeçte bekliyordur. Tekrar kamyona binen genç, kıza, "Buraya kadar geldikten sonra artık seni bırakmayacağım" der. Genç kadın şu cevabı verir. "Sana git diyen oldu mu?"

Eleştirii

Faulkner'in en iyi ve en rahat okunan romanlarından biri olduğu söylenmekle beraber *Ağustos Işığı*, yine de pek kolay anlaşılmayan bir eser. Romandaki bu zorluğa birçok sebep yol açıyor. Yapısının muğlaklığı, ele alınan görüşlerin çeşitliliği, muğlak imalar ve sembolizm ve çapraşık tezler. Romanın, yukarıda anlatılan özü, sadece göz kamaştırırcasına muğlak olan tekniğini ve yazarın, beşerî davranışları sezmekteki derin gücünü gösterir.

Eleştiriciler, Faulkner'in tekniğinin, romanın tezine nasıl katkıda bulunduğunu inceden inceye anlatmaya çalıştılar. Meselâ Joe, Lena ve Hightower'in başından geçenler anlatılırken, değişik planlar kullanılması insanoğlunun, yalnız diğerlerinden tecrit edilmiş olarak bir hayat sürdüğünü güçlü bir şekilde belirtiyor. İnsanlar, hatta bir arada bulundukları zaman veya Joe ve Joanna'nın durumunda olduğu gibi, çarpıştıkları zaman dahi, aralarında bir anlaşma, bir muhabere kuramazlar; kendilerini, yine yalnız, yine insanlardan uzakta, tecrit edilmiş hissederler, her biri, kendi dünyasının sarsıntıları içine gömülmüştür.

Öyle ki, Doc Hines, McEachern ve Percy Grimm gibi, ikinci derecedeki karakterleri dahi aynı kader bekler. Joe ve Lena gibi karakterleri hiçbir zaman biraraya getirmemekle beraber, Faulkner, sadece insanın cemiyetteki yabancılığını ve çaresizlik içinde bulunduğunu göstermekle kalmıyor. Joe'nun acı ve ıstırabına karşı Lena'nın huzurlu hayatını belirtiyor.

Bunun gibi, hikâyenin anlatılmasında çeşitli görüşlerin ele alınması, bir kişinin bütün bu vakaları yaşamasının mümkün olamayacağını da gösteriyor. Lena'nın sezgi gücünden Joe'nun içe kapanık hayatına ve ardından Hightower'ın cemiyetten uzak, ıstıraplı yaşayışına geçildiği vakit, okuyucunun, insanoglunun güç ve zaaflarını anlayabilmek için muazzam bilgiye sahip bulunması gerektiğini seziyor.

Çok sayıda eleştirici, Joe Christmas'ın hayatı ile İsa'nın İncil'de anlatılan hayatı arasında istihzalı benzerlikler buldular: Lucas'm İsa'yı ele veren müridini hatırlatırcasma, para için Joe'yi jurnal etmesi; Joe'nin gençliğinin ilk yıllarında kırlarda dolaşması ve hayatının son yedi gününde kaçınılmazcasına ölümüne doğru gidişi. Ama Joe bir kurtarıcı, bir mesih değil. Ölmekle, hiçbir ruhu kurtarmıyor, beşer ruhunu hürriyete kavuşturmuyor. Gerçekten, Edmond Volpe'nin dediği gibi, kurtuluşa erişen Joe'dır, cemiyet değil, ırkçı kavramlarıyla Joe'yı çarmıha geren topluluk değil, Joe, Güney bölgesini, kendisine has püritanik (saf, katıksız) zihniyetinden kurtaramaz. O ancak bir şamar oğlanı hizmetini görebilir: Beyaz ve siyah, acı ve ıstırap çeken herkes için ıstırap çeker.

Joe, dünyadaki varlığını haklı gösterecek sebepler bulmaya çalışırken ölür. Hightower ise böyle bir maceraya katlanmaz. Sonunda Lena ve Joe'nin sembolize ettiği hayat ve ölüm kuvvetlerini reddederek, "Ben artık hayatta değilim." der. Şimdi; istikbalin getireceklerine katlanmak

için yaşantılarını sürdürenler sadece Byron Bunch ve Lena Grove'dir. Bununla beraber Faulkner, onlara, yine de parlak bir istikbal vaadetmez: Lena gayet ilkel bir kadındır; Byron da kendisini inatla hayat tecrübesine adanmıştır. Lena'nın, çocuğunu doğurması, tabii işlemin yerine getirilmesinden başka bir şey değildir, âdetâ, bir ineğin durumunda olabileceği gibi, bir "Ağustos Işığı"dır; vücudundaki yükü atmıştır. Fakat kendisine ve diğerlerine yol gösterecek başka bir ışık yoktur. Roman sona erdiği zaman, Joe Christmas'ın karanlık "gölgesi" hâlâ toprağa düşmektedir.

Yazar

Faulkner ailesi, Amerikan iç harbinden (1860) itibaren Mississippi eyaletinde belirli bir rol oynadı. Bununla beraber, hiçbir Faulkner, hem Plutzer hem Nobel mükâfatı kazanan William Faulkner'in şöhretine erişemedi. Liseyi bitirmemesine ve Mississippi Üniversitesi'nde devam ettiği özel İngilizce kurslarında da başarılı olmamasına rağmen, Faulkner kendisini, usanmadan yazarlık mesleğine adadı ve yirminci asrın ilk yarısının en iyi Amerikan yazarlarından biri olarak isim bıraktı.

Kanada Hava Kuvvetleri'nde pilotluk eğitiminden geçen Faulkner, Birinci Dünya Harbi'nden sonra yazar olmaya azmetti. İlk şiir yazarak başladı; fakat meşhur Amerikan şair ve yazarı Sherwood Anderson ile tanıştıktan sonra, Anderson'un yardımı ile *Soldier's Pay* (Askerin Maaşı) adlı romanını yazmaya koyuldu. Bu roman (1926'da basıldı) gerçi ona şöhret getirmedi ise de, yazarlığa teşvik etti. Faulkner, üç sene sonra yayınlanan *Ağustos Işığı* ile belli başlı bir yazar olmuştur.

Aynı yıl evlenen Faulkner, geçimini temin için, yazarlıkla ilgisi olmayan işler yapmaya mecbur kaldı. Sırf para kazanmak için yazdığını söyledi. *Sanctuary* (Melce veya Sığınak) adlı romanı 1931'de yayınlandı. Dejenere Popeye ve zayıf ahlâklı Temple Brake adındaki delikanlının portrelerini haşın bir şekilde ele alan bu kitap, Amerika'da sansasyon yarattı ve müellifine de arzu ettiği parayı sağladı. Faulkner, ardından, Hollywood

için senaryolar yazdı. Sonraları bu yazılardan şöyle bahsetti: “Hem kendim için biraz para yaptım hem de hoşça vakit geçirdim.”

Maamafih, bu tür yazılar, Faulkner’in yaratıcı hayatında ikinci derecede kaldı ve çabuk geçti. 1930’dan sonraki yıllarının ekserisini, Mississippi eyaletinin Oxford kasabasındaki Faulkner ailesinin konağında geçirdi. Kendisini titiz bir çalışmaya adanmıştı. Efsanevi bir dünyayı anlatan *Yoknapatwpha* adlı romanında, çocukluk ve gençlik yıllarının büyük bir kısmını geçirdiği bu kasaba ve civarını, Güney bölgesinin, kesin bir şekilde sınıflar üzerinde kurulmuş cemiyet hayatını ele aldı. Romandaki Sartoris ve Compson aileleri, meselâ, Faulkner’in kendisinin yetiştiği orta sınıfın bir gömlek üstündeki soylu aristokrasiyi temsil ederler. Aşırı uçtaki Snopce ailesi ise, zalim ve tamahkâr bir klânın temsilcileridirler. Ve tabî, her zaman zenciler de vardır; beşer tahammülünün özelliklerini tecessüm ettiren ve varlıklarıyla, beyaz insanın işlediği suçları ve yaşadıkları korkuları hatırlatan zenciler.

Kısa boylu, fakat yakışıklı ve sakin bir insan olan Faulkner -hayatının son senelerine kadar- gösterişten kaçındı, cemiyetten uzak, sakin bir hayat sürdü. Ancak ailesinin ısrarı üzerine İsveç’e gitti. Smokin giydi ve Nobel mükâfatını kabul etti. Faulkner, törende, hiçbir zaman unutulmayacak bir hitabe yaptı. Bu nutkunda, insanoğlunun, yeryüzünden silineceğini kabul etmediğini söyleyen William Faulkner dedi ki: “Ben, insanın sadece tahammül edeceğine değil, önündeki güçlülere çalebe çalacağına da inanıyorum.”

Vatan Sevgisi (The Good Earth)

Yazan
Pearl Buck
(1892-1973)

Başlıca Karakterler

Wang Lung: Toprağına son derece bağlı fakir bir Çinli çiftçi.

O-lan: Wang Lung'ın karısı; sâdık, fedakâr ve nadiren takdir edilen hayat arkadaşı.

Wang Lung'un Oğulları: Romanda adları verilmesine rağmen, yine de kendilerine has kesin özelliklere sahiptirler. En büyükleri, kendisini bilgiye adanmışsa da tatmin olmamıştır; en büyük arzusu büyük bir ev kurmaktır. Kurnaz bir tacir olan ikincisinin başlıca düşüncesi para yapmaktır. Babası, ihtiraslı bir genç olan üçüncüsünün kendi yerini alarak toprağa sahip çıkmasını arzularsa da, o asker olmak ister.

Lotus Blossom: Wang Lung'un odalığı. Güzelce ve etkisiz olan bu kadına Wang, bir ara delicesine âşıktı.

Wang Lung'un Babası: Bir zamanlar, bütün gün toprağı işleyen bir ihtiyar adam, şimdi günlerini güneşte huzur içinde uyuyarak geçirir.

Wang Lung'un Amcası: Bir eşkiya grubunun hiçbir işe yaramayan temel mensubu. Wang Lung, kısmen hürmet ettiğiinden, fakat daha ziyade korktuğundan, ona para verir.

Wang Lung'un Yeğeni: Küstah ve ahlâksız bir çocuktur. Amcasını ve en büyük oğlunu mütemadiyen taciz eder.

Pearl Blossom: Güzel ve mahcup bir köle kızı, Wang Lung'un son aşkıdır.

Cuckoo: Bir zamanlar Hwang ailesi reisinin odalığı olan bu kadın, şimdi Lotus Blossom'un ücretli arkadaşıdır.

Hikâye

Balçıkta yapılmış bir evde oturan Wang Lung adındaki fakir bir Çinli çiftçi, annesinin ölümünden sonra altı senedir yaşlı babasına bakmaktadır. Sabahları erkenden kalkıp, babasının içmesi için su kaynatmakta ve bütün gün tarlada çalıştıktan sonra da akşam yemeğini hazırlamaktadır. Wang Lung artık hiç olmazsa eskisi kadar çalışmayacaktır. Zira babasını, kendisini evlendirmesi için ikna etmiştir. Müstakbel kansı, Hwang ailesinde çalışan kölelerden biri olacaktır; ne çok genç ne de çok güzel bir kız (Hwang ailesinin erkekleri, güzel ve genç köleleri kullanmışlardı.)

Wang Lung, yıkandıktan sonra, gelinini seçmek üzere Hwang ailesinin konağına gider. Bu büyük aile, hatta kapıcı kendisinde derin bir iz bırakır. Hwang ailesi reisinin, afyon içen eski metresi, hayret ve şaşkınlık içindeki bu fakir çiftçiye kabul eder, kölesini seçmesini söyler; fakat ilk çocuğu doğduğu zaman aileyi ziyaret etmesini de emreder. Wang Lung ve gelini, tarlalar mabudu ve onun eşine bir mum yakmak için bir mâbede giderler, böylece resmen evlenmiş olurlar.

Wang Lung'ın karısı O-lan, güzel bir kadın değildir, dört köşe yanakları, hiç de zarif olmayan güçlü bir vücudu ve (özel olarak küçültülmemiş) büyük ayakları vardır; fakat çalışkan ve iyi huyludur. Sadece ev işlerini mükemmelce yerine getirmekle ve Wang Lung'un babasına sadakatla hizmet etmekle kalmaz, Wang Lung'a her gün tarlada da yardım eder. O-lan çok geçmeden bir erkek çocuğu doğurur. Kadın, doğum sırasında kimşenin yardımını istemez. Ertesi günü, yine ev işlerini yapar. Wang Lung'un babasının hizmetini görür ve tekrar tarlada ça-

lıdır. Yeni senenin ikinci günü, üçü yeni elbiselerini giyerek, hürmetlerini sunmak üzere Hwang ailesine giderler.

O yıl iyi bir mahsul alan Wang Lung bu ziyareti sırasında Hwanglann paraya ihtiyaçlan olduğundan toprak satmak istediklerini öğrenir. Kendisinin işlediği tarlayı derhal satın alır. Böylece, toprak sahibi olmak ihtirasını gerçekleştirir. O-lan ertesi sene ikinci bir çocuk doğurur. Hasad yine iyidir, fakat Wang Lung bu defa fazla toprak satın almaz, çünkü kötü ruhlu amcası, evlenecek kızının başlığa ihtiyacı olduğunu söyleyerek, kumar borcunu kapamak için Wang Lung'dan borç alır.

Wang Lung'un talihi tersine döner. Üçüncü çocuklan dünyaya gelir, bu basit düşünceli bir kız çocuğudur. Yıl kurak geçmiştir, mahsul azdır. Wang Lung, yine de Hwang ailesinden daha büyük bir toprak satın alır. Bölgede açlık başlar. Aile öküzünü keser, yer ve yine de açlıkla karşı karşıya kalır. Fena halde paraya ihtiyacı olmasına rağmen Wang Lung toprağını, hakikî değerinin çok altında bir fiyata satın almak isteyen aç gözlü cambazlara satmak istemez. Fakat bazı eşyasını, iki gümüş paraya satar.

Nihayet Wang Lung ve ailesi, yiyecek bulmak ümidi ile güneye gitmeye karar verirler, kendileri gibi, yerlerini yurtlarını terkeden yığınlar arasına katılırlar. Güneydeki büyük bir şehirde, bambu kamışlarıyla kendilerine bir kulübe yaparlar ve hükümetin açtığı bir aşhaneye giderek karınlarını doyururlar. O-lan ve çocukları, sokaklarda dilenir.

Wang Lung da bir çekçeke (hayvan yerine insanın koşulduğu araba) para kazanmaya çalışır. Yine de, hiçbir zaman yeterli yiyecekleri yoktur. Ayrıca harp patladığından, Wang Lung'un askere alınması tehlikesi de başgösterir. Nihayet, düşman şehre yaklaşınca halk kaçır. Artık ne bir iş bulmak mümkündür ne de dilenmek. Wang Lung, kendi toprağına dönmek isterse de, O-lan biraz daha beklemesini söyler.

Düşman şehre girdiği zaman, kenar mahallelerde yaşayan fakir halk, zenginlerin evlerini yağma etmeye başlar. O-lan'ın

direktifleri ve yağmacı kalabalıkların etkisi altında, Wang Lung, böyle bir eve girer ve karşısında, hayatına kıymadığı takdirde kendisine para vereceğini söyleyen şişman bir adam bulur. Toprağına dönmek arzusu ile yanıp tutuşan Wang Lung, adamın elindeki parayı kapar. Ailesini toplar ve alelacele tarlasına döner.

Wang Lung, köyüne döndüğü zaman evinin yağma edilmiş olduğunu görür. Fakat elindeki gümüşle ihtiyacı olan her şeyi satın alır. Yine O-lan'ın şişman adamın konağında, kendisinden çok daha başarılı iş yapmış olduğunu görür. Kadın, bu konakta, pahalı bir inci koleksiyonu görmüş ve almıştır. Wang Lung, O-lan'a sadece iki inci bırakır; diğerlerini yanına alarak Hwang Ailesi'nin konağına gider. Konakta, ailenin yaşlı reisin-den ve onun Cuckoo adındaki kurnaz odalığından başka kimse kalmamıştır. Wang Lung hiçbir güçlükle karşılaşmadan Hwang Ailesi'nin arazisini satın alır. Artık zengin olmaya başlamıştır. Toprağını işlemeleri için adam çalıştırır ve işlerine nezaret etmesi için Chaang adındaki namuslu bir çiftçiye de yanına alır ve evini büyütür. Kendisi gibi cahil kalmamaları için, iki oğlunu okula gönderir.

Yedi yıl sonra, nehir yatağından taşar ve Lung'un arazisini su altında bırakır. Wang Lung, endişe etmekle beraber, huzursuz olur. Oğullarından şikâyet eder ve O-lan'ın da artık güzel bir kadın olmadığını görür. Yeni açılan bir çayevine gitmeye başlar ve duvardaki güzel kadınların resimlerine içini çekerek bakar. Yaşlı efendisi öldüğünden, artık bu çayevinde çalışan Cockoo, bu kadınlardan herhangi birine bir gümüş para ile sahip olabileceğini söyler. Wang Lung, Lotus Blossom adındaki güzel bir kadını seçer. Kısa bir zaman sonra da onsuz yaşamayacağını anlar.

Bu arada, kendisinin hiç de arzu etmemesine rağmen, amcası, yengesi ve çocukları Wang Lung'un evine yerleşmişlerdir. Fakat yengesinin kendisine yardımcı olabileceğini görür. Kadın, Cockoo ile pazarlığa girer. Oldukça yüksek bir fiyat kar-

şılığında, Lotus Blossom, kendisine nedimelik yapacak Cockoo ile Wang Lung'un evine yerleşir. Kansı O-lan -ki Wang Lung, onun elindeki son iki inciye acımaksızın almış ve Lotus Blossom'a vermiştir- Lotus Blossom ve Cockoo'yu görmek istemediğinden Wang Lung, onlar için ayrı bir ev kurar.

Artık Lotus Blossom'la istediği zaman başbaşa kalabileceğinden, Wang Lung'un bu kadına olan aşkı söner. Evde de huzursuzluk başlamıştır. En büyük oğlu kendisine bir kadın ister ve Wang Lung da, bir hububat tacirinin kızı ile evlenmesi için, kızın babası ile anlaşır. Fakat düğün üç yıl sonra yapılacaktır. Bu, delikanlıyı memnun etmez, suratını asar. Wang Lung, bir gün onu Lotus Blossom ile konuşur, gülüşürken görür. Gazaba gelen Wang Lung, her ikisini de kırbaclar ve oğlunu güneye gönderir. İkinci oğlunu da, başına bu tür güçlükler çıkarmaması için, hububat tacirinin yanına çırak verir.

O-lan uzun bir zamandır hastadır. Sıhhati gittikçe kötüleşir. Wang Lung'un getirdiği doktor, kadının öleceğini söyler. Artık onu sevmiyor ise de, Wang Lung. O-lan'ın, hastalığına çok üzülür ve kadına yaptığı muameleden ötürü de pişmanlık duyar. Bir O-lan için, bir de artık iyice ihtiyarlamış babası için, iki tabut satın alır. Fakat O-lan, en büyük oğlu evlenmedikçe, ölmeye azmetmiştir. Delikanlı eve çağrılır, parlak bir düğünle evlendirilir, o gece de O-lan ölür. Kısa bir zaman sonra da Wang Lung'un babası ölür.

Wang Lung'un amcası ve çocuğu, Wang Lung'u iyice rahatsız etmeye başlamışlardır. Fakat Wang Lung, onları evinden atmaya cesaret edemez, zira amcasının, köyde dehşet saçan bir eşkiya grubunun ikinci elebaşısı olduğunu öğrenir. En büyük oğlunun -ki kansına göz koyduğu için amcasının çocuğuna kızgındır- tavsiyesi üzerine, Wang Lung onlara afyon satın alır. Kısa bir zaman içinde, amcası ve çocuğu afyon müptelâsı olurlar. Artık Wang Lung'a zarar verecek durumda değildirler. Wang Lung, daha sonra, yine en büyük oğlunun ısrarı ile Hwang konağını satın alır ve içini gösterişli bir tarzda döşer.

İkinci oğlu, kendi isteği üzerine, temiz bir köylü kızı ile evlenir. Ailesinin yeni evinde büyük bir düğün yapılır. En büyük oğlunun ve ikinci oğlunun kanlan, erkek çocukları dünyaya getirir; Wang Lung da böylece dede olur. Bilhassa amcasının oğlu da askere alındığından, Wang Lung şimdi, önündeki ihtiyarlık yıllarına huzurla bakmaktadır.

Fakat oğulları, Wang Lung'un, istediği şekilde çıkmamışlardır. Karılan ile de geçinemezler. Wang Lung, en küçük çocuğunun kendi yerini alacağını umuyordu; fakat o, talihine son derece küskündür. Wang Lung, yeniden bir aşk heyecanına kendisini kaptırarak, Pearl Blossom adındaki güzel bir köleyi kendisine odalık alır. Uzun zamandır bu kadına göz koyan küçük oğlu, kendi istediği ile asker olur. Nihayet, amcasının şeytanî ruhlu oğlu, bir grup askerle gelir ve bir buçuk ay, küstahçasına Wang Lung'un evinde kalırlar. Bu günlerde, sadece basit kızı ve Pearl Blossom kendisini yatıştırıyor, huzura kavuşturuyorlardı. Wang Lung, oğullarından büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır.

Bir gün, Wang Lung, oğulları ile birlikte toprağını dolaşır. Çocuklarının, kendisi öldükten sonra toprağı satacaklarını, birbirlerine fısıldadıklarını duyar. Wang Lung, titrek bir sesle, toprağın, onların birlik ve beraberlik içinde istikrarlı bir hayat yaşamalarının kaynağı olduğunu anlatır. Toprağı satmayacaklarını söyleyerek, babalarını rahatlatmak isterler, fakat arkasından da birbirlerine gülümserler.

Eleştiri

Vatan Sevgisi, Dünya Evi adlı serinin birincisidir Serinin ikincisi, *Oğullar* (1932), Wang Lung'un üç oğlunun (aylak bir zengin, bir tüccar ve mahallî bir diktatör) hayatta hangi yönlerde gittiklerini anlatır. *Bölünmüş Bir Ev* (1935) adını taşıyan üçüncüsü, hikâyeyi genişleterek, ihtilal içindeki Çin'de aile müessesesinin nasıl bölündüğünü anlatır.

Bir Amerikan edebiyat tarihçisi, Pearl Buck'ın bu üçlü serisinin, "dramatik bir seri olmaktan ziyade esatiri" olduğunu söyler, bununla beraber -harp, açlık, salgın hastalıklar gibi- her biri, karakterlerin geçirdikleri tecrübelerle derin bir şekilde ele alınan dramatik hadiseler de vardır. Her biri yaşar, ıstırap çeker, sever, bazen kısa bir müddetle mutluluğun ne olduğunu tadar ve ölür; böylece hayat, onların çocukları vasıtasıyla da, aynı şekilde devam eder.

Şüphesiz, bu üç roman arasında en iyisi *Vatan Sevgisi*'dir; gerçekte bu, diğerlerine öylesine üstündür ki, mukayese edildiği zaman ötekilerin kendilerinden bekleneni veremedikleri görülür. Bazı bilginler, Pearl Buck'ın anlattığı Çin hayatı ve geleneklerinin, gerçeklerle bağdaşmadığını iddia ettiler. Müellif, bu eleştirilerin hepsini etkin bir tarzda cevaplandırdı. Çin dışındaki okuyucular için, bu tür tartışmaların pek önem taşıdığı sanılmıyor. Oscar Cargill'in dediği gibi, "*Vatan Sevgisi*"nin büyük özelliği şuradadır ki... Çin hayatının dalgalanmalarıyla ilgili olan ihtimallerin doğru olduğuna inandırır: Mümkün olamayacağı söylenebilecek hiçbir hadise anlatılmıyor.

Dilinin basitliği, uzaktaki garip ülkeleri, âşinası olduğumuz bir ülke imişçesine anlatabilme yetenekleri, hayatın temel gerçeklerine beslediği hisler. Bn. Pearl Buck'ın *Vatan Sevgisi*'ni çağdaş bir klâsik haline getirdi. Gerçi edebî eleştiriciler kendisine pek değer vermedilerse de -Amerikan edebiyatı ile ilgili bir iki cümle ile bahsedilmesine rağmen- Pearl Buck, hem Amerika'da hem Amerika dışında ziyadesiyle popüler bir müelliftir. "*Vatan Sevgisi*", Çin'in uzak köşelerini Batıya açan hemen hemen ilk kitaptı." Aynı zamanda, bu konudaki kitaplar arasında en iyilerinden biridir de.

Yazar

Amerika'nın West Virginia eyaletinin Hillsboro şehrinde doğan Pearl Buck, Çin'de büyüdü. (Çin'de misyoner olarak çalışan ebeveynleri, tatillerini geçirmek üzere Amerika'ya geimeselerdi, Pearl Buck Çin'de doğmuş olacaktı.) Annesi ve babası, Amerika'nın nüfuzlu bir liberal ailesinin çocuklarıydılar. Müellif, annesi ve babası hakkında, *The Exile* (Mülteci, 1936) ve *Fighting Angel* (Mücadeleci Melek, 1936) adlarında, sevgi dolu fakat eleştirici iki biyografi yazdı. Pearl Buck, "Liberal fikirlerimi, ırkların eşit olması gerektiği hakkındaki düşüncelerimi ailemden tevarüs ettim." dedi.

Çin'in büyük şehirlerinden uzakta, kırsal bölgelerinde yaşayan Pearl Buck, İngilizce konuşmaya başlamadan ve Çince öğrendi. Çocukluğunda, Çinli dadısının anlattığı Budist ve Taoist hikâyelerini çok sevdi. Gerçekte, kendisinin bir Çinli olduğunu sanıyordu.

On yedi yaşına geldiği zaman, ilkin İngiltere'ye ve oradan Amerika'ya gönderildi. Randolp-Macon Koleji'ne devam etmeye başladı.

Daha önceki yıllarda, Şanghay'da geçirdiği yatılı okul yılları dışında başlıca öğretmeni annesi idi. Annesinden fevkalâde bir hoca olduğu ve bilhassa "kelimelerdeki saklı güzelliği" öğrettiği için övgü ile bahsetti. Pearl Buck, üniversite hayatında çok başarılı oldu ve son senesinde de iki edebî mükâfat kazandı.

Üniversiteyi bitirdikten sonra Çin'e dönen Pearl Buck, "bir toprak misyoneri" diye anlattığı Dr. John Lossing Buck ile evlendi. Karı koca, beş yıl Kuzey Çin'de yaşadıkdan sonra Nanking'e yerleştiler. Pearl Buck, 1923-1931 arasında Nanking Üniversitesi'nde Güneydoğu Üniversitesinde ve Chung Yang Üniversitesi'nde İngilizce dersleri verdi. Daha sonra iki kızı dünyaya geldi. 1934'te tek başına New York'a geldi. John Day adlı yayınevinin yöneticileri arasına katıldı. Ertesi sene de kocasından boşanarak, yayınevinin genel müdürü Richard J. Wash ile evlendi.

Pearl Buck, Çin'de, daha genç kızlığında yazmaya başlamıştı. Makaleler yazdı ve 1930'da yayınlanan *Doğu Rüzgârı*, *Batı Rüzgârı* edebî çevrelerde ilgi yarattı. Fakat ancak *Vatan Sevgisi* adlı romanın 1932'de yayımlanmasından ve Pulitzer Mükâfatını kazanmasından sonra, Amerikan edebiyatının önemli bir siması oldu. Sonraları birçok roman (en iyileri, Çin hayatını anlatanlardır), piyes makale ve biyografi yazdı ve *Bütün İnsanlar Kardeşler* adlı klâsik Çin eserini İngilizce'ye çevirdi (1933). Ame-

rikan Sanat ve Edebiyat Akademisi, kendisine 1935'te William Dean Howells madalyasını verdi ve 1938'de de Nobel Mükâfatını kazandı. (Daha önce hiçbir Amerikalı kadın bu mükâfatı kazanmamış ve sadece iki Amerikalı da Nobel Edebiyat Mükâfatı almıştı). Pearl Buck, hayatının son yıllarına kadar ırkların eşitliği, geri zekâlı çocuklar ve tabii Çin hakkında yazılar yazdı.

Gemideki İsyân

(Mutiny on the Bounty)

Yazanlar

James Norman Hall (1887-1951)

ve

Charles Nordhoff (1887-1947)

Başlıca Karakterler

Roger Byam: Hayatı boyunca haysiyet, cesaret ve sadakatle hareket eden ve İngiltere'den ilk defa on yedi yaşında denize açılan; İngiliz donanmasından emekli olduktan sonra Bounty isyanını anlatan yaşlı denizci.

Bn. Byam: Roger'in annesi.

William Bligh: Azimli, güçlü ve mükemmel bir denizci olmakla beraber, Bounty'nin kaptanı olarak küçük hesaplar peşinde gider, haşin ve zalim bir insan olduğunu gösterir.

Fletcher Christian: İkinci kaptan. Cesur ve müşfik bir denizcidir. Başlıca kusurları; son derece gururludur, çabucak alınır, kızar.

John Frayer: Kaptan yardımcısı. Samimî, âdil, yetenekli bir denizci.

Robert Tinkler: Deniz yarsubayı. İyi huylu, sevimli bir denizci.

Thomas Hayward: Deniz yarsubayı. Kinci, güvenilir, kabadayı ve korkak bir adam.

John Hallet. Deniz yarsubayı. Hayward gibi korkak ve yalancı.

Thomas Huggan: Geminin doktoru. Viski sadece hastalarının değil, kendisinin de başlıca ilâcidir.

David Nelson: Botanist (nebatatçı). Kendisini ilme adanmış, sessiz bir insan.

James Morrison: Lostromo. Samimî ve azimli bir insan; Byam'ın iyi bir arkadaşı.

Sir Joseph Banks: Kraliyet Akademisi'nin Müdürü. Kendisini ilme adanmış iyi bir insan; Byam'ın iyi bir arkadaşı.

Tehani: Byam'ın (Polonezya'da evlendiği) karısı. Güzelce, son derece iyi huylu, cazibeli, sadık bir genç kadın.

Hitihiti: Byam'la arkadaşlık kuran Polonezyalı asil bir kabile reisi.

Hikâye

1787 senesinde Teğmen Bligh, Bn. Byam ve on yedi yaşındaki oğlu Roger'ı ziyaret eder. Bligh, aileyi denizcilik üzerine önemli araştırmalar yapan ölü Bn. Byam'ın arkadaşı Kraliyet Akademisi Müdürü Sir Joseph Banks'ın tavsiyesi üzerine ziyaret etmiştir. Bounty adlı geminin kaptanlığı kısa bir zaman önce Bligh'e verilmiştir. Gemi, ekmek ağacı tohumları getirmek için Tahiti'ye gidecektir. İngiltere'nin Karayip Denizi'ndeki sömürgecileri işleten çiftçileri, bu ağacın meyvesinin, çalıştırdıkları zenciler için iyi bir gıda olacağına inanmaktadırlar. Bligh, genç Byam'ın kendisiyle beraber gelmesini teklif eder. Genç Byam, çocukluğundan beri, yabancı dillerde büyük bir kabiliyete sahip bulunduğunu göstermiştir ve Sir Joseph de, onun, Tahiti dilleri üzerine bir gramer ve lügat yazabileceğine inanır. Byam, teğmen Bligh'in teklifini memnuniyetle kabul eder.

Bounty denize açılır. Gemi, maceralarla dolu dört buçuk sene sonra İngiltere'ye dönecektir. Gidiş, Bligh'in zaman zaman dışarı vurduğu çılgın vahşeti dışında, hadisesiz geçer. Mürettebatının en küçük bir disiplinsizliğine tahammül edemeyen Bligh, yoldan ayrılanları kırbaçlatır. Kitaptan Bligh, yardımcılara tahammül edilemez derecede kaba davranır; onları mürettebat önünde tahkir eder, paylar. Küçük hesaplar peşinde

giden Bligh, tamahkâr bir insandır, bencildir; mürettebatın yiyeceklerini kısar; böylece kendisine çıkar sağlamayı düşünür.

Byam zamanla, vazifesinin ne olduğunu öğrenir ve mürettebatı tanır. İkinci kaptan Fletcher Christian cesur, adil, fakat son derece gururlu, yirmi dört yaşında bir gençtir; kendisini olur olmaz paylayan, küçük düşüren kaptana derinden derine kin besler. Kaptan yardımcısı John Frayer, kurusıkı palavra atan biri olmakla beraber istikrarlı, yetenekli bir denizcidir. "Old Bacchus" adı takılan Doktor Thomas Higgan, her hastasına, bilhassa kendisine viski tavsiye eder. Byam'ın denizci arkadaşları arasında, sonunda, kendisine düşman olacak Thomas Hayward ve John Hallet, âdi insanlardır. Diğerleri bilhassa hiçbir şeyi umursamayan atılgan Robert Tinkler ile, sağlam ve iyi kalpli bir insan olan George Stewart, Byam'ın güvenilir arkadaşları olurlar. Byam'la beraber olan üç kişi daha vardır: İstikrarlı, sakin, fakat derin hisli bir İskoç olan Iostromo yardımcısı James Morrison, sadık ve yetenekli bir denizci olan William Muspratt ve budala, atılgan, neşeli bir çocuk olan Thomas Ellison.

Gemi Tahiti'ye ulaştığı zaman Byam, bu güzel adanın ve insanların cazibesinden kendisini kurtaramaz. Hemen adaya çıkarak, halkın dilini öğrenmeye başlar. Maamafih, bu inceleme aylar sürecektir. Aynı şekilde, nebatatçı da ancak aylar sonra, yeterli miktarda ekmek ağacı tohumu toplayabilecektir. Byam, karaya çıkar çıkmaz, kendisine bir taio, candan bir arkadaş bulur. Bu, orta yaşlı şahane görünüşlü Hitihiti adında bir kabile reisidir. Byam, Hitihiti'nin ailesi yanında gayet neşeli günler geçirir. Adayı ve insanlarını sever. Bu arada onların dilini öğrenmek için devamlı olarak çalışır. Christian ve diğerlerinin aksine, kendisine bir sevgili edinmez.

İngiltere'ye dönüş mutsuz başlar ve gittikçe trajikleşir. Bligh, Tahitililer'in mürettebata verdikleri hediyeleri -inci, domuz, kumaş, meyve- kendisine alır. Christian, kaptanın mütehakkim tutumuna çok kızar. Adadan ayrılalı henüz bir gün olmuştur ki,

Bligh Christian'ı Hindistan cevizi çalmakla suçlar, mürettebat önünde küfrederek.

O gece nöbet sırasında Christian, Byam'a eğer, hayatını kaybederse Cumberland'daki ailesine haber vermesini söyler. Byam, "Bana güvenebilirsin" der ve Christian'la tokalaşır. Bu sırada Bligh güvertede görülür. Kaptan, onlarla bir iki kelime konuşur ve aynılır. Güvertedeki topların gölgesinde saklanan Yarsubay Tinkler, olup bitenleri görmüştür.

Ertesi gün, biri tabancalı diğeri süngü takmış tüfekli iki tayfa, güneş doğmadan Byam'ı uyandırır. Christian'a sadık mürettebatın başkaldırdıkları anlaşılır. Dört subay ve on iki denizci, bütün silâhlara el koymuş (kırk dört kişilik mürettebattan) kaptana sadık yirmi sekiz kişiyi bağlamışlardır. Bligh, onlara yalvarır, homurdanır, vaadlerde bulunur. Hiçbiri para etmez. Christian, kaptanı, affetmek niyetinde değildir. "Haftalardır bir cehennem hayatı yaşadım." der.

İlkin, Bligh'in çürük, bir kayık içinde denize bırakılması tekliif edilir. Fakat Byam'ın araya girmesi ile sağlam bir tekne denize indirilir. Bligh ve ona sadık onsekiz gemici, bu tekneye konur. Teknede, yirmi santimetre kadar fribord kalmıştır.

Byam, Stewart, Morrison ve yedi kişi daha bu kayığa binmek isterlerse de yer kalmamıştır. Bligh ve adamları, ağır küfürler savurarak açılırlar(*).

Kendilerine sadık dokuz kişi ile geride kalan isyancılar gemiyi tekrar Polonezya adalarına götürürler. Christyan, yaptığından pişman olmasına rağmen, kendisini onlara borçlu hisseder. Adalar arasında dolaştıktan sonra, bunlardan birinde yerleşmeyi düşünür. Fakat yerli halk onları istemez. Tekrar Tahiti'ye yelken açar. Christian, haftalar sonra Byam, Stewart,

* Biligh ve adamları inanılmaz güçlüklerle karşılaştıktan sonra İngiltere'ye ulaşırlar. Onların bu hayret uyandırıcı maceraları, yazarların *Bo-untü Üçlüsü*'sünün ikinci kitabı olan *Men Against The Sea (Deniz ve İnsanlar)* adlı romanında anlatılır.

Morrison ve on ikiden fazla denizcinin Tahiti’de kalmasına müsaade eder. Maamafih, bu hareketi ile, kendisini ve adamlarını tehlikeye düşürdüğünü de idrak eder: Zira donanma, Bounty’nin aranması işlemine şüphesiz Tahiti’den başlayacaktır. Christian’la birlikte sekiz denizci gemide kalır. Gemide şimdi, on ikisi erkek, altısı kadın (bunlar arasında Christian’ın sevgilisi de vardır) olmak üzere on sekiz Polonezyalı vardır. Bu kimse-ler arasındaki Christian, Tahiti’den ayrılmadan önce Byam’la tekrar görüşerek, isyanın hikâyesini gördüğü bildiği gibi anlatmasını ister. Christian, Byam’a isyanın önceden planlanmadığını ısrarla belirtir. İsyân başlamadan on dakika önce, yegâne gayesinin, bir tekne ile denize açılmak ve en yakın adaya gitmek olduğunu anlatır. .

Byam ve arkadaşları, Tahiti’de, kendilerini, adanın sakin hayatına kısa zamanda uydururlar. Byam, önemli bir kabile reisinin yeğenine âşık olur, evlenir, bir müddet sonra bir kız çocuğunun babası olur. Byam, Tahiti, lûgatı üzerinde titizlikle çalışır ve bu günlük güneşlik ülkede, yıllar farkına varılmaksızın geçer. 1791 Martında, Pandora adındaki bir İngiliz fırkateyni, Tahiti açıklarında demir atar. Byam, vazife duygusunun etkisi altında gemiye gider, kendisini tanıtır ve geminin kaptanı Edward Edwards da, onu derhal zincire vurur. Aynı şekilde, Bounty’nin on üç tayfası da zincire vurulur. (Bu denizciler arasından bir kısmı yakalandıkları zaman, senelerce çalışarak kendilerinin yaptıkları bir tekne ile İngiltere’ye gitmek üzere denize açılmaya hazırlanıyorlardı.)

Dönüş sırasında, Bounty’nin tayfaları pek çok zorlukla karşılaşır. Bunların başlıcası, Pandora kaptanının haşinliği ve gemi subaylarından birinin sadizmidir. Byam’la sadece geminin doktoru arkadaşlık kurar, kendisine yöneltilen suçların neler olduğunu anlatır. İsyân gecesini Bligh, Byam’ın Christina’a, “Bana güvenebilirsin” dediğini işitmiş ve bundan da, Byam’ın isyancılarla işbirliği yaptığı düşüncesini çıkarmıştı. Kendisinin suçsuz olduğunu bilenler Christian’la beraber olduğundan, Byam büyük bir tehlike karşısındadır.

Zincire vurulduklarından onbeş ay -ve İngiltere'den ayrıldıklarından dört buçuk sene- sonra, Byam ve arkadaşları İngiltere'ye dönerler. Byam'ın bilhassa Sir Joseph Banks gibi -sadık ve nüfuzlu- dostları bulunmasına rağmen, bir amiral muavini-nin başkanlığında on bir kaptandan oluşan mahkeme, Byam'a zerrece sempati beslemez. Bounty'nin yarsubaylarından Hallet ve Hayward'ın yalan ve iftiraları, mahkeme heyetini, Byam aleyhine çevirmeye kâfidir. Gerçi Bligh ile birlikte Bounty'den ayrılan denizcilerin ekserisi Byam'ın suçsuz olduğuna kani iseler de, ellerinde delil yoktur. Ancak, Byam ile Christian arasında geçen mükâlemeyi işiten Tinkler, kendisini kurtarabilecekse de, Tinkler'in boğulduğu söylenmektedir.

Mahkeme, sadece isyancıların değil, Muspratt, Morrison ve Byam'ın da suçlu olduklarına, hepsinin asılmalanna karar verdi.

Musprat ve Morrison, mahkemenin tavsiyesi üzerine kayıtsız şartsız serbest bırakılırlar. Bunda, onların suçlu olduklarına dair beslenen şüpheden başka faktörlerin de rol oynadığı sanılmaktadır. Byam'a gelince hiçbir kurtuluş yolu kalmadığını görür, kaderine razı olur. Fakat hiç beklenmedik bir zamanda, talihi kendisine yardımcı olur. Dalgalar arasında boğulduğu söylenen Tinkler kurtulmuş ve İngiltere'ye getirilmiştir. Sir Joseph, Tinkler'i derhal amirale götürür. Amirallik Komisyonu tarafından sorguya çekilen Tinkler Byam'ın suçsuz olduğunu söyler ve komisyon üyelerini ikna der. Komisyonu, donanma mahkemesinin kararını bozar. Byam serbest bırakılır.

Byam, Tahiti'ye dönmek isterse de, ismi üzerindeki herhangi bir lekeyi tamamen temizlemesi için, donanmadaki görevine devam etmeye ikna edilir. İngiltere'nin Avrupa ülkeleri ile yaptığı harplerde kahramanca çarpışır. Kaptanlık rütbesine erişir. Ancak on altı sene sonra, 1809'da tekrar Tahiti'ye gitmek üzere İngiltere'den ayrılır. Yolda, New South Wales bölgesinde Port Jackson'a uğrar. Kısa bir zaman için tekrar Bligh'i görür. Bligh'in düşüncesiz hareketleri tekrar isyana yol açmıştır. New

South Jales bölgesinin valiliğine tayin edilen Bligh'in yönetimi orada yerleşen İngilizler'i kızdırmış ve onlar da Bligh'e başkaldırarak kendisini hapsedmişlerdir. Bligh, valilikten alınmış ve İngiltere'ye getirilmiştir. Bounty'nin önceki kaptanı şimdi İngiltere'd yeniden sorguya çekilecek, yargılanacaktır.

Byam, Tahiti'de, karısının ve arkadaşlarının yıllar öncesi öldüklerini, kızının da evlendiğini öğrenir. Kimliğini belirtmeksizin, kızını ve torununu görür. Yeis içinde İngiltere'ye döner. Artık ihtiyarlayan Byam, Bounty isyanını anlatır.

Eleştiri

Gemideki İsyan, denizde geçen maceralarla ilgili ve Polenezya adaları hakkında fevkalâde bir kitap. Hikâyede gölge ve ışık, şövalye ruhu ve aşk, cesaret ve korkaklık, asalet ve habîslik var. Roman, okuyucu üzerinde, Güney Pasifik adalarının, hafızalardan uzun zaman silinmeyecek güzel bir imajını yaratıyor. Huysuz kaptan Bligh, onun azimli muavini Christian, cazibeli Tetani, asıl Hitihiti, haşın Kaptan Edward neşeli "Bacchus" ile Nordhof ve Hall, unutulmayan canlı bir karakter galerisi yarattılar.

Gemideki İsyan, sadece heyecanlı bir deniz romanı değil, aynı zamanda, hakikî bir seyahatin mükemmel bir şekilde belgelenmiş hikâyesi. Yazarlar, isyanın delillerini toplamak için kütüphaneleri altüst etti, muhakeme ile ilgili raporun her sayfasının fotokopyasını çıkardı ve hatta İngiliz Amirallik Dairesi'nden, ilkin Bounty'nin güvertesinin planını elde ederek geminin teferruatlı bir modelini yaptılar. Müellifler, bu romanı yazmak için çok sayıda kitap, plan, grafik, harita ve fotoğraf toplayıp titizlikle incelediler. Gerçi *Gemideki İsyan* bir roman ise de, geniş muhtevalı, ilmî bir otorite ile yazılmış bir romandır. Yazarlar, maceralar, muhavereler ve karakterler yaratırlarken, hiçbir şekilde süslenmemiş kuru gerçeklerden çok daha hakikî bir tarih de yaratmış oldular.

Yazarlar

James Norman Hail ve Charles Nordhoff okuyucu gözünde, romantik macera romanları yazan romancılar olarak kaynaştılar. Hail Amerika'nın Iowa eyaletinde doğdu (1887). Üniversiteyi bitirdikten sonra, bir müddet Boston şehrinde çalıştı. 1914'te İngiliz Generali Lord Klitcher'ın gönüllü ordusuna er olarak girdi. 1916'ya kadar Fransız cephesinde çarpıştı. Terhis olduğu zaman Fransızlar'ın Escadrille Lafayette adındaki ünlü hava birliğine girdi. Bu birlik, Amerikan Hava Kuvvetleri ile birleştiği zaman, yüzbaşılığa terfi etti. 1918 Mayıs'ında, uçağı Alman hatları gerisinde düşürüldü ve harbin son altı ayını Almanya'da esir olarak geçirdi.

Anne ve babası Amerikan olan Charles Nordhoff da Londra'da doğdu (1887); üç yaşında Amerika'ya geldi ve muhtelif zamanlarda Philadelphia, California ve Meksika'da yaşadı. 1909'da Harvard Üniversitesi'nden mezun oldu. Fransa'da cankurtaran arabası şoförlüğü yaptıktan sonra, o da er olarak Escadrille Lafayette'e yazıldı. Harp bittiği zaman teğmendii.

Nordhoff ve Hail, Escadrille Lafayette'de iyi arkadaşlıklar. Harpten sonra birlikte çalışmaya karar verdiler. Onların müşterek özellikleri, sadece harpteki başarıları değildi; her ikisi de *The Atlantic Monthly* adlı meşhur derginin yazarları arasındaydı; her ikisi de yüksek seviyede maceradan zevk alıyordu, her ikisi de "harp-sonrası medeniyetinin gıcırta ve bayağılığının tahammül edilmez" dereceye vardığına inanmıştı. Bir yayınevinden aldıkları avans ile, 1920'de, dünyanın en güzel adası olduğu söylenen Tahiti'ye gittiler; orada yerleştiler, orada evlendiler ve hayatlarının sonuna kadar orada kaldılar.

Nordhoff ve Hall'in ayrı ayrı yazdıkları kitapları da vardır. Maamafih, onları, beraberce yazdıkları kitaplar, bilhassa *Bounty Üçlüsü* şöhrete ulaştırdı: *Gemideki İsyan* (1932), *Deniz ve İnsanlar* (1933) ve *Plitcalm Adası* (1934).

Allah'a Adanan Toprak (God's Little Acre)

Yazan

Erksine Caldwell

(1903-1987)

Başlıca Karakterler:

Ty Ty Walden: Amerika'nın güneyinde Georgia eyaletinde bir kır bölgesinde dünyaya gelen kurnaz, miskin, şehvet düşkünü biri. On beş senedir, altın bulmak için toprak kazmakla meşguldür.

Buck: Ty Ty'nin oğlu. Asık suratlı ve haşın. Güzel karısını son derece kıskanan bir adam.

Shaw: Ty Ty'nin ikinci oğlu. Sık sık altın aramak için toprak kazmayı bırakır, dikkatini mahallî kadınlara çevirir.

Jim Leslie: Ty Ty'nin üçüncü oğlu. Aile teamüllerini bir ölçüde terkeden bir genç, pamuk ticareti yaparak zenginleşmiş ve tanınmış bir ailenin kızı ile evlenmiştir. Hiç de haksız olmayarak babasından ve ağabeylerinden uzak durur.

Darling Jill: Ty Ty'nin güzel, tahrik edici ve gelişi güzel seks ilişkileri kurmaktan çekinmeyen kızı. Babası, ondan, "dikkatsiz" diye bahse der.

Rosamond: Ty Ty'nin diğer kızı. Artık evlenmiş ve nisbeten durulmuş olmasına rağmen, patlayıcı potansiyelini muhafaza eder.

Griselda: Buck'ın karısı, bembeyaz teni, altın saçları ve meydana çıkarılmamış ihtiraslı mizacı ile "bölgenin en güzel kızı."

Pluto Swint: Darling Jill ile evlenmek isteyen, tiksindirecek derecede şişman, çekingen, etkisiz bir adam ve bölgenin şerifliğine namzet.

Will Thompson: Rosamond'un kocası. Dokuma işçisidir, fakat Carolina eyaletindeki dokuma fabrikası kapanınca işsiz kalmıştır.

Hikâye

Georgia eyaletinin dağlık bölgesindeki bir ailenin reisi olan Ty Ty Walden altın ateşine yakalanmıştır. Bu uğurda, on beş senedir toprak kazmasına rağmen bir gram bulamamış ama, ümidini de kaybetmemiştir. Miskin bir insan olmasına rağmen, gününü, saatlerce toprak kazmakla geçirir. Ve şimdi bu ihtirasını, oğullarından Buck ve Shaw'a da aşılamıştır. Gerçi tamamen şehvet hislerinin tesiri altında hareket ediyor ise de, kendisinin dindar bir insan olduğunu söyler. Toprağının küçük bir kısmını (0,4 dönüm), kilise yapmak için Allah'a adamıştır. Altın keşfettiği takdirde, o para ile de kilisesini yapacaktır. Maamafih, Allah'a adanan bu toprağın yerini daima değiştirir. Böylece, Allah'a adanan toprak her zaman altın aradığı sahanın dışındaki kalır.

Bir gün, Ty Ty ve oğulları çalışırken tiksindirecek derecede şişman, gözleri karpuz çekirdeklerini andıran ve Darling Jill ile evlenmek isteyen Pluto Swint adındaki şerif adayı kendilerini ziyaret eder. Swint'in, bu hedeflerine ulaşacağı sanılmamaktadır. İşe, çalışmaya alerjisi bulunan Pluto Swint, eline bir kürek dahi almak istemez. Bununla beraber, bir albino'nun (Albinolar, doğuştan beyaz saçlı insanlardır) Ty Ty'nin altın aramasında gaipten haber alabilme yeteneklerine sahip bulunduklarını, yakındaki bir kasaba civarında böyle birini gördüğünü anlatır. Ty Ty heyecanlanır; gerçi, büyü ve hurafelere inanmazsa da, albinoların insan-üstü yetenekleri ilmen ispat edilmiştir. Ty Ty'nin çocukları, albinoyu yakalamak için yola çıkarlar. Kız kardeşi Rosamond ile Carolina eyaletindeki dokuma fabrikası kapandıktan sonra işsiz kalan kocası Will Thompson'u getirmeleri için

Pluto ve Darling Jill'i gönderirler. Pluto, otomobilinde Darling Jill ile yalnız kaldığına memnundur. Jill, gerçi kendisiyle alay ediyor, tepeden bakıyorsa da, Pluto ona delicesine âşıktır.

Gecenin geç saatlerinde, Thompsonlar'ın yaşadıkları Scottsville kasabasına varırlar. Will, işsiz kaldığından beri kendisini daha da fazla içkiye vermiştir ve zaman zaman da kansını döver. Karısı, yine de pek sesini çıkarmaz; kocasının kendisini dövmesini, evliliğin normal bir işlemi olarak kabul eder. Fakat onu ağlatan husus, kocasının, Buck'ın - "kasabanın en güzel kızı" dediği- bembeyaz tenli ve altın saçlı karısı Griselda'ya beslediği şehvet hisleridir. Will, karısının niye ağladığını anlamaz. "Hepimiz aynı ailenin mensupları değil miyiz?" der. Will, yatmadan önce Pluto'ya fabrika yakında açılmazsa, onu nasıl ele geçireceğini de anlatır.

Ertesi sabah, Rosamond kasabaya gittiği zaman ve Pluto da evin önündeki terasta otururken; Will, Darling Jill'in açıktan açığa yaptığı daveti kabul eder. Rosamond döndüğü zaman, Will ve Darling Jill hâlâ birbirlerine sarılı vaziyettedirler. Rosamond, çılgıncasına kocasının üstüne atılır, dövmek ister, ardından kız kardeşi Darling Jill'e saldırır. Will, Darling Jill'in tek başına hiçbir yere gidemeyeceğini söyler ve der ki: "O doğduğundan itibaren böyle yaratıldı." Kocasının bu sözüne köpüren Rosamond, çekmecedен kabzası işlemeli bir tabanca çıkarır ve Will'e ateş eder. Kurşun hedefini bulmaz, Will, kendisini pencereden cırlılıp sokaka atar.

Grup, geç vakit dondurma ile kahvaltı ettikten sonra, Allah'a adanan toprağa yola doğru yola çıkar. Orada, Albino'nun yakalandığını ve Ty Ty ile oğullan tarafından muhafaza edildiğini görürler. Darling Jill'in Albino'ya yaklaşarak açıkça kur yapması üzerine, artık onu muhafaza etmek için nöbetçiye gerek kalmaz. Will'e gelince, o da kayınbiraderlerinden (onların dağlı olduklarını söyleyerek) açıktan açığa nefret eder; onlar da küstah Will'den aynı ölçüde tiksiniirler. Buck, Will'den bilhassa tiksindir. Çünkü onun, güzel kansı Griselda'ya göz koydu-

ğuna haklı olarak inanır. Erkek kardeşler ve eniştelere şiddetli bir kavgaya girerler. Ty Ty araya girerek onları ayırır; onun bu davranışında oğulları ve damadının birbirlerine girmeleriyle kendisinin altın arama işinin de aksayacağı düşüncesi yer alır.

Tarlasını ihmal ettiğinden ve elindeki bir miktar parasını da tükettiğinden Ty Ty pamuk ticareti ile iştigâl eden ve tanınmış bir ailenin kızı ile evlenen Jim Leslie adındaki en küçük oğlundan para alarak, bu defa altın aramak ister. Jim, ailesinden kaçmıştır, onlarla görüşmek istemez. Fakat Darling Jill ve Griselda ile birlikte gelen Ty Ty, hile ile Jim'in evine girer ve ondan 300 dolar alır. Fakat Jim'in bu parayı vermesinde, aptal telâkki ettiği babasına duyduğu sempatiden ziyade, Griselda'ya beslediği şehvet hisleri rol oynamıştır. Kansı evde hasta yatmasına rağmen, Jim, Ty Ty'ın iyice eskimiş otomobilinde oturan Griselda'ya ateşli bir tarzda kur yapmaya çalışır. Ancak Ty Ty'ın alelacele otomobili hareket ettirmesiyle, Jim Leslie'nin, Griselda'yı otomobilden alması önlenmiş olur.

Will fabrikanın bulunduğu Scottswille kasabasına giderek, fabrikayı yeniden çalıştırmak için uğraşan arkadaşlarına katılmak ister. Pluto, otomobili ile Thompsonlar'ı ve Darling Jill'i Scottsville'e götürmeye razı olur. İlk şiddetle karşı gelirse de, sonunda Buck, karısı Griselda'nın da onlarla birlikte gitmesine razı olur. Will, Scottsville'de fabrikaya el koymaya karar veren bir toplantısına katılır. Bu arada Will ve Griselda arasında, uzun zamandır lanetlenen aşk yeniden canlanır. Rosamond, kocasını durdurmak için hiçbir şey yapamaz. Kocasını, istekli kadının giysilerini yırtarcasına çıkararak aşk yaparken, oturduğu yerden kalkmaz.

Ertesi sabah, Will'in elebaşılık ettiği bir grup işçi, fabrikaya giderek makineleri çalıştırmak isterler. Fakat fabrikanın silâhlı muhafızları içeride onları beklemektedirler. Muhafızlar, Will'i öldürürler. Onun ölmesi üzerine de diğerleri geri döner. Kaçarlar. O gece Pluto, ilk defa olarak, Jill'le aşk yapar. Kadın, eniş-

tesinin ölümünden duyduğu ıstırap ve heyecan ile kendisini Pluto'ya teslim eder.

Will'in cenazesi kaldırıldıktan sonra herkes Ty Ty'in evine döner. Buck, Griselda'ya ne yapıldığını sezer, fakat Will öldüğünden elindeki intikam imkânları alınmıştır. Bu sırada Jim Leslie gelir. Her ne pahasına olursa olsun Griselda'yı elde etmek azmindedir. İki kardeş birbirlerine girer. Ty Ty onları ayırmaya çalışır. Buck bir tabanca alır ve aklını kaybetmiş kardeşine ateş eder. Ty Ty, Jim'in cesedi üzerine eğilirken Buck, intihar etmek üzere dışarı çıkar. Ty Ty, oğlunu durdurmaya çalışmaz. Ty Ty kısa bir zaman sonra, yeniden altın aramak için çukur kazmaya başlayacaktır.

Eleştiri

Otuz seneyi aşkın bir zamandır popülaritesini sürdüren *Allah'a Adanan Toprak*, hâlâ çok sayıda okuyucu tarafından okunmakta. Bununla beraber, yirminci asırda pek az roman, onun kadar edebî suç işledi. Romanın açıktan açığa müstehcen olduğu, dejenere bir ailenin resmini çizmeye çalıştığı hakkındaki ithamlar kolaylıkla reddedilebilir. Roman aleyhinde açılan bir dava hakkında mahkeme, *Allah'a Adanan Toprak*'ın, "Amerikan hayatındaki belirli bir grup hakkında hakikat"i belirttiğini söylemiş, romanı temize çıkarmıştı. Ve *Atlanta Journal* adındaki Güneyin tanınmış bir gazetesi de Caldwell'in bu kitabının "beşeriyete, hakkaniyete ve samimiyete hitap eden" son derece hissî bir roman olduğunu belirtmişti.

Diğer ithamları reddetmek o kadar kolay değil. Eleştiriciler, *Allah'a Adanan Toprak*'taki karakterlerin, ekseriya çok geniş bir tarzda sunulduklarını, çok defa inanılmaz derecede komik gösterildiklerini söylediler. Olup bitenler zaman zaman akıl almaz durumlarda sunuluyor (meselâ, kitabın sonlarına doğru, Jim Leslie'nin Griselda'yı ele geçirmek için açıkça Ty Ty'in evine gelişi). Romanın en he-

yecanlı tarafı (Will'in kahramanca fabrikaya dönüşü ve kendisinden önce fabrikaya gelen silahlı muhafızlar tarafından öldürülüşü) melodramatik bir tarzda okuyucu üzerinde etkili oluyorsa da, hiç de inandırıcı değil.

Allah'a Adanan Toprak, aşikâr ki, mükemmel bir eser sayılamaz. Fakat *Tom Amca'nın Kulübesi*, *Gazap Üzümleri*, *42'nci Paralel* gibi (burada sadece bu üç romanı belirttik) romanlar da mükemmel değildir. Bu romanlar gibi, *Allah'a Adanan Toprak* da, Amerika'nın satır altındaki bir kısmını ve orada yaşayanları, gerçeklere sadık bir şekilde heyecanla, yepyeni bir tarzda ele alıyor. Bu insanlar, ilkin bizi güldürüyorlar. Fakat Güneyli bir eleştiricinin belirttiği gibi, onlara karşı duyduğumuz acıma hislerimiz tiksinti ile karışık olsa dahi kahkahalarımız acıma hissine dönüşüyor.

Caldwell'in diyalogları ustaca, canlı ve hakikî. Sansasyonelizme ve bazı hadiselerin komik bir şekilde ele alınmasına rağmen, plan ustaca ve heyecanlandırıcı bir şekilde işlenmiştir. Ve hiç olmazsa bir karakter, Pluto Swint, inanılmaz derecede komik karakterler galerisinin daimî bir parçası olacağını gösteriyor.

Yazar

Pek az yazar Erksine Preston Caldwell'den fazla değişik hayat yaşadı. Gerçi Georgia eyaletinde doğmasına rağmen; "Virginia'dan Florida'ya, Atlantik Okyanusu'ndan Mississippi Nehri'ne kadar" bütün Güney'in kendisinin evi olduğunu söyledi. Bir protestan papazı olan babası, her kasabada birkaç ay yaşıyordu. Böylece Caldwell, yirmi yaşına gelinceye kadar, "hemen hemen hiçbir yerde altı aydan fazla" oturmadı. Toplam, üç sene okula gitti: Bir sene Virginia'da, bir sene Tennessee'de ve bir sene de Georgia'da. Bunlar dışında, özel olarak annesi tarafından yetiştirildi. Bu kadarcık resmî eğitimine rağmen, Caldwell, Güney Carolina'daki Erksine Koleji'ne Virginia Üniversitesi'ne ve Pennsylvania Üniversitesi'ne kabul edildi, fakat hiçbirinde uzun zaman kalmadı.

Caldwell, kahvehane çıraklığı, silâh kaçakçılığı şoförlük, tiyatro ve sahne işçiliği, barmenlik, aşçılık, garsonluk, muhafızlık, nutuk acentası menacerliği, profesyonel Amerikan futbolculuğu, gazetecilik, sinema yazarlığı, editörlük ve harp muhabirliği yaptı. Birleşik Amerika'yı sık sık dolaştı ve hiç olmazsa bir defa, Güney Amerika ve Avrupa'daki her türlü ülkeyi gezdi. Dört defa evlendi.

Caldwell'in, bu çok yönlü, hareketleri toplam 25 milyon nüsha satılan kırk kadar kitapta anlatılır. 1828 senesinde, gazeteciliği bırakıp ülkenin kuzeybatı ucundaki Maine eyaletinde yerleştiği zaman ciddi olarak yazarlığa başladı. "*İsveçli Dolu Ülke*" adlı hikâyesi beş yıl sonra, *Yale Review* adlı mecmuanın roman mükâfatını (100 dolar) kazandı. Böylece, müteakip yıllarda Caldwell'in, Amerika'nın alt sınıfları, bilhassa Güney'in beyaz ve zenci insanlarını ele alan kitapları, onu bu ülkenin en fazla okunan yazarları arasına soktu. *Tütün Yolu (Tobacco Road)*, son derece başarılı bir romandı ve tiyatroya uygulanması, kesintisiz devamlı oynanan piyesler arasında yeni bir rekor kırdı. *Allah'a Adanan Toprak* (1933) daha da fazla satıldı. *Temmuz Fırtınası* (1940), *Georgialı Çocuk* (1943) ve *Trajik Toprak (Tragic Ground)* (1944), öteki romanlardan da fazla satıldı.

Gazap Üzümleri

(The Grapes of Wrath)

Yazan

John Steinbeck

(1902-1968)

Başlıca Karakterler:

Ma Joad: Joad ailesinin reisi. Şişman ve son derece neşeli bir kadın. Müşköller içinde çırpınan aileyi bir arada tutmak sorumluluğu onun omuzlarına yüklenmiştir.

Pa Joad: Çalışkan, azimli, samimiyetle yardım etmeye çalışan, fakat ruhça yorulmuş bir adam.

Tom Joad: Aileye ve arkadaşlarına sadık bir adam; sakın, fakat adaletsizlik karşısında şiddete başvurabilecek biri.

Jim Casy: Tom'un arkadaşı, söyleyecek bir şeyi kalmamış, fakat heyecanından hiçbir şey kaybetmeyen bir papaz. Allah'ın yerine insanı koymuş ve artık kendisini, insanların eşitliği üzerindeki vaazlarına adamıştır.

Büyükbaba Joad: Hayatında, Kızılderililerle çarpışmaktan ve toprağı işlemekten başka bir şey bilmeyen geçimsiz ve huysuz bir ihtiyar.

Büyükanne Joad: Hırçın ve sekse düşkün bir kadın. Hâfızasını kaybedene kadar kocasından aşağı kalmayan canlı, hareketli bir kadındı.

Rose of Sharon Joad: (Kendisine Rosasharn da denen) Joadların hâmi-le genç kızı; aşk ve rahatlık içinde geçen bir hayattan başka bir şey düşünmez.

Connie Rivers: Sharon'un kocası. Çiftçilikten nefret eder ve bir radyo tamirhanesi açmak ister.

Al Joad: On altı yaşında olmasına rağmen, şehvete düşkün bir genç. Yetenekli bir otomobil tamircisi. Kendi dükkânını açmak isterse de, Tom'a hayranlık beslediğinden ailenin yanında kalır.

Ruthie ve Wingfield Joad: Ailenin en küçük çocukları. Haşarıdırlar, fakat normal çocukluk zevklerini yaşamamışlardır.

Noah Joad: Sakat olarak dünyaya gelmiştir; huzuru, yalnızlıkta ve tabiatta bulur.

Hikâye

Oklahoma'ya baharda az yağmur yağmıştır. Bu, mısır mahsulünün büyümesi için yeterli ise de, tarlalan kaplayan toz ve toprak örtüsünü bastırmaya yetmemiştir. Haziran geldiği zaman, mahsul kurumuş, toprak kupkuru olmuş, hava toza boğulmuştur. Patronlannın toprağını işleyen ırgatlar, şimdi dehşet içindedirler. Böylece, birinci bölümde Steinbeck romanın nasıl bir ortam içinde geliştiğini gösterir. Daha sonraki bölümlerde, hikâyenin esas noktasını Joad ailesi mensuplarının başlarından geçenler teşkil eder. Bu hâdiseler, felâket doğuran sosyo ekonomik, siyasî ve felsefî ortamlar içinde anlatılır. Aşağıdaki özetle, Joadların hikâyesi ön plânı teşkil eder. Bununla ilgili malzeme, gerekli görüldüğü yerlerde, hikâye ile birleştirilir.

Birini öldürdüğünden on yedi yıl hapse mahkûm edilen fakat dört sene sonra şartlı olarak serbest bırakılan Tom Joad, mütecessis bir şoförün kullandığı kamyonla evine dönmektedir. Tom, daha sonra, tarlalar arasında yürürken, yoldan geçen bir kamyonun tekerleklerinin fırlatıp attığı bir kaplumbağa görür. Kabuğuna yulaf ve arpa tohumları gömülmüş bu kaplumbağa, tekrar ayakları üzerine gelmeye çalışırken, bu tohumlardan bazılarını yere bırakır. Tom, kaplumbağayı cebine kor. Hayvanın kabuğunda şimdi, başka bir yerde toprağa bırakılacak tohumlar vardır. Mücadele ve yeniden doğuşun bu sembolü, Tom'un gelişini -Kendisini on sene önce vaftiz eden- Jim Casy ile buluşmasıyla bağlar. Jim, dinî inanışlarını kaybettiğini itiraf eder.

Fakat, insanlara yardım etmek için kendisine yeni bir yol bulacağını da kesinlikle söyler.

İkisi beraberce, hayat kalmamış, terkedilmiş Joad çiftliğine giderler. Diğer ortakçı çiftçiler gibi, Joadlar da, kurumuş topraklardan mahsul alamadıklarından ötürü, toprak ağasına borçlarını ödeyememiş ve bu yüzden, çiftlikten atılmışlardır. Ekonomik güçlükler yüzünden pamuk yetiştirmeye mecbur kalan ortakçı çiftçiler, değişik mahsul yetiştirmediklerinden, istemeyerek de olsa toprağı yozlaştırmışlardır. Şimdi toprak sahipleri -ki ülkenin doğusundaki para babaları kedilerini sıkıştırmaktadırlar- mahsulü ortakçılarla paylaşmak istemezler. Ortakçıları topraktan atarak ve tek bir traktör kullanarak, sadece bir kişiye ücret ödeyecekler ve bütün mahsulü kendilerine alacaklardır. Böylece, ortakçılar evlerinden atılmalı; toprak, son zerresine kadar kurutulduktan sonra, bankacıları tatmin etmek için de satılmalıdır. Ne yapacağını bilemeyen, kızgın ve çaresizlik içinde bulunan ortakçı çiftçiler de, kimler olduklarını da hi bilemedikleri düşmanlarına karşı ümitsiz bir mücadele içindedirler.

Tom ve Jim, civardaki amcalarının yanında kalan ve ellerindeki beş on kuruşla, iş imkânlarının fazla olduğu söylenen California'ya gitmek üzere hazırlanan Joad ailesini bulurlar. (California'da iş imkânlarının bulunduğunu, her tarafta dağıtılan el ilânlarından öğrenmişlerdir.) Aile, Jim Casy'yi de davet eder ve on üç kişi, kırık dökük, gıcırtilı bir kamyonla yola çıkar. Bu kamyonu satın alabilmek için Joadlar ziraî aletlerinden başka, hemen hemen bütün şahsî eşyalarını da satmışlardır. Dünyevî eşyalarını satarak elde ettikleri 200 doların hemen hemen yarısı, kamyonu satın almak için elden çıkarılır. Son dakikada büyük baba, "Burası artık yaşanacak yer değil, ama yine de benim memleketim." diyerek gitmek istemez. Fakat aile, yaşlı adamı âdeta zorla sürükler, kamyonu kor ve Joad ailesi Batı'ya hareket eder.

Kamyon, 66 numaralı karayolunda giderek eyalet sınırına doğru yol almaktadır. Tom, sınırı geçtiği zaman, hapishaneden tahliye edilmesinin şartını çiğnemiş olacağını bilir; fakat ailenin kendisine ihtiyacı olduğunu da idrak ettiğinden, onlarla beraber olmayı tercih eder. Maamafih eyalet sınırına varmadan, büyükbaba bir kalp krizi geçirerek ölür. Gömme işlemini normal kanallarla yapmak için paraları olmadığından Joadlar yol kenarında bir çukur kazarak büyükbabayı gömerler. Dinî ayini Casy yapar. Köhne bir otomobil ile aynı yolda giden Wilson adındaki iyi bir karı koca da Joad kervanına katılır. Yolda, benzin istasyonlarında ve yol kenarındaki hamburger lokantalarında herkes, insan dolu bu garip kamyonu hayretle süzer. Zaman zaman, şefkat hisleriyle hareket eden garson kızlar, onlara ucuz ekmek verir, kurabiye getirir. Fakat Batıya doğru yollanma devam ettikçe halk, onları gittikçe artan şüphe ve husumetle karşılar.

Texas eyaletinde Wilsonlar'ın otomobili bozulur. Baba Joad ve Tom, anne Joadla vakit kaybetmemek için kamyonla yola devam etmelerini söylerler. Ailenin parçalanacağından endişe eden Joad Anne (Rossasharn ve Connie, Pasifik sahilinde bir şehirde yerleşmek istediklerini söylemişlerdir), "Aileyi parçalamayacağız" diyerek karşı gelir ve bunu söylerken de elindeki krikoyu sallar. Kadın, nihayet, Wilsonların otomobili tamir edinceye kadar, biraz ilerideki bir kamp yerinde beklemeye razı olur. Artık, buradan itibaren, zaman zaman azmini kıracak hadise ve işaretlere rağmen, kadının sarsılmaz inancı, ailenin cesaretini ayakta tutar. Texas'tan ayrılmadan önce, California'dan dönen bir göçebe işçi, el ilânlarının halkı nasıl yanılttığını anlatır. Meselâ, bir işyerinin sahipleri 800 işçiye ihtiyacı olduğunu ilan eder. 5.000 kişi müracaat eder. Böylece, karınları en fazla aç olan işçilerin en az para ile çalışacaklarından emin olan patronlar, ücretleri azaltabildikleri kadar azaltırlar.

Joadlar, yollarına devam eder; New Mexico ve Arizona eyaletleri üzerinden California çölü sınırına ulaşırlar. Orada,

Okie kelimesini ilk defa işitirler. Bu Oklahoma göçebe işçilerine hakaret için kullanılan ve "Sen bir cürufsun." anlamına gelen bir kelimedir. Çöle girmeden hemen biraz önce, nehrin kenarında, Noah aileyi terkederek. Gece konaklamak için dururlar. Şerifler onları tutuklamakla tehdit eder ve onlara zararlı haşerelermiş gibi davranırlar. Joad Anne, bir şerifin muamelesine hiddetlenir ve elindeki tava ile üzerine yürür.

Tom, Joad Anne ile şakalaşır ve ondan sonra da Noah'ın ayrıldığını söyler. Zaten büyükannenin, kendisini bilemeyecek derecede aklını kaybetmesine ve kuvvetten düşmesine ve Bn. Wilson'un da hastalığına üzülen Joad Anne'yi Noah'ın ayrılması ziyadesiyle sarsar. Bn. Wilson'un hastalığı yüzünden Wilsonlar yolculuğa devam edemezlerse de, Joad Anne, ailesini yine kamyonla bindirir ve yola koyulurlar.

Çölün öteki ucuna yaklaşırlarken, mümbit California vadisi önlerine açılır. Hepsi hayret, heyecan ve coşkunluk içindedir, fakat bu anda Joad Anne geceleyin çölü geçtikleri sırada büyükannenin öldüğünü söyler. Gecikmelerinden korktuğu için sesini çıkarmamış, bütün gece ölü kadının yanında yatmıştır. Kamyonun bir köşesinde, Connie ve Rosasharn aşk yaparlar. Her şeye rağmen, artık California'dadırlar: Bir bolluk ve sefalet, vatanseverlik ve terör ülkesi; Okielerin -mütecaviz düşmanların- yerli Californialılarda korku ve nefret yarattıkları ülke.

Hooverville kampında Joadlar bir çadır kurar ve Joad Anne, ailenin işlerini düzene koymak için harekete geçer. Fakat iş yoktur. Joad Baba kendisini içkiye verir. Connie de gebe karnısını terkederek. Şeriflerden biri, hepsine gözdağı verir ve bir kadına da ateş eder. Tom, onun elindeki silahı alır ve tekmeleyerek bayıltır. Serbest bırakılma şartını ihlâl eden Tom'un yeniden hapsedilmesini önlemek için Casy, bütün suçu yüklenir ve polise gider. Amerikan Lejyonerlerinin, kampı yakacakları öğrenince, kamptan ayrılmaya karar verirler; Joadlar kamptan ayrıldıkları sırada, Tom, polislerin, güneye gitmeleri için verdikleri emri dinlemez, kamyonu kuzeye sürer. Joad Anne, onu yatıştı-

rır, haysiyetlerinden fedakârlık etmeyeceklerini belirterek der ki: "Onlar, bizi ortadan kaldıramayacaklar. Halk biziz ve biz de yolumuza devam edeceğiz."

Weedpatch denen bir hükümet kampında, işler daha iyi gider. Kendilerine insan muamelesi yapılan ve mütecaviz şeriflerden korunan göçebe işçiler, burada bir kooperatif kurmuşlar ve çocukları okuma-yazma öğrenmiştir. İnsanî, fakat her taraftan kuşatılmış bir işveren Tom'a iş verir ve kabadayılardan, Cumartesi gecesi yapılacak danslı eğlence sırasında zorluk çıkarmamaları için kendisini ikaz eder. Kampta kalanlar, herhangi bir hadise anında nasıl hareket edeceklerini planlarlar. Dans sırasında kabadayılar içeri girerken, silâhlı şerifler kamp dışında, isyan işaretinin verilmesini beklerler, zira kanun, onların ancak o zaman kampa girebileceklerine cevaz verir. İsyan işareti verilmez, zira Tom ve diğerleri, hadise çıkarmak isteyen kabadayıları, kaldırıp kaldırıp kampı çevreleyen çitin öte yanına fırlatırlar. Dans, hadisesiz devam eder.

Arkadan bir ay geçmesine rağmen Joad ailesinde, Tom dışında kimse bir işte çalışmamıştır. Tom'un çalıştığı günlerin sayısı da sadece beştir. Joan Anne, hiç olmazsa Joad Baba'nın yaşama şevk ve arzusunu kaybetmemesi için başka tarafa gitmelerinde ısrar eder. Kadın, her şeyden önce aile mensupları arasında en fazla sevdiği Tom'un diğerlerine örnek olacak şekilde vakar ve haysiyetini muhafaza etmesini ister. Joadlar, kuzeye hareket eder ve bir şeftali fidanlığının sahibi onlara iş verir. Adam, her üç kova sağlam, lekelenmemiş şeftali için beş sent ödeyecektir. Bütün aile, güneş batana kadar çalışır, fakat ancak bir dolar kazanırlar. Daha kötüsü, civardaki bakkal-lokantanın fiyatları öylesine yüksektir ki, bir dolarla doğru dürüst bir yemek dahi yiyemeyeceklerini görürler.

Tom o gece gizlice kamptan çıkar. Kamp dışındaki silahlı bekçiler, kamptaki meyve toplayıcılarını komünist tahrikçilerden koruduklarını söylerler. Tarlalar arasındaki bir çadırda Tom, Jim Casy'yi görür. Casy şimdi liderdir. Çiftlik ve bahçe sahiplerinin

işçi ücretlerini indirmek için kullandıkları yolları engellemeye çalışan bir grev düzenleyicisidir. Tom ve Jim konuşurlarken, yakınlarında sesler işitirler ve birdenbire yüzlerine ışık tutulur. İki kişi, Casy'nin üzerine atlar. Biri elindeki kazma sapını Casy'nin kafasına indirir. Tom, adamın elindeki sopayı alır ve kafasına vurur. Hadise yerinden kaçan Tom, kimseye görünmeden Joad ailesinin kaldığı çadıra gider. Olup bitenleri aile mensuplarına anlatır ve ayrılması gerektiğinde ısrar eder. Joad Anne, bilhassa doğurmak üzere bulunan Rosasharn, ailesini düşünerek kalması için yalvarırlar. Tom, kampta, kalmaya razı olur.

Ertesi günü, ücret düşürülmüş, üç kova şeftali için verilecek para iki buçuk sente indirilmiştir. Genç Winfield açlıktan bayılır ve polisler de Tom'un üzerini ararlar. Hemen hemen çılgına dönen Joadlar, Tom'u iki yatak şiltesi arasında gizleyerek aynılırlar. Aile, kuzeye doğru yola devam eder. Bir pamuk kampına ulaştıkları zaman, kendilerine bir tren vagonunda kalmaları söylenir. Yüzü hâlâ şişkin olan Tom, bir su mecrasında saklanır. Bir çocuk kavgası sırasında, Ruthie bir çocuğa, ağabeyinin bir şerifi öldürdüğünü gururla anlatır. Joad Anne, Tom'u görerek kaçmasını söyler. Tom, Joad Anne'ye Jim Casy'nin görevini devam ettireceğini belirtir. Zira "Bir insanın kendi, özel ruhu yoktur, onda sadece büyük bir ruhun parçası vardır." Tereddüt eden Joad Anne, Tom'a para verir. Tom, işlerini yoluna soktuktan sonra parayı ödeyeceğini söyler.

Joad Baba'ya gelince, Joad ailesinin yönetiminin elinden kaçtığını hisseder. Daha da kötüsü, Joad Baba, aileyi yönetmek de istemez; Joad Anne, kadınların erkeklerden daha esnek olduğunu anlatır. Kısa bir müddet için, Joadlar pamuk toplamaya devam ederler, fakat sağanak halinde yağan mevsim yağmuru bu işe son verir. İşçiler arasında hastalık başgösterir. Haysiyet ve gururun yerini hırsızlık ve dilencilik alır. Ve yerli Californialılar da, şimdi, göçebe işçilere, eskisinden de fazla husumet beslerler; polisin, Okieleri dövmesini ve eyaletten sürmesini isterler. Sadece, bu göçebe işçilerin hissettikleri gazap

-geçirdikleri dehşet saçıcı tecrübelerle olgunlaşan üzümler-baskı altındaki bu fakir insanları bir arada tutar.

Romanın son bölümünde, hayat ve ölümün tezat noktası kaplumbağa ve tohumun imajını yansıtır. Erkekler yükselen sular önlemek için setler kazarlarken, Rosasharn, vagonda çocuğunu doğurur. Bebek ölü doğmuştur, “kupkuru, mosmor bir mumya.” Taşan sular vagona doğru yükselirken, Joad Baba ve Anne, Rosasharn’ı kuru bir samanlığa götürürler. Orada, yaşlı bir işçinin açlıktan ölmek üzere olduğunu görürler. Bu adamın yanına yatan Rosasharn, ona meme vermeye çalışır. Rosasharn’ın yüzünde esrarengiz bir gülümseme belirir.

Eleştirisi

Eleştiriciler, son yıllarda John Steinbeck’e tahammül edememeye başladılar. Ona, “saf bir mistik”, “santiman-tal” diyenler oldu. Fakat *Gazap Üzümleri* yayınlandığı zaman (1939) şiddetli eleştirilere maruz kaldı. Kendisini destekleyenler, romanın “Depresyon yıllarının *Tom Amca’nın Kulübesi*” olduğunu söylediler. Steinbeck’e husumet besleyenler -ki aralarında Oklahoma milletvekili Lyle Broxn da vardı- kitabın, “habis bir kafanın yarattığı iğrenç bir yaratık” olduğunu anlattılar.

Bugün, kitabı daha salim bir kafa ile ele alabiliyoruz. Kitaba Steinbeck’in “Kitabın, ihtilâlcî çağımızda büyük bir mânâsı var.” diyerek seçtiği adına rağmen, *Gazap Üzümleri*’nin solun propagandasından başka bir şey olmadığını söyleyenler çok azaldı. Maamafih, roman, bir topluluk ruhunun geliştirilmesini hararetle tavsiye ediyor ve grup arasında mistik bir ruhun hâkim olduğunu belirtiyor. Jim Casy, beşeriyetin gelişmekte olan gücünü içgüdülerinde hisseder. Joad Anne de, beşeriyetin bu yükselen gücünü, aileyi, bir arada tutmak için sarf ettiğini gayretlerinde gösterir. Tom Joad tedricen, bu yüksek seviyedeki

kutsallığa doğru giden ve romanın sonunda, ortadan kaldırılmayacak hakikatin yerleştirilmesi yolundaki mesuliyetini yüklenir.

Deniz hayatına ilgisinden ötürü Steinbeck'in hayatı, denizdeki hayvanî ölçülere paralel bir şekle icra ettiğini söyleyenler oldu: Kendilerini, hayata en iyi adapte edenlerin varlıklarını sürdürebilecekleri, yerleşmiş bir grubun, yabancıları, aralarına almak istemeyecekleri düşünceleri yerleştirilmeye çalışıyor dendi. Şüphesiz, *Gazap Üzümleri*'ndeki göçebe çiftçiler, dengeyi bozan yabancıları temsil ediyorlar. Ve bu romanda, Steinbeck'in diğer romanlarında olduğu gibi, toprak, mülkiyet -gerçekte toprağın kendisi- tabii bir dengeyi tehlikeli bir şekilde bozar. Fakat Steinbeck, şefkat hisleri taşıyan bir insan. Jim Casy gibi, o da "Her şey kutsaldır", demek istiyor. Kadın ve erkek herkeşe, birbirlerini sevmelerini, ileriye doğru elele yürümelelerini söylüyor. Onun, insanoğluna beslediği güven ümitsizliğe galebe çalar.

Gazap Üzümleri'nde üslûp ve yapı, zaman zaman haddinden fazla işlenmiştir. Semboller şeffaf, hâdiseler -ve bilhassa Rosasharn'ın hasta ve aç bir adama meme vermesi- melodramatiktir. Bununla beraber, en iyi taraflarından bakıldığında -ki onun bu tarafları çok daha ağır basmakta- roman, lirik üslûbu ve ıstırap verici gücü ile bir destan seviyesine erişiyor. Steinbeck, Joad Anne, Jim Casy, Büyükbaba ve diğerleri ile cesaret, şefkat ve hümor'u tecesüm ettiren bir Amerikan portre galerisi yarattı.

Yazar

Amerika'nın California eyaletinde doğan ve büyüyen John Steinbeck, mahallî bir politikacı ve öğretmenin oğlu idi. Liseye giderken, çiftliklerde ve laboratuarlarda çalıştı. Stanford Üniversitesi'nde, onu sadece bir ders ilgilendiriyordu; bundan böyle sadece bir derse yazıldı ve diploma almak-

sızın altı sene üniversitede kaldı. Bir yazar olmaya azmeden Steinbeck, 1925'te New York'a gitmek üzere yola çıktı ve Panama Kanalı üzerinden New York'a ulaştı. Bu uzun yolculuğu ona, ilk romanı için malzeme kazandırdı. *Altın Fincan* (Cup of Gold) (1929) adını taşıyan bu roman, Henry Morgan adındaki bir korsan hakkındadır. New York'ta kaldığı iki sene zarfında gazete muhabirliği, kimyagerlik ve inşaat işçiliği yaptı.

İlk romanı basıldığında Steinbeck California'ya döndü, evlendi ve ciddi çalışmalarına başladı. Daha sonraki romanları, Steinbeck'e şöhret kazandırdı ise de, bu romanların en iyileri dahi -meselâ *Tortilla Flat* ve *In Dubious Battie*- ona pek para getirmedi. Steinbeck, 1937'de yayınlanan *Fareler ve İnsanlar* (Of Mice and Men) adlı kitabı ile, romanları en fazla sayıda okuyucu tarafından okunan yazarlar arasına girdi. İki sene sonra göçebe işçilerle ilgili olarak iki yıl öncesi San Francisco News gazetesinde seri hâlinde yayımlanan yazılarını, genişleterek *Gazap Üzümleri* ad altında topladı. Bu onun en iyi romanı idi.

Steinbeck, harp muhabiri olarak da çalıştı. *Gazap Üzümleri*'nden sonra, son derece verimli olmasına rağmen, Steinbeck, önceki kuvvetini muhafaza edemedi. *Connery Row* (1945) ve *Sweet Thursday* (1954) adlı sevimli hissî romanları, Ed Ricketts adındaki bir deniz biyoloğu ile ilgili hatıralarına dayanır. Fakat bu romanlar daha önce Ricketts ile beraber yazdığı *The Sea of Cortes* (Cortez Denizi) romanı kadar tesirli değildir; belirli maksatları yoktur. Steinbeck, 1962'de, bilhassa *Gazap Üzümleri*'nden ötürü Nobel Edebiyatı Mükâfatı'nı kazandı. Steinbeck, şöhretine rağmen, cemiyetten uzak, içine kapalı bir hayat sürdü. Amerika'yı, baştan başa Charley adındaki küçük köpeği ile dolaştı ve intibalarını, 1962'de, *Travels with Charley* (Charley ile Seyahat) adlı kitabında anlattı.

İnsanlık Komediisi

(The Human Comedy)

Yazan

William Saroyan

(1908-1983)

Başlıca Karakterler:

Katey Macauley: Geliri mahdud, herkesten sevgi ile bahseden, herkesin iyiliğini isteyen dul bir kadın. İnancının temelini şu düşünce teşkil eder: "İyi olan hiçbir şey son bulmaz. Ve dünya da, böylesine fevkalâde insanlarla doludur."

Homer: Katey'in on dört yaşındaki oğlu. Okuldan sonra, mahallî telgrafhanede haberci olarak çalışır.

Ulysses: Katey'in dört yaşındaki en küçük oğlu. Tıpkı efsanevî adaşı gibi macerayı sever. Onun indinde, bütün dünya heyecan dolu bir maceradır.

Marcus: Katey'in en büyük oğlu. İkinci dünya harbinde bir erdir.

Bess: Katey'in on yedi yaşındaki sevimli, nazik, anlayışlı kızı.

Mary Arena: Macauleylerin bitişliğindeki evde oturan allenin saf ve sevimli kızı; Marcus ile yakın arkadaşlık kurmuştur.

Thomas Spangler: Telgrafhanenin iyi kalpli, anlayışlı müdürü. Liseye giderken, engelli yarış birinciliğini kazanan bu adam Homer'i çok sever.

Mr. Grogan: Yaşlı ve sevimli bir filozof. Kendisini içkiye vermiştir. Bir zamanlar, dünyanın en hızlı telgrafcısı idi; onun gibi bir telgrafçı

belki artık kalmamıştır. Modern telgraf cihazlarının kendisine ihtiyaç hissettirmeyeceğinden korkar, endişelenir.

Tobey George: Marcus'un asker arkadaşı; anasız babasız bir genç.

Lionel Cabot: Ulysses'in yedi yaşındaki arkadaşı. Yaptığı işleri yüzüne gözüne bulaştırmasına rağmen, Claifornia'nın Ithaca kasabasını iyi-ce gezmek, öğrenmek isteyen bir gezgin.

Bn. Hicks: Ithaca Lisesi'nin tarih öğretmeni. Yaşlı fakat bilgili, anlayışlı, müşfik bir kadın.

Hikâye

Romanın ilk sayfasında, Ulysses Macauley (Kuzey Amerika'ya mahsus sincap cinsinden bir hayvan olan), bir gopher'in, deliğinden çıkarak kendisini süzdüğünü görür. Birkaç dakika sonra bir ceviz ağacına konan bir kuşu zevkle seyrederek. Ama kuşların, hayvanların ve ağaçların dünyasından daha heyecan verici dünya, Ithaca kasabasından geçen bir yük treninin meydana çıkardığı insanlardan ve makinelerden oluşan dünyadır. "Hey, çocuk, evime, memleketime gidiyorum." diyerek el sallayan ve kendisine seslenen bir zenci dışında, trendeki herkes Ulysses'in sevinç ve heyecan dolu olarak el sallayışını görmezliğe gelir. Zencinin kendisine ne söylemek istediğini pek anlamayan Ulysses, bu dünyanın tuhaf, yalnızlık uyandırıcı ama baştanbaşa heyecan verici bir yer olduğunu hisseder. Bununla beraber, bir şey onu çok korkutur: Çok yakından tanıdığı insanlar, başka yerlere gidiyor ve bir daha geri dönmüyorlar. Babası gitti, dönmedi. Şimdi Marcus'un da geri dönmeyeceği düşüncesi onu korkutur. Homer, ona seyahat planlarından bahsettiği zaman, Ulysses, yalvararak gitmemesini söyler. Homer de, böyle bir gezinin daha uzun müddet gerçekleşmeyeceğini anlatarak kardeşini yatıştırır.

Homer, on dört yaşına geldiği zaman, ailesine bakmak için mahallî telgrafhanede çalışmaya başlar. Homer, Mr. Spangler ve Mr. Gronga'a telgrafhanenin en iyi habercisi olmaya azmettiğini gösterir. Telgrafları dağıttıktan sonra, vakit kaybetmeden hemen telgrafhaneye döner. Mr. Grogan Homer'le arkadaşlık

kurar, ona dünyanın muhtelif ülkeleri hakkında bilgi verir. Homer, çok iyi telgrafçı olan Mr. Grogan'a yardım etmeyi çok ister. Fakat Mr. Grogan, kendini ayyaşlık derecesinde içkiye vermiştir, çok defa telgraf seslerini işitmeyecek kadar kendinden geçer. Telgrafhaneye, Amerikan Savunma Bakanlığı'ndan Meksika asıllı bir kadına bir telgraf gönderilmiştir. Homer, telgrafı ilettiği zaman, okuma yazma bilmeyen kadın, ondan telgrafı okumasını ister, fakat oğlunun öldüğüne inanmaz. Homer'e pasta ve şeker vererek, oğlu Juan'ın yerini almasını ister. O akşam Homer, annesine başından geçenleri anlatır ve sebebini bilmemesine rağmen, kendisini yalnız hissettiğini söyler. Annesi ona, artık çocukluk çağının sonuna geldiğini ve insanların kendilerini yalnız hissetmelerinin dünya çapında bir hal olduğunu hatırlatır. Kadın, oğluna, insanların kendilerini yalnız hissetmelerinin sebebinin harp olmadığını, bilâkis insanoğlunun kendisini yalnız hissetmenin harbi doğurduğunu söyler.

Homer'in ilk hedefi, Ithaca lisesinin düzenlediği 200 metre engelli koşuyu kazanmaktır. Her sabah erkenden kalkar, hayret içindeki Ulysses'in bakışları altında idman yapar, koşar; daha sonra da, yol kenarındaki çitler üzerinden atlayarak okula gider. Fakat bu yarış için, Homer'in önündeki engeller zannettiğinden de fazladır. Okulun bağınaz, zalim atletizm antrenörü, kasaba zenginlerinden Hubert Ackley'i bu yarış için özel olarak çalıştırmaktadır. Yarış günü, Homer'in önüne daha da büyük bir engel çıkar. Tarih öğretmeni, Bn. Hicks birbirleriyle kavga ettiklerinden, Hubert ve Homer'i dersten sonra cezalı olarak sınıfta tutar. Homer, Hubert'i sadece snob bir çocuk olduğu için değil, sınıfın en güzel Helen Eliot ile arkadaşlık ettiği için de sevmez. Gerçi Helen snob bir kız ise de, Homer'in içinde yine de sevimli bir kızdır. Antrenör Byfield, mektebin müdüründen Hubert'i serbest bırakmasını ister. Müdür, onun bu isteğini reddeder, fakat antrenör Bn.Hicks'e yalan söyleyerek, müdürün, Hubert'in yarışa katılmasına izin verdiğini anlatır. Antrenörün yalan söylediğini sezen Bn. Hicks, iki çocuğu da

serbest bırakır ve en iyi yarışçıyı alkışlamak üzere atletizm sahasına gider.

Yarış yerine geç gelen Homer, sırtındakileri değiştirmeye vakit bulamadığından günlük giysileriyle koşar. Bu, Hubert ve Antrenör Byfield'i kızdırır. Homer ve Hubert, son metrelere kadar, yarış hemen hemen başbaşa -Homer yarım adım kadar öndedir- götürürler. Homer'in yarışı kazanacağını anlayan antrenör Byfield, birdenbire sahaya fırlayarak finiş ipinden biraz geride Homer'e çarpar ve çocuğu yere düşürür. Fakat Hubert, gerçek bir sporcu ruhu ile hareket ederek Homer'in ayağa kalkmasını bekler ve yarışı göğüs farkı ile kazanır. Homer'e çarparak yarışı kazanmasını engellediğinden, Bn. Hicks, Antrenör Byfield'i sadece tenkit etmekle kalmaz, Homer'in İtalyan asıllı arkadaşına hakaret ettiği için de çocuktan af dilemesini ister. Çocukları evlerine gönderen Bn. Hicks, onlara istikbâl hakkında endişe duymamalarını anlatır.

Eve doğru yürümekte olan Homer çok anormal bir durumla karşı karşıya kalan Ulysses'i kurtarır. Ulysses, öğleden sonra kasabada gezintiye çıkmış ve spor malzemesi satan bir dükkâna girmiştir. Dükkân sahibi de, zengin bir müşteriye, bir ayı kapanının nasıl işlediğini göstermekle meşguldür. Kapan içine geren ayıyı havada tutar, ekseni etrafında döndürür, fakat başkaca zarar vermez. Bu arada, ayı kapanı kazaen kapanır ve Ulysses, kendisini kapanın içinde bulur. Ulysses, kendisinin nasıl olup da kapana girdiğine hayret etmekle beraber, onu kendisinin çaresizliğinden ziyade dükkândakilerin şaşkınlık içinde kendisini seyretmeleri ilgilendirir. Bu arada dükkâna gelen polis de dahil, kimse kapanın nasıl açıldığını bilemez. Homer dükkâna geldiği zaman hâlâ şaşkınlık içinde bulunmakla beraber kendisini hiç de rahatsız hissetmeyen Ulysses'in kurtarılması için kapanın kınlanması gerektiğini söyler: Birkaç dakika sonra Homer, telgrafhanede biriken telgrafları dağıtırken, Ulysses de, başından geçenleri düşünerek gülümser.

Homer, şimdi üç gündür telgrafhanede çalışmaktadır ve Mr. Spangler'in belirttiği gibi de, oldukça olgunlaşmıştır. O gece gördüğü bir rüya da, onun gerçekten olgunlaştığını gösterir. Rüyasında, bisikleti ile giderken, Antrenör Byfield'in kendisini durdurmak istediğini görür. Homer, bisikletle Byfield'in başı üzerinden geçerek bulutlara doğru uçar. Bulutlar arasında giderken bir diğer bisikletli görür. Şimdi, ikisi arasında heyecanlı bir yarış başlamıştır. Homer, kısa bir müddet sonra, bu bisikletlinin ölümü temsil ettiğini anlar. Bisiklet üzerindeki hayalet, It-haca kasabasına doğru gider. Homer her ne pahasına olursa olsun onu durdurmaya çalışırsa da, önleyemez ve bu yüzden ağlar. Ağabeyinin ıstırap içinde bulunduğunu gören Ulysses annesini çağırır. Bn. Macauley, Homer'i yatıştırır ve oğlunun biraz daha fazla uyuması için odadaki çalar saati alır.

Homer, ertesi sabah annesine çocukları harpte ölen ailelerin evlerine telgraf götürüşünün hazin rüyalara sebep olduğunu ve büyümüş çocukların ağlamaması gerektiğini bilmesine rağmen, bu tür rüyaların kendisini ağlattığını anlatır. Bn. Macauley, oğlunun, iyi ve müşfik bir çocuk olduğu için ağladığını, bir kimsenin diğerleri için iyi niyet ve merhamet hisleri beslemesinin beşerî ruhun icabı olduğunu söyler. Der ki: "Yarayı tedavi eden merhem merhametten doğar." Kadın, yine uykusunda ağlamasının dünyanın çektiği ıstırapın bir yankısı olduğunu ilâve eder. Homer evden çıkınca, Bn. Macauley -daha önceki de sık sık olduğu gibi- müteveffa kocası Matthew'in hayalini görür. Matthew ona en büyük oğulları Marcus'u öteki dünyada beklediğini söyler. Ev işlerini yapmaya hazırlanan kadın "Evet, Matthew" der, "biliyorum."

Ulysses ve arkadaşı Lionel dış dünyayı araştırmalarına devam ederler; bir cenazenin kaldırılışını seyrederek, bir kütüphaneye giderler. Okumasını bilmemelerine rağmen, kitaplardaki resimleri hayretle incelerler. Sadece bir hadise, Ulysses'in bu saf ve temiz dünyasını altüst eder ve kendisini, dehşet içinde hüngür hüngür ağlatır. Robot gibi giyindirilmiş balmumu surat-

lı bir adamın, bir dükkân vitrininde bir kocakarı ilacının reklamını yaptığını gördüğü zaman, Ulysses, kelimeyi şuurlu bir şekilde idrak etmemekle beraber ölümü hisseder ve karanlığa doğru koşarak kaybolur. Nihayet, gazete satıcısı bir çocuk Ulysses'i görerek Homer'in yanına getirir. Homer kardeşini yatıştırır.

Atlantik ötesinde çarpışılan harbe giden Marcus Macauley, Tobey George'a ailesinden bahsettiği zaman arkadaşının gözleri yaşanır. Tobey, küçük yaşında anasız ve babasız kalmıştır, hangi millettten olduğunu dahi bilmediğini söyler. Marcus, Tobey'e onun Amerikan olduğunu ve kendisinin kim olduğunu bilmesi için başka bir şeyi bilmesine de gerek bulunmadığını anlatır. Kısa bir sessizlik anından sonra, iki genç beraberce dua ederler. Marcus, Allah'tan dünyadaki her anasız babasız kimseye bir aile yuvası ihsan etmesini, Tobey de, Marcus'un sayesinde sevdiği Ithaca hakkında mutluluk getirmesini niyaz eder.

Marcus, cepheye gider gitmez Macauley ailesinin her bir ferdine bir mektup gönderir. Homer, ağabeyinin kendisine gönderdiği mektubu telgrafhaneye getirir ve Mr. Grogan da, mektubu sesli okumasını ister. Ağabeyi mektubunda, Homer'in "Macauley ailesinin en iyi ferdi" olduğunu yazmış ve her zaman öyle kalmasını istemişti. Bütün vannı yoğunu Homer'e bıraktığını söyleyen Marcus kardeşinden, harpten sonra Tobey'le birlikte döndüğü zaman, ona da Macauley ailesinin bir ferdi imişçesine muamele etmesini ister. Ağabeyinin mektubu Homer'in gözlerini yaşartır; bu mektubun tesiri altında, Mr. Grogan'a şayet ağabeyi harpte ölürse dünyaya tüküreceğini ve herkesten nefret edeceğini söyler.

Altı ay sonra -harbe gidenlerin Ithaca'ya dönmesinden ve Ulysses'in onları hayranlıkla seyretmesinden sonra- Macauley ailesi, âdeta, bekledikleri trajedi ile karşılaşır. Homer, kardeşi Ulysses'le birlikte kasabanın sokaklarında dolaşırken yerde bir kuruş görür, bu paranın kendilerine uğur getireceğini söyleyerek, kardeşine parayı almasını söyler. Homer, yolun karşı tara-

fındaki telgrafhanede, Mr. Grogan'ı tek başına otururken görür. Telgraf makinesinin işlemesine rağmen, Mr. Grogan'ın hareketsiz oturduğunu gören Homer, onun sarhoş olduğunu sanarak, her zaman yaptığı gibi bu yaşlı adamın yüzüne su serper ve kahve getirmek için dışarı çıkar. Döndüğü zaman, Mr. Grogan'ı makine üzerinde kapanmış vaziyette görür. Önünde, sadece yazısı alınmış bir telgraf vardır. Homer, bu yaşlı adamı makinenin başından çektiği zaman ölmüş olduğunu anlar. Savunma vekâletinden gelen telgrafta Marcus'un cephede öldüğü bildirilmektedir.

Mr. Spangler, Homer'i dışarı çıkarır. Homer, dünyadan insanlardan nefret etmek istediğini, fakat içinde bu tür hislerin bulunmadığını ve içindeki sevgi hisleri için de bir yön bulamadığını söyler. İçindeki kızgınlığı dışarı vurmak isteyen Homer, "Düşman kim?" diye sorar. Mr. Spangler, Homer'e insanoğlundan nefret edemeyeceğini, kendisine en yakın kimseden başlayarak sevgi hislerini geliştirmesi gerektiğini söyler. Ayrıca, iyi bir insanın hiçbir zaman ölmüş sayılmayacağını ve iyi bir insanın en büyük meziyetinin de diğerlerine karşı hissettiğinin sevgi olduğunu belirtir.

Aynı gece, harpte yaralanan Tobey George, topallıya topallıya Ithaca'ya gelir. Belirli bir hedefi olmaksızın kasabada dolaşırken, Mr. Spangler ve Homer'i at nalı oyunu oynarlarken görür. Homer, bu genci tanıdığını sanırsa da pek emin değildir. Tobey, yürüyüşüne devam ederek Maculeyler'in evi önüne gelir. Kapının önündeki Bess'i selâmlayarak, Macauley ailesi mensuplarının isimlerini söyler. Hayret içindeki Bess, Tobey'in ağabeyi Marcus'un öldüğünü haber vermek için geldiğini zanneder. Fakat Tobey, Marcus'un ölmediğini söyler. Bu arada Homer de eve dönmüştür. Şimdi kapıdaki gencin kim olduğunu bildiğinden, Marcus'un öldüğünü haber veren telgrafın geldiğini anlatır. Tobey, Homer'e telgrafı yırtıp atmasını, çünkü Marcus'un ölmediğini belirtir. Beraberce eve giderler ve Bn. Macauley, oğlunun en yakın arkadaşını -ki artık kendi oğlu olmuştur- şefkatle bağnna basar, kucaklar.

Eleştiri

William Saroyan edebî hayatının başlangıcından itibaren bu mesleğin kurallarına karşı geldi. Kendisinin ifade-since, kolaylıkla sıkıntı çekmeden, pek aldırış etmeksizin yazdı. Bunun içindir ki, eserleri çok tenkit edildi. Saroyan'ın roman tekniğindeki naivliğine rağmen, en iyi romanının zevkle okunduğu da inkâr edilemez. *İnsanlık Komedi'si*'nin yapısındaki gelişigüzelliğe, dil ve tahayyül özelliklerine aldırış edilmemesine rağmen, beşerî hisleri en iyi yönüyle işlediğinden okuyucuların kalplerini, sevgilerini kazandı.

Macauley ailesi, belki de inanılmayacak kadar iyi, güzel bir aile; bununla beraber, romanın bütün insanların vakar ve haysiyetine adanmasına karşı çıkacak kimse pek bulunamaz. Homer'in olgunlaşması, hislerinin gelişmesiyle kol kola gidiyor. Ulysses'in de kendisini, her türlü hayat tecrübesine adanması okuyucuyu zevklendiriyor. Ulysses, çocukluk yıllarının realitelerini olmasa da, ideal bir dünya hakkında beslediğimiz hayallerimizi temsil ediyor. Demek, Saroyan, okuyucuda değişik bir Amerikan rüyasını yerleştirmeye çalışmakta; kötülüğün bulunmadığı -bulunsa dahi, safiyet ve temizlik tarafından tekrar saflığa çevrilen- bir hayat. Saroyan'ın dünyası, modern insanın önündeki dünyanın ilkel bir şekli, tarihi, vakıa ve delillerle ele alınarak incelenemeyecek bir şefkat ve yüksek ölçüdeki hümor hissi ile pek çoğumuzun gerçek diye kabul ettiği sınırlı dünyaya aktarmasını bilmiştir.

Yazar

Genç yaşında ölen bir Ermeni papazı ve bağ işçisinin oğlu olan William Saroyan, California'nın Fresno şehrinde doğdu ve on beş yaşına kadar ilk okula orada devam etti. Bu yıllar zarfında, *İnsanlık Komedisinde* ki Homer gibi, gazete satıcılığı ve telgraf müvezziliği yaptı. On altı yaşına geldiği zaman, ailesine yardım etmek için, bir ara amcasının üzüm bağında çalıştı. Ondan sonra, bir dizi işler yaptı. (Bu işlerde edindiği tecrübeleri romanlarında belirtti.) Gerçi çok okudu ise de, büyük olarak vasıflandırılan eserlerin çoğunun kendisine pek faydalı olamayacaklarını anladı. Bu konuda şunları söyledi: "İstediğim şekilde yazabilmek için, şimdikinden iki veya üç defa daha fazla çalışmak zorunda kalacağımdan, şimdiki gibi, kolayıma geldiği şekilde yazmaya karar verdim."

Saroyan'ın ilk hikâyesi, 1934'te yayımlandı (o zamandan bu yana 350'den fazla hikâye yazdı) ve o yıl çıkan *The Daring Young Man on the Flying Traeze* adlı kitabı ile derhal tutundu. Ardından ancak velüd kelimesiyle ifade edebilecek şekilde pek çok hikâye ve roman yazdı. Eserleri arasında en fazla sevilenleri: *İnsanlık Komedis*i, iki piyesi (1939'da yayınlanan *My Heart's in the Highlands* adlı bu sevimli piyesinde şairlere, kira ödemeksizin oturacakları evler verilmesini istedi.) *The Time of Your Life* adlı en iyi piyesinden ötürü de kendisine Pulitzer Mükâfatı verilmiş, fakat Saroyan kabul etmemişti ve *Benim Adım Aram* adı altında, California'daki bir Ermeni ailesinin hayatı ile ilgili kısa hikâyelerden oluşan kitabı 1940'ta yayımlandı.

Krallar Önde Gider (All the King's Men)

Yazan

Robert Penn Warren

(1905-1989)

Başlıca Karakterler

Jack Burden: Hikâyeyi anlatan adam. Bir zamanlar gazetecilik yapan bu kimse Willia Stark'ın müşaviridir. Hayata acemice başlayan Jack Burden şüphe, mağlûbiyet ve hayallerden sonra olgunlaşır.

Willie Stark: "Patron". Amerika'nın güneyindeki eyaletlerinden birinin valisi olan bu pragmatik despot, insanları, hâdiseleri ve hatta tabiatı kendi iradesine göre yağurmaya çalışır.

Anne Stanton: Jack'ın arkadaşı olan bu kadın sonraları Willie'nin metresidir. Zeki, hissî ve idealist bir kadın.

Adam Stanton: Anne'nin kardeşi, Jack'in arkadaşı ve Willie'nin katili. Eyalet hastanesinin direktörlüğünü yapan Adam Stanton, kötülükten iyilik doğmayacağına inanan mutlak bir idealisttir.

Hâkim Irwin: "Namuslu bir hâkim." Vakar ve haysiyet sahibidir, müşfikdir ve yanıldığı taraflar da vardır.

Sadie Burke: Anne'den önce Willie'nin metresi. Yüzünde çiçek lekesi bulunan bu kadın çabucak köpürür, ağzı pistir, 'patron'a sadakat ve kıskançlıkla bağlı bulunmasına rağmen, aldatıldığı zaman da vicdansızdır.

Tiny Duffy: Şişman, haysiyetsiz bir politikacı. Willie, onu kendisine vali muavini tayin eder.

Sugar-Boy: Willie'nin şoförü ve muhafızı. Bu kekeme İrlandalı, "Patron"a fanatikçe sadıktır.

Bn. Burden: Jack'ın annesi. Gururlu ve görgüsüz biri olan bu kadın, hiç olmazsa hayatında bir defacık, menfaat gözetmeden sevgi beslemesini öğrenir.

Ellis Burden: Kendisine "bilgin avukat" denen bu kimse, karısından uzun bir zaman önce ayrılmış ve şimdi de fanatik bir dindar olmuştur.

Lucy Stark: Willie'nin karısı. Sabırlı ve son derece yalnız bir hayat sürer.

Tom Stark: Willie'nin küstah, mesuliyet hissi tanımayan oğlu.

Hikâye

Jack Burden, zahiren, 1936'dan öldürüldüğü 1939 senesine kadar bir Güney eyaletinin valiliğini yapan Willie Stark'ın hayatını anlatıyor. Fakat *Krallar Önde Gider*, aynı zamanda Jack Burden'in hayatının da hikâyesidir. Jack Burden, Willie Stark'ın hayatını anlatırken, araya kendisinin çocukluk ve erişkinlik çağlarının hadiselerini de sıkıştırır. Böylece, kitabın ikinci bölümünde Jack, Willie ile 1922'de ilk defa tanıştığı zamanı hatırlar. Stark, o yıl Mason City'nin veznedarlığı için mücadele etmiş; mahallî politikacıların müteahhitlerle, hileli inşaat mukaveleleri imzalamalarını önleyememişti. Jack o zaman genç bir muhabirdi; gazete tarafından Stark'ın kampanyasını takibe memur edilmişti. Jack Willie'yi öğretmen karısı Luck'nin etkisi altında, içki düşmanı, bölgeyi sahtekâr politikacılarından temizliğe azmetmiş bir idealist olarak görmüştü. Seçimde, büyük bir farkla yenilgiye uğrayan Willie, gündüzleri, öteberi satarak ailesine bakmış, akşamları da hukuk fakültesine devam etmişti. Çürük malzeme ile yapılan okul çöktüğü zaman, Willie mahallî bir kahraman oldu. Fakat sonraları, politikaya sırt çevirdi ve baro imtihanını geçti.

Willie'nin avukatlığa başlamasından kısa bir müddet sonra, eyaletin bir grup Demokratik politikacısı, Willie'nin halk arasındaki popülaritesinden yararlanarak onu, muhalefet grubunun

valilik namzedine karşı kullanmak isterler. Willie'nin kendi gruplarının namzetliğini kabul etmesi için Tiny Duffy aracı olarak gönderilir. Kendisini destekleyenlerin, gerçekte onun ne kazanmasını istediklerini ne de kazanacaklarını sanmamasına rağmen, Willie teklifi kabul eder. Willie'nin kampanyasını takip etme görevi tekrar, Jack'a verilir. Willie, bu defa kimseyi kızdırmaz, rahatsız etmez, sadece canlarını sıkır, uyutur. Sakin bir tavırla konuşan ve gerçeklerden ayrılmayan Willie'yi dinleyenlerin sayısı azalır. Jack, ondan "dört nal giden siyasî kansız" diye bahseder. Willie'nin muvaffak olmaması için görevlendirilen Sadie Burke de, bu kanaati, diğerleri tarafından pek sık tekrarlanmasına rağmen daha kesin bir şekilde belirtir.

Seçimden kısa bir zaman önce Sadie, Willie'ye bu seçimin gerçeklerini anlatır. Gazaba gelen Willie kendisini kaybedene kadar içer. Ertesi gün siyasî bir mitingde, hâlâ tamamen ayık olmamasına rağmen, kendisi için hazırlanmış nutku bir kenara iter ve hayret içindeki dinleyicilerine Duffy ve onun siyasî makinesi tarafından nasıl aldatıldığını anlatır. Willie adaylıktan istifa eder ve rakibini desteklediğini ilân eder. Willie, daha sonra siyasî sahneden çekilir, kaybolur. Nihayet 1930'da döner. Jack, onun yeniden meydana çıkmasını şöyle anlatır: "Artık Demokratik Parti yoktu. Sadece Willie vardı. Elindeki satırla akıtacak kan arıyordu." Şimdi saf idealizm çağını arkada bırakan Willie, kurnaz bir oportünist politikacıdır. Seçmenleri âdeta hipnotize eder ve büyük bir farkla kazanır. Parti uşaklarının her zaman faydalı ve tiksindirici kimseler olduklarını daima hatırlamak için de, Tiny Duffy için bir sandalye yaratır. Duffy, bu istihzayı anlamayacak kadar minnettarlık duyar.

Kampanya sırasında, Jack'ın gazetesi, Willie'nin muhalifini desteklemesini istediği zaman, Jack gazeteden ayrılır ve kendi ifadesi ile, birbiri ardına gelen hissî izlenimler dışında realiteyi reddettiği "Büyük bir uykuyu"ya yatar. Önceki Büyük Uykuları aksine, bu devre kısa sürer, zira Willie Stark, vali olduktan kısa bir

müddet sonra Jack'ı yardımcı, arkadaş, müşavir ve siyasî çöplük araştırma uzmanı olarak yanına alır.

Roman 1936'da başladığı zaman Vali Stark (ki muhalifleri, kanunî yollarla mevkiinden indiremedikleri gibi, ikinci seçimde de başarılı olamamışlardır) Jack'ı hayatının en ıstırap verici pislik arama işi ile görevlendirir: Jack'ın çocukluğundan beri prestij ettiği Hâkim Montagne Irwin'i lekeleyecek belgeleri bulup çıkarmasını ister. Hâkim Irwin, Jack'ın hukuk hocası Ellis Burden'in vekili idi. Fakat Irwin, Stark'ın Senatör olmasını istemediği için, Jack, Irwin'in mазisini araştıracaktır. Ve Jack da, uzun süren muğlak ve ıstırap verici araştırmadan sonra, bunları bulur, meydana çıkarır.

Jack, "Namuslu Hâkimin Durumu" dediği araştırmasına başlamadan önce, onun, Amerikan tarihi ile ilgili -bitirilmemiş- doktora tezini hazırlar. Jack bir iki sene, Amerikan Dahilî Harbi'nden önceki sosyal ortamın bir portresini çizebilmek için, "bilgin hukukçu"nun amcası Cass Mastern'in yazı ve mektuplarını gözden geçirir. Gerçekler oldukça basitti. Cass, en iyi arkadaşının kansı Anabelle Trice'ı iğfal etmişti. Karısının sadakatsizliğini anlayan kocası, parmağındaki yüzüğü karısının yastığı altına bıraktı ve intihar etti. Anabelle'nin Phebe adındaki genç zenci kölesi, yüzüğü buldu ve Anabelle'ye verdi. Phebe'yi susturmak için Anabelle de zenci kölesini esir pazannda sattı. Bu vakayı öğrenince dehşete düşen Cass, Phebe'yi satın alarak azat etti. Olup bitenlerin dehşetinden kendisini kurtaramayan Cass, harpte canını vermek suretiyle günahlannın kefarecini ödemek istedi. Jack, önceleri bu hikâyedeki gerçeği anlayamamıştı. Ancak Hâkim Irwin hakkındaki araştırmasını tamamladıktan sonradır ki, Cass Mastern hâdisesinin önemini idrak etti; bütün olup bitenler birbirleriyle ilgilidir, iyi ve kötü kaçınılmazcasına birbirine bağlıdır. Jack, bununla beraber önceki yıllarda, bu araştırmalarını ve doktora tezini bir kenara koydu ve Büyük Uykusuna yattı.

Jack'ın Irwin hakkındaki araştırması muğlak olmakla beraber daha başarılıdır. Bu araştırma, "hatâli olmak" kelimesi ile başlar. Kelimeyi, Irwin hakkındaki araştırmasına başlayan Jack, kendisine başvurduğu zaman, "bilgin avukat" kullanmıştır. Adam Stanton'dan, hâkimin uzun yıllar önce fakir olduğunu öğrenir; Anne Stanton da, onun 1941'de ikinci defa evlendiği zaman zenginleştiğini söyler. Mahkeme kayıtları, Irwin'in 1907'de evini rehine koyarak 40.000 dolardan fazla borç aldığı; bu borcun küçük bir kısmını 1910'da ödedikten sonra 1914'e kadar hiçbir şey ödemediğini gösteriyordu. Ancak bu konuda tahkikata girildikten sonra, borcunun tümünü ödemişti. Irwin'in karısı, parasını çarçur ettiğinden, kocasına yardım edememişti.

Şu halde, para nereden gelmişti? Namuslu ve şerefli Vali Stanton'un (Anne ve Adam'ın babası) Adliye Vekili olarak eline geçen az miktarda para bu serveti biriktiremezdi. Irwin mevkiinden istifa etti ve seneliği 20.000 dolarlık maaşla bir elektrik şirketinin yöneticileri arasına girdi. Daha fazla şüphelenmeye başlayan Jack, hisse senetleri kayıtlarını araştırır ve Irwin'in, bu şirketin 500 hisse senedine sahip bulunduğunu da öğrenir. Daha sonra gazeteleri inceler ve şirketin Irwin'den önceki avukatı Mortimer Littlepaugh'un intiharı ile ilgili bir yazı okur. Olup bitenleri yakından bilen biriyle görüşmek için araştırmalarını genişleten Jack, müteveffa avukatın kız kardeşinin Memphis'te yaşadığını öğrenir. Falcılık yapan ve beş kuruşu hesaplayan bu kadın, ancak Jack kendisine para verdiği takdirde bildiklerini anlatacağını söyler. Şirketinin, Adliye Vekili Irwin'e rüşvet vererek, kendisinden şirketi dava etmesini öğrendiği vakit Littlepaugh, olup bitenleri Vali Stanton'a anlatmak isterse de Vali dinlemek istemedi. Şirket, Littlepaugh'un işine son verdi ve Irwin'i de aldı. Ümitlerini kaybeden Littlepaugh da intihar etti. Fakat Littlepaugh, kendisini öldürmeden önce kız kardeşine, sahtekârlığın mahiyetini anlatan bir mektup bıraktı. Jack, kadın-

dan mektubu satın alır. Yedi ay süren araştırmadan sonra, "hâ-tâli" kelimesinin mânâsını anlar.

Jack bunlarla uğraşırken, Willie, Amerika'nın en iyi bir tıp merkezi için planlar hazırlar. Altı milyon dolara mal olacak bu tıp merkezinin inşasını üzerine almak isteyenlerle Duffy ve diğerlerini görüştürür; inşaatın her bakımdan kanunî yürütülmesinde, hiçbir şüpheye yer bırakılmamasında ısrar eder. Vali Stark, bu işi yürütecek komisyonun başına yetkili ve namuslu Adam Stanton'un geçmesini ister ve çocukluk arkadaşını bu işi üzerine almaya ikna için de Jack'ı görevlendirir. Jack, eski arkadaşından bu görevi yüklenmesini isterse de, Willie Stark'ın temsil ettiği her şeyden nefret eden Stanton, teklifi kesinlikle reddeder.

Birkaç gün sonra Jack'ı gören Anne, Adam'ın bu işi kabul etmesi için ısrar etmesini ister. Jack iyilik ve kötülük hakkında Adam'a bir "tarih dersi" verdiği, yani kendi babasının Hâkim Irwin'i nasıl korumak istediğini delillerle gösterdiği takdirde, onun bu işi yükleneceğine inanır. Anne, Littlepaugh'un mektubunun kopyasını Adam'a gösterir. Babasını lânetleyen Adam, başka bir itiraz sesi çıkarmaksızın, bu işi kabul eder. Adam'ın bu işi kabul etmesini istediğini nereden biliyordu? Ne kendisi ne de Adam bundan ona bahsetmişti. Kısa bir zaman sonra, bunun da cevabını öğrenir. Willie Stark'ın metresi Sadie Burke, kızgınlık içinde, Anne'nin, Stark'ın metresi olduğunu söyler.

Jack, Anne'yi çocukluğundan beri seviyordu. Anne'nin Stark'ın metresi olması onu perişan eder ve ayrılmakla maziyi unutacağını umarak California'ya doğru gider. Bir otel odasında uzandığı zaman, Anne ile aralarındaki aşkı, sevinçli anlarını, çaresizlik içinde bulundukları zamanları ve Jack'ın saflık ve ahlâk üzerinde kendisini şaşırtan düşüncelerden ötürü nihâî safhasına eriştirilemeyen aşklarını düşünür. (Jack, Cass Mastern'in günah konusundaki düşünceleri gibi yanlış olduğunu idrak eder.) Yine, Lois Seagar ile yaptığı saçma ve kısa evliliği düşünür. Kadının mekanik bir hale gelmiş cinsî arzuları ve tiksini-

dirici bayalığı Jack'ı İlk Büyük Uykusuna zorlamıştı. Jack, kendi hayatındaki hâdiselerin hiçbir mânâsı olmadığını, arzu ve ilhamın hiçbir şey ifade etmediğini düşünür: "Hiçbir şey ne senin ne de herhangi bir kimsenin hatâsıdır. Eşya hiçbir zaman değişmez." Jack'ın şimdi Büyük Sarsıntı (Kasıntı) dediği ve beşerî davranışları kontrol eden mekanizma, düşüncesiz kuvvete karşı insan iradesinin saçmalığını, kontrol edilmeyen tiklere sahip bir akıl hastasını temsil etmektedir.

Jack, Doğuya dönünce, onun ve Willie'nin hayatındaki sayısız yönler, hızla trajik kaderlerine doğru giderler. Muhaliflerini mağlûp etmek için Willie, hastane inşasını istemeye istemeye Duffy'nin arkadaşı Gummy Larson'a verir. Fakat bir futbol maçında oğlu Tom'un belkemiği kınılınca, vicdanî rahatsızlık duyan Willie mukaveleyi fesheder. Ertesi günü biri Adam'a telefon ederek, Anne'nin Stark'la olan ilişkisinden bahseder. İşini kız kardeşinin vücuduna borçlu olduğu düşüncesi ile çılgına dönen Adam, Valilik binası önünde Willie'ye ateş eder. Birkaç gün sonra ölen Willie, Jack'a kendisinin yanlış anlaşıldığını söyler. Sugar-Boy da adamı öldürür, Jack birkaç hafta sonra, Anne ve Willie hakkında Tiny Duffy ve Gummy Larson'a bilgi veren şahsın, oğlunun geçirdiği kazadan sonra Willie'nin karısının yanına dönmek istemesinden gazaba gelen Sadie Burke olduğunu ve yine Adam'ın telefonda işittiği sesin, Duffy'nin sesi olduğunu öğrenir.

Jack, elindeki delilleri Hâkim Irwin'e gösterir. Uzun bir zaman önce vuku bulan ve hemen hemen unuttuğu hâdiselerin yeniden meydana çıkması üzerine, Hâkim Irwin, Jack'a elindeki delillerin açıklanmasını hâlâ önleyebileceğini söyler. Ertesi sabah "canlı güzel, bir opera şarkıcısının haykırışını andıran" bir ses Jack'ı uyandırır: Ses, annesindir ve kadın, Irwin'in intihar ettiğini biraz önce öğrendiğini söyler. Kadın, oğluna, kendi babasını öldürdüğünü anlatır. Jack, hayatında ilk defa olarak aptal, bön annesinin, birini sevebildiğini öğrenir; hem de,

kaderin şu istihzasına bakınız ki, Jack'ın da sevdiği ve dolaylı yolla öldürdüğü bir adamı.

Annesinin bu dehşet saçıcı haykışı Jack'ı, Büyük Uykusundan uyandırır. Annesinin sevebileceği, önceden tayin edilen kaderlerine rağmen Adam ve Anne'nin, Lucy ve Willie'nin yaşayabilecekleri, Jack'ı, insanın kendi kaderine karşı harekete geçmesi gerektiğine inandırır. Roman sona ererken, Jack ve Anne evlenir ve Hâkim Irwin'in Jack'a bıraktığı eve yerleşirler. Jack, Cass Mastern hakkındaki eserini tamamlamak üzere çalışmaya başlar. Daha sonra Jack ve Anne, "evden dışarı çıkacak ve kendilerini dünyanın sarsıntılan içine bırakacaklar."

Eleştiri

Krallar Önde Gider, ilkin 1946'da yayımlandığı zaman Willie Stark ile Louisiana Valisi mütefevva Huey Long'un hayatı arasındaki benzerlikler, romanın daha önemli özelliklerinden fazla ilgi çekti. Romanın, Huey Long'un hayatı hakkında bir tarziye olduğunda ısrar edenlere en iyi cevabı yazarın kendisi verdi: "Bu tür saçmalıklara veya histerilere karşı verilecek bir cevap yoktur."

O zaman gürültü yaratan tenkitlerden sonra, eleştiricilerin ekserisi romanın daha tutarlı özellikleri üzerinde durmaya başladılar. Willie Stark ve Jack Burden'in, kendi kendilerini anlama yolunda benzer gayretlerde bulunduklarını ve bu gayretlerin insana, bu kaotik dünyada, kendi kaderini kendisinin tayin etme imkânı vereceğini gördüler. Willie'nin ahlâkî tarafsızlığı olduğu kadar, Adam'ın ahlâkî kesinliği de onların sonunu hazırlar. Varlığını sürdürebilmesine imkân verecek olgunluğa sadece Jack Burden erişir. Burden, idealizm ve ümitsizliğin aşırı safhalarından geçer, fakat sonunda, mânâlı bir hayatın kapısını açacak bir tür pragmatizmde karar kılar.

Ele alınan vakıaların zaman zaman melodramatikliğe çok yaklaşmasına rağmen, roman, fevkalâde bir tarzda an-

latılıyor. Jack Burden'in retorik monologları ve özlü, kısa diyalogları arasında okuyucuyu zorlayan çelişkiler dışında, romanın akıcı ve enerjik bir üslubu var. Warren, okuyucu üzerindeki intibaları derinleştirmek için, seyahat ve dönüş, doğum ve ölüm, günah ve pişmanlık gibi tahayyül ve bazı mistik kaynaklardan faydalanır. *Krallar Önde Gider*, okuyucuyu hâlâ çekiyor; gücünden hâlâ bir şey kaybetmedi. Çünkü sadece Willie Stark mükemmel bir şekilde ele alınmakla kalmamış, valinin çevresindeki ikinci derecedeki kimseler de kurnaz bir canlılıkla anlatılmıştır.

Yazar

Amerika'nın Kentucky eyaletinde doğan romancı, şair, piyes yazarı, biyografi yazarı, münekkid ve öğretmen Robert Warren, Amerika'da Vanderbilt Üniversitesi'ni bitirdikten sonra İngiltere'de Oxford Üniversitesi'ne devam etti. Hissi olmaktan ziyade canlı bir Güney (Amerika'nın güneyi) edebiyatı yaratmak için çalışan ve kendilerine "Fugitive grup" denen Güneyli şair ve eleştircilerin bir üyesi olan Warren, bu grubun çıkardığı *The Fugitive* adlı dergide yazdı; sonraları da güney bölgesinin önemli bir dergisi olan *Southern Journal*'ın yayımlanmasına hizmet etti ve editörlüğünü yaptı.

Krallar Önde Gider romanı ile Pulitzer Mükâfatı kazanan Warren, otuz seneye yakın bir zaman, Amerika'nın muhtelif üniversitesinde ders verdi. Cleanth Brooks ile birlikte yazdığı *Understanding Poetry* (Şiir Anlayışı) adlı üniversite kitabı ile talebelere ve öğretmenlere, yeni tenkitin kapılarını açtı.

İlk eserinden itibaren Warren, evrensel tezlerle mahallî meseleleri ele aldı. İlk romanı olan *Night Riders* (Gece Seyahat Edenler, 1939), Kentucky tütün çiftçileri ile büyük tütün şirketleri arasındaki tarihî mücadeleyi işledi; prensipleri realite ile bağdaştırmaya çalışırken, Percy Munn'in giriştiği mücadele üzerinde durdu. *World and Time* (Dünya ve Çağımız, 1950) *The Cave* (Mağara, 1950) ve *The Flood* (Su Baskını, 1964) adlı romanlarında da, mazideki ve günümüzdeki tarihî hadiseler üzerinde durdu, insanoğlunun kaderindeki muğlaklıkları işledi.

Karanlığın Kalbi (Heart of Darknees)

Yazan

Joseph Conrad

(1857-1924)

Başlıca Karakterler:

Charles Marlow: Gençlik yıllarında geçirdiği kâbuslu bir maceranın hikâyesini anlatan yaşlı ve tecrübeli bir denizci.

Fresleven: Marlow'dan önce Kongo'ya giden Danimarkalı bir kaptan.

Rus: Marlow'un Kongo içlerinde rastladığı heyecanlı bir denizci.

B. Kurtz: Marlow'un arayıp bulmak için gönderildiği Avrupalı esrarengiz bir fildişi taciri.

Kurtz'un "Sözlüsü": Kurtz'un Brüksel'deki idealist ve sadık nişanlısı.

Hikâye

Tecrübeli bir deniz kurdu olan yaşlı Marlow, bir akşam, Thames nehrinin denize döküldüğü yerde demirlenmiş yelkenli gezinti gemisi Nellie'nin güvertesinde bir Buda gibi oturarak çocukluk arkadaşlarıyla sohbet eder. Onlar şimdi büyümüş, önemli kimseler olmuşlardır. Aralarında büyük bir şirketin müdürü, bir avukat ve bir muhasebe müdürünün bulunduğu bu insanlar birbirlerine "deniz bağı" dedikleri bir bağ ile bağlıdır.

lar. Akşamın alacakaranlığının örtmeye başladığı büyük Londra şehrine doğru bakan Marlow, şifreli bir ifade ile der ki: "Ve burası aynı zamanda, dünyanın en karanlık yerlerinden biri idi."

Gerçi şimdi medeniyetin zirvesinde bulunmakla beraber bir zamanlar Romalı lejyonierlerin korku ve dehşet içinde geldikleri bu barbar liman Marlow'a, senelerce önce, Kurtz adındaki esrarengiz fildişi tacirini bulmak için Kongo Nehri'nde geçirdiği maceraları hatırlatır.

Marlow, çocukluğunda kendisini haritaların, bilhassa ayak basılmamış yerlerin haritalarının cazibesine kaptırmıştı. Hele Kongo içlerinde kimsenin ayak basmadığı yerler ile Afrika onu özellikle derinden ilgilendiriyordu. Çocukluğunu, bir gün gemici olmanın hayali ile geçiren Marlow, altı sene Doğuda bulunduktan sonra, bir gün Kongo Nehri'ne giden bir gemide çalışmaya karar verir. Brüksel'de bir halası vardır. Kadın, Afrika'yı araştıran şirketlerin birinde nüfuz sahibidir. Bu şirketin de, nehirlerde işleyecek gemilerde çalışacak cesur gençlere ihtiyacı vardır.

Marlow daha sonra, kendisinden önce bu şirket namına çalışan Fresleven adında bir Danimarkalı'nın bir iki tavuğun satın alınması üzerine çıkan bir münakaşa neticesinde bazı Afrikalı yerliler tarafından vahşî bir şekilde dövülerek öldürüldüğünü öğrenir. Fakat macera arzusu ile yanıp tutuştuğundan, patronu üzerinde derin bir iz bırakır. Şirket, Marlow'u tıbbî bir muayeneden geçmesi için bir doktora gönderir. Bu, garip ve insanın huzurunu kaçıran bir muayenedir. Bir pergel ile Marlow'un kafatasını ölçen doktor, garip bir eda ile, "Bildığınız gibi, değişiklikler içeride oluyor" der. Ayrıca ailesinde hiç delirmiş birinin bulunup bulunmadığını da sorar.

Marlow, bir Fransız gemisi ile yola çıkar. Afrika sahillerini takip eden gemi, Gran Bassam ve Little gibi garip isimler taşıyan yerlerden geçer. Bir gün, bir Fransız zırhlısının karayı boşu boşuna bombaladığını görür: Kıtada, belirsiz bir harp yürütül-

mektedir, fakat Afrika'nın balta girmemiş ormanları, çarpışanları yemiş, yutmuştur.

Nihayet, şirketin iskelesine ulaşan Marlow, sefil yaşayan zencilerin köle olarak çalıştırıldıklarını görür. Beyazlar arasında bir umursamazlık hâkimdir ve nüfuz edilemeyen ormanlar her şeyi yutacak, bitirecektir. Maamafih, bir muhasebeci, Avrupa standartlarını muhafaza etmeyi başarmıştır. Bu adam, Marlow'u neşelendirecek ve hayrete düşürecek kadar, Avrupa usulü takım elbise giyen, görünüşüne dikkat eden bir kimsedir; hatta kendisini çevreleyen yıkıntı ve kayıtsızlığa rağmen işini de randımanla yapmaya çalışır.

Marlow, yine şirketin Afrika kıtası içlerindeki işlerini yürüten büyük Mr. Kurts hakkında da şayialar işitir. Hatta sahildekiler bile Mr. Kurts'u büyük ölçüde fildişi gönderen büyük bir tacir olarak biliyorlar. Fakat bunları nasıl elde ettiğini kimse bilmez. Alışılmamış metodlarla ele geçirmiş dahi olsa, şirket bu ajanın böylesine verimli iş yapmasından çok memnundur.

Kara orman içinde geçen iki haftalık bir yolculuktan sonra, Marlow, şirketin faaliyet merkezine ulaşır, burada, kendisini bir gemi bekleyecektir. Fakat geminin battığını ve tekrar su yüzüne çıkarılarak kullanılabilir hale getirilmesinin de en azından üç ay alacağını öğrenir. Şirketi vicdansız müdürü, Marlow'u soğuk ve mütehakkim bir şekilde karşılar. O da, herkes gibi, fildişi ticareti ile para yapmaktan başka bir şey düşünmeyen bir insandır.

Marlow teknenin tamir edilmesini beklerken bu merkezde çalışan muhtelif kimselerle tanışır, konuşur ve ekserisinin, büyük fildişi taciri Kurtz'u derinden kıskandıklarını hisseder. Rivayete göre Mr. Kurtz ciddî bir hastalığa yakalanmıştır. Kurtz'un faaliyet sahasına kadar tekneyi yönetmek ve bu hasta adamı -topladığı fildişilerle birlikte- geri getirmek görevi Marlow'a verilecektir.

Nihayet Marlow'un gemisi hazırdir, bu merkezin menaceri, bazı yolcular ve geminin işlerini görmek üzere kendilerine kıymetsiz bir iki şey verilen bazı yamyamlar da tekneye binerler.

Gemi balta girmemiş ormanın içine doğru ilerledikçe, devamlı olarak tehlikelerle karşılaşır; yamyam dümenci, heyecanlı bir insan olmakla beraber güvenilir biri değildir. Gemideki yolcular da, kıyıda gördükleri yerlilere derhal ok fırlatırlar.

Çalışma merkezinden 50 mil kadar mesafede Marlow, terk edilmiş bir kulübe görür. Kulübeye acele etmesini, aynıca dikkatli davranmasını isteyen bir de not bırakılmıştır. Yine İngilizce eski bir denizcilik kitabı bulur; sayfalarına şifreyi andıran yazılar yazılmıştır. Bu kitap, ormanın mütecaviz çılgınlığı ortasında ki bu küçücük akıl işareti, Marlow'u cesaretlendirir.

Fakat gemi Kurtz'un çalışma merkezine yaklaşırken, kıyıda ki yerliler tekneyi ok yağmuruna tutar. Marlow'un yamyam dümencisini öldürürler. Marlow, geminin buharlı düdüğünü öttürerek durumu kurtarır. Düdük sesi, hurafelere inanan yerlileri kaçıtır. Gemi, sonunda çalışma merkezine varır.

Marlow'u bir Rus denizcisi karşılar. Adamın üstündekiler öylesine eskimiştir ki, sırtına paçavra bir örtü atmış bir palyaço-yu andırır. Denizcilik kitabını geride o bırakmıştır. (Sayfalardaki garip notlar Rusça yazılandı.) Bu sevimli ve heyecanlı genç, Marlow'un kulaklarını, Kurtz hakkında inanılmaz kahramanlık hikâyeleri ile doldurur. Rus denizcisi hüznle, büyük fildişi taci-rinin hasta olduğunu söyler. Marlow etrafına bakındığı zaman, merkezi çevreleyen çitin tahtalan üzerinde parlak tahtadan yapılmış, süs eşyasını andıran yuvarlak toplar görür. Fakat daha yakından baktığı zaman onların, tahtalara çakılmış ve şeytanî bir tarzda gülümseyen yerli halkın kafatasları olduklarını anlar.

Marlow, tedricen, hayret uyandırıcı Mr. Kurtz hakkındaki bilgi edinmeye başlar. Avrupa ticarî sömürsünün yerlilere kültür ve medeniyet getireceğine inanan bir idealist olarak ormana gelen Kurtz, eline mutlak kudreti geçirdiği zaman, kendisini ormanın vahşetine kaptırmıştı.

Kurtz'un, Brüksel'de kendisinden gururla "sözlüm" diye bahsettiği bir nişanlısı varsa da, Marlow sahilde hüngür hüngür ağlayan yerli bir kadın görür. O, şüphesiz Kurtz'un metre-

sidir. Orman, önüne geçilemeyecek tesirini gösterince, Kurtz, öldükten sonra, vahşî ayin yapılmasını istedi ve fildişi toplamak yolunda hiçbir engel tanımadı, metodlarını beğenmeyenleri vicdansızca ortadan kaldırdı.

Kurtz'u gördüğü zaman Marlow, kanşık, müphem hislerle doludur. Bir taraftan, ondan, fildişi yağmacılığından başka bir şey düşünmeyen ve buna medeniyet ve gelişme gibi tatlı bir isim veren sathî bir egomanyak olarak tiksindirirken, öte yandan da, onun bir zamanlar büyük tarafları bulduğunu idrak eder. Kurtz, merkezdeki cıfcaflı ve bayağı tacirlerden kat kat üstündür. Afrika'daki mesleğine -sonunda tamamen kaybetmiş olsa bile- hiç olmazsa bir miktar idealizm ile başlamıştır.

Kurtz'un, artık hakkaniyet ölçüleri ile hareket etmesi için vakti geçmiştir. Ölmek üzere bulunan Kurtz gemiye alınır, sahildeki yerlilerin korkunç çılgılık ve haykırışları arasında yola çıkılır. Geriye dönüş henüz başlamıştır ki, bir yerli istihzalı bir şekilde Marlow'un yanına gelerek "Bay Kurtz öldü" der. Marlow, ormanın ve ölümün karanlığını ve işlediği dehşet saçıcı günahlarını artık idrak eden Kurtz'un ağzından son olarak şunları işitir: "Dehşet! Dehşet!"

Brüksel'e döndüğü zaman pek çokları, Kurtz'un Marlow'a verdiği belgelere sahip çıkmak isterse de Marlow vermez. Geçirdiği hadiselerin tesiri altında fizikî ve ruhî sarsıntıya uğrayan ve kendisi garipçesine Kurtz'a yakın hisseden Marlow, onun matem içindeki nişanlısını görmeye gider. Kızın idealist düşüncelerle Afrika'ya giden Kurtz'a hâlâ sadık kaldığını görür. Marlow, yalandan fazla hiçbir şeyden nefret etmemesine rağmen, kıza artık ölmüş sevgilisinin hayatının sonundaki tiksintili anlarından bahsedemez. Kurtz'un, "sözlüsü" ile beraber büyük bir adam olduğunu kabul eder ve ölürken fısıldadığı son sözün, "sözlüsü"nün adı olduğunu belirtir.

Eleştiri

Sâtihtan bakıldığında *Karanlığın Kalbi*'nin Kongo'nun içleri ile ilgili uzun bir seyahatin kısa bir hikâyesi olmasına rağmen, Dante'nin *İlâhî Komedi*'si gibi bir alegori (remiz ve kinayeli) olduğu görülür. Anlatılan hikâye, gerçekte, insan ruhunun derinliklerinde yapılan bir seyahatin sembolik bir ifadesidir. Ve bu seyahatte, hikâyeyi anlatan kimse, insanoğlunun kalbinin karanlık olduğunu ve en büyük kötülükleri yapabileceğini belirtiyor.

Conrad'ın hikâyesini anlatan Marlow da, Dante gibi kâbuslu seyahati sırasında kendisi ve kendisinin iyilik ve kötülükle ilgili yeni yeni bilgiler öğrenir.

Lord Jim'de olduğu gibi, hikâye, muğlak zaman değişimleri ile anlatılıyor. Kitabın üslûbu gayet romantik. “Karanlık” ve “siyah” gibi kelimeler imalı bir tarzda sık sık kullanılıyor. Conrad, Marlow'dan şöyle bahseder: “Onun indinde bir maceranın mânâsı, içerideki bir çekirdekte değil, dışındadır; hikâyeyi, ses arasından çıkan bir parlaklık gibi okuyucuya iletiyor. “*Karanlığın Kalbi*”nde başvurulmuş estetik teori budur. *Karanlığın Kalbi*, kesin ve ya realist olmaktan ziyade esrarengiz denecek kadar imalı ve kaygan bir roman.

Hikâyenin hakikî “gerçekler”i, Conrad'ın, 1890'da, *Almayer's Folly* adlı kitabı yazmaya başladıktan sonra, Marlow'un seyahatini andırırçasına Kongo'ya yaptığı bir gezi-den çıkıyor, bu seyahat, Marlow'un ki kadar dehşetli ve ür-kütücü geçti. Conrad'ın *Karanlığın Kalbi*'ndeki gemisinde ölen Mr. Kurtz, gerçekte, Conrad'ın Stanley Şelâlesi'nde gemisine aldığı Georges-Antoine Klein idi. Conrad, sonunda hastalandı ve bu hâdise onun, denizcilik hayatına son verdi.

Hikâyenin önemli tarafı, temelinin gerçeklere dayalı olup olmaması değil, Conrad'ın gerçeklerden çıkardığı düşüncelerdir.

Marlow bize, "Kurtz'un meydana çıkmasında, bütün Avrupa'nın katkısı oldu" diyor. Gerçekten de, Kurtz, on-dokuzuncu asırda Afrika'yı yağma eden ve bu aç gözlülüğünü idealizm kisvesi altında gizlemek isteyen sömürü şehvetinin temsilcisidir.

Hikâyenin hakikî dehşeti, Kurtz'un soysuzlaşmasında ve nihaî ümitsizliğinde değil, Marlow'un da, Kurtz'u yok eden ahlâkî soysuzlaşmaya yakalanabileceğindedir. Marlow, en medenî yüzün ardından dahi, bir vahşetin gizlenebileceğini, kedisine ısırap verircesine görüyor.